නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

සංයුත්තනිකායෙ

සළායතනවග්ග-අට්ඨකථා

1. සළායතනසංයුත්තං

1. අනිච්චවග්ගො

1. අජ්ඣත්තානිච්චසුත්තවණ්ණනා

1. සළායතනවග්ගස්ස පඨමෙ **චක්ඛු**න්ති ද්වෙ චක්ඛූනි – ඤාණචක්ඛු චෙව මංසචක්ඛු ච. තත්ථ **ඤාණචක්ඛු** පඤ්චවිධං – බුද්ධචක්ඛු, ධම්මචක්ඛු, සමන්තචක්ඛු, දිබ්බචක්ඛු, පඤ්ඤාචක්ඛූති. තෙසු බුද්ධචක්ඛු නාම ආසයානුසයඤාණඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච, යං – ''බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො''ති (මහාව. 9; ම. නි. 1.283; 2.338) ආගතං . ධම්මචක්ඛු නාම හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා තීණි ච ඵලානි, යං – ''විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදී''ති (මහාව. 16; ම. නි. 2.395) ආගතං. සමන්තචක්ඛු නාම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, යං – ''පාසාදමාරුය්හ සමන්තචක්ඛූ''ති (මහාව. 8; ම. නි. 1.282; 2.338) ආගතං. දිබ්බචක්ඛු නාම ආලොකඵරණෙන උප්පන්නං ඤාණං, යං – ''දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙනා''ති (පාරා. 13; ම. නි. 2.341) ආගතං. පඤ්ඤාචක්ඛු නාම චතුසච්චපරිච්ඡෙදකඤාණං, යං – ''චක්ඛුං උදපාදී''ති (ස. නි. 5.1081; මහාව. 15) ආගතං.

මංසචක්ඛුපි දුවිධං – සසම්භාරචක්ඛු, පසාදචක්ඛූති. තෙසු ය්වායං අක්ඛිකූපකෙ අක්ඛිපටලෙහි පරිවාරිතො මංසපිණ්ඩො, යත්ථ චතස්සො ධාතුයො වණ්ණගන්ධරසොජා සම්භවො ජීවිතං භාවො චක්ඛුපසාදො කායපසාදොති සඞ්ඛෙපතො තෙරස සම්භාරා හොන්ති. විත්ථාරතො පන චතස්සො ධාතුයො වණ්ණගන්ධරසොජා සම්භවොති ඉමෙ නව චතුසමුට්ඨානවසෙන ඡත්තිංස, ජීවිතං භාවො චක්ඛුපසාදො කායපසාදොති ඉමෙ කම්මසමුට්ඨානා තාව චත්තාරොති චත්තාරීස සම්භාරා හොන්ති. ඉදං සසම්භාරචක්ඛු නාම. යං පනෙත්ථ සෙතමණ්ඩලපරිච්ඡින්නෙන කණ්හමණ්ඩලෙන පරිවාරිතෙ දිට්ඨිමණ්ඩලෙ සන්නිවිට්ඨං රූපදස්සනසමත්ථං පසාදමත්තං, ඉදං පසාදචක්ඛු නාම. තස්ස තතො පරෙසඤ්ච සොතාදීනං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තාව.

තත්ථ යදිදං පසාදචක්ඛු, තං ගහෙත්වා භගවා – **චක්ඛුං, භික්ඛවෙ, අනිච්ච**න්තිආදිමාහ. තත්ථ – ''චතූහි කාරණෙහි අනිච්චං උදයබ්බයවන්තතායා''තිආදිනා නයෙන විත්ථාරකථා හෙට්ඨා පකාසිතායෙව. **සොතම්පි** පසාදසොතමෙව අධිප්පෙතං, තථා **ඝානජිව්හාකායා. මනොති** තෙභූමකසම්මසනචාරචිත්තං. ඉති ඉදං සුත්තං ඡසු අජ්ඣත්තිකායතනෙසු තීණි ලක්ඛණානි දස්සෙත්වා කථිතෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං.

2-3. අජ්ඣත්තදුක්ඛසුත්තාදිවණ්ණනා

2-3. දුතියං ද්වෙ ලක්ඛණානි, තතියං එකලක්ඛණං දස්සෙත්වා කථිතෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං. සෙසානි පන තෙහි සල්ලක්ඛිතානි වා එත්තකෙනෙව වා සල්ලක්ඛෙස්සන්තීති.

4-6. බාහිරානිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා

4-6. චතුත්ථෙ **රූපගන්ධරසඵොට්ඨබ්බා** චතුසමුට්ඨානා, **සද්දො** ද්විසමුට්ඨානො, **ධම්මාති** තෙභූමකධම්මාරම්මණං. ඉදම්පි බාහිරෙසු ඡසු ආයතනෙසු තිලක්ඛණං දස්සෙත්වා කථිතෙ බුජ්ඣනකානං වසෙන වුත්තං. පඤ්චමෙ ඡට්ඨෙ ච දුතියතතියෙසු වුත්තසදිසොව නයො.

7-12. අජ්ඣත්තානිච්චාතීතානාගතසුත්තාදිවණ්ණනා

7-12. සත්තමාදීනි අතීතානාගතෙසු චක්ඛාදීසු අනිච්චලක්ඛණාදීනි සල්ලක්ඛෙත්වා පච්චුප්පන්නෙසු බලවගාහෙන කිලමන්තානං වසෙන වුත්තානි. සෙසං සබ්බත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

අනිච්චවග්ගො පඨමො.

2. යමකවග්ගො

1-4. පඨමපුබ්බෙසම්බොධසුත්තාදිවණ්ණනා

13-16. යමකවග්ගස්ස පඨමදුතියෙසු **අජ්ඣත්තිකානන්ති** අජ්ඣත්තජ්ඣත්තවසෙන අජ්ඣත්තිකානං. සො පන නෙසං අජ්ඣත්තිකභාවො ඡන්දරාගස්ස අධිමත්තබලවතාය වෙදිතබ්බො. මනුස්සානඤ්හි අන්තොඝරං විය ඡ අජ්ඣත්තිකායතනානි, ඝරූපචාරං විය ඡ බාහිරායතනානි. යථා නෙසං පුත්තදාරධනධඤ්ඤපුණ්ණෙ අන්තොඝරෙ ඡන්දරාගො අධිමත්තබලවා හොති, තත්ථ කස්සචි පවිසිතුං න දෙන්ති, අප්පමත්තෙන භාජනසද්දමත්තෙනාපි ''කිං එත''න්ති? වත්තාරො භවන්ති. එවමෙවං ඡසු අජ්ඣත්තිකෙසු ආයතනෙසු අධිමත්තබලවඡන්දරාගොති. ඉති ඉමාය ඡන්දරාගබලවතාය තානි ''අජ්ඣත්තිකානී''ති වුත්තානි. ඝරූපචාරෙ පන නො තථා බලවා හොති, තත්ථ චරන්තෙ මනුස්සෙපි චතුප්පදානිපි න සහසා නිවාරෙන්ති. කිඤ්චාපි න නිවාරෙන්ති, අනිච්ඡන්තා පන පසුපච්ඡිමත්තම්පි ගහිතුං න දෙන්ති. ඉති නෙසං තත්ථ න අධිමත්තබලවඡන්දරාගො හොති. රූපාදීසුපි තථෙව න අධිමත්තබලවඡන්දරාගො, තස්මා තානි ''බාහිරානී''ති වුත්තානි. විත්ථාරතො පන අජ්ඣත්තිකබාහිරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තාව. සෙසං ද්වීසුපි සුත්තෙසු හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. තථා තතියචතුත්ථෙසු.

5-6. පඨමනොචෙඅස්සාදසුත්තාදිවණ්ණනා

17-18. පඤ්චමෙ **නිස්සටාති** නික්ඛන්තා. **විසඤ්ඤුත්තාති** නොසංයුත්තා. **විප්පමුත්තාති** නො අධිමුත්තා **විමරියාදීකතෙන චෙතසාති** නිම්මරියාදීකතෙන චෙතසා. යඤ්හි කිලෙසජාතං වා වට්ටං වා අප්පහීනං හොති, තෙන සෙඛානං චිත්තං සමරියාදීකතං නාම. යං පහීනං, තෙන විමරියාදීකතං. ඉධ පන සබ්බසො කිලෙසානඤ්චෙව වට්ටස්ස ච පහීනත්තා විමරියාදීකතෙන කිලෙසවට්ටමරියාදං අතික්කන්තෙන චිත්තෙන විහරිංසූති අත්ථො. ඡට්ඨෙපි එසෙව නයො. ඡසුපි පනෙතෙසු සුත්තෙසු චතුසච්චමෙව කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

7-10. පඨමාභිනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

19-22. සත්තමාදීසු චතූසු වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං. අනුපුබ්බකථා පන නෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

යමකවග්ගො දුතියො.

3. සබ්බවග්ගො

1. සබ්බසුත්තවණ්ණනා

23. සබ්බවග්ගස්ස පඨමෙ **සබ්බං වො, භික්ඛවෙති** සබ්බං නාම චතුබ්බිධං – සබ්බසබ්බං, ආයතනසබ්බං, සක්කායසබ්බං, පදෙසසබ්බන්ති. තත්ථ –

''න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි,
අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං;
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං,
තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූ''ති. (මහානි. 156; චූළනි. ධොතකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 32; පටි. ම. 1.121) –

ඉදං සබ්බසබ්බං නාම. ''සබ්බං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි, තං සුණාථා''ති (සං. නි. 4.24) ඉදං ආයතනසබ්බං නාම. ''සබ්බධම්මමූලපරියායං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමී''ති (ම. නි. 1.1) ඉදං සක්කායසබ්බං නාම. ''සබ්බධම්මෙසු වා පන පඨමසමන්නාහාරො උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොධාතූ''ති ඉදං පදෙසසබ්බං නාම. ඉති පඤ්චාරම්මණමත්තං පදෙසසබ්බං. තෙභූමකධම්මා සක්කායසබ්බං. චතුභූමකධම්මා ආයතනසබ්බං. යංකිඤ්චි නෙය්‍යං සබ්බසබ්බං. පදෙසසබ්බං සක්කායසබ්බං න පාපුණාති, සක්කායසබ්බං ආයතනසබ්බං න පාපුණාති, ආයතනසබ්බං සබ්බසබ්බං න පාපුණාති. කස්මා? සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස අයං නාම ධම්මො ආරම්මණං න හොතීති නත්ථිතාය. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ආයතනසබ්බං අධිප්පෙතං.

පච්චක්ඛායාති පටික්ඛිපිත්වා. **වාචාවත්ථුකමෙවස්සාති**, වාචාය වත්තබ්බවත්ථුමත්තකමෙව භවෙය්‍ය. ඉමානි පන ද්වාදසායතනානි අතික්කමිත්වා අයං නාම අඤ්ඤො සභාවධම්මො අත්ථීති දස්සෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. **පුට්ඨො ච න සම්පායෙය්‍යාති**, ''කතමං අඤ්ඤං සබ්බං නාමා''ති? පුච්ඡිතො, ''ඉදං නාමා''ති වචනෙන සම්පාදෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. **විඝාතං ආපජ්ජෙය්‍යාති** දුක්ඛං ආපජ්ජෙය්‍ය. **යථා තං, භික්ඛවෙ, අවිසයස්මින්ති** එත්ථ **තන්ති** නිපාතමත්තං. **යථාති** කාරණවචනං, යස්මා අවිසයෙ පුට්ඨොති අත්ථො. අවිසයස්මිඤ්හි සත්තානං විඝාතොව හොති, කූටාගාරමත්තං සිලං සීසෙන උක්ඛිපිත්වා ගම්භීරෙ උදකෙ තරණං අවිසයො, තථා චන්දිමසූරියානං ආකඩ්ඪිත්වා පාතනං, තස්මිං අවිසයෙ වායමන්තො විඝාතමෙව ආපජ්ජති, එවං ඉමස්මිම්පි අවිසයෙ විඝාතමෙව ආපජ්ජෙය්‍යාති අධිප්පායො.

2. පහානසුත්තවණ්ණනා

24. දුතියෙ **සබ්බප්පහානායා**ති සබ්බස්ස පහානාය. **චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතන්**ති චක්ඛුසම්ඵස්සං මූලපච්චයං කත්වා උප්පන්නා සම්පටිච්ඡනසන්තීරණවොට්ඨබ්බනජවනවෙදනා. චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තාය පන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. සොතද්වාරාදිවෙදනාපච්චයාදීසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන **මනො**ති භවඞ්ගචිත්තං. **ධම්මා**ති ආරම්මණං. **මනොවිඤ්ඤාණන්**ති සහාවජ්ජනකජවනං. **මනොසම්ඵස්සො**ති භවඞ්ගසහජාතො සම්ඵස්සො. **වෙදයිතන්**ති සහාවජ්ජනවෙදනාය ජවනවෙදනා. භවඞ්ගසම්පයුත්තාය පන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. ආවජ්ජනං භවඞ්ගතො අමොචෙත්වා **මනො**ති සහාවජ්ජනෙන භවඞ්ගං දට්ඨබ්බං. **ධම්මා**ති ආරම්මණං. **මනොවිඤ්ඤාණන්**ති ජවනවිඤ්ඤාණං. **මනොසම්ඵස්සො**ති භවඞ්ගසහජාතො සම්ඵස්සො. **වෙදයිතන්**ති ජවනසහජාතා වෙදනා. සහාවජ්ජනෙන භවඞ්ගසහජාතාපි වට්ටතියෙව. යා පනෙත්ථ දෙසනා අනුසිට්ඨිආණා, අයං පණ්ණත්ති නාමාති.

3. අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤාපහානසුත්තවණ්ණනා

25. තතියෙ **සබ්බං අභිඤ්ඤා පරිඤ්ඤා පහානායා**ති සබ්බං අභිජානිත්වා පරිජානිත්වා පජහනත්ථාය. **අභිඤ්ඤා පරිඤ්ඤා පහාතබ්බන්**ති අභිජානිත්වා පරිජානිත්වා පහාතබ්බං. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

4. පඨමඅපරිජානනසුත්තවණ්ණනා

26. චතුත්ථෙ **අනභිජානං අපරිජානං අවිරාජයං අප්පජහන්**ති අනභිජානන්තො අපරිජානන්තො අවිරාජෙන්තො අප්පජහන්තො. එත්ථ ච **අවිරාජෙන්තො**ති අවිගච්ඡාපෙන්තො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ තිස්සොපි පරිඤ්ඤා කථිතා හොන්ති. ''අභිජාන''න්ති හි වචනෙන ඤාතපරිඤ්ඤා කථිතා, ''පරිජාන''න්ති වචනෙන තීරණපරිඤ්ඤා, ''විරාජයං පජහ''න්ති ද්වීහි පහානපරිඤ්ඤාති.

5. දුතියඅපරිජානනසුත්තවණ්ණනා

27. පඤ්චමෙ **චක්ඛුවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතබ්බා ධම්මා**ති හෙට්ඨා ගහිතරූපමෙව ගහෙත්වා දස්සෙති. හෙට්ඨා වා ආපාථගතං ගහිතං, ඉධ අනාපාථගතං. ඉදං පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානං – හෙට්ඨා ආපාථගතම්පි අනාපාථගතම්පි ගහිතමෙව, ඉධ පන චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තා තයො ඛන්ධා. තෙ හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන සහ විඤ්ඤාතබ්බත්තා ''චක්ඛුවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතබ්බා''ති වුත්තා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

6. ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා

28. ඡට්ඨෙ **ගයාසීසෙ**ති ගයාගාමස්ස හි අවිදූරෙ ගයාති එකා පොක්ඛරණීපි අත්ථි නදීපි, ගයාසීසනාමකො හත්ථිකුම්භසදිසො පිට්ඨිපාසාණොපි, යත්ථ භික්ඛුසහස්සස්සපි ඔකාසො පහොති, භගවා තත්ථ විහරති. තෙන වුත්තං ''ගයාසීසෙ''ති. **භික්ඛූ ආමන්තෙසී**ති තෙසං සප්පායධම්මදෙසනං විචිනිත්වා තං දෙසෙස්සාමීති ආමන්තෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – ඉතො කිර ද්වානවුතිකප්පෙ මහින්දො නාම රාජා අහොසි. තස්ස ජෙට්ඨපුත්තො ඵුස්සො නාම. සො පූරිතපාරමී පච්ඡිමභවිකසත්තො, පරිපාකගතෙ ඤාණෙ බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ සබ්බඤ්ඤුතං පටිවිජ්ඣි . රඤ්ඤො කනිට්ඨපුත්තො තස්ස අග්ගසාවකො අහොසි, පුරොහිතපුත්තො දුතියසාවකො. රාජා චින්තෙසි – ''මය්හං ජෙට්ඨපුත්තො නික්ඛමිත්වා බුද්ධො ජාතො, කනිට්ඨපුත්තො අග්ගසාවකො, පුරොහිතපුත්තො දුතියසාවකො''ති. සො ''අම්හාකංයෙව බුද්ධො, අම්හාකං ධම්මො, අම්හාකං සඞ්ඝො''ති විහාරං කාරෙත්වා විහාරද්වාරකොට්ඨකතො යාව අත්තනො සරද්වාරා උභතො වෙළුභිත්තිකුටිකාහි පරික්ඛිපිත්වා මත්ථකෙ සුවණ්ණතාරකඛචිතසමොසරිතගන්ධදාමමාලාදාමවිතානං බන්ධාපෙත්වා හෙට්ඨා රජතවණ්ණං වාලුකං සන්ථරිත්වා පුප්ඵානි විකිරාපෙත්වා තෙන මග්ගෙන භගවතො ආගමනං කාරෙසි.

සත්ථා විහාරස්මිංයෙව ඨිතො චීවරං පාරුපිත්වා අන්තොසාණියාව සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන රාජගෙහං ආගච්ඡති, කතභත්තකිච්චො අන්තොසාණියාව ගච්ඡති. කොචි කටච්ඡුභික්ඛාමත්තම්පි දාතුං න ලභති. තතො නාගරා උජ්ඣායිංසු, ''බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, න ච මයං පුඤ්ඤානි කාතුං ලභාම. යථා හි චන්දිමසූරියා සබ්බෙසං ආලොකං කරොන්ති, එවං බුද්ධා නාම සබ්බෙසං හිතත්ථාය උප්පජ්ජන්ති, අයං පන රාජා සබ්බෙසං පුඤ්ඤචෙතනං අත්තනොයෙව අන්තො පවෙසෙතී''ති.

තස්ස ච රඤ්ඤො අඤ්ඤෙ තයො පුත්තා අත්ථි. නාගරා තෙහි සද්ධිං එකතො හුත්වා සම්මන්තයිංසු, ''රාජකුලෙහි සද්ධිං අට්ටො නාම නත්ථි, එකං උපායං කරොමා''ති. තෙ පච්චන්තෙ චොරෙ උට්ඨාපෙත්වා, ''කතිපයා ගාමා පහටා''ති සාසනං ආහරාපෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා පුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා''තාතා, අහං මහල්ලකො, ගච්ඡථ චොරෙ වූපසමෙථා''ති පෙසෙසි. පයුත්තචොරා ඉතො චිතො ච අවිප්පකිරිත්වා තෙසං සන්තිකමෙව ආගච්ඡිංසු. තෙ අනාවාසෙ ගාමෙ වාසෙත්වා ''වූපසමිතා චොරා''ති ආගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා අට්ඨංසු.

රාජා තුට්ඨො ‘‘තාතා, වරං වො දෙමී’’ති ආහ. තෙ අධිවාසෙත්වා ගන්ත්වා නාගරෙහි සද්ධිං මන්තයිංසු, ‘‘රඤ්ඤා අම්හාකං වරො දින්නො. කිං ගණ්හාමා’’ති? අයාපුත්තා, තුම්හාකං හත්ථිඅස්සාදයො න දුල්ලභා , බුද්ධරතනං පන දුල්ලභං, න සබ්බකාලං උප්පජ්ජති, තුම්හාකං ජෙට්ඨභාතිකස්ස ඵුස්සබුද්ධස්ස පටිජග්ගනවරං ගණ්හථාති. තෙ ‘‘එවං කරිස්සාමා’’ති නාගරානං පටිස්සුණිත්වා කතමස්සුකම්මා සුන්හාතා සුවිලිත්තා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘දෙව, නො වරං දෙථා’’ති යාචිංසු. කිං ගණ්හිස්සථ තාතාති? දෙව, අම්හාකං හත්ථිඅස්සාදීහි අත්ථො නත්ථි, ජෙට්ඨභාතිකස්ස නො ඵුස්සබුද්ධස්ස පටිජග්ගනවරං දෙථාති. ‘‘අයං වරො න සක්කා මයා ජීවමානෙන දාතු’’න්ති ද්වෙ කණ්ණෙ පිදහි. ‘‘දෙව, න තුම්හෙ අම්හෙහි බලක්කාරෙන වරං දාපිතා, තුම්හෙහි අත්තනො රුචියා තුට්ඨෙහි දින්නො. කිං, දෙව, රාජකුලස්ස ද්වෙ කථා වට්ටන්තී’’ති? සච්චවාදිතාය හණිංසු.

රාජා විනිවත්තිතුං අලභන්තො – ‘‘තාතා, සත්ත සංවච්ඡරෙ සත්ත මාසෙ සත්ත ච දිවසෙ උපට්ඨහිත්වා තුම්හාකං දස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘සුන්දරං, දෙව, පාටිභොගං දෙථා’’ති. ‘‘කිස්ස පාටිභොගං තාතා’’ති? ‘‘එත්තකං කාලං අමරණපාටිභොගං දෙවා’’ති. ‘‘තාතා, අයුත්තං පාටිභොගං දාපෙථ, න සක්කා එවං පාටිභොගං දාතුං, තිණග්ගෙ උස්සාවබින්දුසදිසං සත්තානං ජීවිත’’න්ති. ‘‘නො චෙ, දෙව, පාටිභොගං දෙථ, මයං අන්තරා මතා කිං කුසලං කරිස්සාමා’’ති? ‘‘තෙන හි, තාතා, ඡ සංවච්ඡරානි දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවා’’ති. ‘‘තෙන හි පඤ්ච, චත්තාරි, තීණි, ද්වෙ, එකං සංවච්ඡරං දෙථ’’. ‘‘සත්ත, ඡ මාසෙ දෙථ…පෙ…. මාසඩ්ඪමත්තං දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවා’’ති. ‘‘තෙන හි සත්තදිවසමත්තං දෙථා’’ති. ‘‘සාධු, දෙවාති සත්ත දිවසෙ සම්පටිච්ඡිංසු’’. රාජා සත්ත සංවච්ඡරෙ සත්ත මාසෙ සත්ත දිවසෙ කත්තබ්බසක්කාරං සත්තසුයෙව දිවසෙසු අකාසි.

තතො පුත්තානං වසනට්ඨානං සත්ථාරං පෙසෙතුං අට්ඨඋසභවිත්ථතං මග්ගං අලඞ්කාරාපෙසි, මජ්ඣට්ඨානෙ චතුඋසභප්පමාණං පදෙසං හත්ථීහි මද්දාපෙත්වා කසිණමණ්ඩලසදිසං කත්වා වාලුකාය සන්ථරාපෙත්වා පුප්ඵාභිකිණ්ණමකාසි, තත්ථ තත්ථ කදලියො ච පුණ්ණඝටෙ ච ඨපාපෙත්වා ධජපටාකා උක්ඛිපාපෙසි. උසභෙ උසභෙ පොක්ඛරණිං ඛණාපෙසි, අපරභාගෙ ද්වීසු පස්සෙසු ගන්ධමාලාපුප්ඵාපණෙ පසාරාපෙසි. මජ්ඣට්ඨානෙ චතුඋසභවිත්ථාරස්ස අලඞ්කතමග්ගස්ස උභොසු පස්සෙසු ද්වෙ ද්වෙ උසභවිත්ථාරෙ මග්ගෙ ඛාණුකණ්ටකෙ හරාපෙත්වා දණ්ඩදීපිකායො කාරාපෙසි. රාජපුත්තාපි අත්තනො ආණාපවත්තිට්ඨානෙ සොළසඋසභමග්ගං තථෙව අලඞ්කාරාපෙසුං.

රාජා අත්තනො ආණාපවත්තිට්ඨානස්ස කෙදාරසීමං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පරිදෙවමානො, ‘‘තාතා, මය්හං දක්ඛිණක්ඛිං උප්පාටෙත්වා ගණ්හන්තා විය ගච්ඡථ, එවං ගණ්හිත්වා ගතා පන බුද්ධානං අනුච්ඡවිකං කරෙය්‍යාථ. මා සුරාසොණ්ඩා විය පමත්තා විචරිත්ථා’’ති ආහ. තෙ ‘‘ජානිස්සාම මයං, දෙවා’’ති සත්ථාරං ගහෙත්වා ගතා, විහාරං කාරෙත්වා සත්ථු නිය්‍යාතෙත්වා තත්ථ සත්ථාරං පටිජග්ගන්තා කාලෙන ථෙරාසනෙ, කාලෙන මජ්ඣිමාසනෙ, කාලෙන සඞ්ඝනවකාසනෙ තිට්ඨන්ති. දානං උපපරික්ඛමානානං තිණ්ණම්පි ජනානං එකසදිසමෙව අහොසි. තෙ උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය චින්තයිංසු – ‘‘කථං නු ඛො සත්ථු අජ්ඣාසයං ගණ්හෙය්‍යාමා’’ති? අථ නෙසං එතදහොසි – ‘‘බුද්ධා නාම ධම්මගරුනො, න ආමිසගරුනො, සීලෙ පතිට්ඨමානා මයං සත්ථු අජ්ඣාසයං ගහෙතුං සක්ඛිස්සාමා’’ති දානසංවිධායකෙ මනුස්සෙ පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘තාතා, ඉමිනාව නීහාරෙන යාගුභත්තඛාදනීයාදීනි සම්පාදෙන්තා දානං පවත්තෙථා’’ති වත්වා දානසංවිදහනපලිබොධං ඡින්දිංසු.

අථ නෙසං ජෙට්ඨභාතා පඤ්චසතෙ පුරිසෙ ආදාය දසසු සීලෙසු පතිට්ඨාය ද්වෙ කාසායානි අච්ඡාදෙත්වා කප්පියං උදකං පරිභුඤ්ජමානො වාසං කප්පෙසි. මජ්ඣිමො තීහි, කනිට්ඨො ද්වීහි පුරිසසතෙහි සද්ධිං තථෙව පටිපජ්ජි. තෙ යාවජීවං සත්ථාරං උපට්ඨහිංසු. සත්ථා තෙසංයෙව සන්තිකෙ පරිනිබ්බායි.

තෙපි කාලං කත්වා තතො පට්ඨාය ද්වානවුතිකප්පෙ මනුස්සලොකතො දෙවලොකං, දෙවලොකතො ච මනුස්සලොකං සංසරන්තා අම්හාකං සත්ථුකාලෙ දෙවලොකා චවිත්වා මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසං දානග්ගෙ බ්‍යාවටො මහාඅමච්චො අඞ්ගමගධානං රාජා බිම්බිසාරො හුත්වා නිබ්බත්ති. තෙ තස්සෙව රඤ්ඤො රට්ඨෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිංසු. ජෙට්ඨභාතා ජෙට්ඨොව ජාතො, මජ්ඣිමකනිට්ඨා මජ්ඣිමකනිට්ඨායෙව. යෙපි තෙසං පරිවාරමනුස්සා, තෙ පරිවාරමනුස්සාව ජාතා. තෙ වුද්ධිමන්වාය තයොපි ජනා තං පුරිසසහස්සං ආදාය නික්ඛමිත්වා තාපසා හුත්වා උරුවෙලායං නදීතීරෙයෙව වසිංසු. අඞ්ගමගධවාසිනො මාසෙ මාසෙ තෙසං මහාසක්කාරං අභිහරන්ති.

අථ අම්හාකං බොධිසත්තො කතාභිනික්ඛමනො අනුපුබ්බෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො යසාදයො කුලපුත්තෙ විනෙත්වා සට්ඨී අරහන්තෙ ධම්මදෙසනත්ථාය දිසාසු උය්‍යොජෙත්වා සයං පත්තචීවරමාදාය – ‘‘තෙ තයො ජටිලභාතිකෙ දමෙස්සාමී’’ති උරුවෙලං ගන්ත්වා අනෙකෙහි පාටිහාරියසතෙහි තෙසං දිට්ඨිං භින්දිත්වා තෙ පබ්බාජෙසි. සො තං ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරං සමණසහස්සං ආදාය ගයාසීසං ගන්ත්වා තෙහි පරිවාරිතො නිසීදිත්වා, – ‘‘කතරා නු ඛො එතෙසං ධම්මකථා සප්පායා’’ති චින්තෙන්තො, ‘‘ඉමෙ සායංපාතං අග්ගිං පරිචරන්ති. ඉමෙසං ද්වාදසායතනානි ආදිත්තානි සම්පජ්ජලිතානි විය කත්වා දෙසෙස්සාමි, එවං ඉමෙ අරහත්තං පාපුණිතුං සක්ඛිස්සන්තී’’ති සන්නිට්ඨානමකාසි. අථ නෙසං තථා ධම්මං දෙසෙතුං ඉමං ආදිත්තපරියායං අභාසි. තෙන වුත්තං – ‘‘භික්ඛූ ආමන්තෙසීති තෙසං සප්පායධම්මදෙසනං විචිනිත්වා තං දෙසෙස්සාමීති ආමන්තෙසී’’ති. තත්ථ **ආදිත්තන්ති** පදිත්තං සම්පජ්ජලිතං. සෙසං වුත්තනයමෙව. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ දුක්ඛලක්ඛණං කථිතං.

7. අද්ධභූතසුත්තවණ්ණනා

29. සත්තමෙ **අද්ධභූතන්ති** අධිභූතං අජ්ඣොත්ථටං, උපද්දුතන්ති අත්ථො. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ දුක්ඛලක්ඛණමෙව කථිතං.

8. සමුග්ඝාතසාරුප්පසුත්තවණ්ණනා

30. අට්ඨමෙ **සබ්බමඤ්ඤිතසමුග්ඝාතසාරුප්පන්ති** සබ්බෙසං තණ්හාමානදිට්ඨිමඤ්ඤිතානං සමුග්ඝාතාය අනුච්ඡවිකං. **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. **චක්ඛුං න මඤ්ඤතීති** චක්ඛුං අහන්ති වා මමන්ති වා පරොති වා පරස්සාති වා න මඤ්ඤති. **චක්ඛුස්මිං න මඤ්ඤතීති** අහං චක්ඛුස්මිං, මම කිඤ්චනපලිබොධො චක්ඛුස්මිං පරො චක්ඛුස්මිං, පරස්ස කිඤ්චනපලිබොධො චක්ඛුස්මින්ති න මඤ්ඤති. **චක්ඛුතො න මඤ්ඤතීති** අහං චක්ඛුතො නිග්ගතො, මම කිඤ්චනපලිබොධො චක්ඛුතො නිග්ගතො, පරො චක්ඛුතො නිග්ගතො, පරස්ස කිඤ්චනපලිබොධො චක්ඛුතො නිග්ගතොති එවම්පි න මඤ්ඤති, තණ්හාමානදිට්ඨිමඤ්ඤනානං එකම්පි න උප්පාදෙතීති අත්ථො. **චක්ඛුං මෙති න මඤ්ඤතීති** මම චක්ඛූති න මඤ්ඤති, මමත්තභූතං තණ්හාමඤ්ඤනං න උප්පාදෙතීති අත්ථො. සෙසං උත්තානමෙවාති. ඉමස්මිං සුත්තෙ චතුචත්තාලීසාය ඨානෙසු අරහත්තං පාපෙත්වා විපස්සනා කථිතා.

9. පඨමසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා

31. නවමෙ **සමුග්ඝාතසප්පායාති** සමුග්ඝාතස්ස උපකාරභූතා. **තතො තං හොති අඤ්ඤථාති** තතො තං අඤ්ඤෙනාකාරෙන හොති. **අඤ්ඤථාභාවී භවසත්තො ලොකො භවමෙවාභිනන්දතීති** අඤ්ඤථාභාවං විපරිණාමං උපගමනෙන අඤ්ඤථාභාවී හුත්වාපි භවෙසු සත්තො ලග්ගො ලගිතො පලිබුද්ධො අයං ලොකො භවංයෙව අභිනන්දති. **යාවතා, භික්ඛවෙ, ඛන්ධධාතුආයතනන්ති**, භික්ඛවෙ, යත්තකං ඉදං ඛන්ධා ච ධාතුයො ච ආයතනානි චාති ඛන්ධධාතුආයතනං. **තම්පි න මඤ්ඤතීති** සබ්බම්පි න මඤ්ඤතීති හෙට්ඨා ගහිතමෙව සංකඩ්ඪිත්වා පුන දස්සෙති. ඉමස්මිං සුත්තෙ අට්ඨචත්තාලීසාය ඨානෙසු අරහත්තං පාපෙත්වා විපස්සනා කථිතා.

10. දුතියසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා

32. දසමෙ **එතං මමාති**ආදීහි තීහි තීහි පදෙහි තණ්හාමානදිට්ඨිගාහෙ දස්සෙත්වා තිපරිවට්ටනයෙන දෙසනා කතා. පටිපාටියා පන තීසුපි ඉමෙසු සුත්තෙසු සහ විපස්සනාය චත්තාරොපි මග්ගා කථිතාති.

සබ්බවග්ගො තතියො.

4. ජාතිධම්මවග්ගවණ්ණනා

33-42. ජාතිධම්මවග්ගෙ **ජාතිධම්මන්ති** ජායනධම්මං නිබ්බත්තනසභාවං. **ජරාධම්මන්ති** ජීරණසභාවං. **බ්‍යාධිධම්මන්ති** බ්‍යාධිනො උප්පත්තිපච්චයභාවෙන බ්‍යාධිසභාවං. **මරණධම්මන්ති** මරණසභාවං . **සොකධම්මන්ති** සොකස්ස උප්පත්තිපච්චයභාවෙන සොකසභාවං. **සංකිලෙසිකධම්මන්ති** සංකිලෙසිකසභාවං. **ඛයධම්මන්ති** ඛයගමනසභාවං. **වයධම්මාදීසුපි** එසෙව නයොති.

ජාතිධම්මවග්ගො චතුත්ථො.

5. සබ්බඅනිච්චවග්ගවණ්ණනා

43-52. අනිච්චවග්ගෙ **අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** පදෙ ඤාතපරිඤ්ඤා ආගතා, ඉතරා පන ද්වෙ ගහිතායෙවාති වෙදිතබ්බා. **පරිඤ්ඤෙය්‍යපහාතබ්බ**පදෙසුපි තීරණපහානපරිඤ්ඤාව ආගතා, ඉතරාපි පන ද්වෙ ගහිතායෙවාති වෙදිතබ්බා. **සච්ඡිකාතබ්බන්ති** පච්චක්ඛං කාතබ්බං. **අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** ඉධාපි පහානපරිඤ්ඤා අවුත්තාපි ගහිතායෙවාති වෙදිතබ්බා. **උපද්දුතන්ති** අනෙකග්ගට්ඨෙන. **උපස්සට්ඨන්ති** උපහතට්ඨෙන. සෙසං උත්තානමෙවාති.

සබ්බඅනිච්චවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමො පණ්ණාසකො.

6. අවිජ්ජාවග්ගවණ්ණනා

53-62. අවිජ්ජාවග්ගෙ **අවිජ්ජාති** චතූසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං. **විජ්ජාති** අරහත්තමග්ගවිජ්ජා. **අනිච්චතො ජානතො පස්සතොති** දුක්ඛානත්තවසෙනාපි ජානතො පස්සතො පහීයතියෙව, ඉදං පන අනිච්චවසෙන කථිතෙ බුජ්ඣනකපුග්ගලස්ස අජ්ඣාසයෙන වුත්තං. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. අපි චෙත්ථ **සංයොජනාති** දස සංයොජනානි. **ආසවාති** චත්තාරො ආසවා. **අනුසයාති** සත්ත අනුසයා. **සබ්බුපාදානපරිඤ්ඤායාති** සබ්බෙසං චතුන්නම්පි උපාදානානං තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානනත්ථාය. **පරියාදානායාති** ඛෙපනත්ථාය. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අවිජ්ජාවග්ගො ඡට්ඨො.

7. මිගජාලවග්ගො

1. පඨමමිගජාලසුත්තවණ්ණනා

63. මිගජාලවග්ගස්ස පඨමෙ **චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සිතබ්බා. **සොතවිඤ්ඤෙය්‍යාදීසුපි** එසෙව නයො. **ඉට්ඨාති** පරියිට්ඨා වා හොන්තු මා වා, ඉට්ඨාරම්මණභූතාති අත්ථො. **කන්තාති** කමනීයා. **මනාපාති** මනවඩ්ඪනකා. **පියරූපාති** පියජාතිකා. **කාමූපසංහිතාති** ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානෙන කාමෙන උපසංහිතා **රජනීයාති** රඤ්ජනීයා, රාගුප්පත්තිකාරණභූතාති අත්ථො. **නන්දීති** තණ්හානන්දී. **සංයොගොති** සංයොජනං. **නන්දිසංයොජනසංයුත්තොති** නන්දිබන්ධනෙන බද්ධො. **අරඤ්ඤවනපත්ථානීති** අරඤ්ඤානි ච වනපත්ථානි ච. තත්ථ කිඤ්චාපි අභිධම්මෙ නිප්පරියායෙන ''නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ''න්ති (විභ. 529) වුත්තං, තථාපි යං තං ''පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම''න්ති (පාරා. 654) අරඤ්ඤකඞ්ගනිප්ඵාදකං සෙනාසනං වුත්තං, තදෙව අධිප්පෙතන්ති වෙදිතබ්බං. **වනපත්ථන්ති** ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං, යත්ථ න කසීයති න වපීයති. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''වනපත්ථන්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං. වනපත්ථන්ති වනසණ්ඩානමෙතං, වනපත්ථන්ති භිංසනකානමෙතං, වනපත්ථන්ති සලොමහංසානමෙතං, වනපත්ථන්ති පරියන්තානමෙතං, වනපත්ථන්ති අමනුස්සූපචාරානං සෙනාසනානමෙතං අධිවචන''න්ති (විභ. 531).

එත්ථ ච පරියන්තානන්ති ඉමං එකං පරියායං ඨපෙත්වා සෙසපරියායෙහි වනපත්ථානි වෙදිතබ්බානි. **පන්තානීති** පරියන්තානි අතිදූරානි. **අප්පසද්දානීති** උදුක්ඛලමුසලදාරකසද්දාදීනං අභාවෙන අප්පසද්දානි. **අප්පනිග්ඝොසානීති** තෙසං තෙසං නින්නාදමහානිග්ඝොසස්ස අභාවෙන අප්පනිග්ඝොසානි. **විජනවාතානීති** සඤ්චරණජනස්ස සරීරවාතවිරහිතානි. **මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානීති** මනුස්සානං රහොකම්මස්ස අනුච්ඡවිකානි. **පටිසල්ලානසාරුප්පානීති** නිලීයනසාරුප්පානි.

2. දුතියමිගජාලසුත්තවණ්ණනා

64. දුතියෙ **නන්දිනිරොධා දුක්ඛනිරොධොති** තණ්හානන්දියා නිරොධෙන වට්ටදුක්ඛස්ස නිරොධො.

3-5. පඨමසමිද්ධිමාරපඤ්හාසුත්තාදිවණ්ණනා

65-67. තතියෙ **සමිද්ධීති** අත්තභාවස්ස සමිද්ධතාය එවං ලද්ධනාමො. තස්ස කිර ථෙරස්ස අත්තභාවො අභිරූපො අහොසි පාසාදිකො, උක්ඛිත්තමාලාපුටො විය අලඞ්කතමාලාගබ්භො විය ච සබ්බාකාරපාරිපූරියා සමිද්ධො. තස්මා සමිද්ධිත්වෙව සඞ්ඛං ගතො. **මාරොති** මරණං පුච්ඡති. **මාරපඤ්ඤත්තීති** මාරොති පඤ්ඤත්ති නාමං නාමධෙය්‍යං. **අත්ථී තත්ථ මාරො වා මාරපඤ්ඤත්ති වාති** තත්ථ මරණං වා මරණන්ති ඉදං නාමං වා අත්ථීති දස්සෙති. චතුත්ථං උත්තානමෙව, තථා පඤ්චමං.

6. සමිද්ධිලොකපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා

68. ඡට්ඨෙ **ලොකොති** ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකො. ඉති මිගජාලත්ථෙරස්ස ආයාචනසුත්තතො පට්ඨාය පඤ්චසුපි සුත්තෙසු වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං.

7. උපසෙනආසීවිසසුත්තවණ්ණනා

69. සත්තමෙ **සීතවනෙති** එවංනාමකෙ සුසානවනෙ. **සප්පසොණ්ඩිකපබ්භාරෙති** සප්පඵණසදිසතාය එවංලද්ධනාමෙ පබ්භාරෙ. **උපසෙනස්සාති** ධම්මසෙනාපතිනො කනිට්ඨභාතිකඋපසෙනත්ථෙරස්ස. **ආසීවිසො පතිතො හොතීති** ථෙරො කිර කතභත්තකිච්චො මහාචීවරං ගහෙත්වා ලෙණච්ඡායාය මන්දමන්දෙන වාතපානවාතෙන බීජියමානො නිසීදිත්වා දුපට්ටනිවාසනෙ සූචිකම්මං කරොති. තස්මිං ඛණෙ ලෙණච්ඡදනෙ ද්වෙ ආසීවිසපොතකා

කීළන්ති. තෙසු එකො පතිත්වා ථෙරස්ස අංසකූටෙ අවත්ථාසි. සො ච වුට්ඨවිසො හොති. තස්මා පතිතට්ඨානතො පට්ඨාය ථෙරස්ස කායෙ දීපසිඛා විය වට්ටිං පරියාදියමානමෙවස්ස විසං ඔතිණ්ණං. ථෙරො විසස්ස තථාගමනං දිස්වා කිඤ්චාපි තං පතිතමත්තමෙව යථාපරිච්ඡෙදෙන ගතං, අත්තනො පන ඉද්ධිබලෙන ''අයං අත්තභාවො ලෙණෙ මා විනස්සතූ''ති අධිට්ඨහිත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි. **පුරායං කායො ඉධෙව විකිරතීති** යාව න විකිරති, තාව නං බහිද්ධා නීහරථාති අත්ථො. **අඤ්ඤථත්තන්ති** අඤ්ඤථාභාවං. **ඉන්ද්‍රියානං වා විපරිණාමන්ති** චක්ඛුසොතාදීනං ඉන්ද්‍රියානං පකතිවිජහනභාවං. **තත්ථෙව විකිරීති** බහි නීහරිත්වා ඨපිතට්ඨානෙ මඤ්චකස්මිංයෙව විකිරි.

8. උපවාණසන්දිට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා

70. අට්ඨමෙ **රූපප්පටිසංවෙදීති** නීලපීතාදිභෙදං ආරම්මණං වවත්ථාපෙන්තො රූපං පටිසංවිදිතං කරොති, තස්මා රූපප්පටිසංවෙදී නාම හොති. **රූපරාගප්පටිසංවෙදීති** කිලෙසස්ස අත්ථිභාවෙනෙව පන රූපරාගං පටිසංවිදිතං කරොති නාම, තස්මා රූපරාගප්පටිසංවෙදීති වුච්චති. **සන්දිට්ඨිකොතිආදීනි** විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තත්ථානෙව. **නො ච රූපරාගප්පටිසංවෙදීති** කිලෙසස්ස නත්ථිභාවෙනෙව න රූපරාගං පටිසංවිදිතං කරොති නාම, තස්මා ''නො ච රූපරාගප්පටිසංවෙදී''ති වුච්චති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සෙඛාසෙඛානං පච්චවෙක්ඛණා කථිතා.

9. පඨමඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

71. නවමෙ **ඵස්සායතනානන්ති** ඵස්සාකරානං. **අවුසිතන්ති** අවුට්ඨං. **ආරකාති** දූරෙ. **එත්ථාහං, භන්තෙ, අනස්සසන්ති**, භන්තෙ, අහං එත්ථ අනස්සසිං, නට්ඨො නාම අහන්ති වදති. භගවා – ''අයං භික්ඛු 'අහං නාම ඉමස්මිං සාසනෙ නට්ඨො'ති වදති, කින්නු ඛ්වස්ස අඤ්ඤෙසු ධාතුකම්මට්ඨාන-කසිණකම්මට්ඨානාදීසු අභියොගො අත්ථී''ති චින්තෙත්වා, තම්පි අපස්සන්තො – ''කතරං නු ඛො කම්මට්ඨානං ඉමස්ස සප්පායං භවිස්සතී''ති චින්තෙසි. තතො ''ආයතනකම්මට්ඨානමෙව සප්පාය''න්ති දිස්වා තං කථෙන්තො **තං කිං මඤ්ඤසි භික්ඛූති**ආදිමාහ. **සාධූති** තස්ස බ්‍යාකරණෙ සම්පහංසනං. **එසෙවන්තො දුක්ඛස්සාති** අයමෙව වට්ටදුක්ඛස්සන්තො පරිච්ඡෙදො, නිබ්බානන්ති අත්ථො.

10. දුතියඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

72. දසමෙ **අනස්සසන්ති** නස්සසිං, නට්ඨො නාමම්හි ඉච්චෙව අත්ථො. **ආයතිං අපුනබ්භවායාති** එත්ථ ආයතිං අපුනබ්භවො නාම නිබ්බානං, නිබ්බානත්ථාය පහීනං භවිස්සතීති අත්ථො.

11. තතියඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

73. එකාදසමෙ **අනස්සසන්ති** නට්ඨො, **පනස්සසන්ති** අතිනට්ඨො. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

මිගජාලවග්ගො සත්තමො.

8. ගිලානවග්ගො

1-5. පඨමගිලානසුත්තාදිවණ්ණනා

74-78. ගිලානවග්ගස්ස පඨමෙ **අමුකස්මින්ති** අසුකස්මිං. අයමෙව වා පාඨො. **අප්පඤ්ඤාතොති** අඤ්ඤාතො අපාකටො. නවොපි හි කොචි පඤ්ඤාතො හොති රාහුලත්ථෙරො විය සුමනසාමණෙරො විය ච, අයං පන නවො චෙව අපඤ්ඤාතො ච. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙවාති. තථා ඉතො පරෙසු චතූසු.

6. පඨමඅවිජ්ජාපහානසුත්තවණ්ණනා

79. ඡට්ඨෙ **අනිච්චතො ජානතොති** දුක්ඛානත්තවසෙන ජානතොපි පහීයතියෙව, ඉදං පන අනිච්චලක්ඛණං දස්සෙත්වා වුත්තෙ බුජ්ඣනකස්ස අජ්ඣාසයෙන වුත්තං.

7. දුතියඅවිජ්ජාපහානසුත්තවණ්ණනා

80. සත්තමෙ **සබ්බෙ ධම්මාති** සබ්බෙ තෙභූමකධම්මා. **නාලං අභිනිවෙසායාති** අභිනිවෙසපරාමාසග්ගාහෙන ගණ්හිතුං න යුත්තා. **සබ්බනිමිත්තානීති** සබ්බානි සඞ්ඛාරනිමිත්තානි. **අඤ්ඤතො පස්සතීති** යථා අපරිඤ්ඤාතාභිනිවෙසො ජනො පස්සති, තතො අඤ්ඤතො පස්සති. අපරිඤ්ඤාතාභිනිවෙසො හි ජනො සබ්බනිමිත්තානිපි අත්තතො පස්සති. පරිඤ්ඤාතාභිනිවෙසො පන අනත්තතො පස්සති, නො අත්තතොති එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ අනත්තලක්ඛණමෙව කථිතං.

8. සම්බහුලභික්ඛුසුත්තවණ්ණනා

81. අට්ඨමෙ **ඉධ නොති** එත්ථ **නො**-කාරො නිපාතමත්තමෙව. සෙසං උත්තානත්ථමෙව. කෙවලං ඉධ දුක්ඛලක්ඛණං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

9. ලොකපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා

82. නවමෙ **ලුජ්ජතීති** පලුජ්ජති භිජ්ජති. ඉධ අනිච්චලක්ඛණං කථිතං.

10. ඵග්ගුනපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා

83. දසමෙ **ඡින්නපපඤ්චෙති** තණ්හාපපඤ්චස්ස ඡින්නත්තා ඡින්නපපඤ්චෙ. **ඡින්නවටුමෙති** තණ්හාවටුමස්සෙව ඡින්නත්තා ඡින්නවටුමෙ. කිං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති? අතික්කන්තබුද්ධෙහි පරිහරිතානි චක්ඛුසොතාදීනි පුච්ඡාමීති පුච්ඡති. අථ වා සචෙ මග්ගෙ භාවිතෙපි අනාගතෙ චක්ඛුසොතාදිවට්ටං වඩ්ඪෙය්‍ය, තං පුච්ඡාමීති පුච්ඡතීති.

ගිලානවග්ගො අට්ඨමො.

9. ඡන්නවග්ගො

1. පලොකධම්මසුත්තවණ්ණනා

84. ඡන්නවග්ගස්ස පඨමෙ **පලොකධම්මන්ති** භිජ්ජනකසභාවං. එවමෙත්ථ අනිච්චලක්ඛණමෙව කථිතං.

2. සුඤ්ඤතලොකසුත්තවණ්ණනා

85. දුතියෙ **අත්තනියෙනාති** අත්තනො සන්තකෙන පරික්ඛාරෙන. එවමෙත්ථ අනත්තලක්ඛණමෙව කථිතං.

3. සංඛිත්තධම්මසුත්තවණ්ණනා

86. තතියං ඛන්ධියවග්ගෙ ආනන්දොවාදෙ (සං. නි. 3.83) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

4. ඡන්නසුත්තවණ්ණනා

87. චතුත්ථෙ **ඡන්නොති** එවංනාමකො ථෙරො, න අභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තථෙරො. **පටිසල්ලානාති** ඵලසමාපත්තිතො. **ගිලානපුච්ඡකාති** ගිලානුපට්ඨාකා. ගිලානුපට්ඨානං නාම බුද්ධපසත්ථං බුද්ධවණ්ණිතං, තස්මා එවමාහ. **සීසවෙඨං දදෙය්‍යාති** සීසෙ වෙඨනං සීසවෙඨං, තඤ්ච දදෙය්‍ය. **සත්ථන්ති** ජීවිතහාරකසත්ථං. **නාවකඞ්ඛාමීති** න ඉච්ඡාමි. **පරිචිණ්ණොති** පරිචරිතො. **මනාපෙනාති** මනවඩ්ඪනකෙන කායකම්මාදිනා. එත්ථ ච සත්ත සෙඛා පරිචරන්ති නාම, අරහා පරිචාරී නාම, භගවා පරිචිණ්ණො නාම.

එතඤ්හි, ආවුසො, සාවකස්ස පතිරූපන්ති, ආවුසො, සාවකස්ස නාම එතං අනුච්ඡවිකං. **අනුපවජ්ජන්ති** අප්පවත්තිකං අප්පටිසන්ධිකං. **පුච්ඡාවුසො සාරිපුත්ත, සුත්වා වෙදිස්සාමාති** අයං සාවකපවාරණා නාම. **එතං මමාති**ආදීනි තණ්හාමානදිට්ඨිග්ගාහවසෙන වුත්තානි. **නිරොධං දිස්වාති** ඛයවයං ඤත්වා. **නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙසො අත්තාති සමනුපස්සාමීති** අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති සමනුපස්සාමි. එත්තකෙසු ඨානෙසු ඡන්නත්ථෙරො සාරිපුත්තත්ථෙරෙන පුච්ඡිතං පඤ්හං අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කථෙසි. සාරිපුත්තත්ථෙරො පන තස්ස පුථුජ්ජනභාවං ඤත්වාපි තං ''පුථුජ්ජනො''ති වා ''ඛීණාසවො''ති වා අවත්වා තුණ්හීයෙව අහොසි. චුන්දත්ථෙරො පනස්ස පුථුජ්ජනභාවං සඤ්ඤාපෙස්සාමීති චින්තෙත්වා ඔවාදං අදාසි.

තත්ථ **තස්මාති** යස්මා මාරණන්තිකං වෙදනං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො සත්ථං ආහරාමීති වදති, තස්මා පුථුජ්ජනො ආයස්මා, තෙන ඉදම්පි මනසිකරොහීති දීපෙති. යස්මා වා ඡන්නං ආයතනානං නිරොධං දිස්වා චක්ඛාදීනි තිණ්ණං ගාහානං වසෙන න සමනුපස්සාමීති වදසි. තස්මා ඉදම්පි තස්ස භගවතො සාසනං ආයස්මතා මනසිකාතබ්බන්තිපි පුථුජ්ජනභාවමෙව දීපෙන්තො වදති. **නිච්චකප්පන්ති** නිච්චකාලං. **නිස්සිතස්සාති** තණ්හාමානදිට්ඨීහි නිස්සිතස්ස. **චලිතන්ති** විප්ඵන්දිතං හොති. යථයිදං ආයස්මතො උප්පන්නං වෙදනං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තස්ස ''අහං වෙදයාමි, මම වෙදනා''ති අප්පහීනග්ගාහස්ස ඉදානි විප්ඵන්දිතං හොති, ඉමිනාපි නං ''පුථුජ්ජනොව ත්වං''න්ති වදති.

පස්සද්ධීති කායචිත්තපස්සද්ධි, කිලෙසපස්සද්ධි නාම හොතීති අත්ථො. **නතියාති** තණ්හානතියා. **අසතීති** භවත්ථාය ආලයනිකන්තිපරියුට්ඨානෙ අසති. **ආගතිගති න හොතීති** පටිසන්ධිවසෙන ආගති නාම, චුතිවසෙන ගමනං නාම න හොති. **චුතූපපාතොති** චවනවසෙන චුති, උපපජ්ජනවසෙන උපපාතො. **නෙවිධ න හුරං න උභයමන්තරෙනාති** න ඉධලොකෙ න පරලොකෙ න උභයත්ථ හොති. **එසෙවන්තො දුක්ඛස්සාති** වට්ටදුක්ඛකිලෙසදුක්ඛස්ස අයමෙව අන්තො අයං පරිච්ඡෙදො පරිවටුමභාවො හොති. අයමෙව හි එත්ථ අත්ථො. යෙ පන ''උභයමන්තරෙනා''ති වචනං ගහෙත්වා අන්තරාභවං ඉච්ඡන්ති, තෙසං වචනං නිරත්ථකං. අන්තරාභවස්ස හි භාවො අභිධම්මෙ පටික්ඛිත්තොයෙව. ''අන්තරෙනා''ති වචනං පන විකප්පන්තරදීපනං. තස්මා අයමෙත්ථ අත්ථො – නෙව ඉධ න හුරං, අපරො විකප්පො න උභයන්ති.

සත්ථං ආහරෙසීති ජීවිතහාරකසත්ථං ආහරි, ආහරිත්වා කණ්ඨනාළං ඡින්දි. අථස්ස තස්මිං ඛණෙ මරණභයං ඔක්කමි, ගතිනිමිත්තං උපට්ඨාසි. සො අත්තනො පුථුජ්ජනභාවං ඤත්වා, සංවිග්ගචිත්තො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා, සඞ්ඛාරෙ පරිග්ගණ්හන්තො අරහත්තං පත්වා, සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බුතො. **සම්මුඛායෙව අනුපවජ්ජතා බ්‍යාකතාති** කිඤ්චාපි ඉදං ථෙරස්ස පුථුජ්ජනකාලෙ බ්‍යාකරණං හොති; එතෙන පන බ්‍යාකරණෙන අනන්තරායමස්ස පරිනිබ්බානං අහොසි. තස්මා භගවා තදෙව බ්‍යාකරණං ගහෙත්වා කථෙසි.

උපවජ්ජකුලානීති උපසඞ්කමිතබ්බකුලානි. ඉමිනා ථෙරො, ''භන්තෙ, එවං උපට්ඨාකෙසු ච උපට්ඨායිකාසු ච විජ්ජමානාසු සො භික්ඛු තුම්හාකං සාසනෙ පරිනිබ්බායිස්සතී''ති පුබ්බභාගපටිපත්තියං කුලසංසග්ගදොසං දස්සෙන්තො පුච්ඡති. අථස්ස භගවා කුලෙසු සංසග්ගාභාවං දීපෙන්තො **හොන්ති හෙතෙ සාරිපුත්තාති**ආදිමාහ. ඉමස්මිං කිර ඨානෙ ථෙරස්ස කුලෙසු අසංසට්ඨභාවො පාකටො අහොසි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

5-6. පුණ්ණසුත්තාදිවණ්ණනා

88-89. පඤ්චමෙ **තඤ්චෙති** තං චක්ඛුඤ්චෙව රූපඤ්ච. **නන්දිසමුදයා දුක්ඛසමුදයොති** තණ්හාය සමොධානෙන පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛස්ස සමොධානං හොති. ඉති ඡසු ද්වාරෙසු ''නන්දිසමුදයා දුක්ඛසමුදයො''ති ඉමිනා ද්වින්නං සච්චානං වසෙන වට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙසි. දුතියනයෙ **නිරොධො මග්ගොති** ද්වින්නං සච්චානං වසෙන විවට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙසි. **ඉමිනා ත්වං පුණ්ණාති** පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. එවං තාව වට්ටවිවට්ටවසෙන දෙසනං අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා ඉදානි පුණ්ණත්ථෙරං සත්තසු ඨානෙසු සීහනාදං නදාපෙතුං **ඉමිනා ත්වන්ති**ආදිමාහ.

චණ්ඩාති දුට්ඨා කිබ්බිසා. **ඵරුසාති** කක්ඛළා **අක්කොසිස්සන්තීති** දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසිස්සන්ති. **පරිභාසිස්සන්තීති** ''කිං සමණො නාම ත්වං, ඉදඤ්චිදඤ්ච තෙ කරිස්සාමා''ති තජ්ජෙස්සන්ති. **එවමෙත්ථාති** එවං මය්හං එත්ථ භවිස්සති. **දණ්ඩෙනාති** චතුහත්ථදණ්ඩෙන වා ඛදිරදණ්ඩෙන වා ඝටිකමුග්ගරෙන වා. **සත්ථෙනාති** එකතොධාරාදිනා සත්ථෙන. **සත්ථහාරකං පරියෙසන්තීති** ජීවිතහාරකසත්ථං පරියෙසන්ති. ඉදං ථෙරො තතියපාරාජිකවත්ථුස්මිං අසුභකථං සුත්වා අත්තභාවෙන ජිගුච්ඡන්තානං භික්ඛූනං සත්ථහාරකපරියෙසනං සන්ධායාහ. **දමූපසමෙනාති** එත්ථ **දමොති** ඉන්ද්‍රියසංවරාදීනං එතං නාමං.

> ''සච්චෙන දන්තො දමසා උපෙතො,
> වෙදන්තගූ වුසිතබ්‍රහ්මචරියො''ති. (සං. නි. 1.195; සු. නි. 467) –

එත්ථ හි ඉන්ද්‍රියසංවරො දමොති වුත්තො. ''යදි සච්චා දමා චාගා, ඛන්ත්‍යා භියොධ විජ්ජතී''ති (සු. නි. 191; සං. නි. 1.246) එත්ථ පඤ්ඤා දමොති වුත්තා. ''දානෙන දමෙන සංයමෙන සච්චවජ්ජෙනා''ති (දී. නි. 1.165; ම. නි. 2.226) එත්ථ උපොසථකම්මං දමොති වුත්තං. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඛන්ති දමොති වෙදිතබ්බො. **උපසමොති** තස්සෙව වෙවචනං.

අථ ඛො ආයස්මා පුණ්ණොති කො පනෙස පුණ්ණො, කස්මා ච පනෙත්ථ ගන්තුකාමො අහොසීති? සුනාපරන්තවාසිකො එව එස, සාවත්ථියං පන අසප්පායවිහාරං සල්ලක්ඛෙත්වා තත්ථ ගන්තුකාමො අහොසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – සුනාපරන්තරට්ඨෙ කිර එකස්මිං වාණිජගාමෙ එතෙ ද්වෙ භාතරො. තෙසු කදාචි ජෙට්ඨො පඤ්ච සකටසතානි ගහෙත්වා ජනපදං ගන්ත්වා භණ්ඩං ආහරති, කදාචි කනිට්ඨො. ඉමස්මිං පන සමයෙ කනිට්ඨං ඝරෙ ඨපෙත්වා, ජෙට්ඨභාතිකො පඤ්ච සකටසතානි ගහෙත්වා, ජනපදචාරිකං චරන්තො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා, ජෙතවනස්ස නාතිදූරෙ සකටසත්ථං නිවෙසෙත්වා භුත්තපාතරාසො පරිජනපරිවුතො ඵාසුකට්ඨානෙ නිසීදි.

තෙන ච සමයෙන සාවත්ථිවාසිනො භුත්තපාතරාසා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය සුද්ධුත්තරාසඞ්ගා ගන්ධපුප්ඵාදිහත්ථා යෙන බුද්ධො, යෙන ධම්මො, යෙන සඞ්ඝො, තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා හුත්වා, දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා ජෙතවනං ගච්ඡන්ති. සො තෙ දිස්වා ''කහං ඉමෙ ගච්ඡන්තී''ති එකං මනුස්සං පුච්ඡි. කිං ත්වං, අය්‍යො, න ජානාසි? ලොකෙ බුද්ධධම්මසඞ්ඝරතනානි නාම උප්පන්නානි, ඉච්චෙසො මහාජනො සත්ථු සන්තිකං

ධම්මකථං සොතුං ගච්ඡතීති. තස්ස ''බුද්ධො''ති වචනං ඡවිචම්මාදීනි ඡින්දිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච අට්ඨාසි. සො අත්තනො පරිජනපරිවුතො තාය පරිසාය සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා, සත්ථු මධුරස්සරෙන ධම්මං දෙසෙන්තස්ස පරිසපරියන්තෙ ඨිතො, ධම්මං සුත්වා පබ්බජ්ජාය චිත්තං උප්පාදෙසි. අථ තථාගතෙන කාලං විදිත්වා පරිසාය උය්‍යොජිතාය සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, වන්දිත්වා, ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා, දුතියදිවසෙ මණ්ඩපං කාරෙත්වා, ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා, බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා, භුත්තපාතරාසො උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය භණ්ඩාගාරිකං පක්කොසාපෙත්වා, ''එත්තකං ධනං විස්සජ්ජිතං, එත්තකං ධනං න විස්සජ්ජිත''න්ති සබ්බං ආචික්ඛිත්වා, ''ඉමං සාපතෙය්‍යං මය්හං කනිට්ඨස්ස දෙහී''ති සබ්බං නිය්‍යාතෙත්වා, සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා, කම්මට්ඨානපරායණො අහොසි.

අථස්ස කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තස්ස කම්මට්ඨානං න උපට්ඨාති. තතො චින්තෙසි – ''අයං ජනපදො මය්හං අසප්පායො, යංනූනාහං සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සකරට්ඨමෙව ගච්ඡෙය්‍ය''න්ති. අථ පුබ්බණ්හසමයෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා, සායන්හෙ පටිසල්ලානා වුට්ඨහිත්වා, භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා, කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා, සත්ත සීහනාදෙ නදිත්වා, පක්කාමි. තෙන වුත්තං, ''අථ ඛො ආයස්මා පුණ්ණො…පෙ…. විහරතී''ති.

කත්ථ පනායං විහාසීති? චතූසු ඨානෙසු විහාසි. සුනාපරන්තරට්ඨං තාව පවිසිත්වා ච **අබ්බුහත්ථපබ්බතං** නාම පත්වා වාණිජගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. අථ නං කනිට්ඨභාතා සඤ්ජානිත්වා භික්ඛං දත්වා, ''භන්තෙ, අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා ඉධෙව වසථා''ති පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා තත්ථෙව වසාපෙසි.

තතො **සමුද්දගිරිවිහාරං** නාම අගමාසි. තත්ථ අයකන්තපාසාණෙහි පරිච්ඡින්දිත්වා කතචඞ්කමො අත්ථි, කොචි තං චඞ්කමිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තත්ථ සමුද්දවීචියො ආගන්ත්වා අයකන්තපාසාණෙසු පහරිත්වා මහාසද්දං කරොන්ති. ථෙරො ''කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තානං ඵාසුවිහාරො හොතූ''ති සමුද්දං නිස්සද්දං කත්වා අධිට්ඨාසි.

තතො **මාතුලගිරිං** නාම අගමාසි. තත්ථාපි සකුණසඞ්ඝො උස්සන්නො රත්තිඤ්ච දිවා ච සද්දො එකාබද්ධොව අහොසි. ථෙරො ''ඉදං ඨානං න ඵාසුක''න්ති තතො **මකුලකාරාමවිහාරං** නාම ගතො. සො වාණිජගාමස්ස නාතිදූරෙ නච්චාසන්නො ගමනාගමනසම්පන්නො විවිත්තො අප්පසද්දො. ථෙරො ''ඉමං ඨානං ඵාසුක''න්ති තත්ථ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානචඞ්කමනාදීනි කාරෙත්වා වස්සං උපගච්ඡි. එවං චතූසු ඨානෙසු විහාසි.

අථෙකදිවසං තස්මිංයෙව අන්තොවස්සෙ පඤ්ච වාණිජසතානි ''පරසමුද්දං ගච්ඡාමා''ති නාවාය භණ්ඩං පක්ඛිපිංසු. නාවාරොහනදිවසෙ ථෙරස්ස කනිට්ඨභාතා ථෙරං භොජෙත්වා, ථෙරස්ස සන්තිකෙ සික්ඛාපදානි ගහෙත්වා, වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, සමුද්දො නාම අසද්ධෙය්‍යො අනෙකන්තරායො, අම්හෙ ආවජ්ජෙය්‍යාථා''ති වත්වා නාවං ආරුහි. නාවා උත්තමජවෙන ගච්ඡමානා අඤ්ඤතරං දීපකං පාපුණි. මනුස්සා ''පාතරාසං කරිස්සාමා''ති දීපකෙ උත්තිණ්ණා. තස්මිං පන දීපකෙ අඤ්ඤං කිඤ්චි නත්ථි, චන්දනවනමෙව අහොසි.

අථෙකො වාසියා රුක්ඛං ආකොටෙත්වා ලොහිතචන්දනභාවං ඤත්වා ආහ – ''භො, මයං ලාභත්ථාය පරසමුද්දං ගච්ඡාම, ඉතො ච උත්තරි ලාභො නාම නත්ථි, චතුරඞ්ගුලමත්තා ඝටිකා සතසහස්සං අග්ඝති. හාරෙතබ්බයුත්තකං භණ්ඩං හාරෙත්වා චන්දනස්ස පූරෙස්සාමා''ති තෙ තථා කරිංසු . චන්දනවනෙ අධිවත්ථා අමනුස්සා කුජ්ඣිත්වා, ''ඉමෙහි අම්හාකං චන්දනවනං නාසිතං ඝාතෙස්සාම නෙ''ති චින්තෙත්වා – ''ඉධෙව ඝාතියෙසු සබ්බං එකකුණපං භවිස්සති, සමුද්දමජ්ඣෙ නෙසං නාවං ඔසීදෙස්සාමා''ති ආහංසු. අථ නෙසං නාවං ආරුය්හ මුහුත්තං ගතකාලෙයෙව උප්පාතිකං උට්ඨපෙත්වා සයම්පි තෙ අමනුස්සා භයානකානි රූපානි දස්සයිංසු. භීතා මනුස්සා අත්තනො අත්තනො දෙවතානං නමස්සන්ති. ථෙරස්ස කනිට්ඨො චූළපුණ්ණකුටුම්බිකො ''මය්හං භාතා අවස්සයො හොතූ''ති ථෙරස්ස නමස්සමානො අට්ඨාසි.

ථෙරොපි කිර තස්මිංයෙව ඛණෙ ආවජ්ජෙත්වා, තෙසං බ්‍යසනුප්පත්තිං ඤත්වා, වෙහාසං උප්පතිත්වා, අභිමුඛො අට්ඨාසි. අමනුස්සා ථෙරං දිස්වාව ''අය්‍යො පුණ්ණත්ථෙරො එතී''ති අපක්කමිංසු, උප්පාතිකං සන්නිසීදි. ථෙරො ''මා භායථා''ති තෙ අස්සාසෙත්වා ''කහං ගන්තුකාමත්ථා''ති පුච්ඡි. භන්තෙ, අම්හාකං සකට්ඨානමෙව ගච්ඡාමාති. ථෙරො නාවඞ්ගණෙ අක්කමිත්වා ''එතෙසං ඉච්ඡිතට්ඨානං ගච්ඡතූ''ති අධිට්ඨාසි. වාණිජා සකට්ඨානං ගන්ත්වා, තං පවත්තිං පුත්තදාරස්ස ආරොචෙත්වා, ''එථ ථෙරං සරණං ගච්ඡාමා''ති පඤ්චසතාපි අත්තනො පඤ්චහි මාතුගාමසතෙහි සද්ධිං තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය උපාසකත්තං පටිවෙදෙසුං. තතො නාවාය භණ්ඩං ඔතාරෙත්වා ථෙරස්ස එකං කොට්ඨාසං කත්වා, ''අයං, භන්තෙ, තුම්හාකං කොට්ඨාසො''ති ආහංසු. ථෙරො මය්හං විසුං කොට්ඨාසකිච්චං නත්ථි. සත්ථා පන තුම්හෙහි දිට්ඨපුබ්බොති. න දිට්ඨපුබ්බො, භන්තෙති. තෙන හි ඉමිනා සත්ථු මණ්ඩලමාළං කරොථ. එවං සත්ථාරං පස්සිස්සථාති. තෙ සාධු, භන්තෙති. තෙන ච කොට්ඨාසෙන අත්තනො ච කොට්ඨාසෙහි මණ්ඩලමාළං කාතුං ආරභිංසු.

සත්ථාපි කිර තං ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය පරිභොගං අකාසි. ආරක්ඛමනුස්සා රත්තිං ඔභාසං දිස්වා, ''මහෙසක්ඛා දෙවතා අත්ථී''ති සඤ්ඤං කරිංසු. උපාසකා මණ්ඩලමාළඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච සෙනාසනානි නිට්ඨාපෙත්වා දානසම්භාරං සජ්ජෙත්වා, ''කතං, භන්තෙ, අම්හෙහි අත්තනො කිච්චං, සත්ථාරං පක්කොසථා''ති ථෙරස්ස ආරොචෙසුං. ථෙරො සායන්හසමයෙ ඉද්ධියා සාවත්ථිං ගන්ත්වා, ''භන්තෙ, වාණිජගාමවාසිනො තුම්හෙ දට්ඨුකාමා , තෙසං අනුකම්පං කරොථා''ති භගවන්තං යාචි. භගවා අධිවාසෙසි. ථෙරො සකට්ඨානමෙව පච්චාගතො.

භගවාපි ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි, ‘‘ආනන්ද, ස්වෙ සුනාපරන්තෙ වාණිජගාමෙ පිණ්ඩාය චරිස්සාම, ත්වං එකූනපඤ්චසතානං භික්ඛූනං සලාකං දෙහී’’ති. ථෙරො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති භික්ඛුසඞ්ඝස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා, ‘‘ආකාසචාරී භික්ඛූ සලාකං ගණ්හන්තූ’’ති ආහ. තංදිවසං කුණ්ඩධානත්ථෙරො පඨමං සලාකං අග්ගහෙසි. වාණිජගාමවාසිනොපි ‘‘ස්වෙ කිර සත්ථා ආගමිස්සතී’’ති ගාමමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කත්වා දානග්ගං සජ්ජයිංසු. භගවා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා, ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා, ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා, නිසීදි. සක්කස්ස පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හං අහොසි. සො ‘‘කිං ඉද’’න්ති ආවජ්ජෙත්වා සත්ථු සුනාපරන්තගමනං දිස්වා, විස්සකම්මං ආමන්තෙසි, ‘‘තාත, අජ්ජ භගවා තිංසමත්තානි යොජනසතානි පිණ්ඩචාරං ගමිස්සති. පඤ්ච කූටාගාරසතානි මාපෙත්වා ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකමත්ථකෙ ගමනසජ්ජානි කත්වා ඨපෙහී’’ති. සො තථා අකාසි. භගවතො කූටාගාරං චතුමුඛං අහොසි, ද්වින්නං අග්ගසාවකානං ද්විමුඛානි, සෙසානි එකමුඛානි, සත්ථා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා පටිපාටියා ඨපිතකූටාගාරෙසු ධුරකූටාගාරං පාවිසි. ද්වෙ අග්ගසාවකෙ ආදිං කත්වා එකූනපඤ්චභික්ඛුසතානිපි කූටාගාරගතානි අහෙසුං. එකං තුච්ඡං කූටාගාරං අහොසි, පඤ්චපි කූටාගාරසතානි ආකාසෙ උප්පතිංසු.

සත්ථා **සච්චබන්ධපබ්බතං** නාම පත්වා කූටාගාරං ආකාසෙ ඨපෙසි. තස්මිං පබ්බතෙ සච්චබන්ධො නාම මිච්ඡාදිට්ඨිකතාපසො මහාජනං මිච්ඡාදිට්ඨිං උග්ගණ්හාපෙන්තො ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො හුත්වා වසති, අබ්භන්තරෙ චස්ස අන්තොචාටියං පදීපො විය අරහත්තඵලස්ස උපනිස්සයො ජලති. තං දිස්වා ‘‘ධම්මමස්ස කථෙස්සාමී’’ති ගන්ත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තාපසො දෙසනාපරියොසානෙ අරහත්තං පාපුණි. මග්ගෙනෙවස්ස අභිඤ්ඤා ආගතා. සො එහිභික්ඛු හුත්වා ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරො තුච්ඡකූටාගාරං පාවිසි.

භගවා කූටාගාරගතෙහි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං වාණිජගාමං ගන්ත්වා, කූටාගාරානි අදිස්සමානකානි කත්වා, වාණිජගාමං පාවිසි. වාණිජා බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා සත්ථාරං මකුලකාරාමං නයිංසු. සත්ථා මණ්ඩලමාළං පාවිසි. මහාජනො යාව සත්ථා භත්තදරථං පටිප්පස්සම්භෙති, තාව පාතරාසං කත්වා උපොසථඞ්ගානි සමාදාය බහුං ගන්ධඤ්ච පුප්ඵඤ්ච ආදාය ධම්මස්සවනත්ථාය ආරාමං පච්චාගමාසි. සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. මහාජනස්ස බන්ධනමොක්ඛො ජාතො, මහන්තං බුද්ධකොලාහලං අහොසි.

සත්ථා මහාජනස්ස සඞ්ගහත්ථාය සත්තාහං තත්ථෙව වසි, අරුණං පන මහාගන්ධකුටියංයෙව උට්ඨපෙසි. සත්තාහම්පි ධම්මදෙසනාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. තත්ථ සත්තාහං වසිත්වා, වාණිජගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා, ‘‘ත්වං ඉධෙව වසාහී’’ති පුණ්ණත්ථෙරං නිවත්තෙත්වා අන්තරෙ **නම්මදානදී** නාම අත්ථි, තස්සා තීරං අගමාසි. නම්මදා නාගරාජා සත්ථු පච්චුග්ගමනං කත්වා, නාගභවනං පවෙසෙත්වා, තිණ්ණං රතනානං සක්කාරං අකාසි. සත්ථා තස්ස ධම්මං කථෙත්වා නාගභවනා නික්ඛමි. සො ‘‘මය්හං, භන්තෙ, පරිචරිතබ්බං දෙථා’’ති යාචි. භගවා නම්මදානදීතීරෙ පදචෙතියං දස්සෙසි. තං වීචීසු ආගතාසු පිධීයති, ගතාසු විවරීයති. මහාසක්කාරපත්තං අහොසි. සත්ථා තතො නික්ඛමිත්වා සච්චබන්ධපබ්බතං ගන්ත්වා සච්චබන්ධං ආහ – ‘‘තයා මහාජනො අපායමග්ගෙ ඔතාරිතො. ත්වං ඉධෙව වසිත්වා, එතෙසං ලද්ධිං විස්සජ්ජාපෙත්වා, නිබ්බානමග්ගෙ පතිට්ඨාපෙහී’’ති. සොපි පරිචරිතබ්බං යාචි. සත්ථා ඝනපිට්ඨිපාසාණෙ අල්ලමත්තිකපිණ්ඩම්හි ලඤ්ඡනං විය පදචෙතියං දස්සෙසි. තතො ජෙතවනමෙව ගතො. එතමත්ථං සන්ධාය **තෙනෙව අන්තරවස්සෙනා**තිආදි වුත්තං.

පරිනිබ්බායීති අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. මහාජනො ථෙරස්ස සත්ත දිවසානි සරීරපූජං කත්වා, බහූනි ගන්ධකට්ඨානි සමොධානෙත්වා, සරීරං ඣාපෙත්වා ධාතුයො ආදාය චෙතියං අකාසි. **සම්බහුලා භික්ඛූ**ති ථෙරස්ස ආළාහනට්ඨානෙ ඨිතභික්ඛූ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. ඡට්ඨං උත්තානමෙව.

7-8. පඨමඑජාසුත්තාදිවණ්ණනා

90-91. සත්තමෙ **එජා**ති තණ්හා. සා හි චලනට්ඨෙන එජාති වුච්චති. සාව ආබාධනට්ඨෙන **රොගො,** අන්තො දූසනට්ඨෙන **ගණ්ඩො,** නිකන්තනට්ඨෙන **සල්ලං. තස්මා**ති යස්මා එජා රොගො චෙව ගණ්ඩො ච සල්ලඤ්ච, තස්මා. **චක්ඛුං න මඤ්ඤෙය්යා**තිආදි වුත්තනයමෙව, ඉධාපි සබ්බං හෙට්ඨා ගහිතමෙව සංකඩ්ඪිත්වා දස්සිතං. අට්ඨමං වුත්තනයමෙව.

9-10. පඨමද්වයසුත්තාදිවණ්ණනා

92-93. නවමෙ **ද්වය**න්ති ද්වෙ ද්වෙ කොට්ඨාසෙ. දසමෙ **ඉත්ථෙතං ද්වය**න්ති එවමෙතං ද්වයං. **චලඤ්චෙව බ්‍යථඤ්චා**ති අත්තනො සභාවෙන අසණ්ඨහනතො චලති චෙව බ්‍යථති ච. **යොපි හෙතු යොපි පච්චයො**ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස වත්ථාරම්මණං හෙතු චෙව පච්චයො ච. **කුතො නිච්චං භවිස්සතී**ති කෙන කාරණෙන නිච්චං භවිස්සති. යථා පන දාසස්ස දාසියා කුච්ඡිස්මිං ජාතො පුත්තො පරොව දාසො හොති, එවං අනිච්චමෙව හොතීති අත්ථො. **සඞ්ගතී**ති සඞ්ගති. **සන්නිපාතො**ති එකතො සන්නිපතනං. **සමවායො**ති එකතො සමාගමො. **අයං වුච්චති චක්ඛුසම්ඵස්සො**ති ඉමිනා සඞ්ගතිසන්නිපාතසමවායසඞ්ඛාතෙන පච්චයෙන උප්පන්නත්තා පච්චයනාමෙනෙව සඞ්ගති සන්නිපාතො සමවායොති අයං වුච්චති චක්ඛුසම්ඵස්සො.

සොපි හෙතූති ඵස්සස්ස වත්ථු ආරම්මණං සහජාතා තයො ඛන්ධාති අයං හෙතු. **ඵුට්ඨොති** උපයොගත්ථෙ පච්චත්තං, ඵස්සෙන ඵුට්ඨමෙව ගොචරං වෙදනා වෙදෙති, චෙතනා චෙතෙති, සඤ්ඤා සඤ්ජානාතීති අත්ථො. ඵුට්ඨොති වා ඵස්සසමඞ්ගීපුග්ගලො , ඵස්සෙන ඵුට්ඨාරම්මණමෙව වෙදනාදීහි වෙදෙති චෙතෙති සඤ්ජානාතීතිපි වුත්තං හොති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සමතිංසක්ඛන්ධා කථිතා හොන්ති. කථං? චක්ඛුද්වාරෙ තාව වත්ථු චෙව ආරම්මණඤ්ච රූපක්ඛන්ධො, ඵුට්ඨො වෙදෙතීති වෙදනාක්ඛන්ධො, චෙතෙතීති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, සඤ්ජානාතීති සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, විජානාතීති විඤ්ඤාණක්ඛන්ධොති. සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො. මනොද්වාරෙපි හි වත්ථුරූපං එකන්තතො රූපක්ඛන්ධො, රූපෙ පන ආරම්මණෙ සති ආරම්මණම්පි රූපක්ඛන්ධොති ඡ පඤ්චකා තිංස හොන්ති. සඞ්ඛෙපෙන පනෙතෙ ඡසුපි ද්වාරෙසු පඤ්චෙව ඛන්ධාති සපච්චයෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ අනිච්චාති විත්ථාරෙත්වා වුච්චමානෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන ඉදං සුත්තං දෙසිතන්ති.

ඡන්නවග්ගො නවමො.

10. සළවග්ගො

1. අදන්තඅගුත්තවණ්ණනා

94. සළවග්ගස්ස පඨමෙ **අදන්තාති** අදමිතා. **අගුත්තාති** අගොපිතා. **අරක්ඛිතාති** න රක්ඛිතා. **අසංවුතාති** අපිහිතා. **දුක්ඛාධිවාහා හොන්තීති** නෙරයිකාදිභෙදං අධිකදුක්ඛං ආවහනකා හොන්ති. **සුඛාධිවාහා හොන්තීති** ඣානමග්ගඵලපභෙදං අධිකසුඛං ආවහනකා හොන්ති. අධිවහාතිපි පාඨො, එසෙවත්ථො.

සළෙවාති ඡ එව. **අසංවුතො යත්ථ දුක්ඛං නිගච්ඡතීති** යෙසු ආයතනෙසු සංවරවිරහිතො දුක්ඛං පාපුණාති. **තෙසඤ්ච යෙ සංවරණං අවෙදිසුන්ති** යෙ තෙසං ආයතනානං සංවරං වින්දිංසු පටිලභිංසු. **විහරන්තානවස්සුතාති** විහරන්ති අනවස්සුතා අතින්තා.

අසාදිතඤ්ච සාදුන්ති අස්සාදවන්තඤ්ච මධුරඤ්ච. **ඵස්සද්වයං සුඛදුක්ඛෙ උපෙක්ඛෙති** සුඛඵස්සඤ්ච දුක්ඛඵස්සඤ්චාති ඉදං ඵස්සද්වයං උපෙක්ඛෙ, උපෙක්ඛාමෙවෙත්ථ උප්පාදෙය්‍යාති අත්ථො. ඵස්සද්වයං සුඛදුක්ඛං උපෙක්ඛොති වා පාඨො, ඵස්සහෙතුකං සුඛදුක්ඛං උපෙක්ඛො, සුඛෙ අනුරොධං දුක්ඛෙ ච විරොධං අනුප්පාදෙන්තො උපෙක්ඛකො භවෙය්‍යාතිපි අත්ථො. **අනානුරුද්ධො අවිරුද්ධො කෙනචීති** කෙනචි සද්ධිං නෙව අනුරුද්ධො න විරුද්ධො භවෙය්‍ය.

පපඤ්චසඤ්ඤාති කිලෙසසඤ්ඤාය පපඤ්චසඤ්ඤා නාම හුත්වා. **ඉතරීතරා නරාති** ලාමකසත්තා **පපඤ්චයන්තා උපයන්තීති** පපඤ්චයමානා වට්ටං උපගච්ඡන්ති. **සඤ්ඤිනොති** සසඤ්ඤා සත්තා. **මනොමයං ගෙහසිතඤ්ච සබ්බන්ති** සබ්බමෙව පඤ්චකාමගුණගෙහනිස්සිතං මනොමයං විතක්කං. **පනුජ්ජාති** පනුදිත්වා නීහරිත්වා. **නෙක්ඛම්මසිතං ඉරීයතීති** දබ්බජාතිකො භික්ඛු නෙක්ඛම්මසිතං ඉරියෙන ඉරීයති.

ඡස්සු යදා සුභාවිතොති ඡසු ආරම්මණෙසු යදා සුට්ඨු භාවිතො. **ඵුට්ඨස්ස චිත්තං න විකම්පතෙ ක්වචීති** සුඛඵස්සෙන වා දුක්ඛඵස්සෙන වා ඵුට්ඨස්ස කිස්මිඤ්චි චිත්තං න කම්පති න වෙධති. **භවත්ථ ජාතිමරණස්ස පාරගාති** ජාතිමරණානං පාරං නිබ්බානං ගමකා හොථ.

2. මාලුක්‍යපුත්තසුත්තවණ්ණනා

95. දුතියෙ **මාලුක්‍යපුත්තොති** මාලුක්‍යබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො. **එත්ථාති** එතස්මිං තව ඔවාදායාචනෙ. ඉමිනා ථෙරං අපසාදෙතිපි උස්සාදෙතිපි. කථං? අයං කිර දහරකාලෙ රූපාදීසු පමජ්ජිත්වා පච්ඡා මහල්ලකකාලෙ අරඤ්ඤවාසං පත්ථෙන්තො කම්මට්ඨානං යාචති. අථ භගවා ''එත්ථ දහරෙ කිං වක්ඛාම? මාලුක්‍යපුත්තො විය තුම්හෙපි තරුණකාලෙ පමජ්ජිත්වා මහල්ලකකාලෙ අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරෙය්‍යාථා''ති ඉමිනා අධිප්පායෙන භණන්තො ථෙරං අපසාදෙති නාම.

යස්මා පන ථෙරො මහල්ලකකාලෙපි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කාතුකාමො, තස්මා භගවා ''එත්ථ දහරෙ කිං වක්ඛාම? අයං අම්හාකං මාලුක්‍යපුත්තො මහල්ලකකාලෙපි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කත්තුකාමො කම්මට්ඨානං යාචති, තුම්හෙ නාම තරුණකාලෙපි වීරියං න කරොථා''ති ඉමිනා අධිප්පායෙන භණන්තො ථෙරං උස්සාදෙති නාම.

යත්‍ර හි නාමාති යො නාම. **කිඤ්චාපාහන්ති** කිඤ්චාපි ''අහං මහල්ලකො''ති ඤාතං. යදි අහං මහල්ලකො, මහල්ලකො සමානොපි සක්ඛිස්සාමි සමණධම්මං කාතුං, දෙසෙතු මෙ, භන්තෙ, භගවාති අධිප්පායෙන මහල්ලකභාවං අනුග්ගණ්හන්තො ඔවාදඤ්ච පසංසන්තො එවමාහ.

අදිට්ඨා අදිට්ඨපුබ්බාති ඉමස්මිං අත්තභාවෙ අදිට්ඨා අතීතෙපි අදිට්ඨපුබ්බා. **න ච පස්සසීති** එතරහිපි න පස්සසි. **න ච තෙ හොති පස්සෙය්‍යන්ති** එවං සමන්නාහාරොපි තෙ යත්ථ නත්ථි, අපි නු තෙ තත්ථ ඡන්දාදයො උප්පජ්ජෙය්‍යුන්ති පුච්ඡති.

දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තන්ති රූපායතනෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්හි රූපෙ රූපමත්තමෙව පස්සති, න නිච්චාදිසභාවං, ඉති සෙසවිඤ්ඤාණෙහිපි මෙ එත්ථ දිට්ඨමත්තමෙව චිත්තං භවිස්සතීති අත්ථො. අථ වා දිට්ඨෙ දිට්ඨං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, රූපෙ රූපවිජානනන්ති අත්ථො. **මත්තාති** පමාණං, දිට්ඨං මත්තා අස්සාති දිට්ඨමත්තං, චිත්තං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණමත්තමෙව මෙ චිත්තං භවිස්සතීති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා ආපාථගතරූපෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න රජ්ජති න දුස්සති න මුය්හති, එවං රාගාදිවිරහෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණමත්තමෙව ජවනං භවිස්සති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණපමාණෙනෙව ජවනං ඨපෙස්සාමීති. අථ වා දිට්ඨං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨරූපං, දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං නාම තත්ථෙව උප්පන්නං සම්පටිච්ඡනසන්තීරණවොට්ඨබ්බනසඞ්ඛාතං චිත්තත්තයං. යථා තං න රජ්ජති, න දුස්සති, න මුය්හති, එවං ආපාථගතෙ රූපෙ තෙනෙව සම්පටිච්ඡනාදිප්පමාණෙන ජවනං උප්පාදෙස්සාමි, නාහං තං පමාණං අතික්කමිත්වා රජ්ජනාදිවසෙන උප්පජ්ජිතුං දස්සාමීති අයමෙත්ථ අත්ථො. එසෙව නයො **සුතමුතෙසු.**

විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තන්ති එත්ථ පන විඤ්ඤාතං නාම මනොද්වාරාවජ්ජනෙන විඤ්ඤාතාරම්මණං, තස්මිං විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තන්ති ආවජ්ජනපමාණං. යථා ආවජ්ජනෙන න රජ්ජති න දුස්සති න මුය්හති, එවං රජ්ජනාදිවසෙන උප්පජ්ජිතුං අදත්වා ආවජ්ජනපමාණෙනෙව චිත්තං ඨපෙස්සාමීති අයමෙත්ථ අත්ථො.

යතොති යදා. **තතොති** තදා. **න තෙනාති** තෙන රාගෙන වා රත්තො, දොසෙන වා දුට්ඨො, මොහෙන වා මූළ්හො න භවිස්සති. **තතො ත්වං මාලුක්‍යපුත්ත න තත්ථාති** යදා ත්වං තෙන රාගෙන වා දොසමොහෙහි වා රත්තො වා දුට්ඨො වා මූළ්හො වා න භවිස්සසි, තදා ත්වං න තත්ථ තස්මිං දිට්ඨෙ වා සුතමුතවිඤ්ඤාතෙ වා පටිබද්ධො අල්ලීනො පතිට්ඨිතො නාම භවිස්සසි. **නෙවිධාති**ආදි වුත්තත්ථමෙව.

සති මුට්ඨාති සති නට්ඨා. **තඤ්ච අජ්ඣොසාති** තං ආරම්මණං ගිලිත්වා. **අභිජ්ඣා ච විහෙසා චාති** අභිජ්ඣාය ච විහිංසාය ච. අථ වා ‘‘තස්ස වඩ්ඪන්ති’’ති පදෙනාපි සද්ධිං යොජෙතබ්බං, අභිජ්ඣා ච විහෙසා චාති ඉමෙපි ද්වෙ ධම්මා තස්ස වඩ්ඪන්තීති අත්ථො.

චිත්තමස්සූපහඤ්ඤතීති අභිජ්ඣාවිහෙසාහි අස්ස චිත්තං උපහඤ්ඤති. **ආචිනතොති** ආචිනන්තස්ස. **ආරා නිබ්බාන වුච්චතීති** එවරූපස්ස පුග්ගලස්ස නිබ්බානං නාම දූරෙ පවුච්චති. **සත්වාති** සායිත්වා. **භොත්වාති** භුත්වා සායිත්වා ලෙහිත්වා. **ඵුස්සාති** ඵුසිත්වා. **පටිස්සතොති** පටිස්සතිසඞ්ඛාතාය සතියා යුත්තො. **සෙවතො චාපි වෙදනන්ති** චතුමග්ගසම්පයුත්තං නිබ්බත්තිතලොකුත්තරවෙදනං සෙවන්තස්ස. **ඛීයතීති** ඛයං ගච්ඡති. කිං තං? දුක්ඛම්පි කිලෙසජාතම්පි. **අඤ්ඤතරොති** අසීතියා මහාසාවකානං අබ්භන්තරො එකො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ ගාථාහිපි වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං.

3. පරිහානධම්මසුත්තවණ්ණනා

96. තතියෙ **පරිහානධම්මන්ති** පරිහානසභාවං. **අභිභායතනානීති** අභිභවිතානි ආයතනානි. **සරසඞ්කප්පාති** එත්ථ සරන්තීති සරා, ධාවන්තීති අත්ථො. සරා ච තෙ සඞ්කප්පා ච **සරසඞ්කප්පා. සංයොජනියාති** බන්ධනියා බන්ධනස්ස පච්චයභූතා. **තඤ්චෙ භික්ඛූති** තං එවං උප්පන්නං කිලෙසජාතං, තං වා ආරම්මණං. **අධිවාසෙතීති** චිත්තෙ ආරොපෙත්වා වාසෙති. **නප්පජහතීති** ඡන්දරාගප්පහානෙන න පජහති. එවං සබ්බපදෙහි යොජෙතබ්බං. **අභිභායතනඤ්හෙතං වුත්තං භගවතාති** එතං බුද්ධෙන භගවතා අභිභවිතං ආයතනන්ති කථිතං. ඉධ ධම්මං පුච්ඡිත්වා විභජන්තෙන පුග්ගලෙන ධම්මො දස්සිතො.

4. පමාදවිහාරීසුත්තවණ්ණනා

97. චතුත්ථෙ **අසංවුතස්සාති** අපිහිතස්ස න පිදහිත්වා සඤ්ඡාදිත්වා ඨපිතස්ස. **බ්‍යාසිඤ්චතීති** විආසිඤ්චති, කිලෙසතින්තං හුත්වා වත්තති. **පාමොජ්ජන්ති** දුබ්බලපීති. **පීතීති** බලවපීති. **පස්සද්ධීති** දරථපස්සද්ධි. **ධම්මා න පාතුභවන්තීති** සමථවිපස්සනාධම්මා න උප්පජ්ජන්ති. ඉමස්මිං සුත්තෙ පුග්ගලං පුච්ඡිත්වා විභජන්තෙන ධම්මෙන පුග්ගලො දස්සිතො.

5. සංවරසුත්තවණ්ණනා

98. පඤ්චමෙ **කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, අසංවරොති** ඉදං මග්ගකුසලස්ස වාමං මුඤ්චිත්වා දක්ඛිණං ගණ්හෙය්‍යාසීති පඨමං පහාතබ්බමග්ගක්ඛානං විය උද්දෙසක්කමෙන අවත්වා දෙසනාකුසලතාය පඨමං පහාතබ්බධම්මක්ඛානවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉධ ධම්මං පුච්ඡිත්වා ධම්මොව විභත්තො.

6. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

99. ඡට්ඨෙ **සමාධින්ති** චිත්තෙකග්ගතං. ඉදඤ්හි සුත්තං චිත්තෙකග්ගතාය පරිහායමානෙ දිස්වා, ‘‘ඉමෙසං චිත්තෙකග්ගතං ලභන්තානං කම්මට්ඨානං ඵාතිං ගමිස්සතී’’ති ඤත්වා කථිතං.

7. පටිසල්ලානසුත්තවණ්ණනා

100. සත්තමෙ **පටිසල්ලානන්ති** කායවිවෙකං. ඉදඤ්හි සුත්තං කායවිවෙකෙන පරිහායමානෙ දිස්වා, ‘‘ඉමෙසං කායවිවෙකං ලභන්තානං කම්මට්ඨානං ඵාතිං ගමිස්සතී’’ති ඤත්වා කථිතං.

8-9. පඨමනතුම්හාකංසුත්තාදිවණ්ණනා

101-102. අට්ඨමං උපමාය පරිවාරෙත්වා කථිතෙ බුජ්ඣනකානං, නවමං සුද්ධිකවසෙනෙව බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තං. අත්ථො පන උභයත්ථාපි ඛන්ධියවග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

10. උදකසුත්තවණ්ණනා

103. දසමෙ **උදකො සුදන්ති** එත්ථ **සුදන්ති** නිපාතමත්තං. **උදකොති** තස්ස නාමං. **ඉදං ජාතු වෙදගූති** එත්ථ **ඉදන්ති** නිපාතමත්තං. අථ වා ඉදං මම වචනං සුණාථාති දීපෙන්තො එවමාහ. **ජාතු වෙදගූති** අහං එකංසෙනෙව වෙදගූ, වෙදසඞ්ඛාතෙන ඤාණෙන නෙය්‍යෙසු ගතො, වෙදං වා ගතො අධිගතො, පණ්ඩිතොහමස්මීති අත්ථො. **සබ්බජීති** එකංසෙන සබ්බවට්ටං ජිනිත්වා අභිභවිත්වා ඨිතොස්මීති වදති. **අපලිඛතං ගණ්ඩමූලන්ති** අපලිඛතං දුක්ඛමූලං. **පලිඛණින්ති** පලිඛතං මයා, ඛනිත්වා ඨිතොස්මීති දීපෙති.

මාතාපෙත්තිකසම්භවස්සාති මාතිතො ච පිතිතො ච නිබ්බත්තෙන මාතාපෙත්තිකෙන සුක්කසොණිතෙන සම්භූතස්ස. **ඔදනකුම්මාසූපචයස්සාති** ඔදනෙන චෙව කුම්මාසෙන ච උපචිතස්ස වඩ්ඪිතස්ස. **අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිද්ධංසනධම්මස්සාති** එත්ථ අයං කායො හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චධම්මො , දුග්ගන්ධවිඝාතත්ථාය තනුවිලෙපනෙන උච්ඡාදනධම්මො, අඞ්ගපච්චඞ්ගාබාධවිනොදනත්ථාය ඛුද්දකසම්බාහනෙන පරිමද්දනධම්මො, දහරකාලෙ වා ඌරූසු සයාපෙත්වා ගබ්භවාසෙන දුස්සණ්ඨිතානං තෙසං තෙසං අඞ්ගානං සණ්ඨානසම්පාදනත්ථං අඤ්ඡනපීළනාදීනං වසෙන පරිමද්දනධම්මො, එවං පරිහරිතොපි ච භෙදනවිද්ධංසනධම්මො භිජ්ජති චෙව විකිරති ච, එවං සභාවොති අත්ථො.

තත්ථ මාතාපෙත්තිකසම්භවඔදනකුම්මාසූපචයපරිමද්දනපදෙහි වඩ්ඪි කථිතා, අනිච්චභෙදනවිද්ධංසනපදෙහි පරිහානි. පුරිමෙහි වා තීහි සමුදයො, පච්ඡිමෙහි අත්ථඞ්ගමොති. එවං චාතුමහාභූතිකස්ස කායස්ස වඩ්ඪිපරිහානිනිබ්බත්තිභෙදා දස්සිතා. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

සළවග්ගො දසමො.

දුතියො පණ්ණාසකො.

11. යොගක්ඛෙමිවග්ගො

1. යොගක්ඛෙමිසුත්තවණ්ණනා

104. යොගක්ඛෙමිවග්ගස්ස පඨමෙ **යොගක්ඛෙමිපරියායන්ති** චතූහි යොගෙහි ඛෙමිනො කාරණභූතං. **ධම්මපරියායන්ති** ධම්මකාරණං. **අක්ඛාසි යොගන්ති** යුත්තිං කථෙසි. **තස්මාති** කස්මා? කිං අක්ඛාතත්තා, උදාහු පහීනත්තාති? පහීනත්තා. න හි අක්ඛානෙන යොගක්ඛෙමී නාම හොති.

2-10. උපාදායසුත්තාදිවණ්ණනා

105-113. දුතියෙ වෙදනාසුඛදුක්ඛං කථිතං, තං පන විපාකසුඛදුක්ඛං වට්ටති. තතියෙ **දුක්ඛස්සාති** වට්ටදුක්ඛස්ස. චතුත්ථෙ **ලොකස්සාති** සඞ්ඛාරලොකස්ස. පඤ්චමාදීසු යං වත්තබ්බං සියා, තං ඛන්ධියවග්ගෙ වුත්තනයමෙව.

යොගක්ඛෙමිවග්ගො එකාදසමො.

12. ලොකකාමගුණවග්ගො

1-2. පඨමමාරපාසසුත්තාදිවණ්ණනා

114-115. ලොකකාමගුණවග්ගස්ස පඨමෙ **ආවාසගතොති** වසනට්ඨානං ගතො. **මාරස්ස වසං ගතොති** තිවිධස්සාපි මාරස්ස වසං ගතො. **පටිමුක්ක'ස්ස මාරපාසොති** අස්ස ගීවාය මාරපාසො පටිමුක්කො පවෙසිතො. දුතියං උත්තානමෙව.

3. ලොකන්තගමනසුත්තවණ්ණනා

116. තතියෙ **ලොකස්සාති** චක්කවාළලොකස්ස. **ලොකස්ස අන්තන්ති** සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තං. **විහාරං පාවිසීති** ''මයි විහාරං පවිට්ඨෙ ඉමෙ භික්ඛූ, ඉමං උද්දෙසං ආනන්දං පුච්ඡිස්සන්ති, සො ච තෙසං මම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සංසන්දිත්වා කථෙස්සති. තතො නං ථොමෙස්සාමි, මම ථොමනං සුත්වා භික්ඛූ ආනන්දං උපසඞ්කමිතබ්බං, වචනඤ්චස්ස සොතබ්බං සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා''ති චින්තෙත්වා සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං අවිභජිත්වාව නිසින්නාසනෙ අන්තරහිතො ගන්ධකුටියං පාතුරහොසි. තෙන වුත්තං ''උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසී''ති.

සත්ථු චෙව සංවණ්ණිතොති සත්ථාරා ච පසත්ථො. **විඤ්ඤූනන්ති** ඉදම්පි කරණත්ථෙ සාමිවචනං, පණ්ඩිතෙහි සබ්‍රහ්මචාරීහි ච සම්භාවිතොති අත්ථො. **පහොතීති** සක්කොති. **අතික්කම්මෙව මූලං අතික්කම්මෙව ඛන්ධන්ති** සාරො නාම මූලෙ වා ඛන්ධෙ වා භවෙය්‍ය, තම්පි අතික්කමිත්වාති අත්ථො. **එවංසම්පදමිදන්ති** එවංසම්පත්තිකං, ඊදිසන්ති අත්ථො. **අතිසිත්වාති** අතික්කමිත්වා. **ජානං ජානාතීති** ජානිතබ්බමෙව ජානාති. **පස්සං පස්සතීති** පස්සිතබ්බමෙව පස්සති. යථා වා එකච්චො විපරීතං ගණ්හන්තො ජානන්තොපි න ජානාති, පස්සන්තොපි න පස්සති, න එවං භගවා. භගවා පන ජානන්තො ජානාති, පස්සන්තො පස්සතියෙව. ස්වායං දස්සනපරිණායකට්ඨෙන **චක්ඛුභූතො**. විදිතකරණට්ඨෙන **ඤාණභූතො** . අවිපරීතසභාවට්ඨෙන පරියත්තිධම්මපවත්තනතො වා හදයෙන චින්තෙත්වා වාචාය නිච්ඡාරිතධම්මමයොති **ධම්මභූතො**. සෙට්ඨට්ඨෙන **බ්‍රහ්මභූතො**. අථ වා චක්ඛු විය භූතොති චක්ඛුභූතො. එවමෙතෙසු පදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. ස්වායං ධම්මස්ස වත්තනතො **වත්තා**. පවත්තනතො **පවත්තා**. අත්ථං නීහරිත්වා නීහරිත්වා දස්සනසමත්ථතාය **අත්ථස්ස නින්නෙතා**. අමතාධිගමාය පටිපත්තිං දෙසෙතීති **අමතස්ස දාතා**.

අගරුං කරිත්වාති පුනප්පුනං යාචාපෙන්තොපි හි ගරුං කරොති නාම. අත්තනො සෙක්ඛපටිසම්භිදාඤාණෙ ඨත්වා සිනෙරුපාදතො වාලිකං උද්ධරමානො විය දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා කථෙන්තොපි ගරුං කරොතියෙව නාම. එවං අකත්වා අම්හෙ පුනප්පුනං අයාචාපෙත්වා සුවිඤ්ඤෙය්‍යම්පි නො කත්වා කථෙහීති වුත්තං හොති.

යං ඛො වොති යං ඛො තුම්හාකං. **චක්ඛුනා ඛො, ආවුසො, ලොකස්මිං ලොකසඤ්ඤී හොති ලොකමානීති** චක්ඛුඤ්හි ලොකෙ අප්පහීනදිට්ඨි පුථුජ්ජනො සත්තලොකවසෙන ලොකොති සඤ්ජානාති චෙව මඤ්ඤති ච, තථා චක්කවාළලොකවසෙන. න හි අඤ්ඤත්‍ර චක්ඛාදීහි ද්වාදසායතනෙහි තස්ස සා සඤ්ඤා වා මානො වා උප්පජ්ජති. තෙන වුත්තං, ''චක්ඛුනා ඛො, ආවුසො, ලොකස්මිං ලොකසඤ්ඤී හොති ලොකමානී''ති. ඉමස්ස ච ලොකස්ස ගමනෙන අන්තො නාම ඤාතුං වා දට්ඨුං වා පත්තුං වා න සක්කා. ලුජ්ජනට්ඨෙන පන තස්සෙව චක්ඛාදිභෙදස්ස ලොකස්ස නිබ්බානසඞ්ඛාතං අන්තං අප්පත්වා වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකිරියා නාම නත්ථීති වෙදිතබ්බා.

එවං පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි ''සාවකෙන පඤ්හො කථිතොති මා නික්කඞ්ඛා අහුවත්ථ, අයං භගවා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණතුලං ගහෙත්වා නිසින්නො. ඉච්ඡමානා තමෙව උපසඞ්කමිත්වා නික්කඞ්ඛා හොථා''ති උය්‍යොජෙන්තො **ආකඞ්ඛමානා පනාති**ආදිමාහ.

ඉමෙහි ආකාරෙහීති ඉමෙහි කාරණෙහි චක්කවාළලොකස්ස අන්තාභාවකාරණෙහි චෙව සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තාපත්තිකාරණෙහි ච. **ඉමෙහි පදෙහීති** ඉමෙහි අක්ඛරසම්පිණ්ඩනෙහි. **බ්‍යඤ්ජනෙහීති** පාටියෙක්කඅක්ඛරෙහි.

පණ්ඩිතොති පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො. චතූහි කාරණෙහි පණ්ඩිතො ධාතුකුසලො ආයතනකුසලො පච්චයාකාරකුසලො කාරණාකාරණකුසලොති. **මහාපඤ්ඤොති** මහන්තෙ අත්ථෙ මහන්තෙ ධම්මෙ මහන්තා නිරුත්තියො මහන්තානි පටිභානානි පටිග්ගණ්හනසමත්ථතාය මහාපඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **යථා තං ආනන්දෙනාති** යථා ආනන්දෙන බ්‍යාකතං, තං සන්ධාය වුත්තං. යථා ආනන්දෙන තං බ්‍යාකතං, අහම්පි තං එවමෙව බ්‍යාකරෙය්‍යන්ති අත්ථො.

4. කාමගුණසුත්තවණ්ණනා

117. චතුත්ථෙ **යෙ මෙති** යෙ මම. **චෙතසො සම්ඵුට්ඨපුබ්බාති** චිත්තෙන අනුභූතපුබ්බා. **තත්‍ර මෙ චිත්තං බහුලං ගච්ඡමානං ගච්ඡෙය්‍යාති** තෙසු පාසාදත්තයතිවිධනාටකාදිභෙදසම්පත්තිවසෙන අනුභූතපුබ්බෙසු පඤ්චසු කාමගුණෙසු බහූසු වාරෙසු උප්පජ්ජමානං උප්පජ්ජෙය්‍යාති දීපෙති. **පච්චුප්පන්නෙසු වාති** ඉධ පධානචරියකාලෙ ඡබ්බස්සානි සුපුප්ඵිතවනසණ්ඩජාතානං දිජගණාදීනං වසෙන දිට්ඨසුතාදිභෙදං මනොරමාරම්මණං කාමගුණං කත්වා දස්සෙන්තො

‘‘එවරූපෙසු පච්චුප්පන්නෙසු වා බහුලං උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති දස්සෙති. **අප්පං වා අනාගතෙසූති** අනාගතෙ ‘‘මෙත්තෙය්‍යො නාම බුද්ධො භවිස්සති, සඞ්ඛො නාම රාජා, කෙතුමතී නාම රාජධානී’’තිආදිවසෙන (දී. නි. 3.106) පරිත්තකමෙව අනාගතෙසු කාමගුණෙසු උප්පජ්ජෙය්‍යාති දස්සෙති. **තත්‍ර මෙ අත්තරූපෙනාති** තත්‍ර මයා අත්තනො හිතකාමජාතිකෙන. **අප්පමාදොති** සාතච්චකිරියා පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තස්ස අවොස්සග්ගො. **සතීති** ආරම්මණපරිග්ගහිතසති. **ආරක්ඛොති** අයං අප්පමාදො ච සති ච චෙතසො ආරක්ඛො කරණීයො, එවං මෙ අහොසීති දස්සෙති, ආරක්ඛත්ථාය ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා කාතබ්බාති වුත්තං හොති.

තස්මාතිහ, භික්ඛවෙ, සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙති යස්මා චෙතසො ආරක්ඛත්ථාය අප්පමාදො ච සති ච කාතබ්බා, යස්මා තස්මිං ආයතනෙ විදිතෙ අප්පමාදෙන වා සතියා වා කාතබ්බං නත්ථි, තස්මා සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ, තං කාරණං ජානිතබ්බන්ති අත්ථො. **සළායතනනිරොධන්ති** සළායතනනිරොධො වුච්චති නිබ්බානං, තං සන්ධාය භාසිතන්ති අත්ථො. නිබ්බානස්මිඤ්හි චක්ඛුආදීනි චෙව නිරුජ්ඣන්ති රූපසඤ්ඤාදයො ච නිරුජ්ඣන්තීති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

5-6. සක්කපඤ්හසුත්තාදිවණ්ණනා

118-119. පඤ්චමෙ **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **පරිනිබ්බායන්තීති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායන්ති. **තන්නිස්සිතං විඤ්ඤාණං හොතීති** තණ්හානිස්සිතං කම්මවිඤ්ඤාණං හොති . **තදුපාදානන්ති** තංගහණං, තණ්හාගහණෙන සහගතං විඤ්ඤාණං හොතීති අත්ථො. ඡට්ඨං උත්තානමෙව.

7. සාරිපුත්තසද්ධිවිහාරිකසුත්තවණ්ණනා

120. සත්තමෙ **සන්තානෙස්සතීති** සටෙස්සති, යොගවිච්ඡෙදමස්ස පාපුණිතුං න දස්සති.

8. රාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා

121. අට්ඨමෙ **විමුත්තිපරිපාචනියාති** විමුත්තිං පරිපාචෙන්තීති විමුත්තිපරිපාචනියා. **ධම්මාති** පන්නරස ධම්මා, තෙ සද්ධින්ද්‍රියාදීනං විසුද්ධිකරණවසෙන වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘අස්සද්ධෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සද්ධෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, පසාදනීයෙ සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සද්ධින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. කුසීතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, ආරද්ධවීරියෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සම්මප්පධානෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තීහාකාරෙහි වීරියින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. මුට්ඨස්සතී පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, උපට්ඨිතස්සතී පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො , සතිපට්ඨානෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සතින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. අසමාහිතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සමාහිතෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ඣානවිමොක්ඛෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සමාධින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. දුප්පඤ්ඤෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ඤවන්තෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ගම්භීරඤාණචරියං පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තීහාකාරෙහි පඤ්ඤින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. ඉති ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ච පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො , පඤ්ච සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි පන්නරසහි ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි විසුජ්ඣන්තී’’ති (පටි. ම. 1.184).

අපරෙපි පන්නරස ධම්මා විමුත්තිපරිපාචනියා – සද්ධාපඤ්චමානි ඉන්ද්‍රියානි, අනිච්චසඤ්ඤා, අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤා, දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤා, පහානසඤ්ඤා, විරාගසඤ්ඤාති ඉමා පඤ්ච නිබ්බෙධභාගියා සඤ්ඤා, මෙඝියත්ථෙරස්ස කථිතා කල්‍යාණමිත්තතාදයො පඤ්ච ධම්මාති (උදා. 31). කාය පන වෙලාය භගවතො එතදහොසීති? පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තස්ස.

අනෙකානි දෙවතාසහස්සානීති ආයස්මතා රාහුලෙන පදුමුත්තරස්ස භගවතො පාදමූලෙ පාලිතනාගරාජකාලෙ පත්ථනං පට්ඨපෙන්තෙන සද්ධිං පත්ථනං පට්ඨපිතදෙවතාසු පන කාචි භුම්මට්ඨකා දෙවතා, කාචි අන්තලික්ඛට්ඨකා, කාචි චාතුමහාරාජිකා, කාචි දෙවලොකෙ, කාචි බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තා. ඉමස්මිං පන දිවසෙ සබ්බාපි තා එකට්ඨානෙ අන්ධවනස්මිංයෙව සන්නිපතිතා, තා සන්ධායාහ – ‘‘අනෙකානි දෙවතාසහස්සානී’’ති. **ධම්මචක්ඛුන්ති** ඉමස්මිං සුත්තෙ චත්තාරො ච මග්ගා චත්තාරි ච ඵලානි ධම්මචක්ඛුන්ති වෙදිතබ්බානි. තත්ථ හි කාචි දෙවතා සොතාපන්නා අහෙසුං, කාචි සකදාගාමී, අනාගාමී, ඛීණාසවා. තාසඤ්ච පන දෙවතානං එත්තකාති ගණනවසෙන පරිච්ඡෙදො නත්ථි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

9-10. සංයොජනියධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

122-123. නවමදසමානි ඉට්ඨාරම්මණවසෙන කථියමානෙ බුජ්ඣනකානං වසෙන වුත්තානීති.

ලොකකාමගුණවග්ගො ද්වාදසමො.

13. ගහපතිවග්ගො

1-3. වෙසාලීසුත්තාදිවණ්ණනා

124-126. ගහපතිවග්ගස්ස පඨමෙ **උග්ගොති** පණීතදායකානං අග්ගඋග්ගො, සො භගවතා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං පණීතදායකානං යදිදං උග්ගො ගහපතී’’ති එවං එතදග්ගෙ ඨපිතො. සෙසමෙතෙසු චෙව ද්වීසු, තතියෙ ච වුත්තත්ථමෙව.

4-5. භාරද්වාජසුත්තාදිවණ්ණනා

127-128. චතුත්ථෙ පිණ්ඩං උලමානො පරියෙසමානො පබ්බජිතොති **පිණ්ඩොලො**. සො කිර පරිජිණ්ණභොගො බ්‍රාහ්මණො අහොසි. අථ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ලාභසක්කාරං දිස්වා පිණ්ඩත්ථාය නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො. සො මහන්තං කපල්ලපත්තං ගහෙත්වා චරති, තෙන කපල්ලපූරං යාගුං පිවති, කපල්ලපූරෙ පූවෙ ඛාදති, කපල්ලපූරං භත්තං භුඤ්ජති. අථස්ස මහග්ඝසභාවං සත්ථු ආරොචයිංසු. සත්ථා තස්ස පත්තත්ථවිකං නානුජානි. හෙට්ඨාමඤ්චෙ පත්තං නික්කුජ්ජිත්වා ඨපෙති. සො ඨපෙන්තොපි සංසන්තොව පණාමෙත්වා ඨපෙති, ගණ්හන්තොපි සංසන්තොව ආකඩ්ඪිත්වා ගණ්හාති. තං ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ඝංසනෙන පරික්ඛීණං නාළිකොදනමත්තමෙව ගණ්හනකං ජාතං. තතො සත්ථු ආරොචෙසුං, අථස්ස සත්ථා පත්තත්ථවිකං අනුජානි. ථෙරො අපරෙන සමයෙන ඉන්ද්‍රියභාවනං භාවෙත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. ඉති සො පිණ්ඩත්ථාය පබ්බජිතත්තා පිණ්ඩොලො, ගොත්තෙන පන භාරද්වාජොති උභයං එකතො කත්වා **පිණ්ඩොලභාරද්වාජොති** වුච්චති.

උපසඞ්කමීති උග්ගතුග්ගතෙහි මහාඅමච්චෙහි පරිවුතො උපසඞ්කමි. ථෙරො කිර එකදිවසං සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො නිදාඝසමයෙ සීතයානෙ දිවාවිහාරං නිසීදිස්සාමීති ආකාසෙන ගන්ත්වා ගඞ්ගාතීරෙ උදෙනස්ස රඤ්ඤො උදපානං නාම උය්‍යානං අත්ථි, තත්ථ පවිසිත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ දිවාවිහාරං නිසීදි සීතෙන උදකවාතෙන බීජියමානො.

උදෙනොපි ඛො නාම රාජා සත්තාහං මහාපානං පිවිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ උය්‍යානං පටිජග්ගාපෙත්වා මහාජනපරිවාරො උය්‍යානං ගන්ත්වා මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ අත්ථතාය සෙය්‍යාය නිපජ්ජි. තස්ස එකා පරිචාරිකා පාදෙ සම්බාහමානා නිසින්නා. රාජා කමෙන නිද්දං ඔක්කමි. තස්මිං නිද්දං ඔක්කන්තෙ නාටකිත්ථියො ‘‘යස්සත්ථාය මයං ගීතාදීනි පයොජෙය්‍යාම, සො නිද්දං උපගතො, න ච නිද්දාකාලෙ මහාසද්දං කාතුං වට්ටතී’’ති අත්තනො අත්තනො තූරියානි ඨපෙත්වා උය්‍යානං පක්කන්තා. තා තත්ථ තත්ථ ඵලාඵලානි ඛාදමානා පුප්ඵානි පිළන්ධමානා විචරන්තියො ථෙරං දිස්වා ‘‘මා සද්දං කරිත්ථා’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං නිවාරයමානා වන්දිත්වා නිසීදිංසු. ථෙරො ‘‘ඉස්සා පහාතබ්බා, මච්ඡෙරං විනොදෙතබ්බ’’න්තිආදිනා නයෙන තාසං අනුරූපං ධම්මකථං කථෙසි.

සාපි ඛො රඤ්ඤො පාදෙ සම්බාහමානා නිසින්නා ඉත්ථී පාදෙ චාලෙත්වා රාජානං පබොධෙසි. සො ‘‘කහං තා ගතා’’ති පුච්ඡි. කිං තාසං තුම්හෙහි? තා එකං සමණං පරිවාරෙත්වා නිසින්නාති. රාජා කුද්ධො උද්ධනෙ පක්ඛිත්තලොණං විය තටතටායමානො උට්ඨහිත්වා ‘‘තම්බකිපිල්ලිකාහි නං ඛාදාපෙස්සාමී’’ති ගච්ඡන්තො එකස්මිං අසොකරුක්ඛෙ තම්බකිපිල්ලිකානං පුටං දිස්වා හත්ථෙනාකඩ්ඪිත්වා සාඛං ගණ්හිතුං නාසක්ඛි. කිපිල්ලිකපුටො ඡිජ්ජිත්වා රඤ්ඤො සීසෙ පති, සකලසරීරං සාලිපුප්ඵසෙහි පරිකිණ්ණං විය දණ්ඩදීපිකාහි ඩය්හමානං විය ච අහොසි. ථෙරො රඤ්ඤො පදුට්ඨභාවං ඤත්වා ඉද්ධියා ආකාසං පක්ඛන්දි. තාපි ඉත්ථියො උට්ඨාය රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා සරීරං පුඤ්ඡන්තියො විය භූමියං පතිතපතිතා කිපිල්ලිකායො ගහෙත්වා සරීරෙ ඛිපමානා සබ්බා මුඛසත්තීහි විජ්ඣිංසු – ‘‘කිං නාමෙතං, අඤ්ඤෙ රාජානො පබ්බජිතෙ දිස්වා වන්දන්ති, පඤ්හං පුච්ඡන්ති, අයං පන රාජා කිපිල්ලිකපුටං සීසෙ භින්දිතුකාමො ජාතො’’ති.

රාජා අත්තනො අපරාධං දිස්වා උය්‍යානපාලං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘කිං එස පබ්බජිතො? අඤ්ඤෙසුපි දිවසෙසු ඉධ ආගච්ඡතී’’ති? ආම, දෙවාති. ඉධ ත්වං ආගතදිවසෙ මය්හං ආරොචෙය්‍යාසීති. ථෙරොපි කතිපාහෙනෙව පුන ආගන්ත්වා රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. උය්‍යානපාලො දිස්වා – ‘‘මහන්තො මෙ අයං පණ්ණාකාරො’’ති වෙගෙන ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා උට්ඨහිත්වා සඞ්ඛපණවාදිසද්දං නිවාරෙත්වා උග්ගතුග්ගතෙහි අමච්චෙහි සද්ධිං උය්‍යානං අගමාසි. තෙන වුත්තං ‘‘උපසඞ්කමී’’ති.

අනිකීළිතාවිනො කාමෙසූති යා කාමෙසු කාමකීළා, තං අකීළිතපුබ්බා, අපරිභුත්තකාමාති අත්ථො. **අද්ධානඤ්ච ආපාදෙන්තීති** පවෙණිං පටිපාදෙන්ති, දීඝරත්තං අනුබන්ධාපෙන්ති. **මාතුමත්තීසූති** මාතුපමාණාසු. ලොකස්මිඤ්හි මාතා භගිනී ධීතාති ඉදං තිවිධං ගරුකාරම්මණං නාම , ඉති ගරුකාරම්මණෙ උපනිබන්ධං චිත්තං විමොචෙතුං න ලභතීති දස්සෙන්තො එවමාහ. අථස්ස තෙන පඤ්හෙන චිත්තං අනොතරන්තං දිස්වා භගවතා පටිකූලමනසිකාරවසෙන චිත්තුපනිබන්ධනත්ථං වුත්තං ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං කථෙසි.

අභාවිතකායාති අභාවිතපඤ්චද්වාරිකකායා. **තෙසං තං දුක්කරං හොතීති** තෙසං තං අසුභකම්මට්ඨානං භාවෙතුං දුක්කරං හොති. ඉතිස්ස ඉමිනාපි චිත්තං අනොතරන්තං දිස්වා ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං කථෙසි . ඉන්ද්‍රියසංවරස්මිඤ්හි උපනිබන්ධචිත්තං විහෙඨෙතුං න ලභති. රාජා තං සුත්වා තත්ථ ඔතිණ්ණචිත්තො **අච්ඡරියං, භො භාරද්වාජාති**ආදිමාහ.

අරක්ඛිතෙනෙව කායෙනාතිආදීසු හත්ථපාදෙ කීළාපෙන්තො ගීවං පරිවත්තෙන්තො කායං න රක්ඛති නාම, නානප්පකාරං දුට්ඨුල්ලං කථෙන්තො වචනං න රක්ඛති නාම, කාමවිතක්කාදයො විතක්කෙන්තො චිත්තං න රක්ඛති නාම. **රක්ඛිතෙනෙව කායෙනාති**ආදීසු වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අතිවිය මං තස්මිං සමයෙ ලොභධම්මා පරිසහන්තීති මං තස්මිං සමයෙ අතික්කමිත්වා ලොභො අධිභවතීති අත්ථො. **උපට්ඨිතාය සතියාති** කායගතාය සතියා සුපට්ඨිතාය. **න මං තථා තස්මිං සමයෙති** තස්මිං සමයෙ මං යථා පුබ්බෙ, න තථා ලොභො අතික්කමිත්වා උප්පජ්ජතීති අත්ථො. **පරිසහන්තීති** පදස්ස උප්පජ්ජන්තීතිපි අත්ථොයෙව. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ තයො කායා කථිතා. කථං ? ''ඉමමෙව කාය''න්ති එත්ථ හි කරජකායො කථිතො, ''භාවිතකායො''ති එත්ථ පඤ්චද්වාරිකකායො, ''රක්ඛිතෙනෙව කායෙනා''ති එත්ථ චොපනකායො, කායවිඤ්ඤත්තීති අත්ථො. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

6. සොසිතසුත්තවණ්ණනා

129. ඡට්ඨෙ **රූපා ච මනාපාති** රූපා ච මනාපා සංවිජ්ජන්ති. **චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්චාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්ච සංවිජ්ජති. **සුඛවෙදනියං ඵස්සන්ති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තං උපනිස්සයවසෙන ජවනකාලෙ සුඛවෙදනාය පච්චයභූතං ඵස්සං. **සුඛා වෙදනාති** එතං ඵස්සං පටිච්ච ජවනවසෙන සුඛවෙදනා උප්පජ්ජති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ තෙවීසති ධාතුයො කථිතා. කථං? එත්ථ හි චක්ඛුපසාදො චක්ඛුධාතු, තස්ස ආරම්මණං රූපධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයා සහජාතා තයො ඛන්ධා ධම්මධාතු, එවං පඤ්චසු ද්වාරෙසු චතුන්නං චතුන්නං වසෙන වීසති. මනොද්වාරෙ ''මනොධාතූ''ති ආවජ්ජනචිත්තං ගහිතං, ආරම්මණඤ්චෙව හදයවත්ථු ච ධම්මධාතු, වත්ථුනිස්සිතං මනොවිඤ්ඤාණධාතූති එවං තෙවීසති හොන්ති. එවං තෙවීසතියා ධාතූනං වසෙන ධාතුනානත්තං වුත්තං භගවතාති දස්සෙති.

7-8. හාලිද්දිකානිසුත්තාදිවණ්ණනා

130-131. සත්තමෙ **මනාපං ඉත්ථෙතන්ති පජානාතීති** යං අනෙන මනාපං රූපං දිට්ඨං, තං ඉත්ථෙතන්ති එවමෙතං මනාපමෙව තන්ති පජානාති. **චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සුඛවෙදනියඤ්ච ඵස්සං පටිච්චාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්චෙව, යො ච උපනිස්සයකොටියා වා අනන්තරකොටියා වා සමනන්තරකොටියා වා සම්පයුත්තකොටියා වා සුඛවෙදනාය පච්චයො ඵස්සො, තං සුඛවෙදනියං ඵස්සඤ්ච පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛවෙදනාති. එස නයො සබ්බත්ථ. ඉති ඉමෙසු ද්වීසු සුත්තෙසු කිරියාමනොවිඤ්ඤාණධාතු ආවජ්ජනකිච්චා, මනොධාතුයෙව වා සමානා මනොධාතුනාමෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අට්ඨමං උත්තානමෙව.

9. ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා

132. නවමෙ **මක්කරකතෙති** එවංනාමකෙ නගරෙ **අරඤ්ඤකුටිකායන්ති** අරඤ්ඤෙ කතාය පාටියෙක්කාය කුටියං, න විහාරපච්චන්තකුටියං. **මාණවකාති** යෙපි තත්ථ මහල්ලකා, තෙ මහල්ලකකාලෙපි අන්තෙවාසිකතාය මාණවකාත්වෙව වුත්තා. **තෙනුපසඞ්කමිංසූති** පාතො සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා සායං ''ආචරියස්ස කට්ඨානි ආහරිස්සාමා''ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා විචරන්තා යෙන සා කුටිකා, තෙනුපසඞ්කමිංසු. **පරිතො පරිතො කුටිකායාති** තස්සා කුටිකාය සමන්තතො සමන්තතො. **සෙලෙය්‍යකානීති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පිට්ඨිං ගහෙත්වා ලඞ්ඝිත්වා ඉතො චිතො වඞ්කමනකීළනානි.

මුණ්ඩකාතිආදීසු මුණ්ඩෙ මුණ්ඩාති, සමණෙ ච සමණාති වත්තුං වට්ටෙය්‍ය, ඉමෙ පන හීළෙන්තා ''මුණ්ඩකා සමණකා''ති ආහංසු. **ඉබ්භාති** ගහපතිකා. **කණ්හාති** කණ්හා, කාළකාති අත්ථො. **බන්ධුපාදාපච්චාති** එත්ථ **බන්ධූති** බ්‍රහ්මා අධිප්පෙතො. තඤ්හි බ්‍රාහ්මණා පිතාමහොති වොහරන්ති. පාදානං අපච්චා පාදාපච්චා, බ්‍රහ්මුනො පිට්ඨිපාදතො ජාතාති අධිප්පායො. තෙසං කිර අයං ලද්ධි ''බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනො මුඛතො නික්ඛන්තා, ඛත්තියා උරතො, වෙස්සා නාභිතො, සුද්දා ජාණුතො, සමණා පිට්ඨිපාදතො''ති. **භරතකානන්ති** කුටිම්බිකානං. කුටිම්බිකා හි යස්මා රට්ඨං භරන්ති, තස්මා භරතාති වුච්චන්ති. ඉමෙ පන පරිභවං කත්වා වදමානා ''භරතකාන''න්ති ආහංසු.

විහාරා නික්ඛමිත්වාති ''රත්තිට්ඨකාපරික්ඛිත්තෙ රජතපට්ටසන්නිභසමවිප්පකිණ්ණවාලිකෙ රමණීයෙ පරිවෙණෙ කට්ඨකලාපෙ බන්ධිත්වා ඛිපමානා වාලිකං ආලුළෙත්වා, හත්ථෙන හත්ථං ආදාය පණ්ණකුටිං පරියායන්තා 'ඉමෙ ඉමෙසං භරතකානං සක්කතා, ඉමෙ ඉමෙසං භරතකානං සක්කතා'ති පුනප්පුනං විරවන්තා අතිවිය ඉමෙ මාණවකා

කීළං කරොන්ති, විහාරෙ භික්ඛූනං අත්ථිභාවම්පි න ජානන්ති, දස්සෙස්සාමි නෙසං භික්ඛූනං අත්ථිභාව''න්ති චින්තෙත්වා පණ්ණකුටිතො නික්ඛමි.

සීලුත්තමා පුබ්බතරා අහෙසුන්ති ගුණවන්තානං ගුණෙ කථිතෙ නිග්ගුණානං ගුණාභාවො පාකටොව භවිස්සතීති පොරාණකබ්‍රාහ්මණානං ගුණෙ කථෙන්තො එවමාහ. තත්ථ **සීලුත්තමාති** සීලජෙට්ඨකා. සීලඤ්හි තෙසං උත්තමං, න ජාතිගොත්තං. **යෙ පුරාණං සරන්තීති** යෙ පොරාණකං බ්‍රාහ්මණධම්මං සරන්ති. **අභිභුය්‍ය කොධන්ති** කොධං අභිභවිත්වා තෙසං ද්වාරානි සුගුත්තානි සුරක්ඛිතානි අහෙසුං. **ධම්මෙ ච ඣානෙ ච රතාති** දසවිධෙ කුසලකම්මපථධම්මෙ අට්ඨසමාපත්තිඣානෙසු ච රතා.

එවං පොරාණානං ගුණං කථෙත්වා අථෙතරහි බ්‍රාහ්මණානං මානං නිම්මද්දෙන්තො **ඉමෙ ච වොක්කම්ම ජපාමසෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **වොක්කම්මාති** එතෙහි ගුණෙහි අපක්කමිත්වා. **ජපාමසෙති** මයං ජපාම සජ්ඣායාමාති එත්තකෙනෙව බ්‍රාහ්මණම්හාති මඤ්ඤමානා බ්‍රාහ්මණා මයන්ති ඉමිනා ගොත්තෙන මත්තා හුත්වා **විසමං චරන්ති,** විසමානි කායකම්මාදීනි කරොන්තීති අත්ථො. **පුථුඅත්තදණ්ඩාති** පුථූ අත්තා දණ්ඩා එතෙහීති පුථුඅත්තදණ්ඩා, ගහිතනානාවිධදණ්ඩාති අත්ථො. **සතණ්හාතණ්හෙසූති** සතණ්හනිත්තණ්හෙසු. **අගුත්තද්වාරස්ස භවන්ති මොඝාති** අසංවුතද්වාරස්ස සබ්බෙපි වතසමාදානා මොඝා භවන්තීති දීපෙති. යථා කින්ති? **සුපිනෙව ලද්ධං පුරිසස්ස චිත්තන්ති** යථා සුපිනෙ පුරිසස්ස ලද්ධං මණිමුත්තාදිනානාවිධං චිත්තං මොඝං හොති, පබුජ්ඣිත්වා කිඤ්චි න පස්සති, එවං මොඝා භවන්තීති අත්ථො.

අනාසකාති එකාහද්වීහාදිවසෙන අනාහාරකා. **ථණ්ඩිලසායිකා චාති** හරිතකුසසන්ථතෙ භූමිභාගෙ සයනං, **පාතො සිනානඤ්ච තයො ච වෙදාති** පාතොව උදකං පවිසිත්වා න්හානඤ්චෙව තයො ච වෙදා. **ඛරාජිනං ජටා පඞ්කොති** ඛරසම්ඵස්සං අජිනචම්මඤ්චෙව ජටාකලාපො ච පඞ්කො ච, පඞ්කො නාම දන්තමලං. **මන්තා සීලබ්බතං තපොති** මන්තා ච අජසීලගොසීලසඞ්ඛාතං සීලං අජවතගොවතසඞ්ඛාතං වතඤ්ච. අයං ඉදානි බ්‍රාහ්මණානං තපොති වදති. **කුහනා වඞ්කදණ්ඩා චාති** පටිච්ඡන්නකූපො විය පටිච්ඡන්නදොසං කොහඤ්ඤඤ්චෙව වඞ්කදණ්ඩො, ච උදුම්බරපලාසබෙළුවරුක්ඛානං අඤ්ඤතරතො ගහිතං වඞ්කදණ්ඩඤ්චාති අත්ථො. **උදකාචමනානි චාති** උදකෙන මුඛපරිමජ්ජනානි. **වණ්ණා එතෙ බ්‍රාහ්මණානන්ති** එතෙ බ්‍රාහ්මණානං පරික්ඛාරභණ්ඩකවණ්ණාති දස්සෙති. **කත කිඤ්චික්ඛභාවනාති** කතා කිඤ්චික්ඛභාවනා. අයමෙව වා පාඨො, ආමිසකිඤ්චික්ඛස්ස වඩ්ඪනත්ථාය කතන්ති අත්ථො.

එවං එතරහි බ්‍රාහ්මණානං මානං නිම්මද්දිත්වා පුන පොරාණකබ්‍රාහ්මණානං වණ්ණං කථෙන්තො **චිත්තඤ්ච සුසමාහිතන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **සුසමාහිතන්ති** තෙසං බ්‍රාහ්මණානං චිත්තං උපචාරප්පනාසමාධීහි සුසමාහිතං අහොසීති දස්සෙති. **අඛිලන්ති** මුදු අථද්ධං. **සො මග්ගො බ්‍රහ්මපත්තියාති** සො සෙට්ඨපත්තියා මග්ගො, තුම්හෙ පන කිං බ්‍රාහ්මණා නාමාති දීපෙන්තො එවමාහ.

ආගමංසු නු ඛ්විධාති ආගමංසු නු ඛො ඉධ. **අධිමුච්චතීති** කිලෙසවසෙන අධිමුත්තො ගිද්ධො හොති. **බ්‍යාපජ්ජතීති** බ්‍යාපාදවසෙන පූතිචිත්තං හොති. **පරිත්තචෙතසොති** අනුපට්ඨිතසතිතාය සංකිලෙසචිත්තෙන පරිත්තචිත්තො. **චෙතොවිමුත්තින්ති** ඵලසමාධිං. **පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** ඵලපඤ්ඤං. **අප්පමාණචෙතසොති** උපට්ඨිතසතිතාය නික්කිලෙසචිත්තෙන අප්පමාණචිත්තො.

10. වෙරහච්චානිසුත්තවණ්ණනා

133. දසමෙ **කාමණ්ඩායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. **යග්ඝෙති** චොදනත්ථෙ නිපාතො. සෙසං උත්තානමෙවාති.

ගහපතිවග්ගො තෙරසමො.

14. දෙවදහවග්ගො

1. දෙවදහසුත්තවණ්ණනා

134. දෙවදහවග්ගස්ස පඨමෙ **දෙවදහන්ති** නපුංසකලිඞ්ගෙන ලද්ධනාමො නිගමො. **මනොරමාති** මනං රමයන්තා, මනාපාති අත්ථො. **අමනොරමාති** අමනාපා.

2. ඛණසුත්තවණ්ණනා

135. දුතියෙ **ඡඵස්සායතනිකා නාමාති** විසුං ඡඵස්සායතනිකා නාම නිරයා නත්ථි. සබ්බෙසුපි හි එකතිංසමහානිරයෙසු ඡද්වාරඵස්සායතනපඤ්ඤත්ති හොතියෙව. ඉදං පන අවීචිමහානිරයං සන්ධාය වුත්තං. **සග්ගාති** ඉධාපි තාවතිංසපුරමෙව අධිප්පෙතං. කාමාවචරදෙවලොකෙ පන එකස්මිම්පි ඡඵස්සායතනපඤ්ඤත්තියා අභාවො නාම

නත්ථි. ඉමිනා කිං දීපෙති? නිරයෙ එකන්තදුක්ඛසමප්පිතභාවෙන, දෙවලොකෙ ච එකන්තසුඛසමප්පිතත්තා එකන්තඛිඩ්ඩාරතිවසෙන උප්පන්නපමාදෙන මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං වසිතුං න සක්කා. මනුස්සලොකො පන වොකිණ්ණසුඛදුක්ඛො, ඉධෙව අපායොපි සග්ගොපි පඤ්ඤායති. අයං මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස කම්මභූමි නාම, සා තුම්හෙහි ලද්ධා. තස්මා යෙ වො ඉමෙ මානුස්සකා ඛන්ධා ලද්ධා, තෙ වො ලාභා. යඤ්ච වො ඉදං මනුස්සත්තං ලද්ධං, පටිලද්ධො වො බ්‍රහ්මචරියවාසස්ස ඛණො සමයොති. වුත්තම්පි හෙතං පොරාණෙහි –

> ‘‘අයං කම්මභූමි ඉධ මග්ගභාවනා,
> ඨානානි සංවෙජනියා බහූ ඉධ;
> සංවෙගසංවෙජනියෙසු වත්ථුසු,
> සංවෙගජාතොව පයුඤ්ජ යොනිසො’’ති.

3. පඨමරූපාරාමසුත්තවණ්ණනා

136. තතියෙ **රූපසම්මුදිතාති** රූපෙ සම්මුදිතා පමොදිතා. **දුක්ඛාති** දුක්ඛිතා. **සුඛොති** නිබ්බානසුඛෙන සුඛිතො. **කෙවලාති** සකලා. **යාවතත්ථීති වුච්චතීති** යත්තකා අත්ථීති වුච්චති. **එතෙ වොති** එත්ථ වො-කාරො නිපාතමත්තං. **පච්චනීකමිදං හොති, සබ්බලොකෙන පස්සතන්ති** යං ඉදං පස්සන්තානං පණ්ඩිතානං දස්සනං, තං සබ්බලොකෙන පච්චනීකං හොති විරුද්ධං. ලොකො හි පඤ්චක්ඛන්ධෙ නිච්චා සුඛා අත්තා සුභාති මඤ්ඤති, පණ්ඩිතා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා අසුභාති. **සුඛතො ආහූති** සුඛන්ති කථෙන්ති. **සුඛතො විදූති** සුඛන්ති ජානන්ති. සබ්බමෙතං නිබ්බානමෙව සන්ධාය වුත්තං.

සම්මූළ්හෙත්ථාති එත්ථ නිබ්බානෙ සම්මූළ්හා. **අවිද්දසූති** බාලා. සබ්බෙපි හි ඡන්නවුතිපාසණ්ඩිනො ‘‘නිබ්බානං පාපුණිස්සාමා’’ති සඤ්ඤිනො හොන්ති, තෙ පන ‘‘නිබ්බානං නාම ඉද’’න්තිපි න ජානන්ති. **නිවුතානන්ති** කිලෙසනීවරණෙන නිවුතානං පරියොනද්ධානං. **අන්ධකාරො අපස්සතන්ති** අපස්සන්තානං අන්ධකාරො හොති. කිං තං එවං හොති? නිබ්බානං වා නිබ්බානදස්සනං වා අපස්සන්තානඤ්හි බාලානං නිබ්බානම්පි නිබ්බානදස්සනම්පි කාළමෙඝඅවච්ඡාදිතං විය චන්දමණ්ඩලං කටාහෙන පටිකුජ්ජිතපත්තො විය ච නිච්චකාලං තමො චෙව අන්ධකාරො ච සම්පජ්ජති.

සතඤ්ච විවටං හොති, ආලොකො පස්සතාමිවාති සතඤ්ච සප්පුරිසානං පඤ්ඤාදස්සනෙන පස්සන්තානං නිබ්බානං ආලොකො විය විවටං හොති. **සන්තිකෙ න විජානන්ති, මගා ධම්මස්ස අකොවිදාති** යං අත්තනො සරීරෙ කෙසෙ වා ලොමාදීසු වා අඤ්ඤතරකොට්ඨාසං පරිච්ඡින්දිත්වා අනන්තරමෙව අධිගන්තබ්බතො අත්තනො වා ඛන්ධානං නිරොධමග්ගතො සන්තිකෙ නිබ්බානං. තං එවං සන්තිකෙ සමානම්පි මග්ගභූතා ජනා මග්ගාමග්ගධම්මස්ස චතුසච්චධම්මස්ස වා අකොවිදා න ජානන්ති.

මාරධෙය්‍යානුපන්නෙහීති තෙභූමකවට්ටං මාරස්ස නිවාසට්ඨානං අනුපන්නෙහි. **කො නු අඤ්ඤත්‍ර අරියෙහීති** ඨපෙත්වා අරියෙ කො නු අඤ්ඤො නිබ්බානපදං ජානිතුං අරහති. **සම්මදඤ්ඤාය පරිනිබ්බන්තීති** අරහත්තපඤ්ඤාය සම්මා ජානිත්වා අනන්තරමෙව අනාසවා හුත්වා කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බන්ති. අථ වා සම්මදඤ්ඤාය අනාසවා හුත්වා අන්තෙ ඛන්ධපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායන්ති.

4-12. දුතියරූපාරාමසුත්තාදිවණ්ණනා

137-145. චතුත්ථං සුද්ධිකං කත්වා දෙසියමානෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං. පඤ්චමාදීනි තථා තථා බුජ්ඣන්තානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තානි. අත්ථො පන තෙසං පාකටොයෙවාති.

දෙවදහවග්ගො චුද්දසමො.

15. නවපුරාණවග්ගො

1. කම්මනිරොධසුත්තවණ්ණනා

146. නවපුරාණවග්ගස්ස පඨමෙ **නවපුරාණානීති** නවානි ච පුරාණානි ච. **චක්ඛු, භික්ඛවෙ, පුරාණකම්මන්ති** න චක්ඛු පුරාණං, කම්මමෙව පුරාණං, කම්මතො පන නිබ්බත්තත්තා පච්චයනාමෙන එවං වුත්තං. **අභිසඞ්ඛතන්ති** පච්චයෙහි අභිසමාගන්ත්වා කතං. **අභිසඤ්චෙතයිතන්ති** චෙතනාය පකප්පිතං. **වෙදනියං දට්ඨබ්බන්ති** වෙදනාය වත්ථූති පස්සිතබ්බං. **නිරොධා විමුත්තිං ඵුසතීති** ඉමස්ස තිවිධස්ස කම්මස්ස නිරොධෙන විමුත්තිං ඵුසති. **අයං වුච්චතීති** අයං තස්සා විමුත්තියා ආරම්මණභූතො නිරොධො කම්මනිරොධොති වුච්චති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ පුබ්බභාගවිපස්සනා කථිතා.

2-5. අනිච්චනිබ්බානසප්පායසුත්තාදිවණ්ණනා

147-150. දුතියෙ **නිබ්බානසප්පායන්ති** නිබ්බානස්ස සප්පායං උපකාරපටිපදං. තතියාදීසුපි එසෙව නයො. පටිපාටියා පන චතූසුපි එතෙසු සුත්තෙසු සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගා කථිතා.

6-7. අන්තෙවාසිකසුත්තාදිවණ්ණනා

151-152. ඡට්ඨෙ **අනන්තෙවාසිකන්ති** අන්තො වසනකකිලෙසවිරහිතං. **අනාචරියකන්ති** ආචරණකකිලෙසවිරහිතං . **අන්තස්ස වසන්තීති** අන්තො අස්ස වසන්ති. **තෙ නං සමුදාචරන්තීති** තෙ එතං අධිභවන්ති අජ්ඣොත්ථරන්ති සික්ඛාපෙන්ති වා. ''එවං වෙජ්ජකම්මං කරොහි, එවං දූතකම්ම''න්ති ඉති සික්ඛාපනසඞ්ඛාතෙන සමුදාචරණත්ථෙනස්ස තෙ ආචරියා නාම හොන්ති, තෙහි ආචරියෙහි සාචරියකොති වුච්චති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සත්තමං හෙට්ඨා කථිතනයමෙව.

8. අත්ථිනුඛොපරියායසුත්තවණ්ණනා

153. අට්ඨමෙ **යං පරියායං ආගම්මාති** යං කාරණං ආගම්ම. **අඤ්ඤත්‍රෙව සද්ධායාති** විනා සද්ධාය සද්ධං අපනෙත්වා. එත්ථ ච සද්ධාති න පච්චක්ඛා සද්ධා. යො පන පරස්ස එවං කිර එවං කිරාති කථෙන්තස්ස සුත්වා උප්පන්නො සද්දහනාකාරො, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **රුචිආදීසුපි** රුචාපෙත්වා ඛමාපෙත්වා අත්ථෙතන්ති ගහණාකාරො **රුචි** නාම, එවං කිර භවිස්සතීති අනුස්සවනං **අනුස්සවො,** නිසීදිත්වා එකං කාරණං චින්තෙන්තස්ස කාරණං උපට්ඨාති, එවං උපට්ඨිතස්ස අත්ථෙතන්ති ගහණං **ආකාරපරිවිතක්කො** නාම, කාරණවිතක්කොති අත්ථො. කාරණං චින්තෙන්තස්ස පාපිකා ලද්ධි උප්පජ්ජති, තං අත්ථෙසාති ගහණාකාරො **දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්ති** නාම. **අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙය්‍යාති** ඉමානි පඤ්ච ඨානානි මුඤ්චිත්වා අරහත්තං බ්‍යාකරෙය්‍ය. ඉමස්මිං සුත්තෙ සෙඛාසෙඛානං පච්චවෙක්ඛණා කථිතා.

9-10. ඉන්ද්‍රියසම්පන්නසුත්තාදිවණ්ණනා

154-155. නවමෙ **ඉන්ද්‍රියසම්පන්නොති** පරිපුණ්ණින්ද්‍රියො. තත්ථ යෙන ඡ ඉන්ද්‍රියානි සම්මසිත්වා අරහත්තං පත්තං, සො තෙහි නිබ්බිසෙවනෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්නාගතත්තා, චක්ඛාදීනි වා ඡ ඉන්ද්‍රියානි සම්මසන්තස්ස උප්පන්නෙහි සද්ධාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්නාගතත්තා පරිපුණ්ණින්ද්‍රියො නාම හොති, තං සන්ධාය භගවා **චක්ඛුන්ද්‍රියෙ චෙති**ආදිනා නයෙන දෙසනං විත්ථාරෙත්වා **එත්තාවතා ඛො භික්ඛු ඉන්ද්‍රියසම්පන්නො හොතීති** ආහ. දසමං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

නවපුරාණවග්ගො පඤ්චදසමො.

තතියො පණ්ණාසකො.

16. නන්දික්ඛයවග්ගො

1-4. අජ්ඣත්තනන්දික්ඛයසුත්තාදිවණ්ණනා

156-159. නන්දික්ඛයවග්ගස්ස පඨමෙ **නන්දික්ඛයා රාගක්ඛයො, රාගක්ඛයා නන්දික්ඛයොති** නන්දියා ච රාගස්ස ච අත්ථතො එකත්තා වුත්තං. **සුවිමුත්තන්ති** අරහත්තඵලවිමුත්තිවසෙන සුට්ඨු විමුත්තං. සෙසමෙත්ථ දුතියාදීසු ච උත්තානමෙව.

5-6. ජීවකම්බවනසමාධිසුත්තාදිවණ්ණනා

160-161. පඤ්චමං සමාධිවිකලානං, ඡට්ඨං පටිසල්ලානවිකලානං චිත්තෙකග්ගතඤ්ච කායවිවෙකඤ්ච ලභන්තානං එතෙසං කම්මට්ඨානං වාතිං ගමිස්සතීති ඤත්වා කථිතං. තත්ථ **ඔක්ඛායතීති** (පච්චක්ඛායති) පඤ්ඤායති පාකටං හොති. ඉති ද්වීසුපි එතෙසු සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගා කථිතා.

7-9. කොට්ඨිකඅනිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා

162-164. සත්තමාදීසු තීසු ථෙරස්ස විමුත්තිපරිපාචනියා ධම්මාව කථිතා.

10-12. මිච්ඡාදිට්ඨිපහානසුත්තාදිවණ්ණනා

165-167. දසමාදීනි තීණි පාටියෙක්කෙන පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන වුත්තානි. තෙසං අත්ථො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති.

නන්දික්ඛයවග්ගො සොළසමො.

17. සට්ඨිපෙය්‍යාලවග්ගො

1-60. අජ්ඣත්තඅනිච්චඡන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

168-227. තදනන්තරො සට්ඨිපෙය්‍යාලො නාම හොති, සො උත්තානත්ථොව. යානි පනෙත්ථ සට්ඨි සුත්තානි වුත්තානි, තානි ''ඡන්දො පහාතබ්බො''ති එවං තස්ස තස්සෙව පදස්ස වසෙන බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තානි. ඉති සබ්බානි තානි පාටියෙක්කෙන පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි. එකෙකසුත්තපරියොසානෙ චෙත්ථ සට්ඨි සට්ඨි භික්ඛූ අරහත්තං පත්තාති.

සට්ඨිපෙය්‍යාලවග්ගො.

18. සමුද්දවග්ගො

1. පඨමසමුද්දසුත්තවණ්ණනා

228. සමුද්දවග්ගස්ස පඨමෙ **චක්ඛු, භික්ඛවෙ, පුරිසස්ස සමුද්දො**ති යදි දුප්පූරණට්ඨෙන යදි වා සමුද්දනට්ඨෙන සමුද්දො, චක්ඛුමෙව සමුද්දො. තස්ස හි පථවිතො යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා නීලාදිආරම්මණං සමොසරන්තං පරිපුණ්ණභාවං කාතුං න සක්කොති, එවං දුප්පූරණට්ඨෙනපි සමුද්දො. චක්ඛු ච තෙසු තෙසු නීලාදීසු ආරම්මණෙසු සමුද්දති, අසංවුතං හුත්වා ඔසරමානං කිලෙසුප්පත්තියා කාරණභාවෙන සදොසගමනෙන ගච්ඡතීති සමුද්දනට්ඨෙනපි සමුද්දො. **තස්ස රූපමයො වෙගො**ති සමුද්දස්ස අප්පමාණො ඌමිමයො වෙගො විය තස්සාපි චක්ඛුසමුද්දස්ස සමොසරන්තස්ස නීලාදිභෙදස්ස ආරම්මණස්ස වසෙන අප්පමෙය්‍යො රූපමයො වෙගො වෙදිතබ්බො. **යො තං රූපමයං වෙගං සහතී**ති යො තං චක්ඛුසමුද්දෙ සමොසටං රූපමයං වෙගං, මනාපෙ රූපෙ රාගං, අමනාපෙ දොසං, අසමපෙක්ඛිතෙ මොහන්ති එවං රාගාදිකිලෙසෙ අනුප්පාදෙන්තො උපෙක්ඛකභාවෙන සහති.

සඋමින්තිආදීසු කිලෙසඌමීහි **සඌමිං**. කිලෙසාවට්ටෙහි **සාවට්ටං**. කිලෙසගාහෙහි **සගාහං** . කිලෙසරක්ඛසෙහි **සරක්ඛසං**. කොධූපායාසස්ස ච වසෙන **සඌමිං**. වුත්තඤ්හෙතං ''ඌමිභයන්ති ඛො, භික්ඛවෙ, කොධූපායාසස්සෙතං අධිවචන''න්ති (ඉතිවු. 109; ම. නි. 2.162; අ. නි. 4.122). කාමගුණවසෙන **සාවට්ටං**. වුත්තඤ්හෙතං ''ආවට්ටගග්ගාහොති ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානං අධිවචන''න්ති (සං. නි. 4.241). මාතුගාමවසෙන **සගාහං සරක්ඛසං**. වුත්තඤ්හෙතං ''ගාහරක්ඛසොති ඛො, භික්ඛවෙ, මාතුගාමස්සෙතං අධිවචන''න්ති (ඉතිවු. 109). සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. **සභයං දුත්තරං අච්චතරී**ති ඌමිභයෙන සභයං දුරතික්කමං අතික්කමි. **ලොකන්තගූ**ති සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තං ගතො. **පාරගතොති වුච්චතී**ති නිබ්බානං ගතොති කථීයති.

2-3. දුතියසමුද්දසුත්තාදිවණ්ණනා

229-230. දුතියෙ **සමුද්දො**ති සමුද්දනට්ඨෙන සමුද්දො, කිලෙදනට්ඨෙන තෙමනට්ඨෙනාති වුත්තං හොති. **යෙභුය්‍යෙනා**ති ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ. **සමුන්නා**ති කිලින්නා තින්තා නිමුග්ගා. **තන්තාකුලකජාතා**තිආදි හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙව. **මච්චුජහො**ති තයො මච්චූ ජහිත්වා ඨිතො. **නිරුපධී**ති තීහි උපධීහි අනුපධි. **අපුනබ්භවායා**ති නිබ්බානත්ථාය. **අමොහයී මච්චුරාජ**න්ති යථා තස්ස ගතිං න ජානාති, එවං මච්චුරාජානං මොහෙත්වා ගතො. තතියං වුත්තනයමෙව.

4-6. ඛීරරුක්ඛොපමසුත්තාදිවණ්ණනා

231-233. චතුත්ථෙ අප්පහීනට්ඨෙන **අත්ථි,** තෙනෙවාහ **සො අප්පහීනො**ති. **පරිත්තා**ති, පබ්බතමත්තම්පි රූපං අනිට්ඨං අරජනීයං පරිත්තං නාම හොති, එවරූපාපිස්ස රූපා චිත්තං පරියාදියන්තීති දස්සෙති. **කො පන වාදො අධිමත්තාන**න්ති ඉට්ඨාරම්මණං පනස්ස රජනීයං වත්ථු චිත්තං පරියාදියතීති එත්ථ කා කථා? එත්ථ ච නඛපිට්ඨිපමාණම්පි මණිමුත්තාදි රජනීයං වත්ථු අධිමත්තාරම්මණමෙවාති වෙදිතබ්බං. **දහරො**තිආදීනි තීණිපි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානෙව. **ආභින්දෙය්‍යා**ති පහරෙය්‍ය පදාලෙය්‍ය වා. පඤ්චමෙ **තදුභය**න්ති තං උභයං. ඡට්ඨං උත්තානමෙව.

7. උදායිසුත්තවණ්ණනා

234. සත්තමෙ **අනෙකපරියායෙනාති** අනෙකෙහි කාරණෙහි. **ඉතිපායන්ති** ඉතිපි අයං. ඉමස්මිං සුත්තෙ අනිච්චෙන අනත්තලක්ඛණං කථිතං.

8. ආදිත්තපරියායසුත්තවණ්ණනා

235. අට්ඨමෙ **අනුබ්‍යඤ්ජනසො නිමිත්තග්ගාහොති** ''හත්ථා සොභනා පාදා සොභනා''ති එවං අනුබ්‍යඤ්ජනවසෙන නිමිත්තග්ගාහො. නිමිත්තග්ගාහොති හි සංසන්දෙත්වා ගහණං, අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහොති විභත්තිගහණං. නිමිත්තග්ගාහො කුම්භීලසදිසො සබ්බමෙව ගණ්හාති, අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහො රත්තපාසදිසො විභජිත්වා හත්ථපාදාදීසු තං තං කොට්ඨාසං. ඉමෙ පන ද්වෙ ගාහා එකජවනවාරෙපි ලබ්භන්ති, නානාජවනවාරෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

නිමිත්තස්සාදගථිතන්ති නිමිත්තස්සාදෙන ගන්ථිතං බද්ධං. **විඤ්ඤාණන්ති** කම්මවිඤ්ඤාණං. **තස්මිං චෙ සමයෙ කාලං කරෙය්‍යාති** න කොචි සංකිලිට්ඨෙන චිත්තෙන කාලං කරොන්තො නාම අත්ථි. සබ්බසත්තානඤ්හි භවඞ්ගෙනෙව කාලකිරියා හොති. කිලෙසභයං පන දස්සෙන්තො එවමාහ. සමයවසෙන වා එවං වුත්තං. චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්හි ආපාථගතෙ ආරම්මණෙ රත්තචිත්තං වා දුට්ඨචිත්තං වා මූළ්හචිත්තං වා ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා භවඞ්ගං ඔතරති, භවඞ්ගෙ ඨත්වා කාලකිරියං කරොති. තස්මිං සමයෙ කාලං කරොන්තස්ස ද්වෙව ගතියො පාටිකඞ්ඛා, ඉමස්ස සමයස්ස වසෙනෙතං වුත්තං.

ඉමං ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, ආදීනවන්ති ඉමං අනෙකානි වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ අනුභවිතබ්බං දුක්ඛං සම්පස්සමානො එවං වදාමි තත්තාය අයොසලාකාය අක්ඛීනි අඤ්ජාපෙතුකාමොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අයොසඞ්කුනාති** අයසූලෙන. **සම්පලිමට්ඨන්ති** ද්වෙපි කණ්ණච්ඡිද්දානි විනිවිජ්ඣිත්වා පථවියං ආකොටනවසෙන සම්පලිමට්ඨං.

තතියවාරෙ **සම්පලිමට්ඨන්ති** නඛච්ඡෙදනං පවෙසෙත්වා උක්ඛිපිත්වා සහධුනට්ඨෙන ඡින්දිත්වා පාතනවසෙන සම්පලිමට්ඨං. චතුත්ථවාරෙ **සම්පලිමට්ඨන්ති** බන්ධනමූලං ඡෙත්වා පාතනවසෙන සම්පලිමට්ඨං. පඤ්චමවාරෙ **සම්පලිමට්ඨන්ති** තිඛිණාය සත්තියා කායපසාදං උප්පාටෙත්වා පතනවසෙන සම්පලිමට්ඨං. **සත්තියාති** එත්ථ මහතී දණ්ඩකවාසි වෙදිතබ්බා. **සොත්තන්ති** නිපජ්ජිත්වා නිද්දොක්කමනං. **යථාරූපානං විතක්කානං වසං ගතො සඞ්ඝං භින්දෙය්‍යාති** ඉමිනා විතක්කානං යාව සඞ්ඝභෙදා පාපකම්මාවහනතා දස්සිතා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

9-10. පඨමහත්ථපාදොපමසුත්තාදිවණ්ණනා

236-237. නවමෙ **හත්ථෙසු, භික්ඛවෙ, සතීති** හත්ථෙසු විජ්ජමානෙසු. දසමෙ **න හොතීති** වුච්චමානෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තං. ද්වීසුපි චෙතෙසු විපාකසුඛදුක්ඛමෙව දස්සෙත්වා වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති.

සමුද්දවග්ගො නිට්ඨිතො.

19. ආසීවිසවග්ගො

1. ආසීවිසොපමසුත්තවණ්ණනා

238. ආසීවිසවග්ගස්ස පඨමෙ **භික්ඛූ ආමන්තෙසීති** එකචාරිකද්විචාරිකතිචාරිකචතුචාරිකපඤ්චචාරිකෙ සභාගවුත්තිනො කාරකෙ යුත්තපයුත්තෙ සබ්බෙපි දුක්ඛලක්ඛණකම්මට්ඨානිකෙ පරිවාරෙත්වා නිසින්නෙ යොගාවචරෙ භික්ඛූ ආමන්තෙසි. ඉදඤ්හි සුත්තං පුග්ගලජ්ඣාසයෙන වුත්තං. පුග්ගලෙසුපි විපඤ්චිතඤ්ඤූනං දිසාවාසිකානං දුක්ඛලක්ඛණකම්මට්ඨානිකානං උපට්ඨානවෙලාය ආගන්ත්වා සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා නිසින්නානං වසෙන වුත්තං. එවං සන්තෙපි උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීනං චතුන්නම්පි පුග්ගලානං පච්චයභූතමෙවෙතං. උග්ඝටිතඤ්ඤූ පුග්ගලො හි ඉමස්ස සුත්තස්ස මාතිකානික්ඛෙපෙනෙව අරහත්තං පාපුණිස්සති, විපඤ්චිතඤ්ඤූ මාතිකාය විත්ථාරභාජනෙන, නෙය්‍යපුග්ගලො ඉමමෙව සුත්තං සජ්ඣායන්තො පරිපුච්ඡන්තො යොනිසො මනසිකරොන්තො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තො භජන්තො පයිරුපාසන්තො අරහත්තං පාපුණිස්සති. පදපරමස්සෙතං සුත්තං අනාගතෙ වාසනා භවිස්සතීති එවං සබ්බෙසම්පි උපකාරභාවං ඤත්වා භගවා සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය ආකාසං විත්ථාරෙන්තො විය චක්කවාළපබ්බතං කම්පෙන්තො විය ච මහන්තෙන උස්සාහෙන **සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙති** ඉමං ආසීවිසොපමසුත්තං ආරභි.

තත්ථ **චත්තාරො ආසීවිසාති** කට්ඨමුඛො, පූතිමුඛො, අග්ගිමුඛො, සත්ථමුඛොති ඉමෙ චත්තාරො. තෙසු කට්ඨමුඛෙන දට්ඨස්ස සකලසරීරං සුක්ඛකට්ඨං විය ථද්ධං හොති, සන්ධිපබ්බෙසු අයිමත්තං අයසූලසමප්පිතං විය තිට්ඨති. පූතිමුඛෙන දට්ඨස්ස පක්කපූතිපනසං විය විපුබ්බකභාවං ආපජ්ජිත්වා පග්ඝරති , චඞ්ගවාරෙ පක්ඛිත්තඋදකං විය හොති. අග්ගිමුඛෙන දට්ඨස්ස සකලසරීරං ඣායිත්වා භස්මමුට්ඨි විය ථුසමුට්ඨි විය ච විප්පකිරීයති. සත්ථමුඛෙන

දට්ඨස්ස සකලසරීරං භිජ්ජති, අසනිපාතට්ඨානං විය මහානිඛාදනෙන ඛතසන්ධිමුඛං විය ච හොති. එවං විසවසෙන විභත්තා චත්තාරො ආසීවිසා.

විසවෙගවිකාරෙන පනෙතෙ සොළස හොන්ති. කට්ඨමුඛො හි දට්ඨවිසො, දිට්ඨවිසො, ඵුට්ඨවිසො, වාතවිසොති චතුබ්බිධො හොති. තෙන හි දට්ඨම්පි දිට්ඨම්පි ඵුට්ඨම්පි තස්ස වාතෙන පහටම්පි සරීරං වුත්තප්පකාරෙන ථද්ධං හොති. සෙසෙසුපි එසෙව නයොති. එවං විසවෙගවිකාරවසෙන සොළස හොන්ති.

පුන පුග්ගලපණ්ණත්තිවසෙන චතුසට්ඨි හොන්ති. කථං? කට්ඨමුඛෙසු තාව දට්ඨවිසො ච ආගතවිසො නො ඝොරවිසො, ඝොරවිසො නො ආගතවිසො, ආගතවිසො චෙව ඝොරවිසො ච, නෙවාගතවිසො න ඝොරවිසොති චතුබ්බිධො හොති. තත්ථ යස්ස විසං සම්පජ්ජලිතතිණුක්කාය අග්ගි විය සීඝං අභිරුහිත්වා අක්ඛීනි ගහෙත්වා ඛන්ධං ගහෙත්වා සීසං ගහෙත්වා ඨිතන්ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති මණිසප්පාදීනං විසං විය, මන්තං පන පරිවත්තෙත්වා කණ්ණවාතං දත්වා දණ්ඩකෙන පහටමත්තෙ ඔතරිත්වා දට්ඨට්ඨානෙයෙව තිට්ඨති, අයං ආගතවිසො නො ඝොරවිසො නාම. යස්ස පන විසං සණිකං අභිරුහති, ආරුළ්හාරුළ්හට්ඨානෙ පන අයං සීතඋදකං විය හොති උදකසප්පාදීනං විසං විය, ද්වාදසවස්සච්චයෙනාපි කණ්ණපිට්ඨිඛන්ධපිට්ඨිකාදීසු ගණ්ඩපිළකාදිවසෙන පඤ්ඤායති, මන්තපරිවත්තනාදීසු ච කයිරමානාසු සීඝං න ඔතරති, අයං ඝොරවිසො නො ආගතවිසො නාම. යස්ස පන විසං සීඝං අභිරුහති, න සීඝං ඔතරති අනෙළකසප්පාදීනං විසං විය, අයං ආගතවිසො චෙව ඝොරවිසො ච. යස්ස පන විසං මන්දං හොති, ඔතාරියමානම්පි සුඛෙනෙව ඔතරති නීලසප්පධම්මනිසප්පාදීනං විසං විය, අයං නෙවාගතවිසො න ඝොරවිසො නාම. ඉමිනා උපායෙන කට්ඨමුඛෙ දට්ඨවිසාදයො පූතිමුඛාදීසු ච දට්ඨවිසාදයො වෙදිතබ්බාති. එවං පුග්ගලපණ්ණත්තිවසෙන චතුසට්ඨි.

තෙසු “අණ්ඩජා නාගා”තිආදිනා (සං. නි. 3.342-344) යොනිවසෙන එකෙකං චතුධා විභජිත්වා ඡපණ්ණාසාධිකානි ද්වෙ සතානි හොන්ති. තෙ ජලජථලජාති ද්විගුණිතා ද්වාදසාධිකානි පඤ්චසතානි හොන්ති, තෙ කාමරූපඅකාමරූපානං වසෙන ද්විගුණිතා චතුවීසාධිකසහස්සසඞ්ඛා හොන්ති. පුන ගතමග්ගස්ස පටිලොමතො සංඛිප්පමානා කට්ඨමුඛාදිවසෙන චත්තාරොව හොන්තීති. තෙ සන්ධාය භගවා “සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, චත්තාරො ආසීවිසා”ති ආහ. කුලවසෙන හි එතෙ ගහිතා.

තත්ථ **ආසීවිසාති** ආසිත්තවිසාතිපි ආසීවිසා, අසිතවිසාතිපි ආසීවිසා, අසිසදිසවිසාතිපි ආසීවිසා. **ආසිත්තවිසාති** සකලකායෙ ආසිඤ්චිත්වා විය ඨපිතවිසා, පරස්ස ච අත්තනො සරීරෙ ච ආසිඤ්චනවිසාති අත්ථො. **අසිතවිසාති** යං යං එතෙහි අසිතං හොති පරිභුත්තං, තං තං විසමෙව සම්පජ්ජති, තස්මා අසිතං විසං හොති එතෙසන්ති ආසීවිසා. **අසිසදිසවිසාති** අසි විය තිඛිණං පරමම්මච්ඡෙදනසමත්ථං විසං එතෙසන්ති ආසීවිසාති එවමෙත්ථ වචනත්ථො වෙදිතබ්බො. **උග්ගතෙජාති** උග්ගතතෙජා බලවතෙජා. **ඝොරවිසාති** දුන්නිම්මද්දනවිසා.

එවං වදෙය්‍යුන්ති පටිජග්ගාපනත්ථං එවං වදෙය්‍යුං. රාජානො හි ආසීවිසෙ ගාහාපෙත්වා – “තථාරූපෙ චොරෙ වා එතෙහි ඩංසාපෙත්වා මාරෙස්සාම, නගරූපරොධකාලෙ පරසෙනාය වා තං ඛිපිස්සාම, පරබලං නිම්මද්දෙතුං අසක්කොන්තා සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා වරසයනං ආරුය්හ එතෙහි අත්තානං ඩංසාපෙත්වා සත්තූනං වසං අනාගච්ඡන්තා අත්තනො රුචියා මරිස්සාමා”ති ආසීවිසෙ ජග්ගාපෙන්ති. තෙ යං චොරං සහසාව මාරෙතුං න ඉච්ඡන්ති, “එවමෙතෙ දීඝරත්තං දුක්ඛප්පත්තො හුත්වා මරිස්සන්තී”ති ඉච්ඡන්තා තං පුරිසං එවං වදන්ති **ඉමෙ තෙ අම්භො පුරිස චත්තාරො ආසීවිසාති**.

තත්ථ **කාලෙන කාලන්ති** කාලෙ කාලෙ. **සංවෙසෙතබ්බාති** නිපජ්ජාපෙතබ්බා. **අඤ්ඤතරො වා අඤ්ඤතරො වාති** කට්ඨමුඛාදීසු යො කොචි. **යං තෙ අම්භො පුරිස කරණීයං, තං කරොහීති** ඉදං අත්ථචරකස්ස වචනං වෙදිතබ්බං. තස්ස කිර පුරිසස්ස එවං ආසීවිසෙ පටිපාදෙත්වා ‘අයං වො උපට්ඨාකො’ති චතූසු පෙළාසු ඨපිතානං ආසීවිසානං ආරොචෙන්ති. අථෙකො නික්ඛමිත්වා ආගම්ම තස්ස පුරිසස්ස දක්ඛිණපාදානුසාරෙන අභිරුහිත්වා දක්ඛිණහත්ථං මණිබන්ධතො පට්ඨාය වෙඨෙත්වා දක්ඛිණකණ්ණසොතමූලෙ ඵණං කත්වා සුසූති කරොන්තො නිපජ්ජි. අපරො වාමපාදානුසාරෙන අභිරුහිත්වා තථෙව වාමහත්ථං වෙඨෙත්වා වාමකණ්ණසොතමූලෙ ඵණං කත්වා සුසූති කරොන්තො නිපජ්ජි, තතියො නික්ඛමිත්වා අභිමුඛං අභිරුහිත්වා කුච්ඡිං වෙඨෙත්වා ගලවාටකමූලෙ ඵණං කත්වා සුසූති කරොන්තො නිපජ්ජි, චතුත්ථො පිට්ඨිභාගෙන අභිරුහිත්වා ගීවං වෙඨෙත්වා උපරිමුද්ධනි ඵණං ඨපෙත්වා සුසූති කරොන්තො නිපජ්ජි.

එවං චතූසු ආසීවිසෙසු සරීරට්ඨකෙසුයෙව ජාතෙසු එකො තස්ස පුරිසස්ස අත්ථචරකපුරිසො තං දිස්වා “කිං තෙ, භො පුරිස, ලද්ධ”න්ති, පුච්ඡි. තතො තෙන “ඉමෙ මෙ, භො, හත්ථෙසු හත්ථකටකං විය බාහාසු කෙයූරං විය කුච්ඡිම්හි කුච්ඡිවෙඨනසාටකො විය කණ්ණෙසු කණ්ණචූළිකා විය ගලෙ මුත්තාවලියො විය සීසෙ සීසපසාධනං විය කෙචි අලඞ්කාරවිසෙසා රඤ්ඤා දින්නා”ති වුත්තෙ සො ආහ – “භො අන්ධබාල, මා එවං මඤ්ඤිත්ථ ‘රඤ්ඤා මෙ තුට්ඨෙනෙතං පසාධනං දින්න’න්ති. ත්වං රඤ්ඤො ආගුචාරී චොරො, ඉමෙ ච චත්තාරො ආසීවිසා දුරුපට්ඨාහා දුප්පටිජග්ගියා, එකස්මිං උට්ඨාතුකාමෙ එකො න්හායිතුකාමො හොති, එකස්මිං න්හායිතුකාමෙ එකො භුඤ්ජිතුකාමො, එකස්මිං භුඤ්ජිතුකාමෙ එකො නිපජ්ජිතුකාමො. තෙසු යස්සෙව ඉච්ඡා න පූරති, සො තත්ථෙව ඩංසිත්වා මාරෙතී”ති. අත්ථි පන, භො, එවං සන්තෙ කොචි සොත්ථිමග්ගොති? ආම, රාජපුරිසානං වික්ඛිත්තභාවං ඤත්වා පලායනං සොත්ථිභාවොති වත්වා “යං තෙ කරණීයං, තං කරොහී”ති වදෙය්‍ය.

තං සුත්වා ඉතරො චතුන්නං ආසීවිසානං පමාදක්ඛණං රාජපුරිසෙහි ච පවිවිත්තං දිස්වා, වාමහත්ථෙන දක්ඛිණහත්ථං වෙඨෙත්වා, දක්ඛිණකණ්ණචූළිකාය එණං ඨපෙත්වා, සයිතාසීවිසස්ස සරීරං පරිමජ්ජන්තො විය සණිකං තං අපනෙත්වා, එතෙනෙව උපායෙන සෙසෙපි අපනෙත්වා තෙසං භීතො පලායෙය්‍ය. අථ නං තෙ ආසීවිසා ‘‘අයං අම්හාකං රඤ්ඤා උපට්ඨාකො දින්නො’’ති අනුබන්ධමානා ආගච්ඡෙය්‍යුං. ඉදං සන්ධාය **අථ ඛො සො, භික්ඛවෙ, පුරිසො භීතො චතුන්නං ආසීවිසානං...පෙ.... පලායෙථා**ති වුත්තං.

තස්මිං පන පුරිසෙ එවං ආගතමග්ගං ඔලොකෙත්වා ඔලොකෙත්වා පලායන්තෙ රාජා ‘‘පලාතො සො පුරිසො’’ති සුත්වා ‘‘කො නු ඛො තං අනුබන්ධිත්වා ඝාතෙතුං සක්ඛිස්සතී’’ති විචිනන්තො තස්සෙව පච්චත්ථිකෙ පඤ්ච ජනෙ ලභිත්වා ‘‘ගච්ඡථ නං අනුබන්ධිත්වා ඝාතෙථා’’ති පෙසෙය්‍ය. අථස්ස අන්තරචරා පුරිසා තං පවත්තිං ඤත්වා ආරොචෙය්‍යුං. සො භිය්‍යොසොමත්තාය භීතො පලායෙථ. ඉමමත්ථං සන්ධාය **තමෙනං එවං වදෙය්‍යු**න්තිආදි වුත්තං.

ඡට්ඨො අන්තරචරො වධකොති ‘‘පඨමං ආසීවිසෙහි අනුබද්ධො ඉතො චිතො ච තෙ වඤ්චෙන්තො පලායි, ඉදානි පඤ්චහි පච්චත්ථිකෙහි අනුබද්ධො සුට්ඨුතරං පලායති, න සක්කා සො එවං ගහෙතුං, උපලාළනාය පන සක්කා, තස්මා දහරකාලතො පට්ඨාය එකතො ඛාදිත්වා ච පිවිත්වා ච සන්ථවං අන්තරචරං වධකමස්ස පෙසෙථා’’ති අමච්චෙහි වුත්තෙන රඤ්ඤා පරියෙසිත්වා පෙසිතො අන්තරචරො වධකො.

සො පස්සෙය්‍ය සුඤ්ඤං ගාමන්ති නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො පදං ඝායිත්වා ඝායිත්වා වෙගෙනාගච්ඡන්තෙ චත්තාරො ආසීවිසෙ පඤ්ච වධකෙ පච්චත්ථිකෙ ඡට්ඨඤ්ච අන්තරචරං වධකං ‘‘නිවත්ත හො, මා පලායි, පුත්තදාරෙන සද්ධිං කාමෙ පරිභුඤ්ජන්තො සුඛං වසිස්සසී’’ති වත්වා ආගච්ඡන්තං දිස්වා, භිය්‍යොසොමත්තාය යෙන වා තෙන වා පලායන්තො පච්චන්තරට්ඨෙ අභිමුඛගතං එකං ඡකුටිකං සුඤ්ඤං ගාමං පස්සෙය්‍ය. **රිත්තකඤ්ඤෙව පවිසෙය්‍යා**ති ධනධඤ්ඤමඤ්චපීඨාදීහි විරහිතත්තා රිත්තකඤ්ඤෙව පවිසෙය්‍ය. **තුච්ඡකං සුඤ්ඤක**න්ති එතස්සෙව වෙවචනං. **පරිමසෙය්‍යා**ති ‘‘සචෙ පානීයං භවිස්සති, පිවිස්සාමි, සචෙ භත්තං භවිස්සති, භුඤ්ජිස්සාමී’’ති භාජනං විවරිත්වා හත්ථං අන්තො පවෙසෙත්වා පරිමසෙය්‍ය.

තමෙනං එවං වදෙය්‍යුන්ති ඡන්නං සරානං එකසරෙපි කිඤ්චි අලභිත්වා ගාමමජ්ඣෙ එකො සන්දච්ඡායො රුක්ඛො අත්ථි, තත්ථ වඩ්ඪකඵලකං අත්ථතං දිස්වා, ‘‘ඉධ තාව නිසීදිස්සාමී’’ති ගන්ත්වා, තත්ථ නිසින්නං මන්දමන්දෙන වාතෙන බීජියමානං තත්තකමත්තම්පි සුඛං සන්තතො අස්සාදයමානං, තමෙනං පුරිසං කෙචිදෙව අත්ථචරකා බහි පවත්තිං ඤත්වා ආගතා එවං වදෙය්‍යුං. **ඉදානි අම්භො පුරිසා**ති අම්භො, පුරිස, ඉදානි. **චොරා ගාමඝාතකා**ති ‘‘යදෙවෙත්ථ ලභිස්සාම, තං ගණ්හිස්සාම වා ඝාතෙස්සාම වා’’ති ආගතා ඡ ගාමඝාතකචොරා.

උදකණ්ණවන්ති ගම්භීරං පුථුලං උදකං. ගම්භීරම්පි හි අපුථුලං, පුථුලං වා අගම්භීරං, න අණ්ණවොති වුච්චති, යම්පන ගම්භීරඤ්ච පුථුලඤ්ච, තස්සෙවෙතං නාමං. **සාසඞ්කං සප්පටිභය**න්ති චතුන්නං ආසීවිසානං පඤ්චන්නං වධකානං ඡට්ඨස්ස අන්තරචරස්ස ඡන්නඤ්ච ගාමඝාතකචොරානං වසෙන සාසඞ්කං සප්පටිභයං. **ඛෙමං අප්පටිභය**න්ති තෙසංයෙව ආසීවිසාදීනං අභාවෙන ඛෙමඤ්ච නිබ්භයඤ්ච විචිත්‍රඋය්‍යානවරං බහ්වන්නපානං දෙවනගරසදිසං. **න චස්ස නාවා සන්තාරණී**ති ‘‘ඉමාය නාවාය ඔරිමතීරතො පරතීරං ගමිස්සන්තී’’ති එවං ඨපිතා ච සන්තාරණී නාවා න භවෙය්‍ය. **උත්තරසෙතු වා**ති රුක්ඛසෙතු-ජඞ්ඝසෙතු-සකටසෙතූනං අඤ්ඤතරො උත්තරසෙතු වා න භවෙය්‍ය. **තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො**ති න ඛො එස බ්‍රාහ්මණො. කස්මා නං බ්‍රාහ්මණොති ආහ? එත්තකානං පච්චත්ථිකානං බාහිතත්තා, දෙසනං වා විනිවත්තෙන්තො එකං ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණං දස්සෙතුම්පි එවමාහ.

තස්මිං පන එවං උත්තිණ්ණෙ චත්තාරො ආසීවිසා ‘‘න ලද්ධො වතාසි අම්හෙහි, අජ්ජ තෙ මුරුමුරාය ජීවිතං ඛාදිත්වා ඡඩ්ඩෙය්‍යාම’’. පඤ්ච පච්චත්ථිකා ‘‘න ලද්ධො වතාසි අම්හෙහි, අජ්ජ තෙ පරිවාරෙත්වා අඞ්ගමඞ්ගානි ඡින්දිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගතා සතං වා සහස්සං වා ලභෙය්‍යාම’’. ඡට්ඨො අන්තරචරො ‘‘න ලද්ධො වතාසි මයා, අජ්ජ තෙ ඵලිකවණ්ණෙන අසිනා සීසං ඡින්දිත්වා, සෙනාපතිට්ඨානං ලභිත්වා සම්පත්තිං අනුභවෙය්‍යං’’. ඡ චොරා ‘‘න ලද්ධො වතාසි අම්හෙහි, අජ්ජ තෙ විවිධානි කම්මකාරණානි කාරෙත්වා බහුධනං ආහරාපෙස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා, උදකණ්ණවං ඔතරිතුං අසක්කොන්තා රඤ්ඤො ආණාය කොපිතත්තා පරතො ගන්තුම්පි අවිසහන්තා තත්ථෙව සුස්සිත්වා මරෙය්‍යුං.

උපමා ඛො ම්‍යායන්ති එත්ථ එවං ආදිතො පට්ඨාය ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං – රාජා විය හි කම්මං දට්ඨබ්බං, රාජාපරාධිකපුරිසො විය වට්ටනිස්සිතො පුථුජ්ජනො. චත්තාරො ආසීවිසා විය චත්තාරි මහාභූතානි, රඤ්ඤො තස්ස චත්තාරො ආසීවිසෙ පටිච්ඡාපිතකාලො විය කම්මුනා පුථුජ්ජනස්ස පටිසන්ධික්ඛණෙයෙව චතුන්නං මහාභූතානං දින්නකාලො. ‘‘ඉමෙසං ආසීවිසානං පමාදක්ඛණෙ රාජපුරිසානඤ්ච විවිත්තක්ඛණෙ නික්ඛමිත්වා යං තෙ අම්භො, පුරිස, කරණීයං, තං කරොහී’’ති වචනෙන ‘‘පලායස්සූ’’ති වුත්තකාලො විය සත්ථාරා ඉමස්ස භික්ඛුනො මහාභූතකම්මට්ඨානං කථෙත්වා ‘‘ඉමෙසු චතූසු මහාභූතෙසු නිබ්බින්ද විරජ්ජ, එවං වට්ටතො පරිමුච්චිස්සසී’’ති කථිතකාලො, තස්ස පුරිසස්ස අත්ථචරකවචනං සුත්වා චතුන්නං ආසීවිසානං පමාදක්ඛණෙ රාජපුරිසානඤ්ච විවිත්තක්ඛණෙ නික්ඛමිත්වා යෙන වා තෙන වා පලායනං විය ඉමස්ස භික්ඛුනො සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ලභිත්වා මහාභූතාසීවිසෙහි පරිමුච්චනත්ථාය ඤාණපලායනෙන පලායනං.

ඉදානි **චතුන්නෙතං මහාභූතානං අධිවචනං පථවීධාතුයා ආපොධාතුයා**තිආදීසු චතුමහාභූතකථා ච පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධකථා ච ආයතනකථා ච විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. එත්ථ ච කට්ඨමුඛආසීවිසො විය පථවීධාතු දට්ඨබ්බා, පූතිමුඛඅග්ගිමුඛසත්ථමුඛා විය සෙසධාතුයො. යථෙව හි කට්ඨමුඛෙන දට්ඨස්ස සකලකායො ථද්ධො හොති, එවං පථවීධාතුපකොපෙනාපි. යථා ච පූතිමුඛාදීහි දට්ඨස්ස පග්ඝරති චෙව ඣායති ච ඡිජ්ජති ච, එවං ආපොධාතුතෙජොධාතුවායොධාතුපකොපෙනාපීති. තෙනාහු අට්ඨකථාචරියා –

"පත්ථද්ධො භවතී කායො, දට්ඨො කට්ඨමුඛෙන වා;
පථවීධාතුපකොපෙන, හොති කට්ඨමුඛෙව සො.

"පූතිකො භවතී කායො, දට්ඨො පූතිමුඛෙන වා;
ආපොධාතුපකොපෙන, හොති පූතිමුඛෙව සො.

"සන්තත්තො භවතී කායො, දට්ඨො අග්ගිමුඛෙන වා;
තෙජොධාතුපකොපෙන, හොති අග්ගිමුඛෙව සො.

"සඤ්ඡින්නො භවතී කායො, දට්ඨො සත්ථමුඛෙන වා;
වායොධාතුපකොපෙන, හොති සත්ථමුඛෙව සො"ති. –

එවං තාවෙත්ථ විසෙසතො සදිසභාවො වෙදිතබ්බො.

අවිසෙසතො පන ආසයතො විසවෙගවිකාරතො අනත්ථග්ගහණතො දුරුපට්ඨානතො දුරාසදතො අකතඤ්ඤුතතො අවිසෙසකාරිතො අනන්තදොසූපද්දවතොති ඉමෙහි කාරණෙහි එතෙසං ආසීවිසසදිසතා වෙදිතබ්බා. තත්ථ **ආසයතොති** ආසීවිසානඤ්හි වම්මිකො ආසයො, තත්ථෙව තෙ වසන්ති. මහාභූතානම්පි කායවම්මිකො ආසයො . ආසීවිසානඤ්ච රුක්ඛසුසිරතිණපණ්ණගහනසඞ්කාරට්ඨානානිපි ආසයො. එතෙසුපි හි තෙ වසන්ති. මහාභූතානම්පි කායසුසිරං කායගහනං කායසඞ්කාරට්ඨානං ආසයොති. එවං තාව ආසයතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

විසවෙගවිකාරතොති ආසීවිසා හි කුලවසෙන කට්ඨමුඛාදිභෙදතො චත්තාරො. තත්ථ එකෙකො විසවිකාරතො විභජ්ජමානො දට්ඨවිසාදිවසෙන චතුබ්බිධො හොති. මහාභූතානිපි පච්චත්තලක්ඛණවසෙන පථවීආදිභෙදතො චත්තාරි. එත්ථ එකෙකං කම්මසමුට්ඨානාදිවසෙන චතුබ්බිධං හොති. එවං විසවෙගවිකාරතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

අනත්ථග්ගහණතොති ආසීවිසෙ ගණ්හන්තා පඤ්ච අනත්ථෙ ගණ්හන්ති – දුග්ගන්ධං ගණ්හන්ති, අසුචිං ගණ්හන්ති, බ්‍යාධිං ගණ්හන්ති, විසං ගණ්හන්ති, මරණං ගණ්හන්ති. මහාභූතානිපි ගණ්හන්තා පඤ්ච අනත්ථෙ ගණ්හන්ති – දුග්ගන්ධං ගණ්හන්ති, අසුචිං ගණ්හන්ති, බ්‍යාධිං ගණ්හන්ති, ජරං ගණ්හන්ති, මරණං ගණ්හන්ති. තෙනාහු පොරාණා –

"යෙකෙචි සප්පං ගණ්හන්ති, මීළ්හලිත්තං මහාවිසං;
පඤ්ච ගණ්හන්තුනත්ථානි, ලොකෙ සප්පාභිනන්දිනො.

"දුග්ගන්ධං අසුචිං බ්‍යාධිං, විසං මරණපඤ්චමං;
අනත්ථා හොන්ති පඤ්චෙතෙ, මීළ්හලිත්තෙ භුජඞ්ගමෙ.

"එවමෙවං අකුසලා, අන්ධබාලපුථුජ්ජනා;
පඤ්ච ගණ්හන්තුනත්ථානි, භවෙ ජාතාභිනන්දිනො.

"දුග්ගන්ධං අසුචිං බ්‍යාධිං, ජරං මරණපඤ්චමං;
අනත්ථා හොන්ති පඤ්චෙතෙ, මීළ්හලිත්තෙව පන්නගෙ"ති. –

එවං අනත්ථග්ගහණතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

දුරුපට්ඨානතොති තෙ ආසීවිසා දුරුපට්ඨානා, එකස්මිං උට්ඨාතුකාමෙ එකො න්හායිතුකාමො හොති , තස්මිං න්හායිතුකාමෙ අපරො භුඤ්ජිතුකාමො, තස්මිං භුඤ්ජිතුකාමෙ අඤ්ඤො නිපජ්ජිතුකාමො හොති. තෙසු යස්ස යස්සෙව අජ්ඣාසයො න පූරති, සො තත්ථෙව ඩංසිත්වා මාරෙති. ඉමෙහි පන ආසීවිසෙහි භූතානෙව දුරුපට්ඨානතරානි. පථවීධාතුයා හි භෙසජ්ජෙ කයිරමානෙ ආපොධාතු කුප්පති, තස්සෙව භෙසජ්ජං කරොන්තස්ස තෙජොධාතූති එවං එකිස්සා භෙසජ්ජෙ කයිරමානෙ අපරා කුප්පන්තීති. එවං දුරුපට්ඨානතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

දුරාසදතොති දුරාසදා හි ආසීවිසා, ගෙහස්ස පුරිමභාගෙ ආසීවිසං දිස්වා පච්ඡිමභාගෙන පලායන්ති, පච්ඡිමභාගෙ දිස්වා පුරිමභාගෙන, ගෙහමජ්ඣෙ දිස්වා ගබ්භං පවිසන්ති, ගබ්භෙ දිස්වා මඤ්චපීඨං අභිරුහන්ති. මහාභූතානි තතොපි

දුරාසදතරානි. තථාරූපෙන හි කුට්ඨරොගෙන ඵුට්ඨස්ස කණ්ණනාසාදීනි ඡින්දිත්වා පතන්ති, සරීරං සමුට්ඨාති නීලමක්ඛිකා පරිවාරෙන්ති, සරීරගන්ධො දූරතොව උබ්බාහති. තං පුරිසං අක්කොසමානම්පි පරිදෙවමානම්පි නෙව රොසවසෙන, න කාරුඤ්ඤෙන, උපසඞ්කමිතුං සක්කොන්ති, නාසිකං පිදහිත්වා ඛෙළං පාතෙන්තා දූරතොව නං විවජ්ජෙන්ති. එවං අඤ්ඤෙසම්පි භගන්දරකුච්ඡිරොගවාතරොගාදීනං බීභච්ඡජෙගුච්ඡභාවකරානඤ්ච රොගානං වසෙන අයමෙවත්ථො විභාවෙතබ්බොති. එවං දුරාසදතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

අකතඤ්ඤුතතොති ආසීවිසා හි අකතඤ්ඤුනො හොන්ති, න්හාපියමානාපි භොජියමානාපි ගන්ධමාලාදීහි පූජියමානාපි පෙළායං පක්ඛිපිත්වා පරිහරියමානාපි ඔතාරමෙව ගවෙසන්ති. යත්ථ ඔතාරං ලභන්ති, තත්ථෙව නං ඩංසිත්වා මාරෙන්ති. ආසීවිසෙහිපි මහාභූතානෙව අකතඤ්ඤුතරානි. එතෙසඤ්හි කතං නාම නත්ථි, සීතෙන වා උණ්හෙන වා නිම්මලෙන ජලෙන න්හාපියමානානිපි ගන්ධමාලාදීහි සක්කරියමානානිපි මුදුවත්ථමුදුසයනමුදුයානාදීහි පරිහරියමානානිපි, වරභොජනං භොජියමානානිපි, වරපානං පායාපියමානානිපි ඔතාරමෙව ගවෙසන්ති. යත්ථ ඔතාරං ලභන්ති, තත්ථෙව කුප්පිත්වා අනයබ්‍යසනං පාපෙන්තීති. එවං අකතඤ්ඤුතතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

අවිසෙසකාරිතොති ආසීවිසා හි ‘‘අයං ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා’’ති විසෙසං න කරොන්ති, සම්පත්තසම්පත්තමෙව ඩංසිත්වා මාරෙන්ති. මහාභූතානිපි ‘‘අයං ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා දෙවො වා මනුස්සො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා නිග්ගුණො වා සගුණො වා’’ති විසෙසං න කරොන්ති . යදි හි නෙසං ‘‘අයං ගුණවා’’ති ලජ්ජා උප්පජ්ජෙය්‍යා, සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙ තථාගතෙ ලජ්ජං උප්පාදෙය්‍යුං. අථාපි නෙසං ‘‘අයං මහාපඤ්ඤො අයං මහිද්ධිකො අයං ධුතවාදො’’තිආදිනා නයෙන ලජ්ජා උප්පජ්ජෙය්‍යා, ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරාදීසු ලජ්ජං උප්පාදෙය්‍යුං. අථාපි නෙසං ‘‘අයං නිග්ගුණො දාරුණො ථද්ධො’’ති භයං උප්පජ්ජෙය්‍යා, සදෙවකෙ ලොකෙ නිග්ගුණථද්ධදාරුණානං අග්ගස්ස දෙවදත්තස්ස ඡන්නං වා සත්ථාරානං භායෙය්‍යුං, න ච ලජ්ජන්ති න ච භායන්ති, කුප්පිත්වා යංකිඤ්චි අනයබ්‍යසනං ආපාදෙන්තියෙව. එවං අවිසෙසකාරිතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

අනන්තදොසූපද්දවතොති ආසීවිසෙ නිස්සාය උප්පජ්ජනකානඤ්හි දොසූපද්දවානං පමාණං නත්ථි. තථා හෙතෙ ඩංසිත්වා කාණම්පි කරොන්ති ඛුජ්ජම්පි පීඨසප්පිම්පි එකපක්ඛලම්පීති එවං අපරිමාණං විප්පකාරං දස්සෙන්ති. භූතානිපි කුප්පිතානි න කාණාදිභාවෙසු න කිඤ්චි විප්පකාරං න කරොන්ති, අප්පමාණො එතෙසං දොසූපද්දවොති. එවං අනන්තදොසූපද්දවතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

ඉදානෙත්ථ චතුමහාභූතවසෙන යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථෙතබ්බං සියා, තං විසුද්ධිමග්ගෙ චතුධාතුවවත්ථානනිද්දෙසෙ කථිතමෙව.

පඤ්ච වධකා පච්චත්ථිකාති ඛො භික්ඛවෙ පඤ්චන්නෙතං උපාදානක්ඛන්ධානං අධිවචනන්ති එත්ථ ද්වීහි ආකාරෙහි ඛන්ධානං වධකපච්චත්ථිකසදිසතා වෙදිතබ්බා. ඛන්ධා හි අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච වධෙන්ති, තෙසු ච සන්තෙසු වධො නාම පඤ්ඤායති. කථං? රූපං තාව රූපම්පි වධෙති අරූපම්පි, තථා අරූපං අරූපම්පි වධෙති රූපම්පි. කථං? අයඤ්හි පථවීධාතු භිජ්ජමානා ඉතරා තිස්සො ධාතුයො ගහෙත්වාව භිජ්ජති, ආපොධාතුආදීසුපි එසෙව නයො, එවං තාව රූපං රූපමෙව වධෙති. රූපක්ඛන්ධො පන භිජ්ජමානො චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධෙ ගහෙත්වාව භිජ්ජති, එවං රූපං අරූපම්පි වධෙති. වෙදනාක්ඛන්ධොපි භිජ්ජමානො සඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ ගහෙත්වාව භිජ්ජති. සඤ්ඤාක්ඛන්ධාදීසුපි එසෙව නයො. එවං අරූපං අරූපමෙව වධෙති. චුතික්ඛණෙ පන චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා භිජ්ජමානා වත්ථුරූපම්පි ගහෙත්වාව භිජ්ජන්ති, එවං අරූපං රූපම්පි වධෙති. එවං තාව අඤ්ඤමඤ්ඤං වධෙන්තීති වධකා. යත්ථ පන ඛන්ධා අත්ථි, තත්ථ ඡෙදනභෙදනවධබන්ධනාදයො හොන්ති, න අඤ්ඤත්ථාති. එවං ඛන්ධෙසු සන්තෙසු වධො පඤ්ඤායතීතිපි වධකා.

ඉදානි පඤ්චක්ඛන්ධෙ රූපාරූපවසෙන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ කත්වා, රූපවසෙන වා නාමවසෙන වා රූපපරිග්ගහං ආදිං කත්වා, යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථෙතබ්බං සියා තම්පි විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතමෙව.

ඡට්ඨො අන්තරචරො වධකො උක්ඛිත්තාසිකොති ඛො, භික්ඛවෙ, නන්දීරාගස්සෙතං අධිවචනන්ති එත්ථ ද්වීහාකාරෙහි නන්දීරාගස්ස උක්ඛිත්තාසිකවධකසදිසතා වෙදිතබ්බා පඤ්ඤාසිරපාතනතො ච යොනිසම්පටිපාදනතො ච. කථං? චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්හි ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ තං ආරම්මණං නිස්සාය ලොභො උප්පජ්ජති, එත්තාවතා පඤ්ඤාසීසං පතිතං නාම හොති, සොතද්වාරාදීසුපි එසෙව නයො. එවං තාව පඤ්ඤාසිරපාතනතො සදිසතා වෙදිතබ්බා. නන්දීරාගො පනෙස අණ්ඩජාදිභෙදා චතස්සො යොනියො උපනෙති. තස්ස යොනිඋපගමනමූලකානි පඤ්චවීසති මහාභයානි ද්වත්තිංස කම්මකාරණානි ච ආගතානෙව හොන්තීති එවං යොනිසම්පටිපාදනතොපිස්ස උක්ඛිත්තාසිකවධකසදිසතා වෙදිතබ්බා.

ඉති නන්දීරාගවසෙනාපි එකස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨානං කථිතමෙව හොති. කථං? අයඤ්හි නන්දීරාගො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, තං සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොති වවත්ථපෙත්වා තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, චිත්තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තෙසං වත්ථාරම්මණං රූපක්ඛන්ධොති, එවං පඤ්චක්ඛන්ධෙ

වවත්ථපෙති. ඉදානි තෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ නාමරූපවසෙන වවත්ථපෙත්වා, තෙසං පච්චයපරියෙසනතො පට්ඨාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා, අනුපුබ්බෙන එකො අරහත්තං පාපුණාතීති එවං නන්දීරාගවසෙන කම්මට්ඨානං කථිතං හොති.

ඡන්නං අජ්ඣත්තිකායතනානං සුඤ්ඤගාමෙන සදිසතා පාළියංයෙව ආගතා. අයං පනෙත්ථ කම්මට්ඨානනයො – යථා ච තෙ ඡ චොරා ඡකුටිකං සුඤ්ඤං ගාමං පවිසිත්වා අපරාපරං විචරන්තා කිඤ්චි අලභිත්වා ගාමෙන අනත්ථිකා හොන්ති, එවමෙවං භික්ඛු ඡසු අජ්ඣත්තිකායතනෙසු අභිනිවිසිත්වා විචිනන්තො ''අහ''න්ති වා ''මම''න්ති වා ගහෙතබ්බං කිඤ්චි අදිස්වා තෙහි අනත්ථිකො හොති. සො ''විපස්සනං පට්ඨපෙස්සාමී''ති උපාදාරූපකම්මට්ඨානවසෙන චක්ඛුපසාදාදයො පරිග්ගහෙත්වා ''අයං රූපක්ඛන්ධො''ති වවත්ථපෙති, මනායතනං ''අරූපක්ඛන්ධො''ති. ඉති සබ්බානිපෙතානි නාමඤ්චෙව රූපඤ්චාති නාමරූපවසෙන වවත්ථපෙත්වා, තෙසං පච්චයං පරියෙසිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා , සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො අනුපුබ්බෙන අරහත්තෙ පතිට්ඨාති. ඉදං එකස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථිතං හොති.

ඉදානි බාහිරානං ගාමඝාතකචොරෙහි සදිසතං දස්සෙන්තො **චොරා ගාමඝාතකාති** ඛොතිආදිමාහ. තත්ථ **මනාපාමනාපෙසූති** කරණත්ථෙ භුම්මං, මනාපාමනාපෙහීති අත්ථො. තත්ථ චොරෙසු ගාමං හනන්තෙසු පඤ්ච කිච්චානි වත්තන්ති – චොරා තාව ගාමං පරිවාරෙත්වා ඨිතා අග්ගිං දත්වා කටකටසද්දං උට්ඨාපෙන්ති, තතො මනුස්සා හත්ථසාරං ගහෙත්වා බහි නික්ඛමන්ති. තතො තෙහි සද්ධිං භණ්ඩකස්ස කාරණා හත්ථපරාමාසං කරොන්ති. කෙචි පනෙත්ථ පහාරං පාපුණන්ති, කෙචි පහාරට්ඨානෙ පතන්ති, අවසෙසෙ පන අරොගජනෙ බන්ධිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං නෙත්වා රජ්ජුබන්ධනාදීහි බන්ධිත්වා දාසපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජන්ති.

තත්ථ ගාමඝාතකචොරානං ගාමං පරිවාරෙත්වා අග්ගිදානං විය ඡසු ද්වාරෙසු ආරම්මණෙ ආපාථගතෙ කිලෙසපරිළාහුප්පත්ති වෙදිතබ්බා, හත්ථසාරං ආදාය බහි නික්ඛමනං විය. තඞ්ඛණෙ කුසලධම්මං පහාය අකුසලසමඞ්ගිතා, භණ්ඩකස්ස කාරණා හත්ථපරාමසනාපජ්ජනං විය දුක්කටදුබ්භාසිතපාචිත්තියථුල්ලච්චයානං ආපජ්ජනකාලො, පහාරලද්ධකාලො විය සඞ්ඝාදිසෙසං ආපජ්ජනකාලො, පහාරං ලද්ධා පන පහාරට්ඨානෙ පතිතකාලො විය පාරාජිකං ආපජ්ජිත්වා අස්සමණකාලො, අවසෙසජනස්ස බන්ධිත්වා වසනට්ඨානං නෙත්වා දාසපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජනකාලො විය තමෙව ආරම්මණං නිස්සාය සබ්බෙසං පස්සන්තානංයෙව චූළසීලමජ්ඣිමසීලමහාසීලානි භින්දිත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය ගිහිභාවං ආපජ්ජනකාලො. තත්‍රස්ස පුත්තදාරං පොසෙන්තස්ස සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො වෙදිතබ්බො, කාලං කත්වා අපායෙ නිබ්බත්තස්ස සම්පරායිකො.

ඉමානිපි බාහිරායතනානි එකස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨානවසෙනෙව කථිතානි. එත්ථ හි රූපාදීනි චත්තාරි උපාදාරූපානි, ඵොට්ඨබ්බායතනං තිස්සො ධාතුයො, ධම්මායතනෙ ආපොධාතුයා සද්ධිං තා චතස්සොති ඉමානි චත්තාරි භූතානි, තෙසං පරිච්ඡෙදවසෙන ආකාසධාතු, ලහුතාදිවසෙන ලහුතාදයොති එවමිදං සබ්බම්පි භූතුපාදායරූපං රූපක්ඛන්ධො, තදාරම්මණා වෙදනාදයො චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා. තත්ථ ''රූපක්ඛන්ධො රූපං, චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා නාම''න්ති. නාමරූපං වවත්ථපෙත්වා පුරිමනයෙනෙව පටිපජ්ජන්තස්ස යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථිතං හොති.

ඔඝානන්ති එත්ථ දුරුත්තරණට්ඨො ඔඝට්ඨො. එතෙ හි ''සීලසංවරං පූරෙත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සාමී''ති අජ්ඣාසයං සමුට්ඨාපෙත්වා කල්‍යාණමිත්තෙ නිස්සාය සම්මා වායමන්තෙන තරිතබ්බා, යෙන වා තෙන වා දුරුත්තරා. ඉමිනා දුරුත්තරණට්ඨෙන ඔඝාති වුච්චන්ති. තෙපි එකස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨානවසෙන කථිතා. චත්තාරොපි හි එතෙ එකො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො වාති. සෙසං නන්දීරාගෙ වුත්තනයෙනෙව යොජෙත්වා විත්ථාරෙතබ්බං.

සක්කායස්සෙතං අධිවචනන්ති, සක්කායොපි හි ආසීවිසාදීහි උදකණ්ණවස්ස ඔරිමතීරං විය චතුමහාභූතාදීහි සාසඞ්කො සප්පටිභයො, සොපි එකස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨානවසෙනෙව කථිතො. සක්කායො හි තෙභූමකපඤ්චක්ඛන්ධා, තෙ ච සමාසතො නාමරූපමෙවාති. එවමෙත්ථ නාමරූපවවත්ථානං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං විත්ථාරෙතබ්බන්ති.

නිබ්බානස්සෙතං අධිවචනන්ති නිබ්බානඤ්හි උදකණ්ණවස්ස පාරිමතීරං විය චතුමහාභූතාදීහි ඛෙමං අප්පටිභයං. **වීරියාරම්භස්සෙතං අධිවචනන්ති** එත්ථ චිත්තකිරියදස්සනත්ථං හෙට්ඨා වුත්තවායාමමෙව වීරියන්ති ගණ්හිත්වා දස්සෙති. **තිණ්ණො පාරඞ්ගතොති** තරිත්වා පාරං ගතො.

තත්ථ යථා සාසඞ්කඔරිමතීරෙ ඨිතෙන උදකණ්ණවං තරිතුකාමෙන කතිපාහං වසිත්වා සණිකං නාවං සජ්ජෙත්වා උදකකීළං කීළන්තෙන විය න නාවා අභිරුහිතබ්බා. එවං කරොන්තො හි අනාරුළ්හොව බ්‍යසනං පාපුණාති. එවමෙව කිලෙසණ්ණවං තරිතුකාමෙන ''තරුණො තාවම්හි, මහල්ලකකාලෙ අට්ඨඞ්ගිකමග්ගකුල්ලං බන්ධිස්සාමී''ති පපඤ්චො න කාතබ්බො . එවං කරොන්තො හි මහල්ලකකාලං අපත්වාපි විනාසං පාපුණාති, පත්වාපි කාතුං න සක්කොති. භද්දෙකරත්තාදීනි පන අනුස්සරිත්වා වෙගෙනෙව අයං අරියමග්ගකුල්ලො බන්ධිතබ්බො.

යථා ච කුල්ලං බන්ධන්තස්ස හත්ථපාදපාරිපූරි ඉච්ඡිතබ්බා. කුණ්ඨපාදො හි ඛඤ්ජපාදො වා පතිට්ඨාතුං න සක්කොති, ඵණහත්ථකාදයො තිණපණ්ණාදීනි ගහෙතුං න සක්කොන්ති. එවමිමම්පි අරියමග්ගකුල්ලං බන්ධන්තස්ස

සීලපාදානඤ්චෙව සද්ධාහත්ථස්ස ච පාරිපූරි ඉච්ඡිතබ්බා. න හි දුස්සීලො අස්සද්ධො සාසනෙ අප්පතිට්ඨිතො පටිපත්තිං අස්සද්දහන්තො අරියමග්ගකුල්ලං බන්ධිතුං සක්කොති. යථා ච පරිපුණ්ණහත්ථපාදොපි දුබ්බලො බ්‍යාධිපීළිතො කුල්ලං බන්ධිතුං න සක්කොති, ථාමසම්පන්නොව සක්කොති, එවං සීලවා සද්ධොපි අලසො කුසීතො ඉමං මග්ගකුල්ලං බන්ධිතුං න සක්කොති , ආරද්ධවීරියොව සක්කොතීති ඉමං බන්ධිතුකාමෙන ආරද්ධවීරියෙන භවිතබ්බං. යථා සො පුරිසො කුල්ලං බන්ධිත්වා තීරෙ ඨත්වා යොජනවිත්ථාරං උදකණ්ණවං ''අයං මයා පච්චත්තපුරිසකාරං නිස්සාය නිත්ථරිතබ්බො''ති මානසං බන්ධති, එවං යොගිනාපි චඞ්කමා ඔරුය්හ ''අජ්ජ මයා චතුමග්ගවජ්ඣං කිලෙසණ්ණවං තරිත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාතබ්බ''න්ති මානසං බන්ධිතබ්බං.

යථා ච සො පුරිසො කුල්ලං නිස්සාය උදකණ්ණවං තරන්තො ගාවුතමත්තං ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො ''එකකොට්ඨාසං අතික්කන්තොම්හි, අඤ්ඤෙ තයො සෙසා''ති ජානාති, අපරම්පි ගාවුතමත්තං ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො ''ද්වෙ අතික්කන්තොම්හි, ද්වෙ සෙසා''ති ජානාති, අපරම්පි ගාවුතමත්තං ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො ''තයො අතික්කන්තොම්හි, එකො සෙසො''ති ජානාති, තම්පි අතික්කම්ම නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො ''චත්තාරොපි මෙ කොට්ඨාසා අතික්කන්තා''ති ජානාති, තඤ්ච කුල්ලං පාදෙන අක්කමිත්වා සොතාභිමුඛං ඛිපිත්වා උත්තරිත්වා තීරෙ තිට්ඨති. එවං අයම්පි භික්ඛු අරියමග්ගකුල්ලං නිස්සාය කිලෙසණ්ණවං තරන්තො සොතාපත්තිමග්ගෙන පඨමමග්ගවජ්ඣෙ කිලෙසෙ තරිත්වා මග්ගානන්තරෙ ඵලෙ ඨිතො පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො ''චතුමග්ගවජ්ඣානං මෙ කිලෙසානං එකො කොට්ඨාසො පහීනො , ඉතරෙ තයො සෙසා''ති ජානාති. පුන තථෙව ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගානි සමොධානෙත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො සකදාගාමිමග්ගෙන දුතියමග්ගවජ්ඣෙ කිලෙසෙ තරිත්වා මග්ගානන්තරෙ ඵලෙ ඨිතො පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන නිවත්තිත්වා, ඔලොකෙන්තො ''චතුමග්ගවජ්ඣානං මෙ කිලෙසානං ද්වෙ කොට්ඨාසා පහීනා , ඉතරෙ ද්වෙ සෙසා''ති ජානාති. පුන තථෙව ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගානි සමොධානෙත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො අනාගාමිමග්ගෙන තතියමග්ගවජ්ඣෙ කිලෙසෙ තරිත්වා මග්ගානන්තරෙ ඵලෙ ඨිතො පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො ''චතුමග්ගවජ්ඣානං මෙ කිලෙසානං තයො කොට්ඨාසා පහීනා, එකො සෙසො''ති ජානාති. පුන තථෙව ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගානි සමොධානෙත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො අරහත්තමග්ගෙන චතුත්ථමග්ගවජ්ඣෙ කිලෙසෙ තරිත්වා මග්ගානන්තරෙ ඵලෙ ඨිතො පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො ''සබ්බකිලෙසා මෙ පහීනා''ති ජානාති.

යථා සො පුරිසො තං කුල්ලං සොතෙ පවාහෙත්වා උත්තරිත්වා ථලෙ ඨිතො නගරං පවිසිත්වා උපරිපාසාදවරගතො ''එත්තකෙන වතම්හි අනත්ථෙන මුත්තො''ති එකග්ගචිත්තො තුට්ඨමානසො නිසීදති, එවං තස්මිංයෙව වා ආසනෙ අඤ්ඤෙසු වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදීසු යත්ථ කත්ථචි නිසින්නො ''එත්තකෙන වතම්හි අනත්ථෙන මුත්තො''ති නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා එකග්ගචිත්තො තුට්ඨමානසො නිසීදති. ඉදං වා සන්ධාය වුත්තං **තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණොති ඛො, භික්ඛවෙ, අරහතො එතං අධිවචනන්ති**. එවං තාවෙත්ථ නානාකම්මට්ඨානානි කථිතානි, සමොධානෙත්වා පන සබ්බානිපි එකමෙව කත්වා දස්සෙතබ්බානි. එකං කත්වා දස්සෙන්තෙනාපි පඤ්චක්ඛන්ධවසෙනෙව විනිවත්තෙතබ්බානි.

කථං? එත්ථ හි චත්තාරි මහාභූතානි අජ්ඣත්තිකානි පඤ්චායතනානි බාහිරානි පඤ්චායතනානි ධම්මායතනෙ පන්නරස සුඛුමරූපානි සක්කායස්ස එකදෙසොති අයං රූපක්ඛන්ධො, මනායතනං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො ධම්මායතනෙකදෙසො චත්තාරො ඔඝා සක්කායෙකදෙසොති ඉමෙ චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා. තත්ථ රූපක්ඛන්ධො රූපං, චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා නාමන්ති ඉදං නාමරූපං. තස්ස නන්දීරාගො කාමොඝො භවොඝො ධම්මායතනෙකදෙසො සක්කායෙකදෙසොති ඉමෙ පච්චයා. ඉති සප්පච්චයං නාමරූපං වවත්ථපෙති නාම. සප්පච්චයං නාමරූපං වවත්ථපෙත්වා තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො අරහත්තං පාපුණාතීති ඉදං එකස්ස භික්ඛුනො නියානමුඛං.

තත්ථ චත්තාරො මහාභූතා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා අජ්ඣත්තිකබාහිරානි එකාදසායතනානි ධම්මායතනෙකදෙසො දිට්ඨොඝො අවිජ්ජොඝො සක්කායෙකදෙසොති ඉදං දුක්ඛසච්චං, නන්දීරාගො ධම්මායතනෙකදෙසො කාමොඝො භවොඝො සක්කායෙකදෙසොති ඉදං සමුදයසච්චං, පාරිමතීරසඞ්ඛාතං නිබ්බානං නිරොධසච්චං, අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. තත්ථ ද්වෙ සච්චානි වට්ටං, ද්වෙ විවට්ටං, ද්වෙ ලොකියානි, ද්වෙ ලොකුත්තරානීති චත්තාරි සච්චානි සොළසහාකාරෙහි සට්ඨිනයසහස්සෙහි විභජිත්වා දස්සෙතබ්බානීති. දෙසනාපරියොසානෙ විපඤ්චිතඤ්ඤූ පඤ්චසතා භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. සුත්තං පන දුක්ඛලක්ඛණවසෙන කථිතං.

2. රථොපමසුත්තවණ්ණනා

239. දුතියෙ **සුඛසොමනස්සබහුලොති** කායිකසුඛඤ්චෙව චෙතසිකසොමනස්සඤ්ච බහුලං අස්සාති සුඛසොමනස්සබහුලො. **යොනි චස්ස ආරද්ධා හොතීති** කාරණඤ්චස්ස පරිපුණ්ණං හොති. **ආසවානං ඛයායාති** ඉධ ආසවක්ඛයොති අරහත්තමග්ගො අධිප්පෙතො, තදත්ථායාති අත්ථො. **ඔධස්තපතොදොති** රථමජ්ඣෙ තිරියං ඨපිතපතොදො. **යෙනිච්ඡකන්ති** යෙන දිසාභාගෙන ඉච්ඡති. **යදිච්ඡකන්ති** යං යං ගමනං ඉච්ඡති. **සාරෙය්‍යාති** පෙසෙය්‍ය. **පච්චාසාරෙය්‍යාති** පටිනිවත්තෙය්‍ය. **ආරක්ඛායාති** රක්ඛණත්ථාය. **සංයමායාති** වෙගනිග්ගහණත්ථාය. **දමායාති** නිබ්බිසෙවනත්ථාය. **උපසමායාති** කිලෙසූපසමත්ථාය.

එවමෙව ඛොති එත්ථ යථා අකුසලස්ස සාරථිනො අදන්තෙ සින්ධවෙ යොජෙත්වා විසමමග්ගෙන රථං පෙසෙන්තස්ස චක්කානිපි භිජ්ජන්ති, අක්ඛොපි සින්ධවානඤ්ච ඛුරා, අත්තනාපි අනයබ්‍යසනං පාපුණාති, න ච ඉච්ඡිතිච්ඡිතෙන ගමනෙන සාරෙතුං සක්කොති ; එවං ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරො භික්ඛු න ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සමණරතිං අනුභවිතුං සක්කොති. යථා පන ඡෙකො සාරථී දන්තෙ සින්ධවෙ යොජෙත්වා, සමෙ භූමිභාගෙ රථං ඔතාරෙත්වා රස්මියො ගහෙත්වා, සින්ධවානං ඛුරෙසු සතිං ඨපෙත්වා, පතොදං ආදාය නිබ්බිසෙවනෙ කත්වා, පෙසෙන්තො ඉච්ඡිතිච්ඡිතෙන ගමනෙන සාරෙති. එවමෙව ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භික්ඛු ඉමස්මිං සාසනෙ ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සමණරතිං අනුභොති, සචෙ අනිච්චානුපස්සනාභිමුඛං ඤාණං පෙසෙතුකාමො හොති, තදභිමුඛං ඤාණං ගච්ඡති. දුක්ඛානුපස්සනාදීසුපි එසෙව නයො.

භොජනෙ මත්තඤ්ඤූති භොජනම්හි පමාණඤ්ඤූ. තත්ථ ද්වෙ පමාණානි – පටිග්ගහණපමාණඤ්ච පරිභොගපමාණඤ්ච. තත්ථ පටිග්ගහණපමාණෙ දායකස්ස වසො වෙදිතබ්බො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසො වෙදිතබ්බො, අත්තනො ථාමො ජානිතබ්බො. එවරූපො හි භික්ඛු සචෙ දෙය්‍යධම්මො බහුකො හොති, දායකො අප්පං දාතුකාමො, දායකස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මො අප්පො, දායකො බහුං දාතුකාමො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මොපි බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, අත්තනො ථාමං ඤත්වා පමාණෙන ගණ්හාති. සො තාය පටිග්ගහණෙ මත්තඤ්ඤුතාය අනුප්පන්නඤ්ච ලාභං උප්පාදෙති, උප්පන්නඤ්ච ථාවරං කරොති ධම්මිකතිස්සමහාරාජකාලෙ **සත්තවස්සිකො සාමණෙරො** විය.

රඤ්ඤො කිර පඤ්චහි සකටසතෙහි ගුළං ආහරිංසු. රාජා ''මනාපො පණ්ණාකාරො, අය්‍යෙහි විනා න ඛාදිස්සාමා''ති අඩ්ඪතෙය්‍යානි සකටසතානි මහාවිහාරං පෙසෙත්වා සයම්පි භුත්තපාතරාසො අගමාසි. භෙරියා පහටාය ද්වාදස භික්ඛුසහස්සානි සන්නිපතිංසු. රාජා එකමන්තෙ ඨිතො ආරාමිකං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ''රඤ්ඤො නාම දානෙ පත්තපූරොව පමාණං, ගහිතභාජනං පූරෙත්වාව දෙහි, සචෙ කොචි මත්තපටිග්ගහණෙ ඨිතො න ගණ්හාති, මය්හං ආරොචෙය්‍යාසී''ති.

අථෙකො මහාථෙරො ''මහාබොධිමහාචෙතියානි වන්දිස්සාමී''ති චෙතියපබ්බතා ආගන්ත්වා, විහාරං පවිසන්තො මහාමණ්ඩපට්ඨානෙ භික්ඛූ ගුළං ගණ්හන්තෙ දිස්වා පච්ඡතො ආගච්ඡන්තං සාමණෙරං ආහ, ''නත්ථි තෙ ගුළෙන අත්ථො''ති. ''ආම, භන්තෙ, නත්ථී''ති. සාමණෙර මයං මග්ගකිලන්තා, එකෙන කපිට්ඨඵලමත්තෙන පිණ්ඩකෙන අම්හාකං අත්ථොති. සාමණෙරො ථාලකං නීහරිත්වා ථෙරස්ස වස්සග්ගපටිපාටියං අට්ඨාසි. ආරාමිකො ගහණමානං පූරෙත්වා උක්ඛිපි, සාමණෙරො අඞ්ගුලිං චාලෙසි. තාත සාමණෙර, රාජකුලානං දානෙ භාජනපූරමෙව පමාණං, ථාලකපූරං ගණ්හාහීති. ආම, උපාසක, රාජානො නාම මහජ්ඣාසයා හොන්ති, අම්හාකං පන උපජ්ඣායස්ස එත්තකෙනෙව අත්ථොති.

රාජා තස්ස කථං සුත්වා, ''කිං භො සාමණෙරො භණතී''ති? තස්ස සන්තිකං ගතො. ආරාමිකො ආහ – ''සාමි, සාමණෙරස්ස භාජනං ඛුද්දකං, බහුං න ගණ්හාතී''ති. රාජා ආහ, ''ආනීතභාජනං පූරෙත්වා ගණ්හථ, භන්තෙ''ති. මහාරාජ, රාජානො නාම මහජ්ඣාසයා හොන්ති , උක්ඛිත්තභාජනං පූරෙත්වාව දාතුකාමා, අම්හාකං පන උපජ්ඣායස්ස එත්තකෙනෙව අත්ථොති. රාජා චින්තෙසි – ''අයං සත්තවස්සිකදාරකො, අජ්ජාපිස්ස මුඛතො ඛීරගන්ධො න මුච්චති, ගහෙත්වා කුටෙ වා කුටුම්බෙ වා පූරෙත්වා ස්වෙපි පුනදිවසෙපි ඛාදිස්සාමාති න වදති, සක්කා බුද්ධසාසනං පරිග්ගහෙතු''න්ති පුරිසෙ ආණාපෙසි, ''භො, පසන්නොම්හි සාමණෙරස්ස, ඉතරානිපි අඩ්ඪතෙය්‍යානි සකටසතානි ආනෙත්වා සසංඝස්ස දෙථා''ති.

සොයෙව පන රාජා එකදිවසං තිත්තිරමංසං ඛාදිතුකාමො චින්තෙසි – ''සචෙ අහං අඞ්ගාරපක්කං තිත්තිරමංසං ඛාදිතුකාමොස්මීති අඤ්ඤස්ස කථෙස්සාමි, සමන්තා යොජනට්ඨානෙ තිත්තිරසමුග්ඝාතං කරිස්සන්තී''ති උප්පන්නං පිපාසං අධිවාසෙන්තො තීණි සංවච්ඡරානි වීතිනාමෙසි. අථස්ස කණ්ණෙසු පුබ්බො සණ්ඨාසි, සො අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො ''අත්ථි නු ඛො, භො, අම්හාකං කොචි උපට්ඨාකුපාසකො සීලරක්ඛකො''ති පුච්ඡි . ආම, දෙව, අත්ථි, තිස්සො නාම සො අඛණ්ඩසීලං රක්ඛතීති. අථ නං වීමංසිතුකාමො පක්කොසාපෙසි. සො ආගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. තතො නං ආහ – ''ත්වං, තාත, තිස්සො නාමා''ති? ''ආම දෙවා''ති. තෙන හි ගච්ඡාති. තස්මිං ගතෙ එකං කුක්කුටං ආහරාපෙත්වා එකං පුරිසං ආණාපෙසි, ''ගච්ඡ තිස්සං වදාහි, ඉමං තීහි පාකෙහි පචිත්වා අම්හාකං උපට්ඨාපෙහී''ති. සො ගන්ත්වා තථා අවොච. සො ආහ – ''සචෙ, භො, අයං මතකො අස්ස, යථා ජානාමි, තථා පචිත්වා උපට්ඨහෙය්‍යං. පාණාතිපාතං පනාහං න කරොමී''ති. සො ආගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි.

රාජා පුන ''එකවාරං ගච්ඡා''ති පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා, ''භො, රාජුපට්ඨානං නාම භාරියං, මා එවං කරි, පුනපි සීලං සක්කා සමාදාතුං, පචෙත''න්ති ආහ. අථ නං තිස්සො අවොච, ''භො, එකස්මිං නාම අත්තභාවෙ ධුවං එකං මරණං, නාහං පාණාතිපාතං කරිස්සාමී''ති. සො පුනපි රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තතියම්පි පෙසෙත්වා අසම්පටිච්ඡන්තං පක්කොසාපෙත්වා අත්තනා පුච්ඡි. රඤ්ඤොපි තථෙව පටිවචනං අදාසි. අථ රාජා පුරිසෙ ආණාපෙසි, ''අයං රඤ්ඤො ආණං කොපෙති, ගච්ඡථෙතස්ස ආඝාතනභණ්ඩිකායං ඨපෙත්වා, සීසං ඡින්දථා''ති. රහො ච පන නෙසං සඤ්ඤමදාසි – ''ඉමං සන්තජ්ජයමානා නෙත්වා සීසමස්ස ආඝාතනභණ්ඩිකායං ඨපෙත්වා ආගන්ත්වා මය්හං ආරොචෙථා''ති.

තෙ තං ආසාතනභණ්ඩිකායං නිපජ්ජාපෙත්වා තමස්ස කුක්කුටං හත්ථෙසු ඨපයිංසු. සො තං හදයෙ ඨපෙත්වා ''අහං, තාත, මම ජීවිතං තුය්හං දෙමි, තව ජීවිතං අහං ගණ්හාමි, ත්වං නිබ්භයො ගච්ඡා''ති විස්සජ්ජෙසි. කුක්කුටො පක්ඛෙ පප්ඵොටෙත්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා වටරුක්ඛෙ නිලීයි. තස්ස කුක්කුටස්ස අභයදින්නට්ඨානං කුක්කුටගිරි නාම ජාතං.

රාජා තං පවත්තිං සුත්වා අමච්චපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා සබ්බාභරණෙහි අලඞ්කරිත්වා ආහ – ''තාත, මයා ත්වං එතදත්ථමෙව වීමංසිතො, මය්හං තිත්තිරමංසං ඛාදිතුකාමස්ස තීණි සංවච්ඡරානි අතික්කන්තානි, සක්ඛිස්සසි මෙ තිකොටිපරිසුද්ධං කත්වා උපට්ඨාපෙතු''න්ති. ''එතං නාම, දෙව, මය්හං කම්ම''න්ති නික්ඛමිත්වා ද්වාරන්තරෙ ඨිතො එකං පුරිසං පාතොව තයො තිත්තිරෙ ගහෙත්වා පවිසන්තං දිස්වා, ද්වෙ කහාපණෙ දත්වා තිත්තිරෙ ආදාය පරිසොධෙත්වා, ජීරකාදීහි වාසෙත්වා, අඞ්ගාරෙසු සුපක්කෙ පචිත්වා රඤ්ඤො උපට්ඨාපෙසි. රාජා මහාතලෙ සිරිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නොව එකං ගහෙත්වා ථොකං ඡින්දිත්වා මුඛෙ පක්ඛිපි, තාවදෙවස්ස සත්තරසහරණීසහස්සානි ඵරිත්වා අට්ඨාසි.

තස්මිං සමයෙ භික්ඛුසඞ්ඝං සරිත්වා, ''මාදිසො නාම පථවිස්සරො රාජා තිත්තිරමංසං ඛාදිතුකාමො තීණි සංවච්ඡරානි න ලභි, අපච්චමානො භික්ඛුසඞ්ඝො කුතො ලභිස්සතී''ති? මුඛෙ පක්ඛිත්තක්ඛණ්ඩං භූමියං ඡඩ්ඩෙසි. අමච්චපුත්තො ජණ්ණුකෙහි පතිත්වා මුඛෙන ගණ්හි. රාජා ''අපෙහි, තාත, ජානාමහං තව නිද්දොසභාවං, ඉමිනා නාම කාරණෙන මයා එතං ඡඩ්ඩිත''න්ති කථෙත්වා, ''සෙසකං තථෙව සඞ්ගොපෙත්වා ඨපෙහී''ති ආහ.

පුනදිවසෙ රාජකුලූපකො ථෙරො පිණ්ඩාය පාවිසි. අමච්චපුත්තො තං දිස්වා පත්තං ගහෙත්වා රාජගෙහං පවෙසෙසි. අඤ්ඤතරො වුඩ්ඪපබ්බජිතොපි ථෙරස්ස පච්ඡාසමණො විය හුත්වා අනුබන්ධන්තො පාවිසි. ථෙරො ''රඤ්ඤා පක්කොසාපිතභික්ඛු භවිස්සතී''ති පමජ්ජි. අමච්චපුත්තොපි ''ථෙරස්ස උපට්ඨාකො භවිස්සතී''ති පමාදං ආපජ්ජි. තෙසං නිසීදාපෙත්වා යාගුං අදංසු. යාගුයා පීතාය රාජා තිත්තිරෙ උපනෙසි. ථෙරො එකං ගණ්හි, ඉතරොපි එකං ගණ්හි. රාජා ''අනුභාගො අත්ථි, අනාපුච්ඡිත්වා ඛාදිතුං න යුත්ත''න්ති මහාථෙරං ආපුච්ඡි. ථෙරො හත්ථං පිදහි, මහල්ලකත්ථෙරො සම්පටිච්ඡි. රාජා අනත්තමනො හුත්වා කතභත්තකිච්චං ථෙරං පත්තං ආදාය අනුගච්ඡන්තො ආහ – ''භන්තෙ, කුලගෙහං ආගච්ඡන්තෙහි උග්ගහිතවත්තං භික්ඛුං ගහෙත්වා ආගන්තුං වට්ටතී''ති. ථෙරො තස්මිං ඛණෙ අඤ්ඤාසි ''න එස රඤ්ඤා පක්කොසාපිතො''ති.

පුනදිවසෙ උපට්ඨාකසාමණෙරං ගහෙත්වා පාවිසි. රාජා තදාපි යාගුයා පීතාය තිත්තිරෙ උපනාමෙසි. ථෙරො එකං අග්ගහෙසි, සාමණෙරො අඞ්ගුලිං චාලෙත්වා මජ්ඣෙ ඡින්දාපෙත්වා එකකොට්ඨාසමෙව අග්ගහෙසි. රාජා තං කොට්ඨාසං මහාථෙරස්ස උපනාමෙසි. මහාථෙරො හත්ථං පිදහි, සාමණෙරොපි පිදහි. රාජා අවිදූරෙ නිසීදිත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩං ඡින්දිත්වා ඛාදන්තො ''උග්ගහිතවත්තෙ නිස්සාය දියඩ්ඪතිත්තිරෙ ඛාදිතුං ලභිම්හා''ති ආහ. තස්ස මංසෙ ඛාදිතමත්තෙව කණ්ණෙහි පුබ්බො නික්ඛමි. තතො මුඛං වික්ඛාලෙත්වා සාමණෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ''පසන්නොස්මි, තාත, අට්ඨ තෙ ධුවභත්තානි දෙමී''ති ආහ. අහං, මහාරාජ, උපජ්ඣායස්ස දම්මීති. අපරානි අට්ඨ දෙමීති. තානි අම්හාකං ආචරියස්ස දම්මීති. අපරානිපි අට්ඨ දෙමීති. තානි සමානුපජ්ඣායානං දම්මීති. අපරානිපි අට්ඨ දෙමීති. තානි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දම්මීති. අපරානිපි අට්ඨ දෙමීති. සාමණෙරො අධිවාසෙසි. එවං පටිග්ගහණමත්තං ජානන්තො අනුප්පන්නඤ්චෙව ලාභං උප්පාදෙති, උප්පන්නඤ්ච ථාවරං කරොති. ඉදං පටිග්ගහණපමාණං නාම. තත්ථ පරිභොගපමාණං පච්චවෙක්ඛණපයොජනං, ''ඉදමත්ථීයං භොජනං භුඤ්ජාමී''ති පන පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගස්සෙව පයොජනත්තා පරිභොගපමාණංයෙව නාම, තං ඉධ අධිප්පෙතං. තෙනෙව **පටිසඞ්ඛා යොනිසො**තිආදිමාහ, ඉතරම්පි පන වට්ටතියෙව.

සීහසෙය්‍යාන්ති එත්ථ කාමභොගිසෙය්‍යා, පෙතසෙය්‍යා, සීහසෙය්‍යා, තථාගතසෙය්‍යාති චතස්සො සෙය්‍යා. තත්ථ ''යෙභුය්‍යෙන, භික්ඛවෙ, කාමභොගී වාමෙන පස්සෙන සෙන්තී''ති (අ. නි. 4.246) අයං **කාමභොගිසෙය්‍යා**. තෙසඤ්හි යෙභුය්‍යෙන දක්ඛිණපස්සෙන සයානො නාම නත්ථි.

''යෙභුය්‍යෙන , භික්ඛවෙ, පෙතා උත්තානා සෙන්තී''ති (අ. නි. 4.246) අයං **පෙතසෙය්‍යා**. පෙතා හි අප්පමංසලොහිතත්තා අට්ඨිසඞ්ඝාටජටිතා එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්ති, උත්තානාව සයන්ති.

''යෙභුය්‍යෙන, භික්ඛවෙ, සීහො මිගරාජා නඞ්ගුට්ඨං අන්තරසත්ථිම්හි අනුපක්ඛිපිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සයතී''ති අයං **සීහසෙය්‍යා**. තෙජුස්සදත්තා හි සීහො මිගරාජා ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං, පච්ඡිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වා නඞ්ගුට්ඨං අන්තරසත්ථිම්හි පක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදපච්ඡිමපාදනඞ්ගුට්ඨානං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා ද්වින්නං පුරිමපාදානං මත්ථකෙ සීසං ඨපෙත්වා සයති , දිවසම්පි සයිත්වා පබුජ්ඣමානො න උත්‍රසන්තො පබුජ්ඣති, සීසං පන උක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදාදීනං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙති. සචෙ කිඤ්චි ඨානං විජහිත්වා ඨිතං හොති, ''නයිදං තුය්හං ජාතියා සූරභාවස්ස ච අනුරූප''න්ති අනත්තමනො හුත්වා තත්ථෙව සයති, න ගොචරාය පක්කමති. අවිජහිත්වා ඨිතෙ පන ''තුය්හං ජාතියා ච සූරභාවස්ස ච අනුරූපමිද''න්ති හට්ඨතුට්ඨො උට්ඨාය සීහවිජම්භිතං විජම්භිත්වා කෙසරභාරං විධුනිත්වා තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා ගොචරාය පක්කමති.

චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යා පන **තථාගතසෙය්‍යා**ති වුච්චති. තාසු ඉධ සීහසෙය්‍යා ආගතා. අයඤ්හි තෙජුස්සදඉරියාපථත්තා උත්තමසෙය්‍යා නාම.

පාදෙ පාදන්ති දක්ඛිණපාදෙ වාමපාදං. **අච්චාධායා**ති අතිආධාය, ඊසකං අතික්කම්ම ඨපෙත්වා. ගොප්ඵකෙන හි ගොප්ඵකෙ, ජාණුනා වා ජාණුම්හි සඞ්ඝට්ටියමානෙ අභිණ්හං වෙදනා උප්පජ්ජති, චිත්තං එකග්ගං න හොති, සෙය්‍යා අඵාසුකා හොති. යථා පන න සඞ්ඝට්ටෙති, එවං අතික්කම්ම ඨපිතෙ වෙදනා නුප්පජ්ජති, චිත්තං එකග්ගං හොති, සෙය්‍යා ඵාසුකා හොති. තස්මා එවං සෙය්‍යං කප්පෙති.

සතො සම්පජානොති සතියා චෙව සම්පජඤ්ඤෙන ච සමන්නාගතො. කථං නිද්දායන්තො සතො සම්පජානො හොතීති? සතිසම්පජඤ්ඤස්ස අප්පහානෙන. අයඤ්හි දිවසඤ්චෙව සකලයාමඤ්ච ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙත්වා පඨමයාමාවසානෙ චඞ්කමා ඔරුය්හ පාදෙ ධොවන්තොපි මූලකම්මට්ඨානං අවිජහන්තොව ධොවති, තං අවිජහන්තොව ද්වාරං විවරති, මඤ්චෙ නිසීදති, අවිජහන්තොව නිද්දං ඔක්කමති. පබුජ්ඣන්තො පන මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව පබුජ්ඣති. එවං නිද්දං ඔක්කමන්තොපි සතො සම්පජානො හොති. එවං පන ඤාණධාතුකන්ති න රොචයිංසු.

වුත්තනයෙන පනෙස චිත්තං පරිසොධෙත්වා පඨමයාමාවසානෙ ''උපාදින්නකං සරීරං නිද්දාය සමස්සාසෙස්සාමී''ති චඞ්කමා ඔරුය්හ මූලකම්මට්ඨානං අවිජහන්තොව පාදෙ ධොවති, ද්වාරං විවරති, මඤ්චෙ පන නිසීදිත්වා මූලකම්මට්ඨානං පහාය, ''ඛන්ධාව ඛන්ධෙසු, ධාතුයොව ධාතූසු පටිහඤ්ඤන්තී''ති සෙනාසනං පච්චවෙක්ඛන්තො කමෙන නිද්දං ඔක්කමති, පබුජ්ඣන්තො පන මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව පබුජ්ඣති. එවං නිද්දං ඔක්කමන්තොපි සතො සම්පජානො නාම හොතීති වෙදිතබ්බො.

ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ තිවඞ්ගිකා පුබ්බභාගවිපස්සනාව කථිතා. එත්තකෙනෙව පන වොසානං අනාපජ්ජිත්වා ඨානෙව ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගානි සමොධානෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා භික්ඛු අරහත්තං පාපුණාතීති. එවං යාව අරහත්තා දෙසනා කථෙතබ්බා.

3. කුම්මොපමසුත්තවණ්ණනා

240. තතියෙ **කුම්මො**ති අට්ඨිකුම්මො. **කච්ඡපො**ති තස්සෙව වෙවචනං. **අනුනදීතීරෙ**ති නදියා අනුතීරෙ. **ගොචරපසුතො**ති ''සචෙ කිඤ්චි ඵලාඵලං ලභිස්සාමි, ඛාදිස්සාමී''ති ගොචරත්ථාය පසුතො උස්සුක්කො තන්නිබන්ධො. **සමොදහිත්වා**ති සමුග්ගෙ විය පක්ඛිපිත්වා. **සඞ්කසායතී**ති අච්ඡති. **සමොදහන්ති** සමොදහන්තො ඨපෙන්තො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා කුම්මො අඞ්ගානි සකෙ කපාලෙ සමොදහන්තො සිඞ්ගාලස්ස ඔතාරං න දෙති, න ච නං සිඞ්ගාලො පසහති, එවං භික්ඛු අත්තනො මනොවිතක්කෙ සකෙ ආරම්මණකපාලෙ සමොදහන්තො කිලෙසමාරස්ස ඔතාරං න දෙති, න ච නං මාරො පසහති.

අනිස්සිතොති තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයෙහි අනිස්සිතො. **අඤ්ඤමහෙඨයානො**ති අඤ්ඤං කඤ්චි පුග්ගලං අවිහෙඨෙන්තො. **පරිනිබ්බුතො**ති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. **නූපවදෙය්‍ය කඤ්චී**ති අඤ්ඤං කඤ්චි පුග්ගලං සීලවිපත්තියා වා ආචාරවිපත්තියා වා අත්තානං උක්කංසෙතුකාමතාය වා පරං වම්භෙතුකාමතාය වා න උපවදෙය්‍ය, අඤ්ඤදත්ථු පඤ්ච ධම්මෙ අජ්ඣත්තං උපට්ඨපෙත්වා, ''කාලෙන වක්ඛාමි, නො අකාලෙන, භූතෙන වක්ඛාමි , නො අභූතෙන, සණ්හෙන වක්ඛාමි, නො ඵරුසෙන, අත්ථසංහිතෙන වක්ඛාමි, නො අනත්ථසංහිතෙන, මෙත්තචිත්තො වක්ඛාමි, නො දොසන්තරො''ති එවං උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙනෙව චිත්තෙන විහරති.

4. පඨමදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා

241. චතුත්ථෙ **අද්දසා**ති ගඞ්ගාතීරෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො අද්දස. **වුය්හමානන්ති** චතුරස්සං තච්ඡෙත්වා පබ්බතන්තරෙ ඨපිතං වාතාතපෙන සුපරිසුක්ඛං පාවුස්සකෙ මෙඝෙ වස්සන්තෙ උදකෙන උප්ලවිත්වා අනුපුබ්බෙන ගඞ්ගාය නදියා සොතෙ පතිතං තෙන සොතෙන වුය්හමානං. **භික්ඛූ ආමන්තෙසී**ති ''ඉමිනා දාරුක්ඛන්ධෙන සදිසං කත්වා මම සාසනෙ සද්ධාපබ්බජිතං කුලපුත්තං දස්සෙස්සාමී''ති ධම්මං දෙසෙතුකාමතාය ආමන්තෙසි. **අමුං මහන්තං දාරුක්ඛන්ධං ගඞ්ගාය නදියා සොතෙන වුය්හමානන්ති** ඉදං පන අට්ඨදොසවිමුත්තත්තා සොතපටිපන්නස්ස දාරුක්ඛන්ධස්ස අපරෙ සමුද්දපත්තියා අන්තරායකරෙ අට්ඨ දොසෙ දස්සෙතුං ආරභි.

තත්‍රස්ස එවං අට්ඨදොසවිමුත්තතා වෙදිතබ්බා – එකො හි ගඞ්ගාය නදියා අවිදූරෙ පබ්බතතලෙ ජාතො නානාවල්ලීහි පලිවෙඨිතො පණ්ඩුපලාසතං ආපජ්ජිත්වා උපචිකාදීහි ඛජ්ජමානො තස්මිංයෙව ඨානෙ අපණ්ණත්තිකභාවං ගච්ඡති, අයං දාරුක්ඛන්ධො ගඞ්ගං ඔතරිත්වා වඞ්කට්ඨානෙසු විලාසමානො සාගරං පත්වා මණිවණ්ණෙ ඌමිපිට්ඨෙ සොභිතුං න ලභති.

අපරො ගඞ්ගාතීරෙ බහිමූලො අන්තොසාඛො හුත්වා ජාතො, අයං කිඤ්චාපි කාලෙන කාලං ඔලම්බිනීහි සාඛාහි උදකං ඵුසති, බහිමූලත්තා පන ගඞ්ගං ඔතරිත්වා වඞ්කට්ඨානෙසු විලාසමානො සාගරං පත්වා මණිවණ්ණෙ ඌමිපිට්ඨෙ සොභිතුං න ලභති.

අපරො මජ්ඣෙ ගඞ්ගාය ජාතො, දළ්හමූලෙන පන සුප්පතිට්ඨිතො, බහි වස්ස ගතා වඞ්කසාඛා නානාවල්ලීහි ආබද්ධා, අයම්පි දළ්හමූලත්තා බහිද්ධා වල්ලීහි ආබද්ධත්තා ච ගඞ්ගං ඔතරිත්වා…පෙ…. සොභිතුං න ලභති.

අපරො පතිතට්ඨානෙයෙව වාලිකාය ඔත්ථටො පූතිභාවං ආපජ්ජති, අයම්පි ගඞ්ගං ඔතරිත්වා…පෙ…. න ලභති.

අපරො ද්වින්නං පාසාණානං අන්තරෙ ජාතත්තා, සුනිඛාතො විය නිච්චලො ඨිතො, ආගතාගතං උදකං ද්විධා ඵාලෙති, අයං පාසාණන්තරෙ සුට්ඨු පතිට්ඨිතත්තා ගඞ්ගං ඔතරිත්වා…පෙ…. න ලභති.

අපරො අබ්භොකාසට්ඨානෙ නභං පූරෙත්වා වල්ලීහි ආබද්ධො ඨිතො. ඒකං ද්වෙ සංවච්ඡරෙ අතික්කමිත්වා ආගතෙ මහොඝෙ සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තෙමෙති, අයම්පි නභං පූරෙත්වා ඨිතතාය චෙව එකස්ස වා ද්වින්නං වා සංවච්ඡරානං අච්චයෙන සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තෙමනතාය ච ගඞ්ගං ඔතරිත්වා…පෙ…. න ලභති.

අපරොපි මජ්ඣෙ ගඞ්ගාය දීපකෙ ජාතො මුදුක්ඛන්ධසාඛො ඔඝෙ ආගතෙ අනුසොතං නිපජ්ජිත්වා, උදකෙ ගතෙ සීසං උක්ඛිපිත්වා, නච්චන්තො විය තිට්ඨති. යස්සත්ථාය සාගරො ගඞ්ගං එවං විය වදති, ''භොති ගඞ්ගෙ ත්වං මය්හං චන්දනසාරසලළසාරාදීනි නානාදාරූනි ආහරසි, දාරුක්ඛන්ධං පන නාහරසී''ති. සුලභො එස, දෙව, පුනවාරෙ ජානිස්සාමීති. පුනවාරෙ තම්බවණ්ණෙන උදකෙන ආලිඞ්ගමානා විය ආගච්ඡති. සොපි තථෙව අනුසොතං නිපජ්ජිත්වා, උදකෙ ගතෙ සීසං උක්ඛිපිත්වා, නච්චන්තො විය තිට්ඨති. අයං අත්තනො මුදුතාය ගඞ්ගං ඔතරිත්වා…පෙ…. න ලභති.

අපරො ගඞ්ගාය නදියා තිරියං පතිතො වාලිකාය ඔත්ථරිතො අන්තරසෙතු විය බහූනං පච්චයො ජාතො, උභොසු තීරෙසු වෙළුනළකරඤ්ජකකුධාදයො උප්ලවිත්වා තත්ථෙව ලග්ගන්ති. තථා නානාවිධා ගච්ඡා වුය්හමානා භින්නමුසලභින්නසුප්පඅහිකුක්කුරහත්ථිඅස්සාදිකුණපානිපි තත්ථෙව ලග්ගන්ති. මහාගඞ්ගාපි නං ආසජ්ජ භිජ්ජිත්වා ද්විධා ගච්ඡති, මච්ඡකච්ඡපකුම්භීලමකරාදයොපි තත්ථෙව වාසං කප්පෙන්ති. අයම්පි තිරියං පතිත්වා මහාජනස්ස පච්චයත්තකතභාවෙන ගඞ්ගං ඔතරිත්වා වඞ්කට්ඨානෙසු විලාසමානො සාගරං පත්වා මණිවණ්ණෙ ඌමිපිට්ඨෙ සොභිතුං න ලභති.

ඉති භගවා ඉමෙහි අට්ඨහි දොසෙහි විමුත්තත්තා සොතපටිපන්නස්ස දාරුක්ඛන්ධස්ස අපරෙ සමුද්දපත්තියා අන්තරායකරෙ අට්ඨ දොසෙ දස්සෙතුං **අමුං මහන්තං දාරුක්ඛන්ධං ගඞ්ගාය නදියා සොතෙන වුය්හමානන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **න ථලෙ උස්සීදිස්සතීති** ථලං නාභිරුහිස්සති. **න මනුස්සග්ගාහො ගහෙස්සතීති** ''මහා වතායං දාරුක්ඛන්ධො''ති දිස්වා, උළුම්පෙන තරමානා ගන්ත්වා, ගොපානසීආදීනං අත්ථාය මනුස්සා න ගණ්හිස්සන්ති. **න අමනුස්සග්ගාහො ගහෙස්සතීති** ''මහග්ඝො අයං චන්දනසාරො, විමානද්වාරෙ නං ඨපෙස්සාමා''ති මඤ්ඤමානා න අමනුස්සා ගණ්හිස්සන්ති.

එවමෙව ඛොති එත්ථ සද්ධිං බාහිරෙහි අට්ඨහි දොසෙහි එවං ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං – ගඞ්ගාය අවිදූරෙ පබ්බතතලෙ ජාතො තත්ථෙව උපචිකාදීහි ඛජ්ජමානො අපණ්ණත්තිකභාවං ගතදාරුක්ඛන්ධො විය හි ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතො පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. අයඤ්හි සාසනස්ස දූරීභූතත්තා අරියමග්ගං ඔරුය්හ සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

ගඞ්ගාතීරෙ බහිමූලො අන්තොසාඛො හුත්වා ජාතො විය අච්ඡින්නගිහිබන්ධනො සමණකුටිම්බිකපුග්ගලො දට්ඨබ්බො. අයඤ්හි ''චිත්තං නාමෙතං අනිබද්ධං, 'සමණොම්හී'ති වදන්තොව ගිහී හොති, 'ගිහීම්හී'ති වදන්තොව සමණො හොති. කො ජානිස්සති, කිං භවිස්සතී''ති? මහල්ලකකාලෙ පබ්බජන්තොපි ගිහිබන්ධනං න විස්සජ්ජෙති. මහල්ලකපබ්බජිතානඤ්ච සම්පත්ති නාම නත්ථි. තස්ස සචෙ චීවරං පාපුණාති, අන්තච්ඡින්නකං වා ජිණ්ණදුබ්බණ්ණං වා පාපුණාති. සෙනාසනම්පි විහාරපච්චන්තෙ පණ්ණසාලා වා මණ්ඩපො වා පාපුණාති. පිණ්ඩාය චරන්තෙනාපි පුත්තනත්තකානං දාරකානං පච්ඡතො චරිතබ්බං හොති, පරියන්තෙ නිසීදිතබ්බං හොති. තෙන සො දුක්ඛී දුම්මනො අස්සූනි මුඤ්චන්තො, ''අත්ථි මෙ කුලසන්තකං ධනං, කප්පති නු ඛො තං ඛාදන්තෙන ජීවිතු''න්ති චින්තෙත්වා එකං විනයධරං පුච්ඡති – ''කිං, භන්තෙ ආචරිය, අත්තනො සන්තකං විචාරෙත්වා ඛාදිතුං කප්පති, නො කප්පතී''ති? ''නත්ථෙත්ථ දොසො, කප්පතෙත''න්ති. සො අත්තනො භජමානකෙ කතිපයෙ දුබ්බචෙ දුරාචාරෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා, සායන්හසමයෙ අන්තොගාමං ගන්ත්වා, ගාමමජ්ඣෙ ඨිතො ගාමිකෙ පක්කොසාපෙත්වා, ''අම්හාකං පයොගතො උට්ඨිතං ආයං කස්ස දෙථා''ති ආහ. භන්තෙ, තුම්හෙ පබ්බජිතා, මයං කස්ස දස්සාමාති? කිං පබ්බජිතානං අත්තනො සන්තකං න වට්ටතීති? කුද්දාල-පිටකං ගහෙත්වා, ඛෙත්තමරියාදබන්ධනාදීනි කරොන්තො නානාප්පකාරං පුබ්බණ්ණාපරණ්ණඤ්චෙව ඵලාඵලෙ ච සඞ්ගණ්හිත්වා, හෙමන්තගිම්හවස්සානෙසු යං යං ඉච්ඡති, තං තං පචාපෙත්වා ඛාදන්තො සමණකුටුම්බිකො හුත්වා ජීවති. කෙවලමස්ස පඤ්චචූළකෙන දාරකෙන සද්ධිං පාදපරිචාරිකාව එකා නත්ථි. අයං පුග්ගලො කිඤ්චාපි ඔලම්බිනීහි සාඛාහි උදකං ඵුසමානො අන්තොසාඛො රුක්ඛො විය

චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණාදීසු භික්ඛූනං කායසාමග්ගිං දෙති, ගිහිබන්ධනස්ස පන අච්ඡින්නතාය බහිමූලත්තා අරියමග්ගං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

ගඞ්ගාය මජ්ඣෙ ජාතො බහිද්ධා වල්ලීහි ආබද්ධවඞ්කසාඛා විය සඞ්ඝසන්තකං නිස්සාය ජීවමානො භින්නාජීවපුග්ගලො දට්ඨබ්බො. එකච්චො හි ගිහිබන්ධනං පහාය පබ්බජන්තොපි සාරුප්පට්ඨානෙ පබ්බජ්ජං න ලභති. පබ්බජ්ජා හි නාමෙසා පටිසන්ධිග්ගහණසදිසා. යථා මනුස්සා යත්ථ පටිසන්ධිං ගණ්හන්ති, තෙසංයෙව කුලානං ආචාරං සික්ඛන්ති, එවං භික්ඛූපි යෙසං සන්තිකෙ පබ්බජන්ති, තෙසංයෙව ආචාරං ගණ්හන්ති. තස්මා එකච්චො අසාරුප්පට්ඨානෙ පබ්බජිත්වා ඔවාදානුසාසනීඋද්දෙසපරිපුච්ඡාදීහි පරිබාහිරො හුත්වා පාතොව මුණ්ඩඝටං ගහෙත්වා උදකතිත්ථං ගච්ඡති, ආචරියුපජ්ඣායානං භත්තත්ථාය බන්ධෙ පත්තං කත්වා භත්තසාලං ගච්ඡති, දුබ්බචසාමණෙරෙහි සද්ධිං නානාකීළං කීළති, ආරාමිකදාරකෙහි සංසට්ඨො විහරති.

සො දහරභික්ඛුකාලෙ අත්තනො අනුරූපෙහි දහරභික්ඛූහි චෙව ආරාමිකෙහි ච සද්ධිං සඞ්ඝභොගං ගන්ත්වා, ''අයං ඛීණාසවෙහි අසුකරඤ්ඤො සන්තිකා පටිග්ගහිතසඞ්ඝභොගො, තුම්හෙ සඞ්ඝස්ස ඉදඤ්චිදඤ්ච න දෙථ, න හි තුම්හාකං පවත්තිං සුත්වා රාජා වා රාජමහාමත්තා වා අත්තමනා භවිස්සන්ති, එථ දානි ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොථා''ති කුද්දාල-පිටකානි ගාහාපෙත්වා හෙට්ඨා තළාකමාතිකාසු කත්තබ්බකිච්චානි කාරාපෙත්වා බහුං පුබ්බණ්ණාපරණ්ණං විහාරං පවෙසෙත්වා ආරාමිකෙහි අත්තනො උපකාරභාවං සඞ්ඝස්ස ආරොචාපෙති. සඞ්ඝො ''අයං දහරො බහූපකාරො, ඉමස්ස සතං වා ද්විසතං වා දෙථා''ති දාපෙති. ඉති සො ඉතො චිතො ච සඞ්ඝසන්තකෙනෙව වඩ්ඪන්තො බහිද්ධා එකවීසතිවිධාහි අනෙසනාහි බද්ධො අරියමග්ගං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

පතිතට්ඨානෙයෙව වාලිකාය ඔත්ථරිත්වා පූතිභාවං ආපාදිතරුක්ඛො විය ආලසියමහග්ඝසො වෙදිතබ්බො. එවරූපඤ්හි පුග්ගලං ආමිසචක්ඛුං පච්චයලොලං විස්සට්ඨආචරියුපජ්ඣායවත්තං උද්දෙසපරිපුච්ඡායොනිසොමනසිකාරවජ්ජිතං සන්ධාය පඤ්ච නීවරණානි අත්ථතො එවං වදන්ති – ''හො, කස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමා''ති? අථ ථිනමිද්ධං උට්ඨාය එවමාහ – ''කිං න පස්සථ? එසො අසුකවිහාරවාසී කුසීතපුග්ගලො අසුකං නාම ගාමං ගන්ත්වා යාගුමත්ථකෙ යාගුං, පූවමත්ථකෙ පූවං, භත්තමත්ථකෙ භත්තං අජ්ඣොහරිත්වා විහාරං ආගම්ම විස්සට්ඨසබ්බවත්තො උද්දෙසාදිවිරහිතො මඤ්චං උපගච්ඡන්තො මය්හං ඔකාසං කරොතී''ති.

තතො කාමච්ඡන්දනීවරණං උට්ඨායාහ – ''හො, තව ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති, ඉදානෙව සො නිද්දායිත්වා කිලෙසානුරඤ්ජිතොව පබුජ්ඣිත්වා කාමවිතක්කං විතක්කෙස්සතී''ති. තතො බ්‍යාපාදනීවරණං උට්ඨායාහ – ''තුම්හාකං ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති. ඉදානෙව නිද්දායිත්වා වුට්ඨිතො 'වත්තපටිවත්තං කරොහී'ති වුච්චමානො, 'හො, ඉමෙ අත්තනො කම්මං අකත්වා අම්හෙසු බ්‍යාවටා'ති නානප්පකාරං ඵරුසවචනං වදන්තො අක්ඛීනි නීහරිත්වා විචරිස්සතී''ති. තතො උද්ධච්චනීවරණං උට්ඨායාහ – ''තුම්හාකං ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති, කුසීතො නාම වාතාහතො අග්ගික්ඛන්ධො විය උද්ධතො හොතී''ති. අථ කුකුච්චනීවරණං උට්ඨායාහ – ''තුම්හාකං ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති, කුසීතො නාම කුක්කුච්චපකතොව හොති, අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤං කප්පියෙ ච අකප්පියසඤ්ඤං උප්පාදෙතී''ති. අථ විචිකිච්ඡානීවරණං උට්ඨායාහ – ''තුම්හාකං ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති. එවරූපො හි අට්ඨසු ඨානෙසු මහාවිචිකිච්ඡං උප්පාදෙසී''ති. එවං ආලසියමහග්ඝසං පඤ්ච නීවරණානි චණ්ඩසුනඛාදයො විය සිඞ්ගච්ඡින්නං ජරග්ගවං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගණ්හන්ති. සොපි අරියමග්ගසොතං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

ද්වින්නං පාසාණානං අන්තරෙ නිඛාතමූලාකාරෙන ඨිතරුක්ඛො විය දිට්ඨිං උප්පාදෙත්වා ඨිතො දිට්ඨිගතිකො වෙදිතබ්බො. සො හි ''අරූපභවෙ රූපං අත්ථි, අසඤ්ඤීභවෙ චිත්තං පවත්තති, බහුචිත්තක්ඛණිකො ලොකුත්තරමග්ගො, අනුසයො චිත්තවිප්පයුත්තො, තෙ ච සත්තා සන්ධාවන්ති සංසරන්තී''ති වදන්තො අරිට්ඨො විය කණ්ටකසාමණෙරො විය ච විචරති. පිසුණවාචො පන හොති, උපජ්ඣායාදයො සද්ධිවිහාරිකාදීහි භින්දන්තො විචරති. සොපි අරියමග්ගසොතං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

අබ්භොකාසෙ නභං පූරෙත්වා වල්ලීහි ආබද්ධො ඨිතො එකං ද්වෙ සංවච්ඡරෙ අතික්කමිත්වා ආගතෙ මහොඝෙ සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තෙමනරුක්ඛො විය මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිත්වා පච්චන්තෙ වසමානො දුල්ලභසඞ්ඝදස්සනො චෙව දුල්ලභධම්මස්සවනො ච පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. එකච්චො හි වුඩ්ඪකාලෙ පබ්බජිතො කතිපාහෙන උපසම්පදං ලභිත්වා පඤ්චවස්සකාලෙ පාතිමොක්ඛං පගුණං කත්වා දසවස්සකාලෙ විනයධරත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ විනයකථාකාලෙ මරිචං වා හරීතකඛණ්ඩං වා මුඛෙ ඨපෙත්වා බීජනෙන මුඛං පිධාය නිද්දායන්තො නිසීදිත්වා ලෙසකප්පෙන කතවිනයො නාම හුත්වා පත්තචීවරං ආදාය පච්චන්තං ගච්ඡති. තත්‍ර නං මනුස්සා සක්කරිත්වා භික්ඛුදස්සනස්ස දුල්ලභතාය ''ඉධෙව, භන්තෙ, වසථා''ති විහාරං කාරෙත්වා පුප්ඵූපගඵලූපගරුක්ඛෙ රොපෙත්වා තත්ථ වාසෙන්ති.

අථ මහාවිහාරසදිසවිහාරා බහුස්සුතා භික්ඛූ, ''ජනපදෙ චීවරරජනාදීනි කත්වා ආගමිස්සාමා''ති තත්ථ ගච්ඡන්ති. සො තෙ දිස්වා, හට්ඨතුට්ඨො වත්තපටිවත්තං කත්වා, පුනදිවසෙ ආදාය භික්ඛාචාරගාමං පවිසිත්වා, ''අසුකො ථෙරො සුත්තන්තිකො, අසුකො අභිධම්මිකො, අසුකො විනයධරො, අසුකො තෙපිටකො, එවරූපෙ ථෙරෙ කදා ලභිස්සථ,

ධම්මසවනං කාරෙථා''ති වදති. උපාසකා ''ධම්මස්සවනං කාරෙස්සාමා''ති විහාරමග්ගං සොධෙත්වා, සප්පිතෙලාදීනි ආදාය, මහාථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, ධම්මස්සවනං කාරෙස්සාම, ධම්මකථිකානං විචාරෙථා''ති වත්වා පුනදිවසෙ ආගන්ත්වා ධම්මං සුණන්ති.

නෙවාසිකත්ථෙරො ආගන්තුකානං පත්තචීවරානි පටිසාමෙන්තො අන්තොගබ්භෙයෙව දිවසභාගං වීතිනාමෙති. දිවාකථිකො උට්ඨිතෙ සරභාණකො සටෙන උදකං වමෙන්තො විය සරභාණං භණිත්වා උට්ඨිතො, තම්පි සො න ජානාති. රත්තිකථිකො සාගරං බොභෙන්තො විය රත්තිං කථෙත්වා උට්ඨිතො, තම්පි සො න ජානාති. පච්චූසකථිකො කථෙත්වා උට්ඨාසි, තම්පි සො න ජානාති. පාතොව පන උට්ඨාය මුඛං ධොවිත්වා, ථෙරානං පත්තචීවරානි උපනාමෙත්වා, භික්ඛාචාරං උපගච්ඡන්තො මහාථෙරං ආහ – ''භන්තෙ, දිවාකථිකො කතරං ජාතකං නාම කථෙසි, සරභාණකො කතරං සුත්තං නාම භණි, රත්තිකථිකො කතරං ධම්මකථං නාම කථෙසි, පච්චූසකථිකො කතරං ජාතකං නාම කථෙසි, ඛන්ධා නාම කති, ධාතුයො නාම කති, ආයතනා නාම කතී''ති. එවරූපො එකං ද්වෙ සංවච්ඡරානි අතික්කමිත්වා භික්ඛුදස්සනඤ්චෙව ධම්මස්සවනඤ්ච ලභන්තොපි ඔසෙ ආගතෙ උදකෙන සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තෙමිතරුක්ඛසදිසො හොති. සො එවං සඞ්ඝදස්සනතො ච ධම්මස්සවනතො ච පටික්කම්ම දූරෙ වසන්තො අරියමග්ගං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

මජ්ඣෙ ගඞ්ගාය දීපකෙ ජාතො මුදුරුක්ඛො විය මධුරස්සරභාණකපුග්ගලො වෙදිතබ්බො. සො හි අභිඤ්ඤාතානි අභිඤ්ඤාතානි වෙස්සන්තරාදීනි ජාතකානි උග්ගණ්හිත්වා, දුල්ලභභික්ඛුදස්සනං පච්චන්තං ගන්ත්වා, තත්ථ ධම්මකථාය පසාදිතහදයෙන ජනෙන උපට්ඨියමානො අත්තානං උද්දිස්ස කතෙ සම්පන්නපුප්ඵඵලරුක්ඛෙ නන්දනවනාභිරාමෙ විහාරෙ වසති. අථස්ස භාරභාරභික්ඛූ තං පවත්තිං සුත්වා, ''අසුකො කිර එවං උපට්ඨාකෙසු පටිබද්ධචිත්තො විහරති. පණ්ඩිතො භික්ඛු පටිබලො බුද්ධවචනං වා උග්ගණ්හිතුං, කම්මට්ඨානං වා මනසිකාතුං, ආනෙත්වා තෙන සද්ධිං අසුකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං උග්ගණ්හිස්සාම, අසුකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨාන''න්ති තත්ථ ගච්ඡන්ති.

සො තෙසං වත්තං කත්වා සායන්හසමයං විහාරචාරිකං නික්ඛන්තෙහි තෙහි ''ඉමං, ආවුසො, චෙතියං තයා කාරිත''න්ති පුට්ඨො, ''ආම, භන්තෙ''ති වදති. ''අයං බොධි, අයං මණ්ඩපො, ඉදං උපොසථාගාරං, එසා අග්ගිසාලා, අයං චඞ්කමො තයා කාරිතො. ඉමෙ රුක්ඛෙ රොපාපෙත්වා තයා නන්දනවනාභිරාමො විහාරො කාරිතො''ති. ''ආම, භන්තෙ''ති, වදති.

සො සායං ථෙරුපට්ඨානං ගන්ත්වා වන්දිත්වා පුච්ඡති – ''කස්මා, භන්තෙ, ආගතත්ථා''ති? ''ආවුසො, තං ආදාය ගන්ත්වා, අසුකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං උග්ගණ්හිත්වා, අසුකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං, අසුකස්මිං නාම අරඤ්ඤෙ සමග්ගා සමණධම්මං කරිස්සාමාති ඉමිනා කාරණෙන ආගතම්හා''ති. සාධු, භන්තෙ, තුම්හෙ නාම මය්හං අත්ථාය ආගතා, අහම්පි චිරනිවාසෙන ඉධ උක්කණ්ඨිතො ගච්ඡාමි, පත්තචීවරං ගණ්හාමි, භන්තෙති. ආවුසො, සාමණෙරදහරා මග්ගකිලන්තා, අජ්ජ වසිත්වා ස්වෙ පච්ඡාභත්තං ගමිස්සාමාති. සාධු, භන්තෙති පුනදිවසෙ තෙහි සද්ධිං පිණ්ඩාය පවිසති. ගාමවාසිනො ''අම්හාකං අය්යො බහූ ආගන්තුකෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා ආගතො''ති ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා යාගුං පායෙත්වා සුඛනිසින්නකථං සුත්වා භත්තං අදංසු. ථෙරා ''ත්වං, ආවුසො, අනුමොදනං කත්වා නික්ඛම, මයං උදකඵාසුකට්ඨානෙ භත්තකිච්චං කරිස්සාමා''ති නික්ඛන්තා.

ගාමවාසිනො අනුමොදනං සුත්වා පුච්ඡිංසු, ''කුතො, භන්තෙ, ථෙරා ආගතා''ති? එතෙ අම්හාකං ආචරියුපජ්ඣායා සමානුපජ්ඣායා සන්දිට්ඨා සම්භත්තාති. කස්මා ආගතාති? මං ගහෙත්වා ගන්තුකාමතායාති. තුම්හෙ පන ගන්තුකාමාති? ආමාවුසොති. කිං වදෙථ, භන්තෙ, අම්හෙහි කස්ස උපොසථාගාරං කාරිතං, කස්ස භොජනසාලා, කස්ස අග්ගිසාලාදයො කාරිතා, මයං මඞ්ගලාමඞ්ගලෙසු කස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමාති? මහාඋපාසිකායොපි තත්ථෙව නිසීදිත්වා අස්සූනි පවත්තයිංසු. දහරො ''තුම්හෙසු එවං දුක්ඛිතෙසු අහං ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමි? ථෙරෙ උය්යොජෙස්සාමී''ති විහාරං ගතො.

ථෙරාපි කතභත්තකිච්චා පත්තචීවරානි ගහෙත්වා නිසින්නා තං දිස්වාව, ''කිං, ආවුසො, චිරායසි, දිවා හොති, ගච්ඡාමා''ති ආහංසු. ආම, භන්තෙ, තුම්හෙ සුඛිතා, අසුකගෙහස්ස ඉට්ඨකාමූලං ඨිතසණ්ඨානෙනෙව ඨිතං, අසුකගෙහාදීනං චිත්තකම්මමූලාදීනි අත්ථි, ගතස්සාපි මෙ චිත්තවික්ඛෙපො භවිස්සති, තුම්හෙ පුරතො ගන්ත්වා අසුකවිහාරෙ චීවරධොවනරජනාදීනි කරොථ, අහං තත්ථ සම්පාපුණිස්සාමීති. තෙ තස්ස ඔසක්කිතුකාමතං ඤත්වා ත්වං පච්ඡා ආගච්ඡෙය්‍යාසීති පක්කමිංසු.

සො ථෙරෙ අනුගන්ත්වා නිවත්තො විහාරමෙව ආගන්ත්වා භොජනසාලාදීනි ඔලොකෙන්තො විහාරං රාමණෙය්‍යකං දිස්වා චින්තෙසි – ''සාධු වතම්හි න ගතො. සචෙ අගමිස්සං, කොචි, දෙව, ධම්මකථිකො ආගන්ත්වා , සබ්බෙසං මනං භින්දිත්වා, විහාරං අත්තනො නිකායසන්තකං කරෙය්‍ය, අථ මයා පච්ඡා ආගන්ත්වා එතස්ස පච්ඡතො ලද්ධපිණ්ඩං භුඤ්ජන්තෙන චරිතබ්බං භවිස්සතී''ති.

සො අපරෙන සමයෙන සුණාති, ''තෙ කිර භික්ඛූ ගතට්ඨානෙ එකනිකායද්වෙනිකායඑකපිටකද්වෙපිටකාදිවසෙන බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා අට්ඨකථාචරියා ජාතා විනයධරා ජාතා

සතපරිවාරාපි සහස්සපරිවාරාපි චරන්ති. යෙ පනෙත්ථ සමණධම්මං කාතුං ගතා, තෙ ඝටෙන්තා වායමන්තා සොතාපන්නා ජාතා, සකදාගාමිනො අනාගාමිනො අරහන්තො ජාතා, මහාසක්කාරෙන පරිනිබ්බුතා''ති . සො චින්තෙසි – ''සචෙ අහම්පි අගමිස්සං, මය්හම්පෙසා සම්පත්ති අභවිස්ස, ඉමං පන ඨානං මුඤ්චිතුං අසක්කොන්තො අතිවිය පරිහීනම්හී''ති. අයං පුග්ගලො අත්තනො මුදුතාය තං ඨානං අමුඤ්චන්තො අරියමග්ගං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

ගඞ්ගාය නදියා තිරියං පතිත්වා, වාලිකාය ඔත්ථටභාවෙන අන්තරසෙතු විය හුත්වා, බහූනං පච්චයො ජාතරුක්ඛො විය රථවිනීතමහාඅරියවංසචන්දොපමාදිපටිපදාසු අඤ්ඤතරං පටිපදං උග්ගහෙත්වා ඨිතො ඔලීනවුත්තිකො පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. සො හි තං පටිපත්තිනිස්සිතං ධම්මං උග්ගහෙත්වා පකතියා මඤ්ජුස්සරො චිත්තලපබ්බතාදිසදිසං මහන්තං ඨානං ගන්ත්වා චෙතියඞ්ගණවත්තාදීනි කරොති. අථ නං ධම්මස්සවනග්ගං පත්තං ආගන්තුකා දහරා ''ධම්මං කථෙහී''ති වදන්ති. සො සම්මා උග්ගහිතං ධම්මං පටිපදං දීපෙත්වා කථෙති. අථස්ස පංසුකූලිකපිණ්ඩපාතිකාදයො සබ්බෙ ථෙරනවමජ්ඣිමා භික්ඛූ ''අහො සප්පුරිසො''ති අත්තමනා භවන්ති.

සො කස්සචි නිදානමත්තං, කස්සචි උපඩ්ඪගාථං, කස්සචි ගාථං උපට්ඨාපෙන්තො අයපට්ටකෙන ආබන්ධන්තො විය දහරසාමණෙරෙ සඞ්ගණ්හිත්වා මහාථෙරෙ උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, අයං පොරාණකවිහාරො අත්ථි, එත්ථ කොචි තුප්පාදො''ති?, පුච්ඡති. ථෙරා – ''කිං වදෙසි, ආවුසො, චතුවීසති කරීසසහස්සානි තුප්පාදො''ති. භන්තෙ, තුම්හෙ එවං වදෙථ, උද්ධනෙ පන අග්ගිපි න ජලතීති. ආවුසො, මහාවිහාරවාසීහි ලද්ධා නාම එවමෙව නස්සන්ති, න කොචි සණ්ඨපෙතීති. භන්තෙ, පොරාණකරාජූහි දින්නං ඛීණාසවෙහි පටිග්ගහිතං කස්මා එතෙ නාසෙන්තීති? ආවුසො, තාදිසෙන ධම්මකථිකෙන සක්කා භවෙය්‍යා ලද්ධුන්ති. භන්තෙ, මා එවං වදෙථ, අම්හෙ පටිපත්තිදීපකධම්මකථිකා නාම, තුම්හෙ මං ''සඞ්ඝසකුටුම්බිකො විහාරුපට්ඨාකො''ති මඤ්ඤමානා කාතුකාමාති. කිං නු ඛො, ආවුසො, අකප්පියමෙතං, තුම්හාදිසෙහි පන කථිතෙ අම්හාකං උප්පජ්ජෙය්‍යාති? තෙන හි, භන්තෙ, ආරාමිකෙසු ආගතෙසු අම්හාකං භාරං කරොථ, එකං කප්පියද්වාරං කථෙස්සාමාති.

සො පාතොව ගන්ත්වා, සන්නිපාතසාලායං ඨත්වා, ආරාමිකෙසු ආගතෙසු ''උපාසකා අසුකඛෙත්තෙ භාගො කුහිං, අසුකඛෙත්තෙ කහාපණං කුහි''න්තිආදීනි වත්වා, අඤ්ඤස්ස ඛෙත්තං ගහෙත්වා, අඤ්ඤස්ස දෙති. එවං අනුක්කමෙන තං තං පටිසෙධෙන්තො තස්ස තස්ස දෙන්තො තථා අකාසි , යථා යාගුභත්ථා පූවභත්ථා භත්තභත්ථා තෙලමධුඵාණිතසතාදිභත්ථා ච අත්තනොව සන්තිකං ආගච්ඡන්ති. සකලවිහාරො එකකොලාහලො හොති, පෙසලා භික්ඛූ නිබ්බිජ්ජ අපක්කමිංසු.

සොපි ආචරියුපජ්ඣායෙහි විස්සට්ඨකානං බහූනං දුබ්බචපුග්ගලානං උපජ්ඣං දෙන්තො විහාරං පූරෙති. ආගන්තුකා භික්ඛූ විහාරද්වාරෙ ඨත්වාව ''විහාරෙ කෙ වසන්තී''ති, පුච්ඡිත්වා, ''එවරූපා නාම භික්ඛූ''ති සුත්වා බාහිරෙනෙව පක්කමන්ති. අයං පුග්ගලො සාසනෙ තිරියං නිපන්නතාය මහාජනස්ස පච්චයභාවං උපගතො අරියමග්ගං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

භගවන්තං එතදවොචාති ''නිබ්බානපබ්භාරා''ති පදෙන ඔසාපිතං ධම්මදෙසනං ඤත්වා අනුසන්ධිකුසලතාය එතං ''කිං නු ඛො, භන්තෙ''තිආදිවචනං අවොච. තථාගතොපි හි ඉමිස්සං පරිසති නිසින්නො ''අනුසන්ධිකුසලො භික්ඛු අත්ථි, සො මං පඤ්හං පුච්ඡිස්සතී''ති තස්සෙව ඔකාසකරණත්ථාය ඉමස්මිං ඨානෙ දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

ඉදානි **ඔරිමං තීර**න්තිආදිනා නයෙන වුත්තෙසු අජ්ඣත්තිකායතනාදීසු එවං උපගමනානුපගමනාදීනි වෙදිතබ්බානි. ''මය්හං චක්ඛු-පසන්නං, අහං අප්පමත්තකම්පි රූපාරම්මණං පටිවිජ්ඣිතුං සක්කොමී''ති එතං නිස්සාය චක්ඛුං අස්සාදෙන්තොපි තිමිරකචාතාදීහි උපහතපසාදො ''අමනාපං මය්හං චක්ඛු, මහන්තම්පි රූපාරම්මණං විභාවෙතුං න සක්කොමී''ති දොමනස්සං ආපජ්ජන්තොපි චක්ඛායතනං උපගච්ඡති නාම. අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති තිණ්ණං ලක්ඛණානං වසෙන විපස්සන්තො පන න උපගච්ඡති නාම. සොතාදීසුපි එසෙව නයො.

මනායතනෙ පන ''මනාපං වත මෙ මනො, කිඤ්චි වාමතො අග්ගහෙත්වා සබ්බං දක්ඛිණතොව ගණ්හාතී''ති වා ''මනෙන මෙ චින්තිතචින්තිතස්ස අලාභො නාම නත්ථී''ති වා එවං අස්සාදෙන්තොපි, ''දුච්චින්තිතචින්තිතස්ස මෙ මනො අප්පදක්ඛිණග්ගාහී''ති එවං දොමනස්සං උප්පාදෙන්තොපි මනායතනං උපගච්ඡති නාම. ඉට්ඨෙ පන රූපෙ රාගං, අනිට්ඨෙ පටිඝං උප්පාදෙන්තො රූපායතනං උපගච්ඡති නාම. සද්දායතනාදීසුපි එසෙව නයො.

නන්දීරාගස්සෙතං අධිවචනන්ති යථා හි මජ්ඣෙ සංසීදිත්වා ථලං පත්තං දාරුක්ඛන්ධං සණ්හථූලවාලිකා පිදහති, සො පුන සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කොති, එවං නන්දීරාගෙන ආබද්ධො පුග්ගලො චතූසු මහාඅපායෙසු පතිතො මහාදුක්ඛෙන පිධීයති, සො අනෙකෙහිපි වස්සසහස්සෙහි පුන සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කොති. තෙන වුත්තං ''නන්දීරාගස්සෙතං අධිවචන''න්ති.

අස්මිමානස්සෙතං අධිවචනන්ති යථා හි ථලෙ ආරුළ්හො දාරුක්ඛන්ධො හෙට්ඨා ගඞ්ගොදකෙන චෙව උපරි වස්සෙන ච තෙමෙන්තො අනුක්කමෙන සෙවාලපරියොනද්ධො ''පාසාණො නු ඛො එස ඛාණුකො''ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, එවමෙව අස්මිමානෙන උන්නතො පුග්ගලො පංසුකූලිකට්ඨානෙ පංසුකූලිකො හොති, ධම්මකථිකට්ඨානෙ

ධම්මකථිකො, භණ්ඩනකාරකට්ඨානෙ භණ්ඩනකාරකො, වෙජ්ජට්ඨානෙ වෙජ්ජො, පිසුණට්ඨානෙ පිසුණො. සො නානප්පකාරං අනෙසනං ආපජ්ජන්තො තාහි තාහි ආපත්තීහි පලිවෙඨිතො ''අත්ථි නු බො අස්ස අබ්භන්තරෙ කිඤ්චි සීලං, උදාහු නත්ථී''ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. තෙන වුත්තං ''අස්මිමානස්සෙතං අධිවචන''න්ති.

පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානං අධිවචනන්ති යථා හි ආවට්ටෙ පතිතදාරුඛන්ධො අන්තොයෙව පාසාණාදීසු ආහතසම්භාහතො භිජ්ජිත්වා චුණ්ණවිචුණ්ණං හොති, එවං පඤ්චකාමගුණාවට්ටෙ පතිතපුග්ගලො චතූසු අපායෙසු කම්මකාරණඛුප්පිපාසාදිදුක්ඛෙහි ආහතසම්භාහතො දීඝරත්තං චුණ්ණවිචුණ්ණතං ආපජ්ජති. තෙන වුත්තං ''පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානං අධිවචන''න්ති.

දුස්සීලොති නිස්සීලො. **පාපධම්මොති** ලාමකධම්මො. **අසුචීති** න සුචි. **සඞ්කස්සරසමාචාරොති** ''ඉමස්ස මඤ්ඤෙ ඉමස්ස මඤ්ඤෙ ඉදං කම්ම''න්ති එවං පරෙහි සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරො. සඞ්කාය වා පරෙසං සමාචාරං සරතීතිපි සඞ්කස්සරසමාචාරො. තස්ස හි ද්වෙ තයො ජනෙ කථෙන්තෙ දිස්වා, ''මම දොසං මඤ්ඤෙ කථෙන්තී''ති තෙසං සමාචාරං සඞ්කස්සරති ධාවතීති සඞ්කස්සරසමාචාරො.

සමණපටිඤ්ඤොති සලාකග්ගහණාදීසු ''කිත්තකා විහාරෙ සමණා''ති ගණනාය ආරද්ධාය ''අහම්පි සමණො, අහම්පි සමණො''ති පටිඤ්ඤං දෙති, සලාකග්ගහණාදීනි කරොති. **බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤොති** උපොසථපවාරණාදීසු ''අහම්පි බ්‍රහ්මචාරී''ති පටිඤ්ඤාය තානි කම්මානි පවිසති . **අන්තොපූතීති** චක්ඛාදයාදීසු අපූතිකස්සපි ගුණානං පූතිභාවෙන, අන්තොපූති. **අවස්සුතොති** රාගෙන තින්තො. **කසම්බුජාතොති** රාගාදීහි කිලෙසෙහි කචවරජාතො.

එතදවොචාති ගොගණං ගඞ්ගාතීරාභිමුඛං කත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා, ''සත්ථා ඔරිමතීරාදීනං අනුපගච්ඡන්තාදිවසෙන සක්කා පටිපත්තිං පූරෙතුන්ති වදති. යදි එවං පූරෙතුං සක්කා, අහං පබ්බජිත්වා පූරෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා එතං ''අහං බො, භන්තෙ''තිආදිවචනං අවොච.

වච්ඡගිද්ධිනියොති වච්ඡෙසු සස්නෙහා ථනෙහි ඛීරං පග්ඝරන්තෙහි වච්ඡකස්නෙහෙන සයමෙව ගමිස්සන්තීති. **නියාතෙහෙවාති** නියාතෙහියෙව. ගාවීසු හි අනියාතිතාසු ගොසාමිකා ආගන්ත්වා, ''එකා ගාවී න දිස්සති, එකො ගොණො, එකො වච්ඡකො න දිස්සතී''ති තුය්හං පිට්ඨියො පිට්ඨියො විචරිස්සන්ති, ඉති තෙ අඵාසුකං භවිස්සති. පබ්බජ්ජා ච නාමෙසා සඉණස්ස න රුහති, අණණා පබ්බජ්ජා ච බුද්ධාදීහි සංවණ්ණිතාති දස්සනත්ථං එවමාහ. **නියාතාති** නියාතිතා. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

5. දුතියදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා

242. පඤ්චමෙ **කිම්බිලායන්ති** කිම්බිලානාමකෙ නගරෙ. **සංකිලිට්ඨන්ති** පටිච්ඡන්නකාලතො පට්ඨාය අසංකිලිට්ඨා නාම ආපත්ති නත්ථි, එවරූපං සංකිලිට්ඨං ආපත්තිං. **න වුට්ඨානං පඤ්ඤායතීති** පරිවාසමානත්තඅබ්භානෙහි වුට්ඨානං න දිස්සති.

6. අවස්සුතපරියායසුත්තවණ්ණනා

243. ඡට්ඨෙ **නවං සන්ථාගාරන්ති** අධුනා කාරිතං සන්ථාගාරං, එකා මහාසාලාති අත්ථො. උය්‍යොගකාලාදීසු හි රාජානො තත්ථ ඨත්වා, ''එත්තකා පුරතො ගච්ඡන්තු, එත්තකා පච්ඡා, එත්තකා උභොහි පස්සෙහි, එත්තකා හත්ථී අභිරුහන්තු, එත්තකා අස්සෙ, එත්තකා රථෙසු තිට්ඨන්තූ''ති එවං සන්ථං කරොන්ති, මරියාදං බන්ධන්ති, තස්මා තං ඨානං **සන්ථාගාරන්ති** වුච්චති. උය්‍යොගට්ඨානතො ච ආගන්ත්වා යාව ගෙහෙසු අල්ලගොමයපරිභණ්ඩාදීනි කාරෙන්ති, තාව ද්වෙ තීණි දිවසානි තෙ රාජානො තත්ථ සන්ථරන්තීතිපි සන්ථාගාරං. තෙසං රාජූනං සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්තිපි සන්ථාගාරං. ගණරාජානො හි තෙ, තස්මා උප්පන්නං කිච්චං එකස්ස වසෙන න ඡිජ්ජති, සබ්බෙසං ඡන්දොපි ලද්ධුං වට්ටති, තස්මා සබ්බෙ තත්ථ සන්නිපතිත්වා අනුසාසන්ති. තෙන වුත්තං ''සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්තිපි සන්ථාගාර''න්ති. යස්මා පන තෙ තත්ථ සන්නිපතිත්වා, ''ඉමස්මිං කාලෙ කසිතුං වට්ටති, ඉමස්මිං කාලෙ වපිතු''න්ති එවමාදිනා නයෙන ඝරාවාසකිච්චානි සම්මන්තයන්ති, තස්මා ඡිද්දාවඡිද්දං ඝරාවාසං තත්ථ සන්ථරන්තීතිපි, සන්ථාගාරං. **අචිරකාරිතං හොතීති** ඉට්ඨකකම්මසුධාකම්මචිත්තකම්මාදිවසෙන සුසජ්ජිතං දෙවවිමානං විය අධුනා නිට්ඨාපිතං. **සමණෙන වාති** එත්ථ යස්මා ඝරවත්ථුපරිග්ගහණකාලෙයෙව දෙවතා අත්තනො වසනට්ඨානං ගණ්හන්ති, තස්මා ''දෙවෙන වා''ති අවත්වා, ''සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා කෙනචි වා මනුස්සභූතෙනා''ති වුත්තං.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති සන්ථාගාරං නිට්ඨිතන්ති සුත්වා ''ගච්ඡාම නං පස්සිස්සාමා''ති ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය සබ්බං ඔලොකෙත්වා ''ඉදං සන්ථාගාරං අතිවිය මනොරමං සස්සිරිකං. කෙන පඨමං පරිභුත්තං අම්හාකං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය අස්සා''ති චින්තෙත්වා – ''අම්හාකං ඤාතිසෙට්ඨස්ස පඨමං දියමානෙපි සත්ථුනොව අනුච්ඡවිකං, දක්ඛිණෙය්‍යවසෙන දියමානෙපි සත්ථුනොව අනුච්ඡවිකං, තස්මා සත්ථාරං පඨමං පරිභුඤ්ජාපෙස්සාම, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච ආගමනං කරිස්සාම, භික්ඛුසඞ්ඝෙ ආගතෙ තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව

හවිස්සති, සත්ථාරං තියාමරත්තිං අම්හාකං ධම්මකථං කථාපෙස්සාම, ඉති තීහි රතනෙහි පරිභුත්තං පච්ඡා මයං පරිභුඤ්ජිස්සාම, එවං නො දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී''ති සන්නිට්ඨානං කත්වා උපසඞ්කමිංසු.

යෙන නවං සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසූති තංදිවසං කිර සන්ථාගාරං කිඤ්චාපි රාජකුලානං දස්සනත්ථාය දෙවවිමානං විය සුසජ්ජිතං හොති සුපටිජග්ගිතං, බුද්ධාරහං පන කත්වා අපඤ්ඤත්තං. බුද්ධා හි නාම අරඤ්ඤජ්ඣාසයා අරඤ්ඤාරාමා අන්තොගාමෙ වසෙය්‍යුං වා නො වා, තස්මා ''භගවතො මනං ජානිත්වාව, පඤ්ඤාපෙස්සාමා''ති චින්තෙත්වා, තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු, ඉදානි පන මනං ලභිත්වා පඤ්ඤාපෙතුකාමා යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසු.

සබ්බසන්ථරිං සන්ථාගාරං සන්ථරිත්වාති යථා සබ්බමෙව සන්ථතං හොති, එවං තං සන්ථරාපෙත්වා. සබ්බපඨමං තාව ''ගොමයං නාම සබ්බමඞ්ගලෙසු වට්ටතී''ති සුධාපරිකම්මකතම්පි භූමිං අල්ලගොමයෙන ඔපුඤ්ජාපෙත්වා, පරිසුක්ඛභාවං ඤත්වා, යථා අක්කන්තට්ඨානෙ පදං පඤ්ඤායති, එවං චතුජ්ජාතියගන්ධෙහි ලිම්පාපෙත්වා උපරි නානාවණ්ණකටසාරකෙ සන්ථරිත්වා තෙසං උපරි මහාපිට්ඨිකකොජවෙ ආදිං කත්වා හත්ථත්ථරඅස්සත්ථරසීහත්ථරබ්‍යග්ඝත්ථරචන්දත්ථරකසූරියත්ථරකචිත්තත්ථරකාදීහි නානාවණ්ණෙහි අත්ථරකෙහි සන්ථරිතබ්බයුත්තකං සබ්බොකාසං සන්ථරාපෙසුං. තෙන වුත්තං ''සබ්බසන්ථරිං සන්ථාගාරං සන්ථරිත්වා''ති.

ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වාති මජ්ඣට්ඨානෙ තාව මඞ්ගලථම්භං නිස්සාය මහාරහං බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, තත්ථ තත්ථ යං යං මුදුකඤ්ච මනොරමඤ්ච පච්චත්ථරණං , තං තං පච්චත්ථරිත්වා උභතොලොහිතකං මනුඤ්ඤදස්සනං උපධානං උපදහිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකවිචිත්තවිතානං බන්ධිත්වා ගන්ධදාමපුප්ඵදාමපත්තදාමාදීහි අලඞ්කරිත්වා සමන්තා ද්වාදසහත්ථෙ ඨානෙ පුප්ඵජාලං කාරෙත්වා, තිංසහත්ථමත්තං ඨානං පටසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා පච්ඡිමභිත්තිං නිස්සාය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පල්ලඞ්කපීඨඅපස්සයපීඨමුණ්ඩපීඨානි පඤ්ඤාපෙත්වා උපරි සෙතපච්චත්ථරණෙහි පච්චත්ථරාපෙත්වා පාචීනභිත්තිං නිස්සාය අත්තනො අත්තනො මහාපිට්ඨිකකොජවෙ පඤ්ඤාපෙත්වා මනොරමානි හංසලොමාදිපූරිතානි උපධානානි ඨපාපෙසුං ''එවං අකිලමමානා සබ්බරත්තිං ධම්මං සුණිස්සාමා''ති. ඉදං සන්ධාය වුත්තං ''ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා''ති.

උදකමණිකං පතිට්ඨාපෙත්වාති මහාකුච්ඡිකං උදකචාටිං පතිට්ඨාපෙත්වා ''එවං භගවා ච භික්ඛුසඞ්ඝො ච යථාරුචියා හත්ථෙ වා ධොවිස්සන්ති පාදෙ වා, මුඛං වා වික්ඛාලෙස්සන්තී''ති තෙසු තෙසු ඨානෙසු මණිවණ්ණස්ස උදකස්ස පූරාපෙත්වා වාසත්ථාය නානාපුප්ඵානි චෙව උදකවාසචුණ්ණානි ච පක්ඛිපිත්වා කදලිපණ්ණෙහි පිදහිත්වා පතිට්ඨාපෙසුං. ඉදං සන්ධාය වුත්තං ''උදකමණිකං පතිට්ඨාපෙත්වා''ති.

තෙලප්පදීපං ආරොපෙත්වාති රජතසුවණ්ණාදිමයදණ්ඩදීපිකාසු යොනකරූපකිරාතරූපකාදීනං හත්ථෙ ඨපිතසුවණ්ණරජතාදිමයකපල්ලිකාසු ච තෙලප්පදීපං ජාලාපෙත්වාති අත්ථො. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** එත්ථ පන තෙ සක්‍යරාජානො න කෙවලං සන්ථාගාරමෙව, අථ ඛො යොජනාවට්ටෙ කපිලවත්ථුස්මිං නගරවීථියොපි සම්මජ්ජාපෙත්වා ධජෙ උස්සාපෙත්වා ගෙහද්වාරෙසු පුණ්ණඝටෙ ච කදලියො ච ඨපාපෙතෙවා සකලනගරං දීපමාලාදීහි විප්පකිණ්ණතාරකං විය කත්වා ''ඛීරූපගෙ දාරකෙ ඛීරං පායෙථ, දහරෙ කුමාරෙ ලහුං ලහුං භොජෙත්වා සයාපෙථ, උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ, අජ්ජ එකරත්තිං සත්ථා අන්තොගාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අප්පසද්දකාමා හොන්තී''ති භෙරිං චරාපෙත්වා සයං දණ්ඩදීපිකා ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසු.

අථ ඛො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන යෙන නවං සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමීති ''යස්ස දානි, භන්තෙ, භගවා කාලං මඤ්ඤතී''ති එවං කිර කාලෙ ආරොචිතෙ භගවා ලාඛාරසතින්තරත්තකොවිළාරපුප්ඵවණ්ණං රත්තදුපට්ටං කත්තරියා පදුමං කන්තෙන්තො විය, සංවිධාය තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙන්තො නිවාසෙත්වා සුවණ්ණපාමඞ්ගෙන පදුමකලාපං පරික්ඛිපන්තො විය, විජ්ජුලතාසස්සිරිකං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා රත්තකම්බලෙන ගජකුම්භං පරියොනන්ධන්තො විය, රතනසතුබ්බෙධෙ සුවණ්ණග්ඝිකෙ පවාළජාලං ඛිපමානො විය සුවණ්ණචෙතියෙ රත්තකම්බලකඤ්චුකං පටිමුඤ්චන්තො විය, ගච්ඡන්තං පුණ්ණචන්දං රත්තවණ්ණවලාහකෙන පටිච්ඡාදයමානො විය, කඤ්චනපබ්බතමත්ථකෙ සුපක්කලාඛාරසං පරිසිඤ්චන්තො විය, චිත්තකූටපබ්බතමත්ථකං විජ්ජුලතාය පරික්ඛිපන්තො විය ච සචක්කවාළසිනෙරුයුගන්ධරං මහාපථවිං සඤ්චාලෙත්වා ගහිතං නිග්‍රොධපල්ලවසමානවණ්ණං රත්තවරපංසුකූලං පාරුපිත්වා, ගන්ධකුටිද්වාරතො නික්ඛමි කඤ්චනගුහතො සීහො විය උදයපබ්බතකූටතො පුණ්ණචන්දො විය ච. නික්ඛමිත්වා පන ගන්ධකුටිපමුඛෙ අට්ඨාසි.

අථස්ස කායතො මෙඝමුඛෙහි විජ්ජුකලාපා විය රස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසධාරාපරිසෙකපිඤ්ජරපත්තපුප්ඵඵලවිටපෙ විය ආරාමරුක්ඛෙ කරිංසු. තාවදෙව ච අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරමාදාය මහාභික්ඛුසඞ්ඝො භගවන්තං පරිවාරෙසි. තෙ පන පරිවාරෙත්වා ඨිතා භික්ඛූ එවරූපා අහෙසුං – අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා වත්තාරො වචනක්ඛමා චොදකා පාපගරහිනො සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා. තෙහි පරිවාරිතො භගවා රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණක්ඛන්ධො, රත්තපදුමසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා, පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොචිත්ථ. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාදයො මහාථෙරාපි නං මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං පාරුපිත්වා

මණිවම්මවම්මිකා විය මහානාගා පරිවාරයිංසු වන්තරාගා භින්නකිලෙසා විජටිතජටා ඡින්නබන්ධනා කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා.

ඉති භගවා සයං වීතරාගො වීතරාගෙහි, වීතදොසො වීතදොසෙහි, වීතමොහො වීතමොහෙහි , නිත්තණ්හො නිත්තණ්හෙහි, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි, සයං බුද්ධො බහුස්සුතබුද්ධෙහි පරිවාරිතො පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං, කෙසරපරිවාරිතා විය කණ්ණිකා, අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා, නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, සෙනඞ්ගපරිවාරිතො විය චක්කවත්තිරාජා, මරුගණපරිවාරිතො විය සක්කො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය හාරිතමහාබ්‍රහ්මා, තාරාගණපරිවාරිතො විය පුණ්ණචන්දො අසමෙන බුද්ධවෙසෙන අපරිමාණෙන බුද්ධවිලාසෙන කපිලවත්ථුගාමිමග්ගං පටිපජ්ජි.

අථස්ස පුරත්ථිමකායතො සුවණ්ණවණ්ණා රස්මී උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි පච්ඡිම-කායතො, දක්ඛිණහත්ථතො, වාමහත්ථතො සුවණ්ණවණ්ණා රස්මී උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. උපරි කෙසන්තතො පට්ඨාය සබ්බකෙසාවට්ටෙහි මොරගීවවණ්ණා රස්මී උට්ඨහිත්වා ගගනතලෙ අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. හෙට්ඨා පාදතලෙහි පවාළවණ්ණා රස්මී උට්ඨහිත්වා ඝනපථවිං අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. එවං සමන්තා අසීතිහත්ථට්ඨානං ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො විජ්ජොතමානා විප්ඵන්දමානා කඤ්චනදණ්ඩදීපිකාහි නිච්ඡරිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දජාලා විය චාතුද්දීපිකමහාමෙඝතො නික්ඛන්තවිජ්ජුලතා විය විධාවිංසු. සබ්බදිසාභාගා සුවණ්ණචම්පකපුප්ඵෙහි විකිරියමානා විය, සුවණ්ණඝටතො නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරාහි සිඤ්චමානා විය, පසාරිතසුවණ්ණපටපරික්ඛිත්තා විය, වෙරම්භවාතසමුට්ඨිතකිංසුකකණිකාරපුප්ඵචුණ්ණසමොකිණ්ණා විය විප්පභාසිංසු.

භගවතොපි අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාද්වත්තිංසවරලක්ඛණසමුජ්ජලසරීරං සමුග්ගතතාරකං විය ගගනතලං, විකසිතමිව පදුමවනං, සබ්බපාලිඵුල්ලො විය යොජනසතිකො පාරිච්ඡත්තකො, පටිපාටියා ඨපිතානං ද්වත්තිංසචන්දානං ද්වත්තිංසසූරියානං ද්වත්තිංසචක්කවත්තීනං ද්වත්තිංසදෙවරාජානං ද්වත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවමානං විය විරොචිත්ථ, යථා තං දසහි පාරමීහි දසහි උපපාරමීහි දසහි පරමත්ථපාරමීහි සම්මදෙව පූරිතාහි සමතිංසපාරමිතාහි අලඞ්කතං. කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි දින්නදානං රක්ඛිතසීලං කතකල්‍යාණකම්මං එකස්මිං අත්තභාවෙ ඔතරිත්වා විපාකං දාතුං ඨානං අලභමානං සම්බාධපත්තං විය අහොසි. නාවාසහස්සභණ්ඩං එකනාවං ආරොපනකාලො විය, සකටසහස්සභණ්ඩං එකසකටං ආරොපනකාලො විය, පඤ්චවීසතියා ගඞ්ගානං ඔඝස්ස සම්භිජ්ජ මුඛද්වාරෙ එකතො රාසිභූතකාලො විය අහොසි.

ඉමාය බුද්ධසිරියා ඔභාසමානස්සාපි ච භගවතො පුරතො අනෙකානි දණ්ඩදීපිකාසහස්සානි උක්ඛිපිංසු, තථා පච්ඡතො, වාමපස්සෙ, දක්ඛිණපස්සෙ. ජාතිසුමනචම්පකවනමල්ලිකාරත්තුප්පල-නීලුප්පල-බකුලසින්දුවාරපුප්ඵානි චෙව නීලපීතාදිවණ්ණසුගන්ධගන්ධචුණ්ණානි ච චාතුද්දීපිකමෙඝවිස්සට්ඨා උදකවුට්ඨියො විය විප්පකිරියිංසු. පඤ්චඞ්ගිකතූරියනිග්ඝොසා චෙව බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණපටිසංයුත්තා ථුතිඝොසා ච සබ්බා දිසා පූරයිංසු. දෙවමනුස්සනාගසුපණ්ණගන්ධබ්බයක්ඛාදීනං අක්ඛීනි අමතපානං විය ලභිංසු. ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඨත්වා **පදසහස්සෙන** ගමනවණ්ණං වත්තුං වට්ටති. තත්‍රිදං මුඛමත්තං –

‘‘එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නො, කම්පයන්තො වසුන්ධරං;
අහෙඨයන්තො පාණානි, යාති ලොකවිනායකො.

‘‘දක්ඛිණං පඨමං පාදං, උද්ධරන්තො නරාසභො
ගච්ඡන්තො සිරිසම්පන්නො, සොභතෙ ද්විපදුත්තමො.

‘‘ගච්ඡතො බුද්ධසෙට්ඨස්ස, හෙට්ඨාපාදතලං මුදු;
සමං සම්ඵුසතෙ භූමිං, රජසා නුපලිප්පති.

‘‘නින්නට්ඨානං උන්නමති, ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකෙ;
උන්නතඤ්ච සමං හොති, පථවී ච අචෙතනා.

‘‘පාසාණා සක්ඛරා චෙව, කථලා ඛාණුකණ්ටකා;
සබ්බෙ මග්ගා විවජ්ජන්ති, ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකෙ.

‘‘නාතිදූරෙ උද්ධරති, නච්චාසන්නෙ ච නික්ඛිපං;
අඝට්ටයන්තො නියාති, උභො ජාණූ ච ගොප්ඵකෙ.

‘‘නාතිසීඝං පක්කමති, සම්පන්නචරණො මුනි;
න චාපි සණිකං යාති, ගච්ඡමානො සමාහිතො.

‘‘උද්ධං අධො ච තිරියඤ්ච, දිසඤ්ච විදිසං තථා;
න පෙක්ඛමානො සො යාති, යුගමත්තඤ්හි පෙක්ඛති.

‘‘නාගවික්කන්තචාරො සො, ගමනෙ සොභතෙ ජිනො;
චාරුං ගච්ඡති ලොකග්ගො, භාසයන්තො සදෙවකෙ.

‘‘උළුරාජාව සොභන්තො, චතුචාරීව කෙසරී;
තොසයන්තො බහූ සත්තෙ, පුරං සෙට්ඨං උපාගමී’’ති.

වණ්ණකාලො නාම කිරෙස, එවංවිධෙසු කාලෙසු බුද්ධස්ස සරීරවණ්ණෙ වා ගුණවණ්ණෙ වා ධම්මකථිකස්ස ථාමොයෙව පමාණං. චුණ්ණියපදෙහි වා ගාථාබන්ධෙන වා යත්තකං සක්කොති, තත්තකං වත්තබ්බං. දුක්කථිතන්ති න වත්තබ්බං. අප්පමාණවණ්ණා හි බුද්ධා. තෙසං බුද්ධාපි අනවසෙසතො වණ්ණං වත්තුං අසමත්ථා, පගෙව ඉතරා පජාති. ඉමිනා සිරිවිලාසෙන අලඞ්කතපටියත්තං සක්‍යරාජකුලං පවිසිත්වා භගවා පසන්නචිත්තෙන ජනෙන ගන්ධධූමවාසචුණ්ණාදීහි පූජියමානො සන්ථාගාරං පාවිසි. තෙන වුත්තං ‘‘අථ ඛො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන යෙන නවං සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමී’’ති.

භගවන්තංයෙව පුරක්ඛත්වාති භගවන්තං පුරතො කත්වා. තත්ථ භගවා භික්ඛූනඤ්චෙව උපාසකානඤ්ච මජ්ඣෙ නිසින්නො ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා දුකූලචුම්බටකෙන වොදකං කත්වා ජාතිහිඞ්ගුලකෙන මජ්ජිත්වා රත්තකම්බලපලිවෙඨිතෙ පීඨෙ ඨපිතරත්තසුවණ්ණඝනපටිමා විය අතිවිරොචිත්ථ. අයං පනෙත්ථ පොරාණානං වණ්ණභණනමග්ගො –

‘‘ගන්ත්වාන මණ්ඩලමාළං, නාගවික්කන්තචාරණො;
ඔභාසයන්තො ලොකග්ගො, නිසීදි වරමාසනෙ.

‘‘තහිං නිසින්නො නරදම්මසාරථි,
දෙවාතිදෙවො සතපුඤ්ඤලක්ඛණො;
බුද්ධාසනෙ මජ්ඣගතො විරොචති,
සුවණ්ණනෙක්ඛං විය පණ්ඩුකම්බලෙ.

‘‘නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, නික්ඛිත්තං පණ්ඩුකම්බලෙ;
විරොචති වීතමලො, මණිවෙරොචනො යථා.

‘‘මහාසාලොව සම්ඵුල්ලො, නෙරුරාජාව’ලඞ්කතො;
සුවණ්ණයූපසඞ්කාසො, පදුමො කොකනදො යථා.

‘‘ජලන්තො දීපරුක්ඛොව, පබ්බතග්ගෙ යථා සිඛී;
දෙවානං පාරිච්ඡත්තොව, සබ්බඵුල්ලො විරොචතී’’ති.

කාපිලවත්ථවෙ සක්‍යෙ බහුදෙව රත්තිං ධම්මියා කථායාති එත්ථ ධම්මකථා නාම සන්ථාගාරානුමොදනාපටිසංයුත්තා පකිණ්ණකකථා වෙදිතබ්බා. තදා හි භගවා ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය පථවොජං ආකඩ්ඪන්තො විය මහාජම්බුං මත්ථකෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය යොජනිකං මධුභණ්ඩං චක්කයන්තෙන පීළෙත්වා මධුපානං පායමානො විය කපිලවත්ථුවාසීනං සක්‍යානං හිතසුඛාවහං පකිණ්ණකකථං කථෙසි. ‘‘ආවාසදානං නාමෙතං, මහාරාජ, මහන්තං, තුම්හාකං ආවාසො මයා පරිභුත්තො, භික්ඛුසඞ්ඝෙන ච පරිභුත්තො , මයා ච භික්ඛුසඞ්ඝෙන ච පරිභුත්තො පන ධම්මරතනෙන පරිභුත්තොයෙවාති තීහි රතනෙහි පරිභුත්තො නාම හොති. ආවාසදානස්මිඤ්හි දින්නෙ සබ්බදානං දින්නමෙව හොති. භුම්මට්ඨකපණ්ණසාලාය වා සාඛාමණ්ඩපස්ස වාපි ආනිසංසො නාම පරිච්ඡින්දිතුං න සක්කා. ආවාසදානානුභාවෙන හි භවෙ භවෙ නිබ්බත්තස්සාපි සම්බාධිතගබ්භවාසො න හොති, ද්වාදසහත්ථො ඔවරකො විය මාතුකුච්ඡි අසම්බාධොව හොතී’’ති. එවං නානානයවිචිත්තං බහුං ධම්මිං කථං කථෙත්වා –

‘‘සීතං උණ්හං පටිහන්ති, තතො වාළමිගානි ච;
සිරීසපෙ ච මකසෙ, සිසිරෙ චාපි වුට්ඨියො.

‘‘තතො වාතාතපො ඝොරො, සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති;
ලෙණත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච, ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතුං.

‘‘විහාරදානං සඞ්ඝස්ස, අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං;
තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං අත්ථමත්තනො.

‘‘විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ;
තෙසං අන්නඤ්ච පානඤ්ච, වත්ථසෙනාසනානි ච.

‘‘දදෙය්‍යා උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති, සබ්බදුක්ඛාපනූදනං;
යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය, පරිනිබ්බාති අනාසවො’’ති. (චූළව. 295) –

එවං ‘‘අයම්පි ආවාසෙ ආනිසංසො, අයම්පි ආවාසෙ ආනිසංසො’’ති බහුදෙව රත්තිං අතිරෙකතරං දියඩ්ඪයාමං ආවාසානිසංසකථං කථෙසි. තත්ථ ඉමා තාව ගාථාව සඞ්ගහං ආරුළ්හා, පකිණ්ණකධම්මදෙසනා පන සඞ්ගහං නාරොහති. **සන්දස්සෙත්වා**තිආදීනි වුත්තත්ථානෙව.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා ද්වෙ යාමා ගතා. **යස්ස දානි කාලං මඤ්ඤථා**ති යස්ස තුම්හෙ ගමනස්ස කාලං මඤ්ඤථ, ගමනකාලො තුම්හාකං, ගච්ඡථාති වුත්තං හොති. කස්මා පන භගවා තෙ උය්‍යොජෙසීති? අනුකම්පාය. සුඛුමාලා හි තෙ, තියාමරත්තිං නිසීදිත්වා වීතිනාමෙන්තානං සරීරෙ ආබාධො උප්පජ්ජෙය්‍ය. භික්ඛුසඞ්ඝොපි මහා, තස්ස ඨානනිසජ්ජානං ඔකාසො ලද්ධුං වට්ටතීති උභයානුකම්පාය උය්‍යොජෙසි.

විගතථිනමිද්ධොති තත්‍ර කිර භික්ඛූ යාමද්වයං ඨිතාපි නිසින්නාපි අචාලයිංසු, පච්ඡිමයාමෙ පන ආහාරො පරිණමති, තස්ස පරිණතත්තා භික්ඛුසඞ්ඝො විගතථිනමිද්ධො ජාතොති අකාරණමෙතං. බුද්ධානඤ්හි කථං සුණන්තස්ස කායිකචෙතසිකදරථා න හොන්ති, කායචිත්තලහුතාදයො උප්පජ්ජන්ති, තෙන තෙසං ද්වෙ යාමෙ ඨිතානම්පි නිසින්නානම්පි ධම්මං සුණන්තානං ථිනමිද්ධං විගතං, පච්ඡිමයාමෙපි සම්පත්තෙ තථා විගතමෙව ජාතං. තෙනාහ ‘‘විගතථිනමිද්ධො’’ති.

පිට්ඨි මෙ ආගිලායතීති කස්මා ආගිලායති? භගවතො හි ඡබ්බස්සානි මහාපධානං පදහන්තස්ස මහන්තං කායදුක්ඛං අහොසි, අථස්ස අපරභාගෙ මහල්ලකකාලෙ පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජීති. අකාරණං වා එතං. පහොති හි භගවා උප්පන්නං වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා එකම්පි ද්වෙපි සත්තාහානි එකපල්ලඞ්කෙන නිසීදිතුං. සන්ථාගාරසාලං පන චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුඤ්ජිතුකාමො අහොසි. තත්ථ පාදධොවනට්ඨානතො යාව ධම්මාසනා අගමාසි, එත්තකෙ ඨානෙ ගමනං නිප්ඵන්නං. ධම්මාසනං පත්තො ථොකං ඨත්වා නිසීදි, එත්තකෙ ඨානෙ ඨානං නිප්ඵන්නං. ද්වෙයාමං ධම්මාසනෙ නිසීදි, එත්තකෙ ඨානෙ නිසජ්ජා නිප්ඵන්නා. ඉදානි දක්ඛිණෙන පස්සෙන ථොකං නිපන්නෙ සයනං නිප්ඵජ්ජිස්සතීති එවං චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුඤ්ජිතුකාමො අහොසි. උපාදින්නකසරීරඤ්ච නාම ‘‘නො ආගිලායතී’’ති න වත්තබ්බං, තස්මා චිරනිසජ්ජාය සඤ්ජාතං අප්පකම්පි ආගිලායනං ගහෙත්වා එවමාහ.

සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වාති සන්ථාගාරස්ස කිර එකපස්සෙ තෙ රාජානො පටසාණිං පරික්ඛිපාපෙත්වා කප්පියමඤ්චකං පඤ්ඤාපෙත්වා කප්පියපච්චත්ථරණෙන අත්ථරිත්වා උපරි සුවණ්ණතාරකගන්ධමාලාදිදාමපටිමණ්ඩිතං විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධතෙලප්පදීපං ආරොපයිංසු, ‘‘අප්පෙව නාම සත්ථා ධම්මාසනතො වුට්ඨාය ථොකං විස්සමන්තො ඉධ නිපජ්ජෙය්‍ය, එවං නො ඉමං සන්ථාගාරං භගවතා චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී’’ති. සත්ථාපි තදෙව සන්ධාය තත්ථ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වා නිපජ්ජි. **උට්ඨානසඤ්ඤං මනසි කරිත්වා**ති ‘‘එත්තකං කාලං අතික්කමිත්වා වුට්ඨහිස්සාමී’’ති වුට්ඨානසඤ්ඤං චිත්තෙ ඨපෙත්වා, තඤ්ච ඛො අනිද්දායන්තොව ථෙරස්ස ධම්මකථං සුණමානො.

අවස්සුතපරියායන්ති අවස්සුතස්ස පරියායං, අවස්සුතස්ස කාරණන්ති අත්ථො. **අධිමුච්චතී**ති කිලෙසාධිමුච්චනෙන අධිමුච්චති, ගිද්ධො හොති. **බ්‍යාපජ්ජතී**ති බ්‍යාපාදවසෙන පූතිචිත්තො හොති. **චක්ඛුතො**ති චක්ඛුභාවෙන. **මාරො**ති කිලෙසමාරොපි දෙවපුත්තමාරොපි. **ඔතාරන්**ති විවරං. **ආරම්මණන්**ති පච්චයං. නළාගාරතිණාගාරං විය හි සවිසෙවනානි ආයතනානි, තිණුක්කා විය කිලෙසුප්පත්තිරහං ආරම්මණං, තිණුක්කාය ඨපිතඨපිතට්ඨානෙ අඞ්ගාරස්සුජ්ජලනං විය ආරම්මණෙ ආපාථමාගතෙ කිලෙසානං උප්පත්ති. තෙන වුත්තං **ලභෙථ මාරො ඔතාරන්**ති.

සුක්කපක්ඛෙ බහලමත්තිකපිණ්ඩාවලෙපනං කූටාගාරං විය නිබ්බිසෙවනානි ආයතනානි, තිණුක්කා විය වුත්තපකාරාරම්මණං, තිණුක්කාය ඨපිතඨපිතට්ඨානෙ නිබ්බාපනං විය නිබ්බිසෙවනානං ආයතනානං ආරම්මණෙ ආපාථමාගතෙ කිලෙසපරිළාහස්ස අනුප්පත්ති. තෙන වුත්තං **නෙව ලභෙථ මාරො ඔතාරන්**ති.

7. දුක්ඛධම්මසුත්තවණ්ණනා

244. සත්තමෙ **දුක්ඛධම්මානන්**ති දුක්ඛසම්භවධම්මානං. පඤ්චසු හි ඛන්ධෙසු සති ඡෙදනවධබන්ධනාදිභෙදං දුක්ඛං සම්භවති, තස්මා තෙ දුක්ඛසම්භවධම්මත්තා දුක්ඛධම්මාති වුච්චන්ති. **තථා ඛො පනස්සා**ති තෙනාකාරෙනස්ස. **යථාස්ස කාමෙ පස්සතො**ති යෙනාකාරෙනස්ස කාමෙ පස්සන්තස්ස. **යථා චරන්තන්**ති යෙනාකාරෙන චාරඤ්ච විහාරඤ්ච අනුබන්ධිත්වා චරන්තං. **අඞ්ගාරකාසූපමා කාමා දිට්ඨා හොන්තී**ති පරියෙට්ඨිමූලකස්ස චෙව පටිසන්ධිමූලකස්ස ච දුක්ඛස්ස වසෙන අඞ්ගාරකාසු විය මහාපරිළාහාති දිට්ඨා හොන්ති. කාමෙ පරියෙසන්තානඤ්හි

නාවාය මහාසමුද්දොගාහනඅජපථසඞ්කුපථපටිපජ්ජනඋභතොබ්‍යූළ්හසඞ්ගාමපක්ඛන්දනාදිවසෙන පරියෙට්ඨිමූලකම්පි, කාමෙ පරිභුඤ්ජන්තානං කාමපරිභොගචෙතනාය චතූසු අපායෙසු දින්නපටිසන්ධිමූලකම්පි මහාපරිළාහදුක්ඛං උප්පජ්ජති. එවමෙතස්ස දුවිධස්සාපි දුක්ඛස්ස වසෙන අඞ්ගාරකාසු විය මහාපරිළාහාති දිට්ඨා හොන්ති.

දායන්ති අටවිං. **පුරතොපි කණ්ටකොති** පුරිමපස්සෙ විජ්ඣිතුකාමො විය ආසන්නට්ඨානෙයෙව ඨිතකණ්ටකො. **පච්ඡතොති**ආදීසුපි එසෙව නයො. හෙට්ඨා පන පාදෙහි අක්කන්තට්ඨානස්ස සන්තිකෙ, න අක්කන්තට්ඨානෙයෙව. එවං සො කණ්ටකගබ්භං පවිට්ඨො විය භවෙය්‍ය. **මා මං කණ්ටකොති** මා මං කණ්ටකො විජ්ඣීති කණ්ටකවෙධං රක්ඛමානො.

දන්ධො, භික්ඛවෙ, සතුප්පාදොති සතියා උප්පාදොයෙව දන්ධො, උප්පන්නමත්තාය පන තාය කාචි කිලෙසා නිග්ගහිතාව හොන්ති, න සණ්ඨාතුං සක්කොන්ති. චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්හි රාගාදීසු උප්පන්නෙසු දුතියජවනවාරෙන “කිලෙසා මෙ උප්පන්නා”ති ඤත්වා තතියෙ ජවනවාරෙ සංවරජවනංයෙව ජවති. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං විපස්සකො තතියජවනවාරෙ කිලෙසෙ නිග්ගණ්හෙය්‍ය. චක්ඛුද්වාරෙ පන ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ භවඞ්ගං ආවට්ටෙත්වා ආවජ්ජනාදීසු උප්පන්නෙසු වොට්ඨබ්බනානන්තරං සම්පත්තකිලෙසජවනවාරං නිවත්තෙත්වා කුසලමෙව උප්පාදෙති. ආරද්ධවිපස්සකානඤ්හි අයමානිසංසො භාවනාපටිසඞ්ඛානෙ පතිට්ඨිතභාවස්ස.

අභිහට්ඨුං පවාරෙය්‍යුන්ති සුදින්නත්ථෙරස්ස විය රට්ඨපාලකුලපුත්තස්ස විය ච කායෙන වා සත්ත රතනානි අභිහරිත්වා වාචාය වා “අම්හාකං ධනතො යත්තකං ඉච්ඡසි, තත්තකං ගණ්හා”ති වදන්තා පවාරෙය්‍යුං. **අනුදහන්තීති** සරීරෙ පලිවෙඨිතත්තා උණ්හපරිළාහං ජනෙත්වා අනුදහන්ති. සඤ්ජාතසෙදෙ වා සරීරෙ ලග්ගන්තා අනුසෙන්තීතිපි අත්ථො. **යඤ්හි තං, භික්ඛවෙ, චිත්තන්ති** ඉදං යස්මා චිත්තෙ අනාවට්ටන්තෙ පුග්ගලස්ස ආවට්ටනං නාම නත්ථි. එවරූපඤ්හි චිත්තං අනාවට්ටන්ති, තස්මා වුත්තං. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ විපස්සනාබලමෙව දීපිතං.

8. කිංසුකොපමසුත්තවණ්ණනා

245. අට්ඨමෙ **දස්සනන්ති** පඨමමග්ගස්සෙතං අධිවචනං. පඨමමග්ගො හි කිලෙසපහානකිච්චං සාධෙන්තො පඨමං නිබ්බානං පස්සති, තස්මා දස්සනන්ති වුච්චති. ගොත්‍රභුඤාණං පන කිඤ්චාපි මග්ගතො පඨමතරං පස්සති, පස්සිත්වා පන කත්තබ්බකිච්චස්ස කිලෙසපහානස්ස අභාවෙන න දස්සනන්ති වුච්චති. අපිච චත්තාරොපි මග්ගා දස්සනමෙව. කස්මා? සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනං විසුජ්ඣති, ඵලක්ඛණෙ විසුද්ධං. සකදාගාමිඅනාගාමිඅරහත්තමග්ගක්ඛණෙ විසුජ්ඣති, ඵලක්ඛණෙ විසුද්ධන්ති එවං කථෙන්තානං භික්ඛූනං සුත්වා සො භික්ඛු “අහම්පි දස්සනං විසොධෙත්වා අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨිතො දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානං සච්ඡිකත්වා විහරිස්සාමී”ති තං භික්ඛුං උපසඞ්කමිත්වා එවං පුච්ඡි. සො ඵස්සායතනකම්මට්ඨානිකො ඡන්නං ඵස්සායතනානං වසෙන රූපාරූපධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා අරහත්තං පත්තො. එත්ථ හි පුරිමානි පඤ්ච ආයතනානි රූපං, මනායතනං අරූපං. ඉති සො අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව කථෙසි.

අසන්තුට්ඨොති පදෙසසඞ්ඛාරෙසු ඨත්වා කථිතත්තා අසන්තුට්ඨො. එවං කිරස්ස අහොසි – “අයං පදෙසසඞ්ඛාරෙසු ඨත්වා කථෙසි. සක්කා නු ඛො පදෙසසඞ්ඛාරෙසු ඨත්වා දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානං පාපුණිතු”න්ති? තතො නං පුච්ඡි – “ආවුසො, ත්වංයෙව නු ඛො ඉදං දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානං ජානාසි, උදාහු අඤ්ඤෙපි ජානන්තා අත්ථී”ති. අත්ථාවුසො, අසුකවිහාරෙ අසුකත්ථෙරො නාමාති. සො තම්පි උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි. එතෙනුපායෙන අඤ්ඤම්පි අඤ්ඤම්පීති.

එත්ථ ච දුතියො පඤ්චක්ඛන්ධකම්මට්ඨානිකො රූපක්ඛන්ධවසෙන රූපං, සෙසක්ඛන්ධවසෙන නාමන්ති නාමරූපං වවත්ථපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං පත්තො. තස්මා සොපි අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව කථෙසි. අයං පන “ඉමෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං න සමෙති, පඨමෙන සප්පදෙසසඞ්ඛාරෙසු ඨත්වාව කථිතං, ඉමිනා නිප්පදෙසෙසූ”ති අසන්තුට්ඨො හුත්වා තථෙව තං පුච්ඡිත්වා පක්කාමි.

තතියො මහාභූතකම්මට්ඨානිකො චත්තාරි මහාභූතානි සඞ්ඛෙපතො ච විත්ථාරතො ච පරිග්ගහෙත්වා අරහත්තං පත්තො, තස්මා අයම්පි අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව කථෙසි. අයං පන “ඉමෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං න සමෙති, පඨමෙන සප්පදෙසසඞ්ඛාරෙසු ඨත්වා කථිතං, දුතියෙන නිප්පදෙසෙසු, තතියෙන අතිසප්පදෙසෙසූ”ති අසන්තුට්ඨො හුත්වා තථෙව තං පුච්ඡිත්වා පක්කාමි.

චතුත්ථො තෙභූමකකම්මට්ඨානිකො. තස්ස කිර සමප්පවත්තා ධාතුයො අහෙසුං, කල්ලසරීරං බලපත්තං, කම්මට්ඨානානිපිස්ස සබ්බානෙව සප්පායානි, අතීතා වා සඞ්ඛාරා හොන්තු අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වා කාමාවචරා වා රූපාවචරා වා අරූපාවචරා වා, සබ්බෙපි සප්පායාව. අසප්පායකම්මට්ඨානං නාම නත්ථි. කාලෙසුපි පුරෙභත්තං වා හොතු පච්ඡාභත්තං වා පඨමයාමාදයො වා, අසප්පායො කාලො නාම නත්ථි. යථා නාම වාරිභූමිං ඔතිණ්ණො මහාහත්ථී හත්ථෙන ගහෙතබ්බං හත්ථෙනෙව ලුඤ්චිත්වා ගණ්හාති, පාදෙහි පහරිත්වා ගහෙතබ්බං පාදෙහි පහරිත්වා ගණ්හාති, එවමෙව සකලෙ තෙභූමකධම්මෙ කලාපග්ගාහෙන ගහෙත්වා සම්මසන්තො අරහත්තං පත්තො, තස්මා එසොපි අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව කථෙසි. අයං පන “ඉමෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං න සමෙති. පඨමෙන සප්පදෙසසඞ්ඛාරෙසු

ය්ත්වා කථිතං, දුතියෙන නිප්පදෙසෙසු, පුන තතියෙන සප්පදෙසෙසු, චතුත්ථෙන නිප්පදෙසෙසුයෙවා''ති අසන්තුට්ඨෝ හුත්වා තං පුච්ඡි – ''කිං නු ඛො, ආවුසො, ඉදං දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානං තුම්හෙහි අත්තනොව ධම්මතාය ඤාතං, උදාහු කෙනචි වො අක්ඛාත''න්ති? ආවුසො, මයං කිං ජානාම? අත්ථි පන සදෙවකෙ ලොකෙ සම්මාසම්බුද්ධො, තං නිස්සායෙතං අම්හෙහි ඤාතන්ති. සො චින්තෙසි – ''ඉමෙ භික්ඛූ මය්හං අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා කථෙතුං න සක්කොන්ති, අහං සබ්බඤ්ඤුබුද්ධමෙව පුච්ඡිත්වා නික්කඞ්ඛො භවිස්සාමී''ති යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි.

භගවා තස්ස වචනං සුත්වා ''යෙහි තෙ පඤ්හො කථිතො, තෙ චත්තාරොපි ඛීණාසවා, සුකථිතං තෙහි, ත්වං පන අත්තනො අන්ධබාලතාය තං න සල්ලක්ඛෙසී''ති න එවං විහෙසෙසි. කාරකභාවං පනස්ස ඤත්වා ''අත්ථගවෙසකො එස, ධම්මදෙසනාය එව නං බුජ්ඣාපෙස්සාමී''ති කිංසුකොපමං ආහරි. තත්ථ භූතං වත්ථුං කත්වා එවමත්ථො විභාවෙතබ්බො – එකස්මිං කිර මහානගරෙ එකො සබ්බගන්ථධරො බ්‍රාහ්මණවෙජ්ජො පණ්ඩිතො පටිවසති. අථෙකො නගරස්ස පාචීනද්වාරගාමවාසී පණ්ඩුරොගපුරිසො තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා තං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. වෙජ්ජපණ්ඩිතො තෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා ''කෙනත්ථෙන ආගතොසි භද්‍රමුඛා''ති, පුච්ඡි. රොගෙනම්හි, අය්‍ය, උපද්දුතො, භෙසජ්ජං මෙ කථෙහීති. තෙන හි, භො, ගච්ඡ, කිංසුකරුක්ඛං ඡින්දිත්වා, සොසෙත්වා ඣාපෙත්වා, තස්ස ඛාරොදකං ගහෙත්වා ඉමිනා චිමිනා ච භෙසජ්ජෙන යොජෙත්වා, අරිට්ඨං කත්වා පිව, තෙන තෙ ඵාසුකං භවිස්සතීති. සො තථා කත්වා නිරොගො බලවා පාසාදිකො ජාතො.

අථඤ්ඤො දක්ඛිණද්වාරගාමවාසී පුරිසො තෙනෙව රොගෙන ආතුරො ''අසුකො කිර භෙසජ්ජං කත්වා අරොගො ජාතො''ති සුත්වා තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ''කෙන තෙ, සම්ම, ඵාසුකං ජාත''න්ති. කිංසුකාරිට්ඨෙන නාම, ගච්ඡ ත්වම්පි කරොහීති. සොපි තථා කත්වා තාදිසොව ජාතො.

අථඤ්ඤො පච්ඡිමද්වාරගාමවාසී…පෙ…. උත්තරද්වාරගාමවාසී පුරිසො තෙනෙව රොගෙන ආතුරො ''අසුකො කිර භෙසජ්ජං කත්වා අරොගො ජාතො''ති තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි ''කෙන තෙ, සම්ම, ඵාසුකං ජාත''න්ති? කිංසුකාරිට්ඨෙන නාම, ගච්ඡ ත්වම්පි කරොහීති. සොපි තථා කත්වා තාදිසොව ජාතො.

අථඤ්ඤො පච්චන්තවාසී අදිට්ඨපුබ්බකිංසුකො එකො පුරිසො තෙනෙව රොගෙන ආතුරො චිරං තානි තානි භෙසජ්ජානි කත්වා රොගෙ අවූපසමමානෙ ''අසුකො කිර නගරස්ස පාචීනද්වාරගාමවාසී පුරිසො භෙසජ්ජං කත්වා අරොගො ජාතො''ති සුත්වා ''ගච්ඡාමහම්පි, තෙන කතභෙසජ්ජං කරිස්සාමී''ති දණ්ඩමොලුබ්භ අනුපුබ්බෙන තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''කෙන තෙ, සම්ම, ඵාසුකං ජාත''න්ති පුච්ඡි. කිංසුකාරිට්ඨෙන සම්මාති. කීදිසො පන සො කිංසුකොති. ඣාපිතගාමෙ ඨිතඣාමථූණො වියාති. ඉති සො පුරිසො අත්තනා දිට්ඨාකාරෙනෙව කිංසුකං ආචික්ඛි. තෙන හි දිට්ඨකාලෙ කිංසුකො පතිතපත්තො ඛාණුකකාලෙ දිට්ඨත්තා තාදිසොව හොති.

සො පන පුරිසො සුතමඞ්ගලිකත්තා ''අයං 'ඣාපිතගාමෙ ඣාමථූණො වියා'ති ආහ, අමඞ්ගලමෙතං . එතස්මිඤ්හි මෙ භෙසජ්ජෙ කතෙපි රොගො න වූපසමිස්සතී''ති තස්ස වෙය්‍යාකරණෙන අසන්තුට්ඨෝ තං පුච්ඡි – ''කිං නු ඛො, භො, ත්වඤ්ඤෙව කිංසුකං ජානාසි, උදාහු අඤ්ඤොපි අත්ථී''ති. අත්ථි, භො, දක්ඛිණද්වාරගාමෙ අසුකො නාමාති. සො තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි, ස්වාස්ස පුප්ඵිතකාලෙ දිට්ඨත්තා අත්තනො දස්සනානුරූපෙන ''ලොහිතකො කිංසුකො''ති ආහ. සො ''අයං පුරිමෙන විරුද්ධං ආහ, කාළකො ලොහිතකතො සුවිදූරදූරෙ''ති තස්සපි වෙය්‍යාකරණෙන අසන්තුට්ඨෝ ''අත්ථි පන, භො, අඤ්ඤොපි කොචි කිංසුකදස්සාවී, යෙන කිංසුකො දිට්ඨපුබ්බො''ති? පුච්ඡිත්වා, ''අත්ථි පච්ඡිමද්වාරගාමෙ අසුකො නාමා''ති වුත්තෙ තම්පි උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි. ස්වාස්ස ඵලිතකාලෙ දිට්ඨත්තා අත්තනො දස්සනානුරූපෙන ''ඔචිරකජාතො ආදින්නසිපාටිකො''ති ආහ. ඵලිතකාලස්මිඤ්හි කිංසුකො ඔලම්බමානචීරකො විය අධොමුඛං කත්වා ගහිතඅසිකොසො විය ච සිරීසරුක්ඛො විය ච ලම්බමානඵලො හොති. සො ''අයං පුරිමෙහි විරුද්ධං ආහ, න සක්කා ඉමස්ස වචනං ගහෙතු''න්ති තස්සපි වෙය්‍යාකරණෙන අසන්තුට්ඨෝ ''අත්ථි පන, භො, අඤ්ඤොපි කොචි කිංසුකදස්සාවී, යෙන කිංසුකො දිට්ඨපුබ්බො''ති? පුච්ඡිත්වා, ''අත්ථි උත්තරද්වාරගාමෙ අසුකො නාමා''ති වුත්තෙ තම්පි උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි. සො අස්ස සඤ්ඡන්නපත්තකාලෙ දිට්ඨත්තා අත්තනො දස්සනානුරූපෙන ''බහලපත්තපලාසො සන්දච්ඡායො''ති ආහ. **සන්දච්ඡායො** නාම සංසන්දිත්වා ඨිතච්ඡායො.

සො ''අයම්පි පුරිමෙහි විරුද්ධං ආහ, න සක්කා ඉමස්ස වචනං ගහෙතු''න්ති තස්සපි වෙය්‍යාකරණෙන අසන්තුට්ඨෝ තං ආහ, ''කිං නු ඛො, භො, තුම්හෙ අත්තනොව ධම්මතාය කිංසුකං ජානාථ, උදාහු කෙනචි වො අක්ඛාතො''ති? කිං, භො, මයං ජානාම? අත්ථි පන මහානගරස්ස මජ්ඣෙ අම්හාකං ආචරියො වෙජ්ජපණ්ඩිතො, තං නිස්සාය අම්හෙහි ඤාතන්ති. ''තෙන හි අහම්පි ආචරියමෙව උපසඞ්කමිත්වා නික්කඞ්ඛො භවිස්සාමී''ති තස්ස සන්තිකං උපසඞ්කමිත්වා තං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. වෙජ්ජපණ්ඩිතො තෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා, ''කෙනත්ථෙන ආගතොසි භද්‍රමුඛා''ති පුච්ඡි. රොගෙනම්හි, අය්‍ය, උපද්දුතො, භෙසජ්ජං මෙ කථෙථාති. තෙන හි, භො, ගච්ඡ, කිංසුකරුක්ඛං ඡින්දිත්වා සොසෙත්වා ඣාපෙත්වා තස්ස ඛාරොදකං ගහෙත්වා ඉමිනා චිමිනා ච භෙසජ්ජෙන යොජෙත්වා අරිට්ඨං කත්වා පිව, එතෙන තෙ ඵාසුකං භවිස්සතීති. සො තථා කත්වා නිරොගො බලවා පාසාදිකො ජාතො.

තත්ථ මහානගරං විය නිබ්බානනගරං දට්ඨබ්බං. වෙජ්ජපණ්ඩිතො විය සම්මාසම්බුද්ධො. වුත්තම්පි චෙ තං ''භිසක්කො සල්ලකත්තොති ඛො, සුනක්ඛත්ත, තථාගතස්සෙතං අධිවචනං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා''ති (ම. නි.

3.65) චතූසු ද්වාරගාමෙසු චත්තාරො වෙජ්ජන්තෙවාසිකා විය චත්තාරො දස්සනවිසුද්ධිපත්තා ඛීණාසවා. පච්චන්තවාසී පඨමපුරිසො විය පඤ්හපුච්ඡකො භික්ඛු. පච්චන්තවාසිනො චතුන්නං වෙජ්ජන්තෙවාසිකානං කථාය අසන්තුට්ඨස්ස ආචරියමෙව උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡනකාලො විය ඉමස්ස භික්ඛුනො චතුන්නං දස්සනවිසුද්ධිපත්තානං ඛීණාසවානං කථාය අසන්තුට්ඨස්ස සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡනකාලො.

යථා යථා අධිමුත්තානන්ති යෙන යෙනාකාරෙන අධිමුත්තානං. **දස්සනං සුවිසුද්ධන්ති** නිබ්බානදස්සනං සුට්ඨු විසුද්ධං. **තථා තථා ඛො තෙහි සප්පුරිසෙහි බ්‍යාකතන්ති** තෙන තෙනෙවාකාරෙන තුය්හං තෙහි සප්පුරිසෙහි කථිතං. යථා හි ''කාළකො කිංසුකො''ති කථෙන්තො න අඤ්ඤං කථෙසි, අත්තනා දිට්ඨනයෙන කිංසුකමෙව කථෙසි, එවමෙව ඡඵස්සායතනානං වසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තඛීණාසවොපි ඉමං පඤ්හං කථෙන්තො න අඤ්ඤං කථෙසි, අත්තනා අධිගතමග්ගෙන දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානමෙව කථෙසි.

යථා ච ''ලොහිතකො ඔචිරකජාතො බහලපත්තපලාසො කිංසුකො''ති කථෙන්තොපි න අඤ්ඤං කථෙසි, අත්තනා දිට්ඨනයෙන කිංසුකමෙව කථෙසි, එවමෙව පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධවසෙන චතුමහාභූතවසෙන තෙභූමකධම්මවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තඛීණාසවොපි ඉමං පඤ්හං කථෙන්තො න අඤ්ඤං කථෙසි, අත්තනා අධිගතමග්ගෙන දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානමෙව කථෙසි.

තත්ථ යථා කාළකකාලෙ කිංසුකදස්සාවිනොපි තං දස්සනං භූතං තච්ඡං න තෙන අඤ්ඤං දිට්ඨං, කිංසුකොව දිට්ඨො, එවමෙව ඡඵස්සායතනවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තස්සාපි ඛීණාසවස්ස දස්සනං භූතං තච්ඡං, න තෙන අඤ්ඤං කථිතං, අත්තනා අධිගතමග්ගෙන දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානමෙව කථිතං. යථා ච ලොහිතකාලෙ ඔචිරකජාතකාලෙ බහලපත්තපලාසකාලෙ කිංසුකදස්සාවිනොපි තං දස්සනං භූතං තච්ඡං, න තෙන අඤ්ඤං දිට්ඨං, කිංසුකොව දිට්ඨො, එවමෙව පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධවසෙන චතුමහාභූතවසෙන තෙභූමකධම්මවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තස්සාපි ඛීණාසවස්ස දස්සනං භූතං තච්ඡං, න තෙන අඤ්ඤං කථිතං, අත්තනා අධිගතමග්ගෙන දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානමෙව කථිතං.

සෙය්‍යථාපි , භික්ඛු රඤ්ඤො පච්චන්තිමං නගරන්ති ඉදං කස්මා ආරද්ධං? සචෙ තෙන භික්ඛුනා තං සල්ලක්ඛිතං, අථස්ස ධම්මදෙසනත්ථං ආරද්ධං. සචෙ න සල්ලක්ඛිතං, අථස්ස ඉමිනා නගරොපමෙන තස්සෙවත්ථස්ස දීපනත්ථාය ආවිභාවනත්ථාය ආරද්ධං. තත්ථ යස්මා මජ්ඣිමපදෙසෙ නගරස්ස පාකාරාදීනි ථිරානි වා හොන්තු දුබ්බලානි වා, සබ්බසො වා මා හොන්තු, චොරාසඞ්කා න හොන්ති, තස්මා තං අග්ගහෙත්වා ''පච්චන්තිමං නගර''න්ති ආහ. **දළ්හුද්ධාපන්ති** ථිරපාකාරං. **දළ්හපාකාරතොරණන්ති** ථිරපාකාරඤ්චෙව ථිරතොරණඤ්ච. තොරණානි නාම හි පුරිසුබ්බෙධානි නගරස්ස අලඞ්කාරත්ථං කරීයන්ති, චොරනිවාරණත්ථානිපි හොන්තියෙව. අථ වා තොරණන්ති පිට්ඨසඞ්ඝාටස්සෙතං නාමං, ථිරපිට්ඨසඞ්ඝාටන්තිපි අත්ථො. **ඡද්වාරන්ති** නගරද්වාරං නාම එකම්පි හොති ද්වෙපි සතම්පි සහස්සම්පි, ඉධ පන සත්ථා ඡද්වාරිකනගරං දස්සෙන්තො එවමාහ. **පණ්ඩිතොති** පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො. **බ්‍යත්තොති** වෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතො විසදඤාණො. **මෙධාවීති** ඨානුප්පත්තිකපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය මෙධාය සමන්නාගතො.

පුරත්ථිමාය දිසායාතිආදිම්හි භූතමත්ථං කත්වා එවමත්ථො වෙදිතබ්බො – සමිද්ධෙ කිර මහානගරෙ සත්තරතනසම්පන්නො රාජා චක්කවත්ති රජ්ජං අනුසාසති, තස්සෙතං පච්චන්තනගරං රාජායුත්තවිරහිතං , අථ පුරිසා ආගන්ත්වා ''අම්හාකං, දෙව, නගරෙ ආයුත්තකො නත්ථි, දෙහි නො කිඤ්චි ආයුත්තක''න්ති ආහංසු. රාජා එකං පුත්තං දත්වා ''ගච්ඡථ, එතං ආදාය තත්ථ අභිසිඤ්චිත්වා විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි කත්වා වසථා''ති. තෙ තථා අකංසු. රාජපුත්තො පාපමිත්තසංසග්ගෙන කතිපාහෙයෙව සුරාසොණ්ඩො හුත්වා, සබ්බානි විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි හාරෙත්වා, නගරමජ්ඣෙ ධුත්තෙහි පරිවාරිතො සුරං පිවන්තො නච්චගීතාදිරතියා වීතිනාමෙති. අථ රඤ්ඤො ආගන්ත්වා ආරොචයිංසු.

රාජා එකං පණ්ඩිතං අමච්චං ආණාපෙසි – ''ගච්ඡ කුමාරං ඔවදිත්වා, විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි කාරෙත්වා, පුන අභිසෙකං කත්වා, එහී''ති. න සක්කා, දෙව, කුමාරං ඔවදිතුං, චණ්ඩො කුමාරො ඝාතෙය්‍යාපි මන්ති. අථෙකං බලසම්පන්නං යොධං ආණාපෙසි – ''ත්වං ඉමිනා සද්ධිං ගන්ත්වා සචෙ සො ඔවාදෙ න තිට්ඨති, සීසමස්ස ඡින්දාහී''ති. ඉති සො අමච්චො යොධො චාති ඉදං සීසං දූතයුගං තත්ථ ගන්ත්වා දොවාරිකං පුච්ඡි – ''කහං, භො, නගරස්ස සාමි කුමාරො''ති. එස මජ්ඣෙසිඞ්ඝාටකෙ සුරං පිවන්තො ධුත්තපරිවාරිතො ගීතාදිරතිං අනුභොන්තො නිසින්නොති. අථ තං දූතයුගං ගන්ත්වා අමච්චො තාවෙත්ථ, ''සාමි, විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි කිර කාරෙත්වා සාධුකං රජ්ජං අනුසාසා''ති ආහ. කුමාරො අසුණන්තො විය නිසීදි. අථ නං යොධො සීසෙ ගහෙත්වා, ''සචෙ රඤ්ඤො ආණං කරොසි, කර, නො චෙ, එත්ථෙව තෙ සීසං පාතෙස්සාමී''ති ඛග්ගං අබ්බාහි. පරිවාරකා ධුත්තා තාවදෙව දිසාසු පලායිංසු. කුමාරො භීතො සාසනං සම්පටිච්ඡි. අථස්ස තෙ තත්ථෙව අභිසෙකං කත්වා සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා ''සම්මා රජ්ජං අනුසාසාහී''ති රඤ්ඤා වුත්තං යථාභූතවචනං නිය්‍යාතෙත්වා යථාගතමග්ගමෙව පටිපජ්ජිංසු. ඉමමත්ථං ආවිකරොන්තො භගවා ''පුරත්ථිමාය දිසායා''ති ආහ.

තත්‍රිදං ඔපම්මසංසන්දනං – සමිද්ධමහානගරං විය හි නිබ්බානනගරං දට්ඨබ්බං, සත්තරතනසමන්නාගතො රාජා චක්කවත්ති විය සත්තබොජ්ඣඞ්ගරතනසමන්නාගතො ධම්මරාජා සම්මාසම්බුද්ධො, පච්චන්තිමනගරං විය සක්කායනගරං, තස්මිං නගරෙ කූටරාජපුත්තො විය ඉමස්ස භික්ඛුනො කූටචිත්තුප්පාදො, කූටරාජපුත්තස්ස ධුත්තෙහි පරිවාරිතකාලො විය ඉමස්ස භික්ඛුනො පඤ්චහි නීවරණෙහි සමඞ්ගිකාලො, ද්වෙ සීසදූතා විය සමථකම්මට්ඨානඤ්ච

විපස්සනාකම්මට්ඨානඤ්ච, මහායොධෙන සීසෙ ගහිතකාලො විය උප්පන්නපඨමජ්ඣානසමාධිනා නිච්චලං කත්වා චිත්තග්ගහිතකාලො, යොධෙන සීසෙ ගහිතමත්තෙ ධුත්තානං දිසාසු පලායිත්වා දූරීභාවො විය පඨමජ්ඣානම්හි උප්පන්නමත්තෙ නීවරණානං දූරීභාවො, ''කරිස්සාමි රඤ්ඤො සාසන''න්ති සම්පටිච්ඡිතමත්තෙ විස්සට්ඨකාලො විය ඣානතො වුට්ඨිතකාලො, අමච්චෙන රඤ්ඤො සාසනං ආරොචිතකාලො විය සමාධිනා චිත්තං කම්මනියං කත්වා විපස්සනාකම්මට්ඨානස්ස වඩ්ඪිතකාලො, තත්ථෙවස්ස තෙහි ද්වීහි දූතෙහි කතාභිසෙකස්ස සෙතච්ඡත්තඋස්සාපනං විය සමථවිපස්සනාකම්මට්ඨානං නිස්සාය අරහත්තප්පත්තස්ස විමුත්තිසෙතච්ඡත්තුස්සාපනං වෙදිතබ්බං.

නගරන්ති ඛො භික්ඛු ඉමස්සෙතං චාතුමහාභූතිකස්ස කායස්ස අධිවචනන්තිආදීසු පන **චාතුමහාභූතිකස්සා**තිආදීනං පදානං අත්ථො හෙට්ඨා විත්ථාරිතොව. කෙවලං පන විඤ්ඤාණරාජපුත්තස්ස නිවාසට්ඨානත්තා එත්ථ කායො ''නගර''න්ති වුත්තො, තස්සෙව ද්වාරභූතත්තා ඡ ආයතනානි ''ද්වාරානී''ති, තෙසු ද්වාරෙසු නිච්චං සුප්පතිට්ඨිතත්තා සති ''දොවාරිකො''ති, කම්මට්ඨානං ආචික්ඛන්තෙන ධම්මරාජෙන පෙසිතත්තා සමථවිපස්සනා ''සීඝං දූතයුග''න්ති. එත්ථ මහායොධො විය සමථො, පණ්ඩිතාමච්චො විය විපස්සනා වෙදිතබ්බා.

මජ්ඣෙ සිඞ්ඝාටකොති නගරමජ්ඣෙ සිඞ්ඝාටකො. **මහාභූතානන්ති** හදයවත්ථුස්ස නිස්සයභූතානං මහාභූතානං . වත්ථුරූපස්ස හි පච්චයදස්සනත්ථමෙවෙතං චතුමහාභූතග්ගහණං කතං. නගරමජ්ඣෙ පන සො රාජකුමාරො විය සරීරමජ්ඣෙ හදයරූපසිඞ්ඝාටකෙ නිසින්නො සමථවිපස්සනාදූතෙහි අරහත්තාභිසෙකෙන අභිසිඤ්චිතබ්බො විපස්සනාවිඤ්ඤාණරාජපුත්තො දට්ඨබ්බො. නිබ්බානං පන යථාභූතසභාවං අකුප්පං අධිකාරීති කත්වා **යථාභූතං වචනන්ති** වුත්තං. අරියමග්ගො පන යාදිසොව පුබ්බභාගවිපස්සනාමග්ගො, අයම්පි අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතත්තා තාදිසොයෙවාති කත්වා **යථාගතමග්ගොති** වුත්තො. ඉදං තාවෙත්ථ ධම්මදෙසනත්ථං ආහතාය උපමාය සංසන්දනං.

තස්සෙවත්ථස්ස පාකටීකරණත්ථං ආහතපක්ඛෙ පන ඉදං සංසන්දනං – එත්ථ හි ඡද්වාරූපමා ඡඵස්සායතනවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තං ඛීණාසවං දස්සෙතුං ආහතා, නගරසාමිඋපමා පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන, සිඞ්ඝාටකූපමා චතුමහාභූතවසෙන, නගරූපමා තෙභූමකධම්මවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තං ඛීණාසවං දස්සෙතුං ආහතා. සඞ්ඛෙපතො පනිමස්මිං සුත්තෙ චතුසච්චමෙව කථිතං. සකලෙනපි හි නගරසම්භාරෙන දුක්ඛසච්චමෙව කථිතං, යථාභූතවචනෙන නිරොධසච්චං, යථාගතමග්ගෙන මග්ගසච්චං, දුක්ඛස්ස පන පභාවිකා තණ්හා සමුදයසච්චං. දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්හපුච්ඡකො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතොති.

9. වීණොපමසුත්තවණ්ණනා

246. නවමෙ **යස්ස කස්සචි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුස්ස වා භික්ඛුනියා වා**ති ඉදං සත්ථා යථා නාම මහාකුටුම්බිකො මහන්තං කසිකම්මං කත්වා, නිප්ඵන්නසස්සො සරද්වාරෙ මණ්ඩපං කත්වා, උභතොසඞ්ඝස්ස දානං පවත්තෙය්‍ය. කිඤ්චාපි තෙන උභතොසඞ්ඝස්ස දානං පට්ඨපිතං, ද්වීසු පන පරිසාසු සන්තප්පිතාසු සෙසජනම්පි සන්තප්පෙතියෙව, එවමෙව භගවා සමධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අධිගන්ත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො ජෙතවනමහාවිහාරෙ නිසින්නො භික්ඛුපරිසාය චෙව භික්ඛුනිපරිසාය ච මහාධම්මයාගං යජන්තො වීණොපමසුත්තං ආරභි. තං පනෙතං කිඤ්චාපි ද්වෙ පරිසා සන්ධාය ආරද්ධං, චතුන්නම්පි පන පරිසානං අවාරිතං. තස්මා සබ්බෙහිපි සොතබ්බඤ්චෙව සද්ධාතබ්බඤ්ච, පරියොගාහිත්වා චස්ස අත්ථරසො වින්දිතබ්බොති.

තත්ථ **ඡන්දොති**ආදීසු **ඡන්දො** නාම පුබ්බුප්පත්තිකා දුබ්බලතණ්හා, සො රඤ්ජෙතුං න සක්කොති . අපරාපරං උප්පජ්ජමානා පන බලවතණ්හා **රාගො** නාම, සො රඤ්ජෙතුං සක්කොති. දණ්ඩාදානාදීනි කාතුං අසමත්ථො පුබ්බුප්පත්තිකො දුබ්බලකොධො **දොසො** නාම. තානි කාතුං සමත්ථො අපරාපරුප්පත්තිකො බලවකොධො **පටිඝං** නාම. **මොහො** පන මොහනසම්මොහනවසෙන උප්පන්නං අඤ්ඤාණං. එවමෙත්ථ පඤ්චහිපි පදෙහි තීණි අකුසලමූලානි ගහිතානි. තෙසු ගහිතෙසු සබ්බෙපි තම්මූලකා කිලෙසා ගහිතාව හොන්ති. ''ඡන්දො රාගො''ති වා පදද්වයෙන අට්ඨලොභසහගතචිත්තුප්පාදා, ''දොසො පටිඝ''න්ති පදද්වයෙන ද්වෙ දොමනස්සසහගතචිත්තුප්පාදා, මොහපදෙන ලොභදොසරහිතා ද්වෙ උද්ධච්චවිචිකිච්ඡාසහගතචිත්තුප්පාදා ගහිතාති. එවං සබ්බෙපි ද්වාදස චිත්තුප්පාදා දස්සිතාව හොන්ති.

සභයොති කිලෙසචොරානං නිවාසට්ඨානත්තා සභයො. **සප්පටිභයොති** වධබන්ධනාදීනං කාරණත්තා සප්පටිභයො. **සකණ්ටකොති** රාගාදීහි කණ්ටකෙහි සකණ්ටකො. **සගහනොති** රාගගහනාදීහි සගහනො. **උම්මග්ගොති** දෙවලොකං වා මනුස්සලොකං වා නිබ්බානං වා ගච්ඡන්තස්ස අමග්ගො. **කුම්මග්ගොති** කුච්ඡිතජෙගුච්ඡිභූතට්ඨානගමනඑකපදිකමග්ගො විය අපායසම්පාපකත්තා කුම්මග්ගො. **දුහිතිකොති** එත්ථ ඉහිතීති ඉරියනා, දුක්ඛා ඉහිති එත්ථාති, **දුහිතිකො**. යස්මිඤ්හි මග්ගෙ මූලඵලාදිඛාදනීයං වා සායනීයං වා නත්ථි, තස්මිං ඉරියනා දුක්ඛා හොති, න සක්කා තං පටිපජ්ජිත්වා ඉච්ඡිතට්ඨානං ගන්තුං. කිලෙසමග්ගම්පි පටිපජ්ජිත්වා න සක්කා සම්පත්තිභවං ගන්තුන්ති කිලෙසමග්ගො දුහිතිකොති වුත්තො. ද්වීහිතිකොතිපි පාඨො, එසෙවත්ථො. **අසප්පුරිසසෙවිතොති** කොකාලිකාදීහි අසප්පුරිසෙහි සෙවිතො.

තතො චිත්තං නිවාරයෙති තෙහි චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යෙහි රූපෙහි තං ඡන්දාදිවසෙන පවත්තචිත්තං අසුභාවජ්ජනාදීහි උපායෙහි නිවාරයෙ. චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්හි ඉට්ඨාරම්මණෙ රාගෙ උප්පන්නෙ අසුභතො ආවජ්ජන්තස්ස චිත්තං නිවත්තති, අනිට්ඨාරම්මණෙ දොසෙ උප්පන්නෙ මෙත්තතො ආවජ්ජන්තස්ස චිත්තං නිවත්තති, මජ්ඣත්තාරම්මණෙ මොහෙ උප්පන්නෙ උද්දෙසපරිපුච්ඡං ගරුවාසං ආවජ්ජන්තස්ස චිත්තං නිවත්තති. එවං අසක්කොන්තෙන පන සත්ථුමහත්තතං ධම්මස්ස ස්වාක්ඛාතතා සඞ්ඝස්ස සුප්පටිපත්ති ච ආවජ්ජිතබ්බා. සත්ථුමහත්තතං පච්චවෙක්ඛතොපි හි ධම්මස්ස ස්වාක්ඛාතතං සඞ්ඝස්ස සුප්පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛතොපි චිත්තං නිවත්තති. තෙන වුත්තං ‘‘අසුභාවජ්ජනාදීහි උපායෙහි නිවාරයෙ’’ති.

කිට්ඨන්ති කිට්ඨට්ඨානෙ උප්පන්නසස්සං. **සම්පන්න**න්ති පරිපුණ්ණං සුනිප්ඵන්නං. **කිට්ඨාදො**ති සස්සඛාදකො . **එවමෙව ඛො**ති එත්ථ සම්පන්නකිට්ඨං විය පඤ්ච කාමගුණා දට්ඨබ්බා, කිට්ඨාදො ගොණො විය කූටචිත්තං, කිට්ඨාරක්ඛස්ස පමාදකාලො විය භික්ඛුනො ඡසු ද්වාරෙසු සතිං පහාය විචරණකාලො, කිට්ඨාරක්ඛස්ස පමාදමාගම්ම ගොණෙන ගහිතගබ්භස්ස කිට්ඨස්ස ඛාදිතත්තා සස්සසාමිනො සස්සඵලානධිගමො විය ඡද්වාරරක්ඛිකාය සතියා විප්පවාසමාගම්ම පඤ්චකාමගුණං අස්සාදෙන්තෙන චිත්තෙන කුසලපක්ඛස්ස නාසිතත්තා භික්ඛුනො සාමඤ්ඤඵලාධිගමාභාවො වෙදිතබ්බො.

උපරිඝටායන්ති ද්වින්නං සිඞ්ගානං අන්තරෙ. **සුනිග්ගහිතං නිග්ගණ්හෙය්‍යා**ති ඝටායං පතිට්ඨිතෙ නාසාරජ්ජුකෙ සුට්ඨු නිග්ගහිතං කත්වා නිග්ගණ්හෙය්‍ය. **දණ්ඩෙනා**ති මුග්ගරසදිසෙන ථූලදණ්ඩකෙන. **එවඤ්හි සො භික්ඛවෙ ගොණො**ති එවං සො කිට්ඨාරක්ඛස්ස පමාදමන්වාය යස්මිං යස්මිං ඛණෙ කිට්ඨං ඔතරිතුකාමො හොති, තස්මිං තස්මිං ඛණෙ එවං නිග්ගණ්හිත්වා තාළෙත්වා ඔසජ්ජනෙන නිබ්බිසෙවනභාවං උපනීතො ගොණො.

එවමෙව ඛොති ඉධාපි සම්පන්නකිට්ඨමිව පඤ්ච කාමගුණා දට්ඨබ්බා, කිට්ඨාදො විය කූටචිත්තං, කිට්ඨාරක්ඛස්ස අප්පමාදො විය ඉමස්ස භික්ඛුනො ඡසු ද්වාරෙසු සතියා අවිස්සජ්ජනං, දණ්ඩො විය සුත්තන්තො, ගොණස්ස කිට්ඨාභිමුඛකාලෙ දණ්ඩෙන තාළනං විය චිත්තස්ස බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණාභිමුඛකාලෙ අනමතග්ගියදෙවදූතආදිත්තආසීවිසූපමඅනාගතභයාදීසු තං තං සුත්තං ආවජ්ජෙත්වා චිත්තුප්පාදස්ස පුථුත්තාරම්මණතො නිවාරෙත්වා මූලකම්මට්ඨානෙ ඔතාරණං වෙදිතබ්බං. තෙනාහු පොරාණා –

> ‘‘සුභාසිතං සුත්වා මනො පසීදති,
> දමෙති නං පීතිසුඛඤ්ච වින්දති;
> තදස්ස ආරම්මණෙ තිට්ඨතෙ මනො,
> ගොණොව කිට්ඨාදකො දණ්ඩතජ්ජිතො’’ති.

උදුජිතන්ති තජ්ජිතං. **සුදුජිත**න්ති සුතජ්ජිතං, සුජිතන්තිපි අත්ථො. උදු, සුදූති ඉදං පන නිපාතමත්තමෙව. **අජ්ඣත්ත**න්ති ගොචරජ්ඣත්තං. **සන්තිට්ඨතී**තිආදීසු පඨමජ්ඣානවසෙන සන්තිට්ඨති, දුතියජ්ඣානවසෙන සන්නිසීදති, තතියජ්ඣානවසෙන එකොදි හොති, චතුත්ථජ්ඣානවසෙන සමාධියති. සබ්බම්පි වා එතං පඨමජ්ඣානවසෙන වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා හි සම්මාසම්බුද්ධෙන සමථානුරක්ඛණඉන්ද්‍රියසංවරසීලං නාම කථිතං.

රඤ්ඤො වාති කස්සචිදෙව පච්චන්තරඤ්ඤො වා. **සද්දං සුණෙය්‍යා**ති පච්චූසකාලෙ පබුද්ධො කුසලෙන වීණාවාදකෙන වාදියමානාය මධුරසද්දං සුණෙය්‍ය. **රජනීයො**තිආදීසු චිත්තං රඤ්ජෙතීති **රජනීයො**. කාමෙතබ්බතාය **කමනීයො**. චිත්තං මදයතීති **මදනීයො**. චිත්තං මුච්ඡිතං විය කරණතො මුච්ඡයතීති **මුච්ඡනීයො**. ආබන්ධිත්වා විය ගහණතො බන්ධතීති **බන්ධනීයො. අලං මෙ, හොති** වීණාය සණ්ඨානං දිස්වා තං අනිච්ඡන්තො එවමාහ. **උපධාරණෙ**ති චෙට්ඨකෙ. **කොණ**න්ති චතුරස්සං සාරදණ්ඩකං.

සො තං වීණන්ති සො රාජා ‘‘ආහරථ නං වීණං, අහමස්සා සද්දං පස්සිස්සාමී’’ති තං වීණං ගහෙත්වා. **දසධා වා**තිආදීසු පඨමං තාව දසධා ඵාලෙය්‍ය, අථස්සා සද්දං අපස්සන්තො සතධා ඵාලෙය්‍ය, තථාපි අපස්සන්තො සකලිකං සකලිකං කරෙය්‍ය, තථාපි අපස්සන්තො ‘‘සකලිකා ඣායිස්සන්ති, සද්දො පන නික්ඛමිත්වා පලායිස්සති, තදා නං පස්සිස්සාමී’’ති අග්ගිනා ඩහෙය්‍ය. තථාපි අපස්සන්තො ‘‘සල්ලහුකානි මසිචුණ්ණානි වාතෙන හරිස්සන්ති, සද්දො සාරධඤ්ඤං විය පාදමූලෙ පතිස්සති, තදා නං පස්සිස්සාමී’’ති මහාවාතෙ වා ඔඵුනෙය්‍ය. තථාපි අපස්සන්තො ‘‘මසිචුණ්ණානි යථොදකං ගමිස්සන්ති, සද්දො පන පාරං ගච්ඡන්තො පුරිසො විය නික්ඛමිත්වා තරිස්සති, තදා නං පස්සිස්සාමී’’ති නදියා වා සීඝසොතාය පවාහෙය්‍ය.

එවං වදෙය්‍යාති සබ්බෙහිපිමෙහි උපායෙහි අපස්සන්තො තෙ මනුස්සෙ එවං වදෙය්‍ය. **අසතී කිරාය**න්ති අසතී කිර අයං වීණා, ලාමිකාති අත්ථො. අසතීති ලාමකාධිවචනමෙතං. යථාහ –

> ‘‘අසා ලොකිත්ථියො නාම, වෙලා තාසං න විජ්ජති;
> සාරත්තා ච පගබ්භා ච, සිඛී සබ්බඝසො යථා’’ති. (ජා. 1.1.61);

යථෙවං යංකිඤ්චි වීණා නාමාති න කෙවලඤ්ච වීණායෙව ලාමිකා, යථෙව පන අයං වීණා නාම, එවං යංකිඤ්චි අඤ්ඤම්පි තන්තිබද්ධං, සබ්බං තං ලාමකමෙවාති අත්ථො. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ වීණා විය පඤ්චක්ඛන්ධා දට්ඨබ්බා, රාජා විය යොගාවචරො. යථා සො රාජා තං වීණං දසධා ඵාලෙන්තො පට්ඨාය විචිනන්තො සද්දං අදිස්වා වීණාය අනත්ථිකො හොති, එවං යොගාවචරො පඤ්චක්ඛන්ධෙ සම්මසන්තො අහන්ති වා මමන්ති වා ගහෙතබ්බං අපස්සන්තො ඛන්ධෙහි අනත්ථිකො හොති. තෙනස්ස තං ඛන්ධසම්මසනං දස්සෙන්තො **රූපං සමන්වෙසති යාවතා රූපස්ස ගතීති**ආදිමාහ.

තත්ථ **සමන්වෙසතීති** පරියෙසති. **යාවතා රූපස්ස ගතීති** යත්තකා රූපස්ස ගති. තත්ථ **ගතීති** ගතිගති, සඤ්ජාතිගති, සලක්ඛණගති, විභවගති, භෙදගතීති පඤ්චවිධා හොන්ති. තත්ථ ඉදං රූපං නාම හෙට්ඨා අවීචිපරියන්තං කත්වා උපරි අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකං අන්තො කත්වා එත්ථන්තරෙ සංසරති වත්තති, අයමස්ස **ගතිගති** නාම.

අයං පන කායො නෙව පදුමගබ්භෙ, න පුණ්ඩරීකනීලුප්පලාදීසු සඤ්ජායති, ආමාසයපක්කාසයානං පන අන්තරෙ බහලන්ධකාරෙ දුග්ගන්ධපවනවිචරිතෙ පරමජෙගුච්ඡෙ ඔකාසෙ පූතිමච්ඡාදීසු කිමි විය සඤ්ජායති , අයං රූපස්ස **සඤ්ජාතිගති** නාම.

දුවිධං පන රූපස්ස ලක්ඛණං, ''රුප්පතීති ඛො, භික්ඛවෙ, තස්මා රූප''න්ති (සං. නි. 3.79) එවං වුත්ත රුප්පනසඞ්ඛාතං පච්චත්තලක්ඛණඤ්ච අනිච්චාදිභෙදං සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්ච, අයමස්ස **සලක්ඛණගති** නාම.

> ''ගති මිගානං පවනං, ආකාසො පක්ඛිනං ගති;
> විභවො ගති ධම්මානං, නිබ්බානං අරහතො ගතී''ති. (පරි. 339) –

එවං වුත්තො රූපස්ස අභාවො **විභවගති** නාම. යො පනස්ස භෙදො, අයං **භෙදගති** නාම. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. කෙවලඤ්හෙත්ථ උපරි යාව භවග්ගා තෙසං සඤ්ජාතිගති, සලක්ඛණගතියඤ්ච වෙදයිතසඤ්ජානනඅභිසඞ්ඛරණවිජානනවසෙන පච්චත්තලක්ඛණං වෙදිතබ්බං.

තම්පි තස්ස න හොතීති යදෙතං රූපාදීසු අහන්ති වා මමන්ති වා අස්මීති වා එවං නිද්දිට්ඨං දිට්ඨිතණ්හාමානග්ගාහත්තයං, තම්පි තස්ස ඛීණාසවස්ස න හොතීති යථානුසන්ධිනාව සුත්තාගතං. තෙන වුත්තං මහාඅට්ඨකථායං –

> ''ආදිම්හි සීලං කථිතං, මජ්ඣෙ සමාධිභාවනා;
> පරියොසානෙ ච නිබ්බානං, එසා වීණොපමා කථා''ති.

10. ඡප්පාණකොපමසුත්තවණ්ණනා

247. දසමෙ **අරුගත්තොති** වණසරීරො. තෙසංයෙව අරූනං පක්කත්තා **පක්කගත්තො. සරවනන්ති** කණ්ඩවනං. **එවමෙව ඛොති** අරුගත්තො පුරිසො විය දුස්සීලපුග්ගලො වෙදිතබ්බො. තස්ස කුසකණ්ටකෙහි විද්ධස්ස සරපත්තෙහි ච අසිධාරූපමෙහි විලිඛිතගත්තස්ස භිය්‍යොසොමත්තාය දුක්ඛදොමනස්සං විය තත්ථ තත්ථ සබ්‍රහ්මචාරීහි ''අයං සො ඉමෙසඤ්ච ඉමෙසඤ්ච කම්මානං කාරකො''ති වුච්චමානස්ස උප්පජ්ජනදුක්ඛං වෙදිතබ්බං.

ලභති වත්තාරන්ති ලභති චොදකං. **එවංකාරීති** එවරූපානං වෙජ්ජකම්මදූතකම්මාදීනං කාරකො. **එවංසමාචාරොති** විධවා ගොචරාදිවසෙන එවරූපගොචරො. **අසුචිගාමකණ්ටකොති** අසුද්ධට්ඨෙන අසුචි, ගාමවාසීනං විජ්ඣනට්ඨෙන කණ්ටකොති ගාමකණ්ටකො.

පක්ඛින්ති හත්ථිසොණ්ඩසකුණං. **ඔස්සජ්ජෙය්‍යාති** විස්සජ්ජෙය්‍ය. **ආවිඤ්ඡෙය්‍යුන්ති** ආකඩ්ඪෙය්‍යුං. **පවෙක්ඛාමීති** පවිසිස්සාමි. **ආකාසං ඩෙස්සාමීති** ආකාසං උප්පතිස්සාමි.

එතෙසු පන අහි ''හොගෙහි මණ්ඩලං බන්ධිත්වා සුපිස්සාමී''ති වම්මිකං පවිසිතුකාමො හොති. සුසුමාරො ''දූරෙ බිලං පවිසිත්වා නිපජ්ජිස්සාමී''ති උදකං පවිසිතුකාමො හොති. පක්ඛී ''අජටාකාසෙ සුඛං විචරිස්සාමී''ති ආකාසං ඩෙතුකාමො හොති. කුක්කුරො ''උද්ධනට්ඨානෙ ඡාරිකං බ්‍යූහිත්වා උසුමං ගණ්හන්තො නිපජ්ජිස්සාමී''ති ගාමං පවිසිතුකාමො හොති. සිඞ්ගාලො ''මනුස්සමංසං ඛාදිත්වා පිට්ඨිං පසාරෙත්වා සයිස්සාමී''ති ආමකසුසානං පවිසිතුකාමො හොති. මක්කටො ''උච්චෙ රුක්ඛෙ අභිරුහිත්වා දිසාදිසං පක්ඛන්දිස්සාමී''ති වනං පවිසිතුකාමො හොති.

අනුවිධායෙය්‍යුන්ති අනුගච්ඡෙය්‍යුං, අනුවිධියෙය්‍යුන්තිපි පාඨො, අනුවිධානං ආපජ්ජෙය්‍යුන්ති අත්ථො. යත්ථ සො යාති, තත්ථෙව ගච්ඡෙය්‍යුන්ති වුත්තං හොති. **එවමෙවාති** එත්ථ ඡ පාණකා විය ඡායතනානි දට්ඨබ්බානි, දළ්හරජ්ජු විය

තණ්හා, මජ්ඣෙ ගණ්ඨි විය අවිජ්ජා. යස්මිං යස්මිං ද්වාරෙ ආරම්මණං බලවං හොති, තං තං ආයතනං තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ ආවිඤ්ඡති.

ඉමං පන උපමං භගවා සරික්ඛකෙන වා ආහරෙය්‍ය ආයතනානං වා නානත්තදස්සනවසෙන. තත්ථ **සරික්ඛකෙන** තාව විසුං අප්පනාකිච්චං නත්ථි, පාළියංයෙව අප්පිතා. **ආයතනානං නානත්තදස්සනෙන** පන අයං අප්පනා – අහි නාමෙස බහි සිත්තසම්මට්ඨෙ ඨානෙ නාභිරමති, සඞ්කාරට්ඨානතිණපණ්ණගහනවම්මිකානියෙව පන පවිසිත්වා නිපන්නකාලෙ අභිරමති, එකග්ගතං ආපජ්ජති. එවමෙව චක්ඛුපෙතං විසමජ්ඣාසයං, මට්ඨාසු සුවණ්ණභිත්තිආදීසු නාභිරමති, ඔලොකෙතුම්පි න ඉච්ඡති, රූපචිත්තපුප්ඵලතාදිවිචිත්තෙසුයෙව පන අභිරමති. තාදිසෙසු හි ඨානෙසු චක්ඛුම්හි අප්පහොන්තෙ මුඛම්පි විවරිත්වා ඔලොකෙතුකාමො හොති.

සුසුමාරොපි බහි නික්ඛන්තො ගහෙතබ්බං න පස්සති, අක්ඛිං නිමීලෙත්වා චරති. යදා පන බ්‍යාමසතමත්තං උදකං ඔගාහිත්වා බිලං පවිසිත්වා නිපන්නො හොති, තදා තස්ස චිත්තං එකග්ගං හොති, සුඛං සුපති. එවමෙව සොතම්පෙතං බිලජ්ඣාසයං ආකාසසන්නිස්සිතං, කණ්ණච්ඡිද්දකූපකෙයෙව අජ්ඣාසයං කරොති, කණ්ණච්ඡිද්දාකාසොයෙව තස්ස සද්දසවනෙ පච්චයො හොති. අජටාකාසොපි වට්ටතියෙව. අන්තොලෙණස්මිඤ්හි සජ්ඣායෙ කයිරමානෙ න ලෙණච්ඡදනං භින්දිත්වා සද්දො බහි නික්ඛමති, ද්වාරවාතපානඡිද්දෙහි පන නික්ඛමිත්වා ධාතුපරම්පරා ඝට්ටෙන්තො ආගන්ත්වා සොතපසාදං ඝට්ටෙති. අථ තස්මිං කාලෙ ''අසුකං නාම සජ්ඣායතී''ති ලෙණපිට්ඨෙ නිසින්නා ජානන්ති.

එවං සන්තෙ සම්පත්තගොචරතා හොති, කිං පනෙතං සම්පත්තගොචරන්ති? ආම සම්පත්තගොචරං. යදි එවං දූරෙ භෙරිආදීසු වජ්ජමානෙසු ''දූරෙ සද්දො''ති ජානනං න භවෙය්‍යාති. නො න භවති. සොතපසාදස්මිඤ්හි ඝට්ටිතෙ ''දූරෙ සද්දො, ආසන්නෙ සද්දො, පරතීරෙ ඔරිමතීරෙ''ති තථා තථා ජානනාකාරො හොති, ධම්මතා එසාති. කිං එතාය ධම්මතාය? යතො යතො ඡිද්දං, තතො තතො සවනං හොති චන්දිමසූරියාදීනං දස්සනං වියාති අසම්පත්තගොචරමෙවෙතං.

පක්ඛීපි රුක්ඛෙ වා භූමියං වා න රමති. යදා පන එකං වා ද්වෙ වා ලෙඩ්ඩුපාතෙ අතික්කම්ම අජටාකාසං පක්ඛන්දො හොති, තදා එකග්ගචිත්තතං ආපජ්ජති. එවමෙව ඝානම්පි ආකාසජ්ඣාසයං වාතූපනිස්සයගන්ධගොචරං. තථා හි ගාවො නවවුට්ඨෙ දෙවෙ භූමිං ඝායිත්වා ඝායිත්වා ආකාසාභිමුඛො හුත්වා වාතං ආකඩ්ඪන්ති. අඞ්ගුලීහි ගන්ධපිණ්ඩං ගහෙත්වාපි ච උපසිඞ්ඝනකාලෙ වාතං අනාකඩ්ඪන්තො නෙව තස්ස ගන්ධං ජානාති.

කුක්කුරොපි බහි චරන්තො ඛෙමට්ඨානං න පස්සති, ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි උපද්දුතො හොති. අන්තොගාමං පවිසිත්වා උද්ධනට්ඨානෙ ඡාරිකං බ්‍යූහිත්වා නිපන්නස්ස පනස්ස ඵාසු හොති. එවමෙව ජිව්හාපි ගාමජ්ඣාසයා ආපොසන්නිස්සිතරසාරම්මණා. තථා හි තියාමරත්තිං සමණධම්මං කත්වාපි පාතොව පත්තචීවරමාදාය ගාමං පවිසිතබ්බං හොති. සුක්ඛඛාදනීයස්ස ච න සක්කා ඛෙළෙන අතෙමිතස්ස රසං ජානිතුං.

සිඞ්ගාලොපි බහි චරන්තො රතිං න වින්දති, ආමකසුසානෙ මනුස්සමංසං ඛාදිත්වා නිපන්නස්සෙව පනස්ස ඵාසු හොති. එවමෙව කායොපි උපාදිණ්ණකජ්ඣාසයො පථවීසන්නිස්සිතඵොට්ඨබ්බාරම්මණො. තථා හි අඤ්ඤං උපාදිණ්ණකං අලභමානා සත්තා අත්තනොව හත්ථතලෙ සීසං කත්වා නිපජ්ජන්ති. අජ්ඣත්තිකබාහිරා චස්ස පථවී ආරම්මණග්ගහණෙ පච්චයො හොති. සුසන්ථතස්සාපි හි සයනස්ස හෙට්ඨායීතානම්පි වා ඵලකානං න සක්කා අනිසීදන්තෙන වා අනුප්පීළන්තෙන වා ථද්ධමුදුභාවො ජානිතුන්ති අජ්ඣත්තිකබාහිරා පථවී එතස්ස ඵොට්ඨබ්බජානනෙ පච්චයො හොති.

මක්කටොපි භූමියං විචරන්තො නාභිරමති, හත්ථසතුබ්බෙධං පනස්ස රුක්ඛං ආරුය්හ විටපපිට්ඨෙ නිසීදිත්වා දිසාවිදිසා ඔලොකෙන්තස්සෙව ඵාසුකො හොති. එවං මනොපි නානජ්ඣාසයො භවඞ්ගපච්චයො, දිට්ඨපුබ්බෙපි නානාරම්මණජ්ඣාසයං කරොතියෙව මූලභවඞ්ගං පනස්ස පච්චයො හොතීති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරෙන පන ආයතනානං නානත්තං විසුද්ධිමග්ගෙ ආයතනනිද්දෙසෙ වුත්තමෙව.

තං චක්ඛු නාවිඤ්ඡතීති තණ්හාරජ්ජුකානං ආයතනපාණකානං කායගතාසතිථම්භෙ බද්ධානං නිබ්බිසෙවනභාවං ආපන්නත්තා නාකඩ්ඪතීති ඉමස්මිං සුත්තෙ පුබ්බභාගවිපස්සනාව කථිතා.

11. යවකලාපිසුත්තවණ්ණනා

248. එකාදසමෙ **යවකලාපීති** ලායිත්වා ඨපිතයවපුඤ්ජො. **බ්‍යාභඞ්ගිහත්ථාති** කාජහත්ථා. **ඡහි බ්‍යාභඞ්ගීහි හනෙය්‍යුන්ති** ඡහි පුථුලකාජදණ්ඩකෙහි පොථෙය්‍යුං. **සත්තමොති** තෙසු ඡසු ජනෙසු යවෙ පොථෙත්වා පසිබ්බකෙ පූරෙත්වා ආදාය ගතෙසු අඤ්ඤො සත්තමො ආගච්ඡෙය්‍ය. **සුහතතරා අස්සාති** යං තත්ථ අවසිට්ඨං අත්ථි භුසපලාපමත්තම්පි, තස්ස ගහණත්ථං සුට්ඨුතරං හතා.

එවමෙව ඛොති එත්ථ චතුමහාපථො විය ඡ ආයතනානි දට්ඨබ්බානි, චතුමහාපථෙ නික්ඛිත්තයවකලාපී විය සත්තො, ඡ බ්‍යාභඞ්ගියො විය ඉට්ඨානිට්ඨමජ්ඣත්තවසෙන අට්ඨාරස ආරම්මණානි, සත්තමා බ්‍යාභඞ්ගී විය

භවපත්ථනා කිලෙසා. යථා චතුමහාපථෙ ඨපිතා යවකලාපී ඡහි බ්‍යාභඞ්ගීහි හඤ්ඤති, එවමිමෙ සත්තා අට්ඨාරසහි ආරම්මණදණ්ඩකෙහි ඡසු ආයතනෙසු හඤ්ඤන්ති. යථා සත්තමෙන සුහතතරා හොන්ති, එවං සත්තා භවපත්ථනකිලෙසෙහි සුහතතරා හොන්ති භවෙමූලකං දුක්ඛං අනුභවමානා.

ඉදානි තෙසං තං භවපත්ථනකිලෙසං දස්සෙතුං **භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. **තත්‍රා**ති සුධම්මායං භුම්මං, සුධම්මාය දෙවසභාය ද්වාරෙති අත්ථො. **ධම්මිකා ඛො දෙවා**ති ධම්මිකා එතෙ දෙවා නාම, යෙහි මාදිසං අසුරාධිපතිං ගහෙත්වා මය්හං භෙදනමත්තම්පි න කතන්ති සන්ධාය වදති. **අධම්මිකා දෙවා**ති අධම්මිකා එතෙ දෙවා නාම, යෙ මාදිසං අසුරාධිපතිං නවගුථසූකරං විය කණ්ඨපඤ්චමෙහි බන්ධනෙහි බන්ධිත්වා නිසීදාපෙන්ති. **එවං සුඛුමං ඛො, භික්ඛවෙ, වෙපචිත්තිබන්ධන**න්ති තං කිර පදුමනාළසුත්තං විය මක්කටජාලසුත්තං විය ච සුඛුමං හොති, ඡෙත්තුං පන නෙව වාසියා න ඵරසුනා සක්කා. යස්මා පන චිත්තෙනෙව බජ්ඣති, චිත්තෙන මුච්චති, තස්මා ‘‘වෙපචිත්තිබන්ධන’’න්ති වුත්තං.

තතො සුඛුමතරං මාරබන්ධනන්ති කිලෙසබන්ධනං පනෙසං තතොපි සුඛුමතරං, නෙව චක්ඛුස්ස ආපාථං ගච්ඡති, න ඉරියාපථං නිවාරෙති. තෙන හි බද්ධා සත්තා පථවිතලෙපි ආකාසෙපි යොජනසතම්පි යොජනසහස්සම්පි ගච්ඡන්තිපි ආගච්ඡන්තිපි. ඡිජ්ජමානං පනෙතං ඤාණෙනෙව ඡිජ්ජති, න අඤ්ඤෙනාති ‘‘ඤාණමොක්ඛං බන්ධන’’න්තිපි වුච්චති.

මඤ්ඤමානොති තණ්හාදිට්ඨිමානානං වසෙන ඛන්ධෙ මඤ්ඤන්තො. **බද්ධො මාරස්සා**ති මාරබන්ධනෙන බද්ධො. කරණත්ථෙ වා එතං සාමිවචනං, කිලෙසමාරෙන බද්ධොති අත්ථො. **මුත්තො පාපිමතො**ති මාරස්ස බන්ධනෙන මුත්තො. කරණත්ථෙයෙව වා ඉදං සාමිවචනං, පාපිමතා කිලෙසබන්ධනෙන මුත්තොති අත්ථො.

අස්මීති පදෙන තණ්හාමඤ්ඤිතං වුත්තං. **අයමහස්මී**ති දිට්ඨිමඤ්ඤිතං. **භවිස්ස**න්ති සස්සතවසෙන දිට්ඨිමඤ්ඤිතමෙව. **න භවිස්ස**න්ති උච්ඡෙදවසෙන. **රූපී**තිආදීනි සස්සතස්සෙව පභෙදදීපනානි. **තස්මා**ති යස්මා මඤ්ඤිතං ආබාධං අන්තොදොසනිකන්තනවසෙන රොගො චෙව ගණ්ඩො ච සල්ලඤ්ච, තස්මා. **ඉඤ්ජිත**න්තිආදීනි යස්මා ඉමෙහි කිලෙසෙහි සත්තා ඉඤ්ජන්ති චෙව ඵන්දන්ති ච පපඤ්චිතා ච හොන්ති පමත්තාකාරපත්තා, තස්මා තෙසං ආකාරදස්සනත්ථං වුත්තානි.

මානගතවාරෙ පන මානස්ස ගතං **මානගතං,** මානපවත්තීති අත්ථො. මානොයෙව මානගතං ගූථගතං මුත්තගතං විය. තත්ථ **අස්මී**ති ඉදං තණ්හාය සම්පයුත්තමානවසෙන වුත්තං. **අයමහමස්මී**ති දිට්ඨිවසෙන. නනු ච දිට්ඨිසම්පයුත්තො නාම මානො නත්ථීති? ආම නත්ථි, මානස්ස පන අප්පහීනත්තා දිට්ඨි නාම හොති. මානමූලකං දිට්ඨිං සන්ධායෙතං වුත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ආසීවිසවග්ගො.

චතුත්ථො පණ්ණාසකො.

සළායතනසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වෙදනාසංයුත්තං

1. සගාථාවග්ගො

1. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

249. වෙදනාසංයුත්තෙ සගාථාවග්ගස්ස පඨමෙ **සමාහිතොති** උපචාරෙන වා අප්පනාය වා සමාහිතො. **වෙදනා ච පජානාතීති** වෙදනා දුක්ඛසච්චවසෙන පජානාති. **වෙදනානඤ්ච සම්භවන්ති** තාසංයෙව සම්භවං සමුදයසච්චවසෙන පජානාති. **යත්ථ චෙතාති** යත්ථෙතා වෙදනා නිරුජ්ඣන්ති, තං නිබ්බානං නිරොධසච්චවසෙන පජානාති. **ඛයගාමිනන්ති** තාසංයෙව වෙදනානං ඛයගාමිනං මග්ගං මග්ගසච්චවසෙන පජානාති. **නිච්ඡාතො පරිනිබ්බුතොති** නිත්තණ්හො හුත්වා කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. එවමෙත්ථ සුත්තෙ සම්මසනවාරවෙදනා කථිතා. ගාථාසු ද්වීහි පදෙහි සමථවිපස්සනා කථිතා, සෙසෙහි චතුසච්චං කථිතං. එවමෙත්ථ සබ්බසඞ්ගාහිකො චතුභූමකධම්මපරිච්ඡෙදො වුත්තො.

2. සුඛසුත්තවණ්ණනා

250. දුතියෙ **අදුක්ඛමසුඛං සහාති** අදුක්ඛමසුඛඤ්ච සුඛදුක්ඛෙහි සහ. **අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා චාති** අත්තනො ච පරස්ස ච. **මොසධම්මන්ති** නස්සනසභාවං. **පලොකිනන්ති** පලුජ්ජනකං භිජ්ජනසභාවං. **ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සන්ති** ඤාණෙන ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා වයං පස්සන්තො. **එවං තත්ථ විරජ්ජතීති** එවං තාසු වෙදනාසු විරජ්ජති. ඉධාපි සුත්තෙ සම්මසනවාරවෙදනා කථිතා, ගාථාසු ඤාණඵුසනං.

3. පහානසුත්තවණ්ණනා

251. තතියෙ **අච්ඡෙච්ඡි තණ්හන්ති** සබ්බම්පි තණ්හං ඡින්දි සමුච්ඡින්දි. **විවත්තයි සංයොජනන්ති** දසවිධම්පි සංයොජනං පරිවත්තයි නිම්මූලකමකාසි. **සම්මාති** හෙතුනා කාරණෙන. **මානාභිසමයාති** මානස්ස දස්සනාභිසමයා, පහානාභිසමයා ච. අරහත්තමග්ගො හි කිච්චවසෙන මානං සම්පස්සති, අයමස්ස දස්සනාභිසමයො. තෙන දිට්ඨො පන සො තාවදෙව පහීයති, දිට්ඨවිසෙන දිට්ඨසත්තානං ජීවිතං විය. අයමස්ස පහානාභිසමයො.

අන්තමකාසි දුක්ඛස්සාති එවං අරහත්තමග්ගෙන මානස්ස දිට්ඨත්තා ච පහීනත්තා ච යෙ ඉමෙ ‘‘කායබන්ධනස්ස අන්තො ජීරති (චූළව. 278) හරිතන්තං වා’’ති (ම. නි. 1.304) එවං වුත්තඅන්තිමමරියාදන්තො ච, ‘‘අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකාන’’න්ති (ඉතිවු. 91; සං. නි. 3.80) එවං වුත්තලාමකන්තො ච, ‘‘සක්කායො එකො අන්තො’’ති (අ. නි. 6.61; චූළනි. තිස්සමෙත්තෙය්‍යමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 11) එවං වුත්තකොට්ඨාසන්තො ච, ‘‘එසෙවන්තො දුක්ඛස්ස සබ්බපච්චයසඞ්ඛයා’’ති (සං. නි. 2.51; 2.4.71; උදා. 71) එවං වුත්තකොටන්තො චාති චත්තාරො අන්තා, තෙසු සබ්බස්සෙව වට්ටදුක්ඛස්ස අදුං චතුත්ථකොටිසඞ්ඛාතං අන්තමකාසි, පරිච්ඡෙදං පරිවටුමං අකාසි, අන්තිමසමුස්සයමත්තාවසෙසං දුක්ඛමකාසීති වුත්තං හොති.

සම්පජඤ්ඤං න රිඤ්චතීති සම්පජඤ්ඤං න ජහති. **සඞ්ඛ්‍යං නොපෙතීති** රත්තො දුට්ඨො මූළ්හොති පඤ්ඤත්තිං න උපෙති, තං පඤ්ඤත්තිං පහාය ඛීණාසවො නාම හොතීති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙ ආරම්මණානුසයො කථිතො.

4. පාතාලසුත්තවණ්ණනා

252. චතුත්ථෙ **පාතාලොති** පාතස්ස අලං පරියත්තො, නත්ථි එත්ථ පතිට්ඨාති **පාතාලො. අසන්තං අවිජ්ජමානන්ති** අසම්භූතත්තං අපඤ්ඤායමානත්තං. **එවං වාචං භාසතීති** අත්ථි මහාසමුද්දෙ පාතාලොති එවං වාචං. සො හි යං තං බලවාමුඛං මහාසමුද්දස්ස උදකං වෙගෙන පක්ඛන්දිත්වා චක්කවාළං වා සිනෙරුං වා ආහච්ච යොජනද්වියොජනදසයොජනප්පමාණම්පි උග්ගන්ත්වා පුන මහාසමුද්දෙ පතති, යස්ස පතිතට්ඨානෙ මහානරකපපාතො විය හොති, යං ලොකෙ බලවාමුඛන්ති වුච්චති. තං සන්ධාය එවං වදති.

යස්මා පන තත්ථ තථාරූපානං මච්ඡකච්ඡපදෙවදානවානං පතිට්ඨාපි හොති සුඛනිවාසොපි, තස්මා අසන්තං අසංවිජ්ජමානං තං තං වාචං භාසති නාම. යස්මා පන සබ්බපුථුජ්ජනා සාරීරිකාය දුක්ඛවෙදනාය පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති, තස්මා පාතස්ස අලන්ති අත්ථෙන අයමෙව පාතාලොති දස්සෙන්තො **සාරීරිකානං ඛො එතං භික්ඛ**වෙතිආදිමාහ.

පාතාලෙ න පච්චුට්ඨාසීති පාතාලස්මිං න පතිට්ඨාසි. ගාධන්ති පතිට්ඨං. **අක්කන්දතීති** අනිබද්ධං විප්පලාපං විලපන්තො කන්දති. **දුබ්බලොති** දුබ්බලඤාණො. **අප්පථාමකොති** ඤාණථාමස්ස පරිත්තතාය පරිත්තථාමකො. ඉමස්මිං සුත්තෙ අරියසාවකොති සොතාපන්නො. සොතාපන්නො හි එත්ථ ධුරං, බලවවිපස්සකො න තික්ඛබුද්ධි උප්පන්නං වෙදනං අනනුවත්තිත්වා පතිට්ඨාතුං සමත්ථො යොගාවචරොපි වට්ටති.

5. දට්ඨබ්බසුත්තවණ්ණනා

253. පඤ්චමෙ **දුක්ඛතො දට්ඨබ්බා**ති විපරිණාමනවසෙන දුක්ඛතො දට්ඨබ්බා. **සල්ලතො**ති දුක්ඛාපනවිනිවිජ්ඣනට්ඨෙන සල්ලාති දට්ඨබ්බා. **අනිච්චතො**ති අදුක්ඛමසුඛා හුත්වා අභාවාකාරෙන අනිච්චතො දට්ඨබ්බා. **අද්දා**ති අද්දස. **සන්ත**න්ති සන්තසභාවං.

6. සල්ලසුත්තවණ්ණනා

254. ඡට්ඨෙ **තත්‍රා**ති තෙසු ද්වීසු ජනෙසු. **අනුවෙධං විජ්ඣෙය්‍යා**ති තස්සෙව වණමුඛස්ස අඞ්ගුලන්තරෙ වා ද්වඞ්ගුලන්තරෙ වා ආසන්නපදෙසෙ අනුගතවෙධං. එවං විද්ධස්ස හි සා අනුවෙධා වෙදනා පඨමවෙදනාය බලවතරා හොති, පච්ඡා උප්පජ්ජමානා දොමනස්සවෙදනාපි එවමෙව පුරිමවෙදනාය බලවතරා හොති. **දුක්ඛාය වෙදනාය නිස්සරණ**න්ති දුක්ඛාය වෙදනාය හි සමාධිමග්ගඵලානි නිස්සරණං, තං සො න ජානාති, කාමසුඛමෙව නිස්සරණන්ති ජානාති. **තාසං වෙදනාන**න්ති තාසං සුඛදුක්ඛවෙදනානං. **සඤ්ඤුත්තො නං වෙදයතී**ති කිලෙසෙහි සම්පයුත්තොව හුත්වා තං වෙදනං වෙදයති, න විප්පයුත්තො. **සඤ්ඤුත්තො දුක්ඛස්මා**ති කරණත්ථෙ නිස්සක්කං, දුක්ඛෙන සම්පයුත්තොති අත්ථො. **සඞ්ඛාතධම්මස්සා**ති විදිතධම්මස්ස තුලිතධම්මස්ස. **බහුස්සුතස්සා**ති පරියත්තිබහුස්සුතස්ස පටිවෙධබහුස්සුතස්ස ච. **සම්මා පජානාති භවස්ස පාරගූ**ති භවස්ස පාරං නිබ්බානං ගතො, තදෙව නිබ්බානං සම්මා පජානාති. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ ආරම්මණානුසයොව කථිතො. අරියසාවකෙසු ච ඛීණාසවො එත්ථ ධුරං, අනාගාමීපි වට්ටතීති වදන්ති.

7. පඨමගෙලඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

255. සත්තමෙ **යෙන ගිලානසාලා තෙනුපසඞ්කමී**ති ‘‘සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො තථාගතොපි ගිලානුපට්ඨානං ගච්ඡති, උපට්ඨාතබ්බයුත්තකා නාම ගිලානාති භික්ඛූ සද්දහිත්වා ඔකප්පෙත්වා ගිලානෙ උපට්ඨාතබ්බෙ මඤ්ඤිස්සන්තී’’ති ච ‘‘යෙ තත්ථ කම්මට්ඨානසප්පායා, තෙසං කම්මට්ඨානං කථෙස්සාමී’’ති ච චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි. **කායෙ කායානුපස්සී**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං පරතො වක්ඛාම. **අනිච්චානුපස්සී**ති අනිච්චතං අනුපස්සන්තො. **වයානුපස්සී**ති වයං අනුපස්සන්තො. **විරාගානුපස්සී**ති විරාගං අනුපස්සන්තො. **නිරොධානුපස්සී**ති නිරොධං අනුපස්සන්තො. **පටිනිස්සග්ගානුපස්සී**ති පටිනිස්සග්ගං අනුපස්සන්තො.

එත්තාවතා කිං දස්සිතං හොති? ඉමස්ස භික්ඛුනො ආගමනීයපටිපදා, සතිපට්ඨානාපි හි පුබ්බභාගායෙව, සම්පජඤ්ඤෙපි අනිච්චානුපස්සනා වයානුපස්සනා විරාගානුපස්සනාති ච ඉමාපි තිස්සො අනුපස්සනා පුබ්බභාගායෙව, නිරොධානුපස්සනාපි පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාපි ඉමා ද්වෙ මිස්සකා. එත්තාවතා ඉමස්ස භික්ඛුනො භාවනාකාලො දස්සිතොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

8-9. දුතියගෙලඤ්ඤසුත්තාදිවණ්ණනා

256-257. අට්ඨමෙ **ඉමමෙව ඵස්සං පටිච්චා**ති වුත්තෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං, අත්ථතො පනෙතං නින්නානාකරණං. කායොව හි එත්ථ ඵස්සොති වුත්තො. නවමං උත්තානමෙව.

10. ඵස්සමූලකසුත්තවණ්ණනා

258. දසමෙ **සුඛවෙදනිය**න්ති සුඛවෙදනාය පච්චයභූතං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අනුපදවණ්ණනා පනෙත්ථ හෙට්ඨා විත්ථාරිතාව. ඉමස්මිං සුත්තද්වයෙ සම්මසනවාරවෙදනා කථිතා.

සගාථාවග්ගො පඨමො.

2. රහොගතවග්ගො

1. රහොගතසුත්තවණ්ණනා

259. රහොගතවග්ගස්ස පඨමෙ **යං කිඤ්චි වෙදයිතං, තං දුක්ඛස්මි**න්ති යං කිඤ්චි වෙදයිතං, තං සබ්බං දුක්ඛන්ති අත්ථො. **සඞ්ඛාරානංයෙව අනිච්චත**න්තිආදීසු යා එසා සඞ්ඛාරානං අනිච්චතා ඛයධම්මතා වයධම්මතා විපරිණාමධම්මතා, එතං සන්ධාය යං කිඤ්චි වෙදයිතං, තං දුක්ඛන්ති මයා භාසිතන්ති දීපෙති. යා හි සඞ්ඛාරානං අනිච්චතා, වෙදනානම්පි සා අනිච්චතා එව. අනිච්චතා ච නාමෙසා මරණං, මරණතො උත්තරි දුක්ඛං නාම නත්ථීති ඉමිනා අධිප්පායෙන සබ්බා වෙදනා දුක්ඛාති වුත්තා. **අථ ඛො පන භික්ඛු මයා**ති ඉදං න කෙවලං අහං වෙදනානංයෙව නිරොධං පඤ්ඤාපෙමි, ඉමෙසම්පි ධම්මානං නිරොධං පඤ්ඤාපෙමීති දස්සනත්ථං ආරද්ධං. වූපසමො ච පස්සද්ධියො ච

එවරූපාය දෙසනාය බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තා. සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධග්ගහණෙන චෙත්ථ චත්තාරො ආරුප්පා ගහිතාව හොන්තීති වෙදිතබ්බා.

2-3. පඨමආකාසසුත්තාදිවණ්ණනා

260-261. දුතියෙ **පුථූ වායන්ති මාලුතා**ති බහූ වාතා වායන්ති. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති. තතියං විනා ගාථාහි බුජ්ඣන්තානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං.

4. අගාරසුත්තවණ්ණනා

262. චතුත්ථෙ **පුරත්ථිමා**ති පුරත්ථිමාය. එවං සබ්බත්ථ. **සාමිසාපි සුඛා වෙදනා**තිආදීසු **සාමිසා සුඛා** නාම කාමාමිසපටිසංයුත්තා වෙදනා. **නිරාමිසා සුඛා** නාම පඨමජ්ඣානාදිවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිවසෙන ච උප්පන්නා වෙදනා. **සාමිසා දුක්ඛා** නාම කාමාමිසෙනෙව සාමිසා වෙදනා, **නිරාමිසා දුක්ඛා** නාම අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨාපයතො පිහපච්චයා උප්පන්නදොමනස්සවෙදනා. **සාමිසා අදුක්ඛමසුඛා** නාම කාමාමිසෙනෙව සාමිසා වෙදනා. **නිරාමිසා අදුක්ඛමසුඛා** නාම චතුත්ථජ්ඣානවසෙන උප්පන්නා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා.

5-8. පඨමආනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

263-266. පඤ්චමාදීනි චත්තාරි හෙට්ඨා කථිතනයානෙව. පුරිමානි පනෙත්ථ ද්වෙ පරිපුණ්ණපස්සද්ධිකානි, පච්ඡිමානි උපඩ්ඪපස්සද්ධිකානි. දෙසනාය බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තානි.

9-10. පඤ්චකඞ්ගසුත්තාදිවණ්ණනා

267-268. නවමෙ **පඤ්චකඞ්ගො ථපතී**ති **පඤ්චකඞ්ගො**ති තස්ස නාමං, වාසිඵරසුනිඛාදනදණ්ඩමුග්ගරකාළසුත්තනාළිසඞ්ඛාතෙහි වා පඤ්චහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතත්තා සො පඤ්චකඞ්ගොති පඤ්ඤාතො. **ථපතී**ති වඩ්ඪකීජෙට්ඨකො. **උදායී**ති පණ්ඩිතඋදායිත්ථෙරො. **පරියායන්**ති කාරණං. **ද්වෙපානන්දා**ති ද්වෙපි, ආනන්ද, **පරියායෙනා**ති කාරණෙන. එත්ථ ච කායිකචෙතසිකවසෙන ද්වෙ වෙදිතබ්බා, සුඛාදිවසෙන තිස්සොපි, ඉන්ද්‍රියවසෙන සුඛින්ද්‍රියාදිකා පඤ්ච, ද්වාරවසෙන චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිකා ඡ, උපවිචාරවසෙන ''චක්ඛුනා රූපං දිස්වා සොමනස්සට්ඨානියං රූපං උපවිචරතී''තිආදිකා අට්ඨාරස, ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානි, ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි, ඡ ගෙහසිතානි දොමනස්සානි, ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි, ඡ ගෙහසිතා උපෙක්ඛා, ඡ නෙක්ඛම්මසිතාති එවං ඡත්තිංස. තා අතීතෙ ඡත්තිංස, අනාගතෙ ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නෙ ඡත්තිංසාති එවං අට්ඨසතං වෙදනා වෙදිතබ්බා.

පඤ්චිමෙ ආනන්ද කාමගුණාති අයං පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. න කෙවලඤ්හි ද්වෙ ආදිං කත්වා වෙදනා භගවතා පඤ්ඤත්තා, පරියායෙන එකාපි වෙදනා කථිතා, තං දස්සෙන්තො පඤ්චකඞ්ගස්ස ථපතිනො වාදං උපත්ථම්භෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. **අභික්කන්තතරන්**ති සුන්දරතරං. **පණීතතරන්**ති අතප්පකතරං. එත්ථ ච චතුත්ථජ්ඣානතො පට්ඨාය අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, සාපි සන්තට්ඨෙන පණීතට්ඨෙන ච සුඛන්ති වුත්තා. නිරොධො අවෙදයිතසුඛවසෙන සුඛං නාම ජාතො. පඤ්චකාමගුණවසෙන හි අට්ඨසමාපත්තිවසෙන ච උප්පන්නං වෙදයිතං සුඛං නාම, නිරොධො අවෙදයිතසුඛං නාම. ඉති වෙදයිතසුඛං වා හොතු අවෙදයිතසුඛං වා, නිද්දුක්ඛභාවසඞ්ඛාතෙන සුඛට්ඨෙන එකන්තසුඛමෙව ජාතං.

යත්ථ යත්ථාති යස්මිං යස්මිං ඨානෙ. **සුඛං උපලබ්භතී**ති වෙදයිතං සුඛං වා අවෙදයිතං සුඛං වා උපලබ්භති. **තං තං තථාගතො සුඛස්මිං පඤ්ඤපෙති,** තං සබ්බං තථාගතො නිද්දුක්ඛභාවං සුඛස්මිංයෙව පඤ්ඤපෙතීති ඉධ භගවා නිරොධසමාපත්තිං සීසං කත්වා නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙන අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දසමං උත්තානත්ථමෙවාති.

රහොගතවග්ගො දුතියො.

3. අට්ඨසතපරියායවග්ගො

1. සීවකසුත්තවණ්ණනා

269. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ **මොළියසීවකො**ති **සීවකො**ති තස්ස නාමං. චූළා පනස්ස අත්ථි, තස්මා මොළියසීවකොති වුච්චති. **පරිබ්බාජකො**ති ඡන්නපරිබ්බාජකො. **පිත්තසමුට්ඨානානී**ති පිත්තපච්චයානි. **වෙදයිතානී**ති වෙදනා. තත්ථ පිත්තපච්චයා තිස්සො වෙදනා උප්පජ්ජන්ති. කථං? එකච්චො හි ''පිත්තං මෙ කුපිතං දුජ්ජානං ඛො පන ජීවිත''න්ති දානං දෙති, සීලං සමාදියති උපොසථකම්මං කරොති, එවමස්ස කුසලවෙදනා උප්පජ්ජති. එකච්චො ''පිත්තභෙසජ්ජං කරිස්සාමී''ති පාණං හනති, අදින්නං ආදියති, මුසා භණති, දස දුස්සීල්‍යකම්මානි කරොති, එවමස්ස

අකුසලවෙදනා උප්පජ්ජති. එකච්චො ‘‘එත්තකෙනපි මෙ භෙසජ්ජකරණෙන පිත්තං න වූපසම්මති, අලං යං හොති. තං හොතූ’’ති මජ්ඣත්තො කායිකවෙදනං අධිවාසෙන්තො නිපජ්ජති, එවං අස්ස අබ්‍යාකතවෙදනා උප්පජ්ජති.

සාමම්පි ඛො එතන්ති තං තං පිත්තවිකාරං දිස්වා අත්තනාපි එතං වෙදිතබ්බං. **සච්චසම්මතන්ති** භූතසම්මතං. ලොකොපි හිස්ස සරීරෙ සබලවණ්ණතාදිපිත්තවිකාරං දිස්වා ‘‘පිත්තමස්ස කුපිත’’න්ති ජානාති. **තස්මාති** යස්මා සාමඤ්ච විදිතං ලොකස්ස ච සච්චසම්මතං අතිධාවන්ති, තස්මා. **සෙම්හසමුට්ඨානාදීසුපි** එසෙව නයො. එත්ථ පන **සන්නිපාතිකානීති** තිණ්ණම්පි පිත්තාදීනං කොපෙන සමුට්ඨිතානි. **උතුපරිණාමජානීති** විසභාගඋතුතො ජාතානි. ජඞ්ගලදෙසවාසීනඤ්හි අනූපදෙසෙ වසන්තානං විසභාගො උතු උප්පජ්ජති, අනූපදෙසවාසීනඤ්ච ජඞ්ගලදෙසෙති එවං මලයසමුද්දතීරාදිවසෙනාපි උතුවිසභාගතා උප්පජ්ජතියෙව. තතො ජාතාති උතුපරිණාමජාතානි නාම.

විසමපරිහාරජානීති මහාභාරවහනසුධාකොට්ටනාදිතො වා අවෙලාය චරන්තස්ස සප්පඩංසකූපපාතාදිතො වා විසමපරිහාරතො ජාතානි. **ඔපක්කමිකානීති** ‘‘අයං චොරො වා පාරදාරිකො වා’’ති ගහෙත්වා ජණ්ණුකකප්පරමුග්ගරාදීහි නිප්පොථනඋපක්කමං පච්චයං කත්වා උප්පන්නානි. එතං බහි උපක්කමං ලභිත්වා කොචි වුත්තනයෙනෙව කුසලං කරොති, කොචි අකුසලං, කොචි අධිවාසෙන්තො නිපජ්ජති. **කම්මවිපාකජානීති** කෙවලං කම්මවිපාකතො, ජාතානි. තෙසුපි හි උප්පන්නෙසු වුත්තනයෙනෙව කොචි කුසලං කරොති, කොචි අකුසලං, කොචි අධිවාසෙන්තො නිපජ්ජති. එවං සබ්බවාරෙසු තිවිධාව වෙදනා හොන්ති.

තත්ථ පුරිමෙහි සත්තහි කාරණෙහි උප්පන්නා සාරීරිකා වෙදනා සක්කා පටිබාහිතුං, කම්මවිපාකජානං පන සබ්බභෙසජ්ජානිපි සබ්බපරිත්තානිපි නාලං පටිඝාතාය. ඉමස්මිං සුත්තෙ ලොකවොහාරො නාම කථිතොති.

2-10. අට්ඨසතසුත්තාදිවණ්ණනා

270-278. දුතියෙ **අට්ඨසතපරියායන්ති** අට්ඨසතස්ස කාරණභූතං. **ධම්මපරියායන්ති** ධම්මකාරණං. **කායිකා ච චෙතසිකා චාති** එත්ථ කායිකා කාමාවචරෙයෙව ලබ්භන්ති, චෙතසිකා චතුභූමිකාපි . **සුඛාතිආදීසු** සුඛා වෙදනා අරූපාවචරෙ නත්ථි, සෙසාසු තීසු භූමීසු ලබ්භන්ති, දුක්ඛා කාමාවචරාව, ඉතරා චතුභූමිකා. පඤ්චකෙ සුඛින්ද්‍රියදුක්ඛින්ද්‍රියදොමනස්සින්ද්‍රියානි කාමාවචරානෙව, සොමනස්සින්ද්‍රියං තෙභූමකං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං චතුභූමකං. ඡක්කෙ පඤ්චසු ද්වාරෙසු වෙදනා කාමාවචරාව, මනොද්වාරෙ චතුභූමිකා, අට්ඨාරසකෙ ඡසු ඉට්ඨාරම්මණෙසු සොමනස්සෙන සහ උපවිචරන්තීති **සොමනස්සූපවිචාරා**. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ඉති අයං දෙසනා විචාරවසෙන ආගතා, තංසම්පයුත්තානං පන සොමනස්සාදීනං වසෙන ඉධ අට්ඨාරස වෙදනා වෙදිතබ්බා.

ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානීතිආදීසු ‘‘චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං කන්තානං මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපටිසංයුත්තානං පටිලාභං වා පටිලාභතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං සමනුස්සරතො උප්පජ්ජති සොමනස්සං. යං එවරූපං සොමනස්සං, ඉදං වුච්චති ගෙහසිතං සොමනස්ස’’න්ති (ම. නි. 3.306). එවං ඡසු ද්වාරෙසු වුත්තකාමගුණනිස්සිතානි සොමනස්සානි **ඡ ගෙහසිතසොමනස්සානි** නාම.

‘‘රූපානං ත්වෙව අනිච්චතං විදිත්වා විපරිණාමවිරාගනිරොධං ‘පුබ්බෙ චෙව රූපා එතරහි ච, සබ්බෙ තෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා’ති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො උප්පජ්ජති සොමනස්සං. යං එවරූපං සොමනස්සං, ඉදං වුච්චති නෙක්ඛම්මසිතං සොමනස්ස’’න්ති (ම. නි. 3.306) එවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ අනිච්චතාදිවසෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා උස්සුක්කාපෙතුං සක්කොන්තස්ස ‘‘උස්සුක්කිතා මෙ විපස්සනා’’ති සොමනස්සජාතස්ස උප්පන්නසොමනස්සානි **ඡ නෙක්ඛම්මසිතසොමනස්සානි** නාම.

‘‘චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං කන්තානං මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපටිසංයුත්තානං අප්පටිලාභං වා අප්පටිලාභතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං සමනුස්සරතො උප්පජ්ජති දොමනස්සං. යං එවරූපං දොමනස්සං, ඉදං වුච්චති ගෙහසිතං දොමනස්ස’’න්ති. එවං ඡසු ද්වාරෙසු ‘‘ඉට්ඨාරම්මණං නානුභවිස්සාමි නානුභවාමී’’ති විතක්කයතො උප්පන්නානි කාමගුණනිස්සිතදොමනස්සානි **ඡ ගෙහසිතදොමනස්සානි** නාම.

‘‘රූපානං ත්වෙව අනිච්චතං විදිත්වා විපරිණාමවිරාගනිරොධං ‘පුබ්බෙ චෙව රූපා එතරහි ච , සබ්බෙ තෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා’ති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දිස්වා අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨාපෙති ‘කුදාස්සු නාමාහං තදායතනං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමි, යදරියා එතරහි ආයතනං උපසම්පජ්ජ විහරන්තී’’ති. ඉති අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨාපයතො උප්පජ්ජති පිහපච්චයා දොමනස්සං. යං එවරූපං දොමනස්සං, ඉදං වුච්චති නෙක්ඛම්මසිතං දොමනස්සන්ති; එවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ අනුත්තරවිමොක්ඛසඞ්ඛාතඅරියඵලධම්මෙසු පිහං උපට්ඨාපෙත්වා තදධිගමාය අනිච්චතාදිවසෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා උස්සුක්කාපෙතුං අසක්කොන්තස්ස ‘‘ඉමම්පි පක්ඛං ඉමම්පි මාසං ඉමම්පි සංවච්ඡරං විපස්සනං

උස්සුක්කාපෙත්වා අරියභූමිං පාපුණිතුං නාසක්ඛි’’න්ති අනුසොචතො උප්පන්නානි දොමනස්සානි **ඡ නෙක්ඛම්මසිතදොමනස්සානි** නාම.

‘‘චක්ඛුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා බාලස්ස මූළ්හස්ස පුථුජ්ජනස්ස අනොධිජිනස්ස අවිපාකජිනස්ස අනාදීනවදස්සාවිනො අස්සුතවතො පුථුජ්ජනස්ස . යා එවරූපා උපෙක්ඛා, රූපං සා නාතිවත්තති, තස්මා සා උපෙක්ඛා ගෙහසිතාති වුච්චතී’’ති; එවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ ගුළපිණ්ඩකෙ නිලීනමක්ඛිකා විය රූපාදීනි අනතිවත්තමානා තත්ථෙව ලග්ගා ලග්ගිතා හුත්වා උප්පන්නකාමගුණනිස්සිතා උපෙක්ඛා **ඡ ගෙහසිතඋපෙක්ඛා** නාම.

‘‘රූපානං ත්වෙව අනිච්චතං විදිත්වා විපරිණාමවිරාගනිරොධං පුබ්බෙ චෙව රූපා එතරහි ච, ‘සබ්බෙ තෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා’ති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා. යා එවරූපා උපෙක්ඛා, රූපං සා අතිවත්තති, තස්මා සා උපෙක්ඛා නෙක්ඛම්මසිතාති වුච්චතී’’ති; එවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාදිආරම්මණෙ ආපාථගතෙ ඉට්ඨෙ අරජ්ජන්තස්ස අනිට්ඨෙ අදුස්සන්තස්ස අසමපෙක්ඛනෙ අමුය්හන්තස්ස උප්පන්නා විපස්සනාඤාණසම්පයුත්තා උපෙක්ඛා **නෙක්ඛම්මසිතඋපෙක්ඛා** නාම. ඉමස්මිං සුත්තෙ සබ්බසඞ්ගාහකො චතුභූමකධම්මපරිච්ඡෙදො කථිතො. තතියාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

11. නිරාමිසසුත්තවණ්ණනා

279. එකාදසමෙ **සාමිසාති** කිලෙසාමිසෙන සාමිසා. **නිරාමිසතරාති** නිරාමිසායපි ඣානපීතියා නිරාමිසතරාව. නනු ච ද්වීසු ඣානෙසු පීති මහග්ගතාපි හොති ලොකුත්තරාපි, පච්චවෙක්ඛණපීති ලොකියාව, සා කස්මා නිරාමිසතරා ජාතාති? සන්තපණීතධම්මපච්චවෙක්ඛණවසෙන උප්පන්නත්තා. යථා හි රාජවල්ලභො චූළුපට්ඨාකො අප්පටිහාරිකං යථාසුඛං රාජකුලං පවිසන්තො සෙට්ඨිසෙනාපතිආදයො පාදෙන පහරන්තොපි න ගණෙති. කස්මා? රඤ්ඤො ආසන්නපරිචාරකත්තා. ඉති සො තෙහි උත්තරිතරො හොති, එවමයම්පි සන්තපණීතධම්මපච්චවෙක්ඛණවසෙන උප්පන්නත්තා ලොකුත්තරපීතිතොපි උත්තරිතරාති වෙදිතබ්බා. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො.

විමොක්ඛවාරෙ පන රූපපටිසංයුත්තො විමොක්ඛො අත්තනො ආරම්මණභූතෙන රූපාමිසවසෙනෙව සාමිසො නාම, අරූපපටිසංයුත්තො රූපාමිසාභාවෙන නිරාමිසො නාමාති.

වෙදනාසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මාතුගාමසංයුත්තං

1. පඨමපෙය්‍යාලවග්ගො

1-2. මාතුගාමසුත්තාදිවණ්ණනා

280-281. මාතුගාමසංයුත්තස්ස පඨමෙ **අඞ්ගෙහීති** අගුණඞ්ගෙහි. **න ච රූපවාති** න රූපසම්පන්නො විරූපො දුද්දසිකො. **න ච භොගවාති** න භොගසම්පන්නො නිද්ධනො. **න ච සීලවාති** න සීලසම්පන්නො දුස්සීලො. **අලසො චාති** කන්තනපචනාදීනි කම්මානි කාතුං න සක්කොති, කුසීතො ආලසියො නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නොව, ඨිතට්ඨානෙ ඨිතොව නිද්දායති එව. **පජඤ්චස්ස න ලභතීති** අස්ස පුරිසස්ස කුලවංසපතිට්ඨාපකං පුත්තං න ලභති, වඤ්ඣිත්ථී නාම හොති. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො. දුතියං පඨමෙ වුත්තනයෙනෙව පරිවත්තෙතබ්බං.

3. ආවෙණිකදුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

282. තතියෙ **ආවෙණිකානීති** පාටිපුග්ගලිකානි පුරිසෙහි අසාධාරණානි. **පාරිචරියන්ති** පරිචාරිකභාවං.

4. තීහිධම්මෙහිසුත්තාදිවණ්ණනා

283-303. චතුත්ථෙ **මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතෙනාති** පුබ්බණ්හසමයස්මිඤ්හි මාතුගාමො ඛීරදධිසඞ්ගොපනරන්ධනපචනාදීනි කාතුං ආරද්ධො, පුත්තකෙහිපි යාචියමානො කිඤ්චි දාතුං න ඉච්ඡති. තෙනෙතං වුත්තං ''පුබ්බණ්හසමයං මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතෙන චෙතසා''ති. මජ්ඣන්හිකසමයෙ පන මාතුගාමො කොධාභිභූතොව හොති, අන්තොඝරෙ කලහං අලභන්තො පටිවිස්සකඝරම්පි ගන්ත්වා කලහං කරොති, සාමිකස්ස ච ඨිතනිසින්නට්ඨානානි විලොකෙන්තො විචරති. තෙන වුත්තං ''මජ්ඣන්හිකසමයං ඉස්සාපරියුට්ඨිතෙන චෙතසා''ති. සායන්හෙ පනස්සා අසද්ධම්මපටිසෙවනාය චිත්තං නමති. තෙන වුත්තං ''සායන්හසමයං කාමරාගපරියුට්ඨිතෙන චෙතසා''ති. පඤ්චමාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

3. බලවග්ගො

1. විසාරදසුත්තවණ්ණනා

304. දසමෙ **රූපබලන්තිආදීසු** රූපසම්පත්ති **රූපබලං**, භොගසම්පත්ති **භොගබලං**, ඤාතිසම්පත්ති **ඤාතිබලං**, පුත්තසම්පත්ති **පුත්තබලං**, සීලසම්පත්ති **සීලබලං**. පඤ්චසීලදසසීලානි අඛණ්ඩානි කත්වා රක්ඛන්තස්ස හි සීලසම්පත්තියෙව සීලබලං නාම හොති. **ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ පඤ්ච බලානීති** ඉමානි පඤ්ච උපත්ථම්භනට්ඨෙන බලානි නාම වුච්චන්ති.

2-10. පසය්හසුත්තාදිවණ්ණනා

305-313. **පසය්හාති** අභිභවිත්වා. **අභිභුය්‍ය වත්තතීති** අභිභවති අජ්ඣොත්ථරති. **නෙව රූපබලං තායතීති** නෙව රූපබලං තායිතුං රක්ඛිතුං සක්කොති. **නාසෙන්තෙව නං, කුලෙ න වාසෙන්තීති** ''දුස්සීලා සංභින්නාචාරා අතික්කන්තමරියාදා''ති ගීවායං ගහෙත්වා නීහරන්ති, න තස්මිං කුලෙ වාසෙන්ති. **වාසෙන්තෙව නං කුලෙ, න නාසෙන්තීති** ''කිං රූපෙන භොගාදීහි වා, පරිසුද්ධසීලා එසා ආචාරසම්පන්නා''ති ඤත්වා ඤාතකා තස්මිං කුලෙ වාසෙන්තියෙව, න නාසෙන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මාතුගාමසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ජම්බුඛාදකසංයුත්තං

1. නිබ්බානපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා

314. ජම්බුඛාදකසංයුත්තෙ **ජම්බුඛාදකො පරිබ්බාජකොති** එවංනාමො ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යො ඡන්නපරිබ්බාජකො. **යො ඛො ආවුසො රාගක්ඛයොති** නිබ්බානං ආගම්ම රාගො ඛීයති, තස්මා නිබ්බානං රාගක්ඛයොති වුච්චති. **දොසමොහක්ඛයෙසුපි** එසෙව නයො.

යො පන ඉමිනාව සුත්තෙන කිලෙසක්ඛයමත්තං නිබ්බානන්ති වදෙය්‍ය, සො වත්තබ්බො ''කස්ස කිලෙසානං ඛයො, කිං අත්තනො, උදාහු පරෙස''න්ති? අද්ධා ''අත්තනො''ති වක්ඛති. තතො පුච්ඡිතබ්බො ''ගොත්‍රභුඤාණස්ස කිං ආරම්මණ''න්ති? ජානමානො ''නිබ්බාන''න්ති වක්ඛති. කිං පන ගොත්‍රභුඤාණක්ඛණෙ කිලෙසා ඛීණා ඛීයන්ති ඛීයිස්සන්තීති? ''ඛීණා''ති වා ''ඛීයන්තී''ති වා න වත්තබ්බා, ''ඛීයිස්සන්තී''ති පන වත්තබ්බාති. කිං පන තෙසු අඛීණෙසුයෙව කිලෙසෙසු ගොත්‍රභුඤාණං කිලෙසක්ඛයං ආරම්මණං කරොතීති? අද්ධා එවං වුත්තෙ නිරුත්තරො භවිස්සති.

මග්ගඤාණෙනාපි චෙතං යොජෙතබ්බං. මග්ගක්ඛණෙපි හි කිලෙසා ''ඛීණා''ති වා ''ඛීයිස්සන්තී''ති වා න වත්තබ්බා, ''ඛීයන්තී''ති පන වත්තබ්බා, න ච අඛීණෙසුයෙව කිලෙසෙසු කිලෙසක්ඛයො ආරම්මණං හොති, තස්මා සම්පටිච්ඡිතබ්බමෙතං. යං ආගම්ම රාගාදයො ඛීයන්ති, තං නිබ්බානං. තං පනෙතං ''රූපිනො ධම්මා අරූපිනො ධම්මා''තිආදීසු (ධ. ස. දුකමාතිකා 11) දුකෙසු අරූපිනො ධම්මාති සඞ්ගහිතත්තා න කිලෙසක්ඛයමත්තමෙවාති.

2. අරහත්තපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා

315. අරහත්තපඤ්හබ්‍යාකරණෙ යස්මා අරහත්තං රාගදොසමොහානං ඛීණන්තෙ උප්පජ්ජති, තස්මා ''රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො''ති වුත්තං.

3-15. ධම්මවාදීපඤ්හාසුත්තාදිවණ්ණනා

316-328. **තෙ ලොකෙ සුගතාති** තෙ රාගාදයො පහාය ගතත්තා සුට්ඨු ගතාති සුගතා. **දුක්ඛස්ස ඛො ආවුසො පරිඤ්ඤත්ථන්ති** වට්ටදුක්ඛස්ස පරිජානනත්ථං. **දුක්ඛතාති** දුක්ඛසභාවො. **දුක්ඛදුක්ඛතාති**ආදීසු දුක්ඛසඞ්ඛාතො දුක්ඛසභාවො දුක්ඛදුක්ඛතා. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

16. දුක්කරපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා

329. **අභිරතීති** පබ්බජ්ජාය අනුක්කණ්ඨනතා. **නචිරං ආවුසොති** ආවුසො ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො භික්ඛු ''පාතො අනුසිට්ඨො සායං විසෙසමධිගමිස්සති, සායං අනුසිට්ඨො පාතො විසෙසමධිගමිස්සතී''ති (ම. නි. 2.345) වුත්තත්තා ඝටෙන්තො වායමන්තො නචිරස්සං ලහුයෙව අරහං අස්ස, අරහත්තෙ පතිට්ඨහෙය්‍යාති දස්සෙති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ජම්බුඛාදකසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සාමණ්ඩකසංයුත්තවණ්ණනා

330-331. සාමණ්ඩකසංයුත්තෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සාමණ්ඩකසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මොග්ගල්ලානසංයුත්තං

1-8. පඨමඣානපඤ්හාසුත්තාදිවණ්ණනා

332-339. මොග්ගල්ලානසංයුත්තෙ **කාමසහගතාති** පඤ්චනීවරණසහගතා. තස්ස හි පඨමජ්ඣානවුට්ඨිතස්ස පඤ්ච නීවරණානි සන්තතො උපට්ඨහිංසු. තෙනස්ස තං පඨමජ්ඣානං හානභාගියං නාම අහොසි. තං පමාදං ඤත්වා සත්ථා ‘‘මා පමාදො’’ති ඔවාදං අදාසි. දුතියජ්ඣානාදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ආරම්මණසහගතමෙව හෙත්ථ ‘‘සහගත’’න්ති වුත්තං.

9. අනිමිත්තපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා

340. **අනිමිත්තං චෙතොසමාධින්ති** නිච්චනිමිත්තාදීනි පහාය පවත්තං විපස්සනාසමාධිංයෙව සන්ධායෙතං වුත්තන්ති. **නිමිත්තානුසාරි විඤ්ඤාණං හොතීති** එවං ඉමිනා විපස්සනාසමාධිවිහාරෙන විහරතො විපස්සනාඤාණෙ තික්ඛෙ සූරෙ වහමානෙ. යථා නාම පුරිසස්ස තිඛිණෙන ඵරසුනා රුක්ඛං ඡින්දන්තස්ස ‘‘සුට්ඨු වත මෙ ඵරසු වහතී’’ති ඛණෙ ඛණෙ ඵරසුධාරං ඔලොකෙන්තස්ස ඡෙජ්ජකිච්චං න නිප්ඵජ්ජති, එවං ථෙරස්සාපි ‘‘සූරං වත මෙ හුත්වා ඤාණං වහතී’’ති විපස්සනං ආරබ්භ නිකන්ති උප්පජ්ජති. අථ විපස්සනාකිච්චං සාධෙතුං නාසක්ඛි. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘නිමිත්තානුසාරි විඤ්ඤාණං හොතී’’ති. **සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරා අනිමිත්තං චෙතොසමාධිං උපසම්පජ්ජ විහාසින්ති** සබ්බෙසං නිච්චසුඛඅත්තනිමිත්තානං අමනසිකාරෙන අනිමිත්තං වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාසම්පයුත්තං චෙතොසමාධිං නිබ්බානාරම්මණං උපරිමග්ගඵලසමාධිං උපසම්පජ්ජ විහාසිං.

10-11. සක්කසුත්තාදිවණ්ණනා

341-342. **අවෙච්චප්පසාදෙනාති** අචලප්පසාදෙන. **දසහි ඨානෙහීති** දසහි කාරණෙහි. **අධිගණ්හන්තීති** අභිභවන්ති, අතික්කමිත්වා තිට්ඨන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මොග්ගල්ලානසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. චිත්තසංයුත්තං

1. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

343. චිත්තසංයුත්තස්ස පඨමෙ **මච්ඡිකාසණ්ඩෙති** එවංනාමකෙ වනසණ්ඩෙ. **අයමන්තරාකථා උදපාදීති** පොරාණකත්ථෙරා අතිරච්ඡානකථා හොන්ති, නිසින්නනිසින්නට්ඨානෙ පඤ්හං සමුට්ඨාපෙත්වා අජානන්තා පුච්ඡන්ති, ජානන්තා විස්සජ්ජෙන්ති, තෙන නෙසං අයං කථා උදපාදි. **මිගපථකන්ති** එවංනාමකං අත්තනො භොගගාමං. සො කිර අම්බාටකාරාමස්ස පිට්ඨිභාගෙ හොති. **තෙනුපසඞ්කමීති** ‘‘ථෙරානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා ඵාසුවිහාරං කත්වා දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි. **ගම්භීරෙ බුද්ධවචනෙති** අත්ථගම්භීරෙ චෙව ධම්මගම්භීරෙ ච බුද්ධවචනෙ. **පඤ්ඤාචක්ඛු කමතීති** ඤාණචක්ඛු වහති පවත්තති.

2. පඨමඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා

344. දුතියෙ **ආයස්මන්තං ථෙරන්ති** තෙසු ථෙරෙසු ජෙට්ඨකං මහාථෙරං. **තුණ්හී අහොසීති** ජානන්තොපි අවිසාරදත්තා න කිඤ්චි බ්‍යාහරි. **බ්‍යාකරොමහං භන්තෙති** ‘‘අයං ථෙරො නෙව අත්තනා බ්‍යාකරොති, න අඤ්ඤෙ අජ්ඣෙසති, උපාසකොපි භික්ඛුසඞ්ඝං විහෙසෙති, අහමෙතං බ්‍යාකරිත්වා ඵාසුවිහාරං කත්වා දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආසනතො වුට්ඨාය ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එවං ඔකාසමකාසි, කතාවකාසො පන අත්තනො ආසනෙ නිසීදිත්වා බ්‍යාකාසි.

සහත්ථාති සහත්ථෙන. **සන්තප්පෙසීති** යාවදිච්ඡකං දෙන්තො සුට්ඨු තප්පෙසි. **සම්පවාරෙසීති** ‘‘අලං අල’’න්ති හත්ථසඤ්ඤාය චෙව වාචාය ච පටික්ඛිපාපෙසි. **ඔනීතපත්තපාණිනොති** පාණිතො අපනීතපත්තා ධොවිත්වා ථවිකාය ඔසාපෙත්වා අංසෙ ලග්ගිතපත්තාති අත්ථො.

3. දුතියඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා

345. තතියෙ **අවන්තියාති** දක්ඛිණාපථෙ අවන්තිරට්ඨෙ. **කල්‍යාණං වුච්චතීති** ‘‘චතූහි පච්චයෙහි පටිජග්ගිස්සාමී’’ති වචනං නිද්දොසං අනවජ්ජං වුච්චති තයා උපාසකාති අධිප්පායෙන වදති.

4. මහකපාටිහාරියසුත්තවණ්ණනා

346. චතුත්ථෙ **සෙසකං විස්සජ්ජෙථාති** තස්ස කිර ථෙරෙහි සද්ධිංයෙව කංසථාලං පමජ්ජිත්වා පායාසං වඩ්ඪෙත්වා අදංසු. සො භුත්තපායාසො ථෙරෙහියෙව සද්ධිං ගන්තුකාමො චින්තෙසි ‘‘ඝරෙ තාව උපාසිකා සෙසකං විචාරෙති, ඉධ පනිමෙ දාසකම්මකාරා මයා අවුත්තා න විචාරෙස්සන්ති, එවායං පණීතපායාසො නස්සිස්සතී’’ති තෙසං අනුජානන්තො එවමාහ. **කුථිතන්ති** කුධිතං, හෙට්ඨා සන්තත්තාය වාලිකාය උපරි ආතපෙන ච අතිතිඛිණන්ති අත්ථො. ඉදං පන තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අසම්භින්නපදං. **පවෙලියමානෙනාති** පවිලියමානෙන **සාධු ඛ්වස්ස භන්තෙති** ‘‘ඵාසුවිහාරං කරිස්සාමි නෙස’’න්ති චින්තෙත්වා එවමාහ.

ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරීති අධිට්ඨානිද්ධිං අකාසි. එත්ථ ච ‘‘මන්දමන්දො සීතකවාතො වායතු, අබ්භමණ්ඩපං කත්වා දෙවො එකමෙකං ඵුසායතූ’’ති එවං නානාපරිකම්මං – ‘‘සවාතො දෙවො වස්සතූ’’ති එවං අධිට්ඨානං එකතොපි හොති. ‘‘සවාතො දෙවො වස්සතූති එකතොපරිකම්මං, මන්දමන්දො සීතකවාතො වායතු, අබ්භමණ්ඩපං කත්වා දෙවො එකමෙකං ඵුසායතූ’’ති එවං නානාඅධිට්ඨානං හොති. වුත්තනයෙනෙව නානාපරිකම්මං නානාධිට්ඨානං, එකතො පරිකම්මං එකතො අධිට්ඨානම්පි හොතියෙව. යථා තථා කරොන්තස්ස පන පාදකජ්ඣානතො වුට්ඨාය කතපරිකම්මස්ස පරිකම්මානන්තරෙන මහග්ගතඅධිට්ඨානචිත්තෙනෙව තං ඉජ්ඣති. **ඔකාසෙසීති** විප්පකිරි.

5. පඨමකාමභූසුත්තවණ්ණනා

347. පඤ්චමෙ **නෙලඞ්ගොති** නිද්දොසො. **සෙතපච්ඡාදොති** සෙතපටිච්ඡාදනො. **අනීඝන්ති** නිද්දුක්ඛං. **මුහුත්තං තුණ්හී හුත්වාති** තස්ස අත්ථපෙක්ඛනත්ථං තීණි පිටකානි කණ්ණෙ කුණ්ඩලං විය සඤ්චාලෙන්තො ‘‘අයං ඉමස්ස අත්ථො, අයං ඉමස්ස අත්ථො’’ති උපපරික්ඛණත්ථං මුහුත්තං තුණ්හී හුත්වා. **විමුත්තියාති** අරහත්තඵලවිමුත්තියා. ඉමං පන පඤ්හං කථෙන්තො උපාසකො දුක්කරං අකාසි. සම්මාසම්බුද්ධො හි ‘‘පස්සථ නො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, එතං භික්ඛුං ආගච්ඡන්තං ඔදාතකං තනුකං තුඞ්ගනාසික’’න්ති (සං. නි. 2.245) අත්තනො දිට්ඨෙන කථෙසි. අයං පන නයග්ගාහෙන ‘‘අරහතො එතං අධිවචන’’න්ති ආහ.

6. දුතියකාමභූසුත්තවණ්ණනා

348. ඡට්ඨෙ **කති නු බො භන්තෙ සඞ්ඛාරා**ති අයං කිර, ගහපති, නිරොධං වලඤ්ජෙති, තස්මා ''නිරොධපාදකෙ සඞ්ඛාරෙ පුච්ඡිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා එවමාහ. ථෙරොපිස්ස අධිප්පායං ඤත්වා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදීසු අනෙකෙසු සඞ්ඛාරෙසු විජ්ජමානෙසුපි කායසඞ්ඛාරාදයොව ආවික්ඛන්තො **තයො බො ගහපතී**තිආදිමාහ. තත්ථ කායප්පටිබද්ධත්තා කායෙන සඞ්ඛරීයති නිබ්බත්තීයතීති **කායසඞ්ඛාරො**. වාචාය සඞ්ඛරොති නිබ්බත්තෙතීති **වචීසඞ්ඛාරො**. චිත්තප්පටිබද්ධත්තා චිත්තෙන සඞ්ඛරීයති නිබ්බත්තීයතීති **චිත්තසඞ්ඛාරො**.

කතමො පන භන්තෙති ඉධ කිං පුච්ඡති? ''ඉමෙ සඞ්ඛාරා අඤ්ඤමඤ්ඤං මිස්සා ආලුළිතා අවිභූතා දුද්දීපනා. තථා හි කායද්වාරෙ ආදානගහණමුඤ්චනචොපනානි පාපෙත්වා උප්පන්නා අට්ඨ කාමාවචරකුසලචෙතනා ද්වාදස අකුසලචෙතනාති එවං කුසලාකුසලා වීසති චෙතනාපි, අස්සාසපස්සාසාපි **කායසඞ්ඛාරො**ත්වෙව වුච්චන්ති. වචීද්වාරෙ හනුසඤ්චොපනං වචීභෙදං පාපෙත්වා උප්පන්නා වුත්තප්පකාරාව වීසති චෙතනාපි විතක්කවිචාරාපි **වචීසඞ්ඛාරො**ත්වෙව වුච්චන්ති. කායවචීද්වාරෙසු චොපනං අපත්වා රහො නිසින්නස්ස චින්තයතො උප්පන්නා කුසලාකුසලා එකූනතිංසචෙතනාපි, සඤ්ඤා ච වෙදනා චාති ඉමෙ ද්වෙ ධම්මාපි **චිත්තසඞ්ඛාරො**ත්වෙව වුච්චන්ති. එවං ඉමෙ සඞ්ඛාරා අඤ්ඤමඤ්ඤං මිස්සා ආලුළිතා අවිභූතා දුද්දීපනා, තෙ පාකටෙ විභූතෙ කත්වා කථෙස්සාමී''ති පුච්ඡි.

කස්මා පන භන්තෙති ඉධ කායසඞ්ඛාරාදිනාමස්ස පදත්ථං පුච්ඡති. තස්ස විස්සජ්ජනෙ **කායප්පටිබද්ධා**ති කායනිස්සිතා. කායෙ සති හොන්ති, අසති න හොන්ති. **චිත්තප්පටිබද්ධා**ති චිත්තනිස්සිතා. චිත්තෙ සති හොන්ති, අසති න හොන්ති.

ඉදානි ''කිං නු බො එස සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං වලඤ්ජෙති, නො වලඤ්ජෙති, චිණ්ණවසී වා තත්ථ නො චිණ්ණවසී''ති ජානනත්ථං පුච්ඡන්තො **කථං පන භන්තෙ සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති හොතී**ති ආහ. තස්ස විස්සජ්ජනෙ **සමාපජ්ජිස්සන්**ති වා **සමාපජ්ජාමී**ති වා පදද්වයෙන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිකාලො කථිතො. **සමාපන්නො**ති පදෙන අන්තොනිරොධො. තථා පුරිමෙහි ද්වීහි පදෙහි සචිත්තකකාලො කථිතො, පච්ඡිමෙන අචිත්තකකාලො.

පුබ්බෙව තථා චිත්තං භාවිතං හොතීති නිරොධසමාපත්තිතො පුබ්බෙ අද්ධානපරිච්ඡෙදකාලෙයෙව ''එත්තකං කාලං අචිත්තකො භවිස්සාමී''ති අද්ධානපරිච්ඡෙදං චිත්තං භාවිතං හොති. **යං තං තථත්තාය උපනෙතී**ති යං පන එවං භාවිතං චිත්තං, තං පුග්ගලං තථත්තාය අචිත්තකභාවාය උපනෙති. **වචීසඞ්ඛාරො පඨමං නිරුජ්ඣතී**ති සෙසසඞ්ඛාරෙහි පඨමං දුතියජ්ඣානෙයෙව නිරුජ්ඣති. **තතො කායසඞ්ඛාරො**ති තතො පරං කායසඞ්ඛාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ නිරුජ්ඣති. **තතො චිත්තසඞ්ඛාරො**ති තතො පරං චිත්තසඞ්ඛාරො අන්තොනිරොධෙ නිරුජ්ඣති. **ආයූ**ති රූපජීවිතින්ද්‍රියං. **විපරිභින්නානී**ති උපහතානි විනට්ඨානි.

තත්ථ කෙචි ''නිරොධසමාපන්නස්ස 'චිත්තසඞ්ඛාරො ච නිරුද්ධො'ති වචනතො චිත්තං අනිරුද්ධං හොති, තස්මා සචිත්තකාපි අයං සමාපත්තී''ති වදන්ති. තෙ වත්තබ්බා – ''වචීසඞ්ඛාරොපිස්ස නිරුද්ධො''ති වචනතො වාචා අනිරුද්ධා හොති, තස්මා නිරොධසමාපන්නෙන ධම්මම්පි කථෙන්තෙන සජ්ඣායම්පි කරොන්තෙන නිසීදිතබ්බං සියා. යො චායං මතො කාලඞ්කතො, තස්සාපි චිත්තසඞ්ඛාරො නිරුද්ධොති වචනතො චිත්තං අනිරුද්ධං භවෙය්‍ය, තස්මා කාලඞ්කතෙ මාතාපිතරො වා අරහන්තෙ වා ඣාපෙන්තෙන ආනන්තරියකම්මං කතං භවෙය්‍ය. ඉති බ්‍යඤ්ජනෙ අභිනිවෙසං අකත්වා ආචරියානං නයෙ ඨත්වා අත්ථො උපපරික්ඛිතබ්බො. අත්ථො හි පටිසරණං, න බ්‍යඤ්ජනං.

ඉන්ද්‍රියානි විප්පසන්නානීති කිරියමයපවත්තස්මිඤ්හි වත්තමානෙ බහිද්ධාරම්මණෙසු පසාදෙ ඝට්ටෙන්තෙසු ඉන්ද්‍රියානි කිලමන්ති, උපහතානි මක්ඛිත්තානි විය හොන්ති වාතාදීහි උට්ඨිතරජෙන චතුමහාපථෙ ඨපිතආදාසො විය. යථා පන ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා මඤ්ජූසාදීසු ඨපිතො ආදාසො අන්තොයෙව විරොචති, එවං නිරොධසමාපන්නස්ස භික්ඛුනො අන්තොනිරොධෙ පඤ්ච පසාදා අතිවිය විරොචන්ති. තෙන වුත්තං ''ඉන්ද්‍රියානි විප්පසන්නානී''ති.

වුට්ඨහිස්සන්ති වා **වුට්ඨහාමී**ති වා පදද්වයෙන අන්තොනිරොධකාලො කථිතො, **වුට්ඨිතො**ති පදෙන ඵලසමාපත්තිකාලො. තථා පුරිමෙහි ද්වීහි පදෙහි අචිත්තකකාලො කථිතො, පච්ඡිමෙන සචිත්තකකාලො. **පුබ්බෙව තථා චිත්තං භාවිතං හොතී**ති නිරොධසමාපත්තිතො පුබ්බෙ අද්ධානපරිච්ඡෙදකාලෙයෙව ''එත්තකං කාලං අචිත්තකො හුත්වා තතො පරං සචිත්තකො භවිස්සාමී''ති අද්ධානපරිච්ඡෙදං චිත්තං භාවිතං හොති. **යං තං තථත්තාය උපනෙතී**ති යං එවං භාවිතං චිත්තං, තං පුග්ගලං තථත්තාය සචිත්තකභාවාය උපනෙති. ඉති හෙට්ඨා නිරොධසමාපජ්ජනකාලො ගහිතො, ඉධ නිරොධතො වුට්ඨානකාලො.

ඉදානි නිරොධකථං කථෙතුං කාලොති නිරොධකථා කථෙතබ්බා සියා. සා පනෙසා ''ද්වීහි බලෙහි සමන්නාගතත්තා තයො ච සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා සොළසහි ඤාණචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසීභාවතාපඤ්ඤා නිරොධසමාපත්තියං ඤාණ''න්ති මාතිකං ඨපෙත්වා සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතා, තස්මා තත්ථ කථිතනයෙනෙව ගහෙතබ්බා. කො පනායං නිරොධො නාම? චතුන්නං ඛන්ධානං පටිසඞ්ඛා අප්පවත්ති. අථ කිමත්ථමෙතං සමාපජ්ජන්තීති? සඞ්ඛාරානං පවත්තෙ උක්කණ්ඨිතා සත්තාහං අචිත්තකා හුත්වා සුඛං විහරිස්සාම, දිට්ඨධම්මනිබ්බානං නාමෙතං යදිදං නිරොධොති එතදත්ථං සමාපජ්ජන්ති.

චිත්තසඞ්ඛාරො පඨමං උප්පජ්ජතීති නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස හි ඵලසමාපත්තිචිත්තං පඨමං උප්පජ්ජති. තංසම්පයුත්තං සඤ්ඤඤ්ච වෙදනඤ්ච සන්ධාය ''චිත්තසඞ්ඛාරො පඨමං උප්පජ්ජතී''ති ආහ. **තතො කායසඞ්ඛාරොති** තතො පරං භවඞ්ගසමයෙ කායසඞ්ඛාරො උප්පජ්ජති.

කිං පන ඵලසමාපත්ති අස්සාසපස්සාසෙ න සමුට්ඨාපෙතීති? සමුට්ඨාපෙති. ඉමස්ස පන චතුත්ථජ්ඣානිකා ඵලසමාපත්ති, සා න සමුට්ඨාපෙති. කිං වා එතෙන? ඵලසමාපත්ති පඨමජ්ඣානිකා වා හොතු දුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානිකා වා, සන්තසමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස භික්ඛුනො අස්සාසපස්සාසා අබ්බොහාරිකා හොන්ති, තෙසං අබ්බොහාරිකභාවො **සඤ්ජීවත්ථෙරවත්ථුනා** වෙදිතබ්බො. සඤ්ජීවත්ථෙරස්ස හි සමාපත්තිතො වුට්ඨාය කිංසුකපුප්ඵසදිසෙ වීතච්චිතඞ්ගාරෙ මද්දමානස්ස ගච්ඡතො චීවරෙ අංසුමත්තම්පි න ඣායි, උස්මාකාරමත්තම්පි නාහොසි. සමාපත්තිබලං නාමෙතන්ති වදන්ති. එවමෙව සන්තාය ඵලසමාපත්තියා වුට්ඨිතස්ස භික්ඛුනො අස්සාසපස්සාසා අබ්බොහාරිකා හොන්තීති භවඞ්ගසමයෙනෙවෙතං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

තතො වචීසඞ්ඛාරොති තතො පරං කිරියමයපවත්තවලඤ්ජනකාලෙ වචීසඞ්ඛාරො උප්පජ්ජති. කිං භවඞ්ගං විතක්කවිචාරෙ න සමුට්ඨාපෙතීති? සමුට්ඨාපෙති. තංසමුට්ඨානා පන විතක්කවිචාරා වාචං අභිසඞ්ඛාතුං න සක්කොන්තීති කිරියමයපවත්තවලඤ්ජනකාලෙනෙවෙතං කථිතං.

සුඤ්ඤතො ඵස්සොතිආදයො සගුණෙනාපි ආරම්මණෙනාපි කථෙතබ්බා. **සගුණෙන** තාව සුඤ්ඤතා නාම ඵලසමාපත්ති, තාය සහජාතඵස්සං සන්ධාය ''සුඤ්ඤතො ඵස්සො''ති වුත්තං. අනිමිත්තප්පණිහිතෙසුපි එසෙව නයො. **ආරම්මණෙන** පන නිබ්බානං රාගාදීහි සුඤ්ඤත්තා සුඤ්ඤතා නාම, රාගනිමිත්තාදීනං අභාවා අනිමිත්තං, රාගදොසමොහප්පණිධීනං අභාවා අප්පණිහිතං, සුඤ්ඤතං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නඵලසමාපත්තිසම්ඵස්සො සුඤ්ඤතො නාම. අනිමිත්තප්පණිහිතෙසුපි එසෙව නයො.

අපරා ආගමනියකථා නාම හොති. සුඤ්ඤතඅනිමිත්තඅප්පණිහිතාති හි විපස්සනාපි වුච්චති. තත්ථ යො භික්ඛු සඞ්ඛාරෙ අනිච්චතො පරිග්ගහෙත්වා අනිච්චතො දිස්වා අනිච්චතො වුට්ඨාති, තස්ස වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා අනිමිත්තා නාම හොති. යො දුක්ඛතො පරිග්ගහෙත්වා දුක්ඛතො දිස්වා දුක්ඛතො වුට්ඨාති, තස්ස අප්පණිහිතා නාම. යො අනත්තතො පරිග්ගහෙත්වා අනත්තතො දිස්වා අනත්තතො වුට්ඨාති, තස්ස සුඤ්ඤතා නාම. තත්ථ අනිමිත්තවිපස්සනාය මග්ගො අනිමිත්තො නාම, අනිමිත්තමග්ගස්ස ඵලං අනිමිත්තං නාම, අනිමිත්තඵලසමාපත්තිසහජාතෙ ඵස්සෙ ඵුසන්තෙ ''අනිමිත්තො ඵස්සො ඵුසතී''ති වුච්චති. අප්පණිහිතසුඤ්ඤතෙසුපි එසෙව නයො. ආගමනියෙන කථිතෙ පන සුඤ්ඤතො වා ඵස්සො අනිමිත්තො වා ඵස්සො අප්පණිහිතො වා ඵස්සොති විකප්පො ආපජ්ජෙය්‍ය, තස්මා සගුණෙන චෙව ආරම්මණෙන ච කථෙතබ්බං. එවඤ්හි තයො ඵස්සා ඵුසන්තීති සමෙති.

විවෙකනින්නන්තිආදීසු නිබ්බානං විවෙකො නාම. තස්මිං විවෙකෙ නින්නං ඔනතන්ති විවෙකනින්නං. **විවෙකපොණන්ති** අඤ්ඤතො අගන්ත්වා යෙන විවෙකො, තෙන වඞ්කං විය හුත්වා ඨිතන්ති විවෙකපොණං. යෙන විවෙකො, තෙන පතමානං විය ඨිතන්ති **විවෙකපබ්භාරං**.

7. ගොදත්තසුත්තවණ්ණනා

349. සත්තමෙ **නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා චාති** බ්‍යඤ්ජනම්පි නෙසං නානං, අත්ථොපි. තත්ථ බ්‍යඤ්ජනස්ස නානතා පාකටා. අත්ථො පන අප්පමාණා චෙතොවිමුත්ති භූමන්තරතො මහග්ගතා හොති රූපාවචරා, ආරම්මණතො සත්තපණ්ණත්තිආරම්මණා. ආකිඤ්චඤ්ඤා භූමන්තරතො මහග්ගතා අරූපාවචරා, ආරම්මණතො නවත්තබ්බාරම්මණා. සුඤ්ඤතා භූමන්තරතො කාමාවචරා, ආරම්මණතො සඞ්ඛාරාරම්මණා. විපස්සනා හි එත්ථ සුඤ්ඤතාති අධිප්පෙතා. අනිමිත්තා භූමන්තරතො ලොකුත්තරා, ආරම්මණතො නිබ්බානාරම්මණා.

රාගො ඛො භන්තෙ පමාණකරණොතිආදීසු යථා පබ්බතපාදෙ පූතිපණ්ණකසටඋදකං නාම හොති කාළවණ්ණං, ඔලොකෙන්තානං බ්‍යාමසතගම්භීරං විය ඛායති, යට්ඨිං වා රජ්ජුං වා ගහෙත්වා මිනන්තස්ස පිට්ඨිපාදොත්ථරණමත්තම්පි න හොති; එවමෙව යාව රාගාදයො නුප්පජ්ජන්ති, තාව පුග්ගලං සඤ්ජානිතුං න සක්කා හොති, සොතාපන්නො විය සකදාගාමී විය අනාගාමී විය ච ඛායති. යදා පනස්ස රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති, තදා රත්තො දුට්ඨො මූළ්හොති පඤ්ඤායති. ඉති තෙ ''එත්තකො අය''න්ති පුග්ගලස්ස පමාණං දස්සෙන්තාව උප්පජ්ජන්තීති පමාණකරණා නාම වුත්තා.

යාවතා ඛො භන්තෙ අප්පමාණා චෙතොවිමුත්තියොති යත්තකා අප්පමාණා චෙතොවිමුත්තියො. කිත්තකා පන තා? චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, චත්තාරො මග්ගා, චත්තාරි ඵලානීති ද්වාදස. තත්‍ර බ්‍රහ්මවිහාරා ඵරණඅප්පමාණතාය අප්පමාණා, සෙසා පමාණකාරකානං කිලෙසානං අභාවෙන නිබ්බානම්පි අප්පමාණමෙව, චෙතොවිමුත්ති පන න හොති, තස්මා න ගහිතං. **අකුප්පාති** අරහත්තඵලචෙතොවිමුත්ති. සා හි තාසං සබ්බජෙට්ඨිකා, තස්මා ''අග්ගමක්ඛායතී''ති වුත්තා. **රාගො ඛො භන්තෙ කිඤ්චනන්ති** රාගො උප්පජ්ජිත්වා පුග්ගලං කිඤ්චති මද්දති

පලිබුන්ධති, තස්මා කිඤ්චනන්ති වුත්තො. මනුස්සා කිර ගොණෙහි බලං මද්දාපෙන්තා ‘‘කිඤ්චෙහි කපිල කිඤ්චෙහි කාළකා’’ති වදන්ති. එවං මද්දනට්ඨො කිඤ්චනට්ඨොති වෙදිතබ්බො. **දොසමොහෙසුපි**එසෙව නයො.

ආකිඤ්චඤ්ඤා චෙතොවිමුත්තියො නාම නව ධම්මා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං මග්ගඵලානි ච. තත්ථ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං කිඤ්චනං ආරම්මණං අස්ස නත්ථීති **ආකිඤ්චඤ්ඤං**. මග්ගඵලානි කිඤ්චනානං මද්දනපලිබුන්ධනකිලෙසානං නත්ථිතාය ආකිඤ්චඤ්ඤානි, නිබ්බානම්පි ආකිඤ්චඤ්ඤං, චෙතොවිමුත්ති පන න හොති, තස්මා න ගහිතං.

රාගො ඛො භන්තෙ නිමිත්තකරණොතිආදීසු යථා නාම ද්වින්නං කුලානං සදිසා ද්වෙ වච්ඡකා හොන්ති. යාව තෙසං ලක්ඛණං න කතං හොති, තාව ‘‘අයං අසුකකුලස්ස වච්ඡකො, අයං අසුකකුලස්සා’’ති න සක්කා හොති ජානිතුං. යදා පන තෙසං තිසූලාදීසු අඤ්ඤතරං ලක්ඛණං කතං හොති, තදා සක්කා හොති ජානිතුං. එවමෙව යාව පුග්ගලස්ස රාගො නුප්පජ්ජති, තාව න සක්කා හොති ජානිතුං ‘‘අරියො වා පුථුජ්ජනො වා’’ති. රාගො පනස්ස උප්පජ්ජමානොව ‘‘සරාගො නාම අයං පුග්ගලො’’ති සඤ්ජානනනිමිත්තං කරොන්තො විය උප්පජ්ජති, තස්මා නිමිත්තකරණොති වුත්තො. **දොසමොහෙසුපි** එසෙව නයො.

අනිමිත්තා චෙතොවිමුත්තියො නාම තෙරස ධම්මා විපස්සනා, චත්තාරො ආරුප්පා, චත්තාරො මග්ගා, චත්තාරි ඵලානි. තත්ථ විපස්සනා නිච්චනිමිත්තං සුඛනිමිත්තං අත්තනිමිත්තං උග්ඝාටෙතීති **අනිමිත්තා** නාම. චත්තාරො ආරුප්පා රූපනිමිත්තස්ස අභාවා අනිමිත්තා නාම. මග්ගඵලානි නිමිත්තකරානං කිලෙසානං අභාවෙන අනිමිත්තානි, නිබ්බානම්පි අනිමිත්තමෙව, තං පන චෙතොවිමුත්ති න හොති, තස්මා න ගහිතං. අථ කස්මා සුඤ්ඤතා චෙතොවිමුත්ති න ගහිතාති? සා ‘‘සුඤ්ඤා රාගෙනා’’තිආදිවචනතො සබ්බත්ථ අනුපවිට්ඨාව, තස්මා විසුං න ගහිතාති.

එකත්ථාති ආරම්මණවසෙන එකත්ථා ‘‘අප්පමාණං ආකිඤ්චඤ්ඤං සුඤ්ඤතං අනිමිත්ත’’න්ති හි සබ්බානෙතානි නිබ්බානස්සෙව නාමානි. ඉති ඉමිනා පරියායෙන එකත්ථා. අඤ්ඤස්මිං පන ඨානෙ අප්පමාණාපි හොති, අඤ්ඤස්මිං ආකිඤ්චඤ්ඤා, අඤ්ඤස්මිං සුඤ්ඤතා, අඤ්ඤස්මිං අනිමිත්තාති ඉමිනා පරියායෙන නානාබ්‍යඤ්ජනාති.

8. නිගණ්ඨනාටපුත්තසුත්තවණ්ණනා

350. අට්ඨමෙ **තෙනුපසඞ්කමී**ති සයං ආගතාගමො විඤ්ඤාතසාසනො අනාගාමී අරියසාවකො සමානො කස්මා නග්ගභොග්ගං නිස්සිරිකං නිගණ්ඨං උපසඞ්කමීති? උපවාදමොචනත්ථඤ්චෙව වාදාරොපනත්ථඤ්ච. නිගණ්ඨා කිර ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා ථද්ධබදිරඛාණුකසදිසා, කෙනචි සද්ධිං පටිසන්ථාරම්පි න කරොන්තී’’ති උපවදන්ති, තස්ස උපවාදස්ස මොචනත්ථඤ්ච, ‘‘වාදඤ්චස්ස ආරොපෙස්සාමී’’ති උපසඞ්කමි. **න ඛ්වාහං එත්ථ භන්තෙ භගවතො සද්ධාය ගච්ඡාමීති** යස්ස ඤාණෙන අසච්ඡිකතං හොති. සො ‘‘එවං කිරෙත’’න්ති අඤ්ඤස්ස සද්ධාය ගච්ඡෙය්‍ය, මයා පන ඤාණෙනෙතං සච්ඡිකතං, තස්මා නාහං එත්ථ භගවතො සද්ධාය ගච්ඡාමීති දීපෙන්තො එවමාහ.

උල්ලොකෙත්වාති කායං උන්නාමෙත්වා කුච්ඡිං නීහරිත්වා ගීවං පග්ගය්හ සබ්බං දිසං පෙක්ඛමානො උල්ලොකෙත්වා. **බාධෙතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාති** යථා විනිවිජ්ඣිත්වා න නික්ඛමති, එවං පටිබාහිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍ය බන්ධිතබ්බං වා. **සහධම්මිකාති** සකාරණා. **අථ මං පටිහරෙය්‍යාසි සද්ධිං නිගණ්ඨපරිසායාති** එතෙසං අත්ථෙ ඤාතෙ අථ මෙ නිගණ්ඨපරිසාය සද්ධිං අභිගච්ඡෙය්‍යාසි, පතිහාරස්ස මෙ සන්තිකං ආගන්ත්වා අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙය්‍යාසීති අත්ථො. **එකො පඤ්හොති** එකො පඤ්හමග්ගො, එකං පඤ්හගවෙසනන්ති අත්ථො. **එකො උද්දෙසොති** එකං නාම කින්ති? අයං එකො උද්දෙසො. **එකං වෙය්‍යාකරණන්ති** ‘‘සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා’’ති (ඛු. පා. 4.1; අ. නි. 10.27) ඉදං එකං වෙය්‍යාකරණං. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

9. අචෙලකස්සපසුත්තවණ්ණනා

351. නවමෙ **කීවචිරං පබ්බජිතස්සාති** කීවචිරො කාලො පබ්බජිතස්සාති අත්ථො. **උත්තරි මනුස්සධම්මාති** මනුස්සධම්මො නාම දසකුසලකම්මපථා, තතො මනුස්සධම්මතො උත්තරි. **අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසොති** අරියභාවං කාතුං සමත්ථතාය අලමරියොති සඞ්ඛාතො ඤාණදස්සනවිසෙසො. **නග්ගෙය්‍යාති** නග්ගභාවතො. **මුණ්ඩෙය්‍යාති** මුණ්ඩභාවතො. **පවාළනිප්ඵොටනායාති** පාවළනිප්ඵොටනතො, භූමියං නිසීදන්තස්ස ආනිසදට්ඨානෙ ලග්ගානං පංසුරජවාලිකානං ඵොටනත්ථං ගහිතමොරපිඤ්ඡමත්තතොති අත්ථො.

10. ගිලානදස්සනසුත්තවණ්ණනා

352. දසමෙ **ආරාමදෙවතාති** පුප්ඵාරාමඵලාරාමෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. **වනදෙවතාති** වනසණ්ඩෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. **රුක්ඛදෙවතාති** මත්තරාජකාලෙ වෙස්සවණො ච දෙවතාති එවං තෙසු තෙසු රුක්ඛෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. **ඔසධිතිණවනප්පතීසූති** හරීතකාමලකීආදීසු මුඤ්ජපබ්බජාදීසු වනජෙට්ඨරුක්ඛෙසු ච අධිවත්ථා දෙවතා. **සංගම්මාති** සන්නිපතිත්වා. **සමාගම්මාති** තතො තතො සමාගන්ත්වා. **පණිධෙහීති** පත්ථනාවසෙන ඨපෙහි. **ඉජ්ඣිස්සති සීලවතො**

චෙතොපණිධීති සම්ජ්ඣිස්සති සීලවන්තස්ස චිත්තපත්ථනා. **ධම්මිකොති** දසකුසලධම්මසමන්නාගතො අගතිගමනරහිතො. **ධම්මරාජාති** තස්සෙව වෙවචනං, ධම්මෙන වා ලද්ධරජ්ජත්තා ධම්මරාජා. **තස්මාති** ''යස්මා තෙන හි, අයයපුත්ත, අම්හෙපි ඔවදාහී''ති වදථ, තස්මා. **අප්පටිවිභත්තන්ති** ''ඉදං භික්ඛූනං දස්සාම, ඉදං අත්තනා භුඤ්ජිස්සාමා''ති එවං අවිභත්තං භික්ඛූහි සද්ධිං සාධාරණමෙව භවිස්සතීති.

චිත්තසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ගාමණිසංයුත්තං

1. චණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

353. ගාමණිසංයුත්තස්ස පඨමෙ **චණ්ඩො ගාමණීති** ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි චණ්ඩොති ගහිතනාමො එකො ගාමණි. **පාතුකරොතීති** භණ්ඩන්තං පටිභණ්ඩන්තො අක්කොසන්තං පච්චක්කොසන්තො පහරන්තං පටිපහරන්තො පාකටං කරොතීති දස්සෙති. **න පාතුකරොතීති** අක්කුට්ඨොපි පහටොපි කිඤ්චි පච්චනීකං අකරොන්තොති දස්සෙති.

2. තාලපුටසුත්තවණ්ණනා

354. දුතියෙ **තාලපුටොති** එවංනාමකො. තස්ස කිර බන්ධනා පමුත්තතාලපක්කවණ්ණො විය මුඛවණ්ණො විප්පසන්නො අහොසි, තෙනස්ස තාලපුටොති නාමං අකංසු. ස්වායං අභිනීහාරසම්පන්නො පච්ඡිමභවිකපුග්ගලො. යස්මා පන පටිසන්ධි නාම අනියතා ආකාසෙ ඛිත්තදණ්ඩසදිසා, තස්මා එස නටකුලෙ නිබ්බත්ති. වුඩ්ඪිප්පත්තො පන නටසිප්පෙ අග්ගො හුත්වා සකලජම්බුදීපෙ පාකටො ජාතො. තස්ස පඤ්ච සකටසතානි පඤ්ච මාතුගාමසතානි පරිවාරො, හරියායපිස්ස තාවතකාවාති මාතුගාමසහස්සෙන චෙව සකටසහස්සෙන ච සද්ධිං යං යං නගරං වා නිගමං වා පවිසති, තත්ථස්ස පුරෙතරමෙව සතසහස්සං දෙන්ති. සමජ්ජවෙසං ගණ්හිත්වා පන මාතුගාමසහස්සෙන සද්ධිං කීළං කරොන්තස්ස යං හත්ථූපගපාදූපගාදිආභරණජාතං ඛිපන්ති, තස්ස පරියන්තො නත්ථි. සො තංදිවසං මාතුගාමසහස්සපරිවාරිතො රාජගහෙ කීළං කත්වා පරිපක්කඤාණත්තා සපරිවාරොව යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි.

සච්චාලිකෙනාති සච්චෙන ච අලිකෙන ච. **තිට්ඨතෙතන්ති** තිට්ඨතු එතං. **රජනීයාති** රාගප්පච්චයා මුඛතො පඤ්චවණ්ණසුත්තනීහරණවාතවුට්ඨිදස්සනාදයො අඤ්ඤෙ ච කාමස්සාදසංයුත්තාකාරදස්සනකා අභිනයා. **භියොසොමත්තායාති** අධිකප්පමාණත්තාය. **දොසනීයාති** දොසප්පච්චයා හත්ථපාදච්ඡෙදාදිදස්සනාකාරා. **මොහනීයාති** මොහප්පච්චයා උදකං ගහෙත්වා තෙලකරණං, තෙලං ගහෙත්වා උදකකරණන්ති එවමාදයො මායාපභෙදා.

පහාසො නාම නිරයොති විසුං පහාසනාමකො නිරයො නාම නත්ථි, අවීචිස්සෙව පන එකස්මිං කොට්ඨාසෙ නච්චන්තා විය ගායන්තා විය ච නටවෙසං ගහෙත්වාව පච්චන්ති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **නාහං, භන්තෙ, එතං රොදාමීති** අහං, භන්තෙ, එතං භගවතො බ්‍යාකරණං න රොදාමීති එවං සකම්මකවසෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො, න අස්සුවිමොචනමත්තෙන. ''මතං වා අම්මරොදන්ති''තිආදයො චෙත්ථ අඤ්ඤෙපි වොහාරා වෙදිතබ්බා.

3-5. යොධාජීවසුත්තාදිවණ්ණනා

355-357. තතියෙ **යොධාජීවොති** යුද්ධෙන ජීවිකං කප්පනකො ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි එවං ගහිතනාමො. **උස්සහති වායමතීති** උස්සාහං වායාමං කරොති. **පරියාපාදෙන්තීති** මරණං පටිපජ්ජාපෙන්ති. **දුක්කටන්ති** දුට්ඨු කතං. **දුප්පණිහිතන්ති** දුට්ඨු ඨපිතං. **පරජිතො නාම නිරයොති** අයම්පි න විසුං එකො නිරයො, අවීචිස්සෙව පන එකස්මිං කොට්ඨාසෙ පඤ්චාවුධසන්නද්ධා ඵලකහත්ථා හත්ථිඅස්සරථෙ ආරුය්හ සඞ්ගාමෙ යුජ්ඣන්තා විය පච්චන්ති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. චතුත්ථපඤ්චමෙසුපි එසෙව නයො.

6. අසිබන්ධකපුත්තසුත්තවණ්ණනා

358. ඡට්ඨෙ **පච්ඡාභූමකාති** පච්ඡාභූමිවාසිනො. **කාමණ්ඩලුකාති** සකමණ්ඩලුනො. **සෙවාලමාලිකාති** පාතොව උදකතො සෙවාලඤ්චෙව උප්පලාදීනි ච ගහෙත්වා උදකසුද්ධිකභාවජානනත්ථාය මාලං කත්වා පිළන්ධනකා. **උදකොරොහකාති** සායංපාතං උදකං ඔරොහනකා. **උය්‍යාපෙන්තීති** උපරි යාපෙන්ති. **සඤ්ඤාපෙන්තීති** සම්මා ඤාපෙන්ති. **සග්ගං නාම ඔක්කාමෙන්තීති** පරිවාරෙත්වා ඨිතා ''ගච්ඡ, භො, බ්‍රහ්මලොකං, ගච්ඡ, භො, බ්‍රහ්මලොක''න්ති වදන්තා සග්ගං පවෙසෙන්ති. **අනුපරිසක්කෙය්‍යාති** අනුපරිගච්ඡෙය්‍ය. **උම්මුජ්ජාති** උම්මුජ්ජ උට්ඨහ. **ථලමුප්ලවාති** ථලමභිරුහ. **තත්‍ර යාස්සාති** තත්‍ර යා භවෙය්‍ය. **සක්ඛරා වා කඨලා වාති** සක්ඛරා ච කඨලා ච . **සා අධොගාමී අස්සාති** සා අධො ගච්ඡෙය්‍ය, හෙට්ඨාගාමී භවෙය්‍ය. **අධොගච්ඡාති** හෙට්ඨා ගච්ඡ.

7. ඛෙත්තූපමසුත්තවණ්ණනා

359. සත්තමෙ **ජඞ්ගලන්ති** ථද්ධං න මුදු. **ඌසරන්ති** සඤ්ජාතලොණං. **පාපභූමීති** ලාමකභූමිභාගං. **මංදීපාතිආදීසු** අහං දීපො පතිට්ඨා එතෙසන්ති මංදීපා. අහං ලෙණො අල්ලීයනට්ඨානං එතෙසන්ති **මංලෙණා.** අහං තාණං රක්ඛා එතෙසන්ති **මංතාණා.** අහං සරණං භයනාසනං එතෙසන්ති **මංසරණා. විහරන්තීති** මං එවං කත්වා විහරන්ති.

ගොහත්තම්පීති ධඤ්ඤඵලස්ස අභාවෙන ලායිත්වා කලාපකලාපං බන්ධිත්වා ඨපිතං ගිම්හකාලෙ ගුන්නම්පි ඛාදනං භවිස්සතීති අත්ථො. **උදකමණිකො**ති කුච්ඡියං මණිකමෙඛලාය එවං ලද්ධනාමො භාජනවිසෙසො. **අහාරී අපරිහාරී**ති උදකං න හරති න පරිහරති, න පරියාදියතීති අත්ථො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සක්කච්චධම්මදෙසනාව කථිතා. බුද්ධානඤ්හි අසක්කච්චධම්මදෙසනා නාම නත්ථි. සීහසමානවුත්තිනො හි බුද්ධා, යථා සීහො පභින්නවරවාරණස්සපි සසබිළාරාදීනම්පි ගහණත්ථාය එකසදිසමෙව වෙගං කරොති, එවං බුද්ධාපි එකස්ස දෙසෙන්තාපි ද්වින්නං බහූනං භික්ඛුපරිසාය භික්ඛුනිඋපාසකඋපාසිකාපරිසායපි තිත්ථියානම්පි දෙසෙන්තා සක්කච්චමෙව දෙසෙන්ති. චතස්සො පන පරිසා සද්දහිත්වා ඔකප්පෙත්වා සුණන්තීති තාසං දෙසනා සක්කච්චදෙසනා නාම ජාතා.

8. සඞ්ඛධමසුත්තවණ්ණනා

360. අට්ඨමෙ **යංබහුලං යංබහුල**න්ති ඉමිනා නිගණ්ඨො අත්තනාව අත්තනො වාදං භින්දති. තස්මා භගවා **එවං සන්තෙ න කොචි ආපායිකො**තිආදිමාහ. පුරිමානි පන චත්තාරි පදානි දිට්ඨියා පච්චයා හොන්ති. තස්මා තෙසුපි ආදීනවං දස්සෙන්තො **ඉධ, ගාමණි, එකච්චො සත්ථා එවංවාදී හොතී**තිආදිමාහ. තත්ථ **අහම්පම්හී**ති අහම්පි අම්හි.

මෙත්තාසහගතෙනාතිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං සද්ධිං භාවනානයෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව. **සෙය්‍යථාපි, ගාමණි, බලවා සඞ්ඛධමො**තිආදි පන ඉධ අපුබ්බං. තත්ථ **බලවා**ති බලසම්පන්නො. **සඞ්ඛධමො**ති සඞ්ඛධමකො. **අප්පකසිරෙනා**ති අකිච්ඡෙන අදුක්ඛෙන. දුබ්බලො හි සඞ්ඛධමො සඞ්ඛං ධමන්තොපි න සක්කොති චතස්සො දිසා සරෙන විඤ්ඤාපෙතුං, නාස්ස සඞ්ඛසද්දො සබ්බතො ඵරති, බලවතො පන විප්ඵාරිකො හොති, තස්මා ‘‘බලවා’’ති ආහ.

මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියාති එත්ථ ‘‘මෙත්තා’’ති වුත්තෙ උපචාරොපි අප්පනාපි වට්ටති, ‘‘චෙතොවිමුත්ති’’ති වුත්තෙ පන අප්පනාව වට්ටති. **යං පමාණකතං කම්ම**න්ති පමාණකතං කම්මං නාම කාමාවචරං වුච්චති, අප්පමාණකතං කම්මං නාම රූපාවචරං. තඤ්හි පමාණං අතික්කමිත්වා ඔධිසකඅනොධිසකදිසාඵරණවසෙන වඩ්ඪෙත්වා කතත්තා අප්පමාණකතන්ති වුච්චති.

න තං තත්‍රාවසිස්සති, න තං තත්‍රාවතිට්ඨතීති තං කාමාවචරකම්මං තස්මිං රූපාරූපාවචරකම්මෙ න ඔහීයති න තිට්ඨති. කිං වුත්තං හොති? තං කාමාවචරකම්මං තස්ස රූපාරූපාවචරකම්මස්ස අන්තරා ලග්ගිතුං වා ඨාතුං වා රූපාරූපාවචරකම්මං ඵරිත්වා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා පතිට්ඨාතුං වා න සක්කොති. අථ ඛො රූපාරූපාවචරකම්මමෙව කාමාවචරං මහොඝො විය පරිත්තං උදකං ඵරිත්වා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං කත්වා තිට්ඨති, තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා සයමෙව බ්‍රහ්මසහබ්‍යතං උපනෙතීති. ඉති ඉදං සුත්තං ආදිම්හි කිලෙසවසෙන වුට්ඨාය අවසානෙ බ්‍රහ්මවිහාරවසෙන ගහිතත්තා යථානුසන්ධිනාව ගතං.

9. කුලසුත්තවණ්ණනා

361. නවමෙ **දුබ්භික්ඛා**ති දුල්ලභභික්ඛා. **ද්වීහිතිකා**ති ‘‘ජීවිස්සාම නු ඛො න නු ඛො’’ති එවං පවත්තඊහිතිකා. ‘‘දුහිතිකා’’තිපි පාඨො. අයමෙව අත්ථො. දුක්ඛා ඊහිති එත්ථ න සක්කා කොචි පයොගො සුඛෙන කාතුන්ති **දුහිතිකා.** තත්ථ තත්ථ මතමනුස්සානං විප්පකිණ්ණානි සෙතානි අට්ඨිකානි එත්ථාති **සෙතට්ඨිකා. සලාකාවුත්තා**ති සලාකමත්තවුත්තා, යං තත්ථ වුත්තං වාපිතං, තං සලාකමත්තමෙව අහොසි, ඵලෙ න ජනයතීති අත්ථො.

උග්ගිලිතුන්ති ද්වෙ අන්තෙ මොචෙත්වා කථෙතුං අසක්කොන්තො උග්ගිලිතුං බහි නීහරිතුං න සක්ඛිති . **ඔගිලිතු**න්ති පුච්ඡාය දොසං දිස්වා හාරෙතුං අසක්කොන්තො ඔගිලිතුං අන්තො පවෙසෙතුං න සක්ඛිති.

ඉතො සො ගාමණි එකනවුතිකප්පෙති භගවා කථයමානොව යාව නික්ඛන්තො නාසිකවාතො න පුන පවිසති, තාවතකෙන කාලෙන එකනවුතිකප්පෙ අනුස්සරි ‘‘අත්ථි නු ඛො කිඤ්චි කුලෙ පක්කභික්ඛාදානෙන උපහතපුබ්බ’’න්ති පරිජානනත්ථං. අථෙකම්පි අපස්සන්තො ‘‘ඉතො සො, ගාමණී’’තිආදිමාහ. ඉදානි දානාදීනං ආනිසංසං කථෙන්තො **අථ ඛො යානි තානි කුලානි අඩ්ඪානී**ති ධම්මදෙසනං ආරභි. තත්ථ **දානසම්භූතානී**ති දානෙන සම්භූතානි නිබ්බත්තානි. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ පන **සච්චං නාම** සච්චවාදිතා. **සාමඤ්ඤං නාම** සෙසසීලං. **විකිරතී**ති අයොගෙන වළඤ්ජෙන්තො විප්පකිරති. **විධමතී**ති ධමෙන්තො විය නාසෙති. **විද්ධංසෙතී**ති නාසෙති. **අනිච්චතා**ති හුත්වා අභාවො බහුනාපි කාලෙන සඞ්ගතානං ඛණෙනෙව අන්තරධානං.

10. මණිචූළකසුත්තවණ්ණනා

362. දසමෙ **තං පරිසං එතදවොචා**ති තස්ස කිර එවං අහොසි ‘‘කුලපුත්තා පබ්බජන්තා පුත්තදාරඤ්චෙව ජාතරූපරජතඤ්ච පහායෙව පබ්බජන්ති, න ච සක්කා යං පහාය පබ්බජිතා, තං තෙහි ගහෙතු’’න්ති නයග්ගාහෙ ඨත්වා ‘‘මා අය්‍යො’’තිආදිවචනං අවොච. **එකංසෙනෙත**න්ති එතං පඤ්චකාමගුණකප්පනං අස්සමණධම්මො අසක්‍යපුත්තියධම්මොති එකංසෙන ධාරෙය්‍යාසි.

තිණන්ති සෙනාසනච්ඡදනතිණං. **පරියෙසිතබ්බන්ති** තිණච්ඡදනෙ වා ඉට්ඨකච්ඡදනෙ වා ගෙහෙ පලුජ්ජන්තෙ යෙහි තං කාරිතං, තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා ''තුම්හෙහි කාරිතසෙනාසනං ඔවස්සති, න සක්කා තත්ථ වසිතු''න්ති ආචික්ඛිතබ්බං. මනුස්සා සක්කොන්තා කරිස්සන්ති, අසක්කොන්තා ''තුම්හෙ වඩ්ඪකිං ගහෙත්වා කාරාපෙථ, මයං තෙ සඤ්ඤාපෙස්සාමා''ති වක්ඛන්ති. එවං වුත්තෙ කාරෙත්වා තෙසං ආචික්ඛිතබ්බං. මනුස්සා වඩ්ඪකීනං දාතබ්බං දස්සන්ති. සචෙ ආවාසසාමිකා නත්ථි, අඤ්ඤෙසම්පි භික්ඛාචාරවත්තෙන ආරොචෙත්වා කාරෙතුං වට්ටති. ඉදං සන්ධාය ''පරියෙසිතබ්බ''න්ති වුත්තං.

දාරුන්ති සෙනාසනෙ ගොපානසිආදීසු පලුජ්ජමානෙසු තදත්ථාය දාරුං. **සකටන්ති** ගිහිවිකතං කත්වා තාවකාලිකසකටං. න කෙවලඤ්ච සකටමෙව, අඤ්ඤම්පි වාසිඵරසුකුද්දාලාදිඋපකරණං එවං පරියෙසිතුං වට්ටති. **පුරිසොති** හත්ථකම්මවසෙන පුරිසො පරියෙසිතබ්බො. යංකිඤ්චි හි පුරිසං ''හත්ථකම්මං , ආවුසො, කත්වා දස්සසී''ති වත්වා ''දස්සාමි, භන්තෙ,''ති වුත්තෙ ''ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොහී''ති යං ඉච්ඡති, තං කාරෙතුං වට්ටති. **න ත්වෙවාහං, ගාමණි, කෙනචි පරියායෙනාති** ජාතරූපරජතං පනාහං කෙනචිපි කාරණෙන පරියෙසිතබ්බන්ති න වදාමි.

11. භද්‍රකසුත්තවණ්ණනා

363. එකාදසමෙ **මල්ලෙසූති** එවංනාමකෙ ජනපදෙ. **වධෙනාති** මාරණෙන. **ජානියාති** ධනජානියා. **අකාලිකෙන පත්තෙනාති** න කාලන්තරෙන පත්තෙන, කාලං අනතික්කමිත්වාව පත්තෙනාති අත්ථො. **චිරවාසී නාම කුමාරොති** එවංනාමකො තස්ස පුත්තො. **බහි ආවසථෙ පටිවසතීති** බහිනගරෙ කිඤ්චිදෙව සිප්පං උග්ගණ්හන්තො වසති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටදුක්ඛං කථිතං.

12. රාසියසුත්තවණ්ණනා

364. ද්වාදසමෙ **රාසියොති** රාසිං කත්වා පඤ්හස්ස පුච්ඡිතත්තා රාසියොති එවං ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි ගහිතනාමො. **තපස්සින්ති** තපනිස්සිතකං. **ලූඛජීවින්ති** ලූඛජීවිකං. **අන්තාති** කොට්ඨාසා. **ගාමොති** ගාම්මො. ගම්මොතිපි පාඨො, ගාමවාසීනං ධම්මොති අත්ථො. **අත්තකිලමථානුයොගොති** අත්තනො කිලමථානුයොගො, සරීරදුක්ඛකරණන්ති අත්ථො.

කස්මා පනෙත්ථ කාමසුඛල්ලිකානුයොගො ගහිතො, කස්මා අත්තකිලමථානුයොගො, කස්මා මජ්ඣිමා පටිපදාති? කාමසුඛල්ලිකානුයොගො තාව කාමභොගීනං දස්සනත්ථං ගහිතො, අත්තකිලමථානුයොගො තපනිස්සිතකානං, මජ්ඣිමා පටිපදා තිණ්ණං නිජ්ජරවත්ථූනං දස්සනත්ථං ගහිතා. කිං එතෙසං දස්සනෙ පයොජනන්ති? ඉමෙ ද්වෙ අන්තෙ පහාය තථාගතො මජ්ඣිමාය පටිපදාය සම්මාසම්බොධිං පත්තො. සො කාමභොගිනොපි න සබ්බෙ ගරහති න පසංසති, තපනිස්සිතකෙපි න සබ්බෙ ගරහති න පසංසති, ගරහිතබ්බයුත්තකෙයෙව ගරහති, පසංසිතබ්බයුත්තකෙ පසංසතීති ඉමස්සත්ථස්ස පකාසනං එතෙසං දස්සනෙ පයොජනන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි තමත්ථං පකාසෙන්තො **තයො ඛොමෙ, ගාමණි, කාමභොගිනොති**ආදිමාහ. තත්ථ **සාහසෙනාති** සාහසිකකම්මෙන. **න සංවිභජතීති** මිත්තසහායසන්දිට්ඨසම්භත්තානං සංවිභාගං න කරොති. **න පුඤ්ඤානි කරොතීති** අනාගතභවස්ස පච්චයභූතානි පුඤ්ඤානි න කරොති. **ධම්මාධම්මෙනාති** ධම්මෙන ච අධම්මෙන ච. **ඨානෙහීති** කාරණෙහි. **සච්ඡිකරොතීති** කථං අත්තානං ආතාපෙන්තො පරිතාපෙන්තො සච්ඡිකරොති? චතුරඞ්ගවීරියවසෙන ච ධුතඞ්ගවසෙන ච. **තිස්සො සන්දිට්ඨිකා නිජ්ජරාති** එත්ථ එකොපි මග්ගො තිණ්ණං කිලෙසානං නිජ්ජරණතාය තිස්සො නිජ්ජරාති වුත්තොති.

13. පාටලියසුත්තවණ්ණනා

365. තෙරසමෙ **දූතෙය්‍යානීති** දූතකම්මානි පණ්ණානි චෙව මුඛසාසනානි ච. **පාණාතිපාතඤ්චාහන්ති** ඉදං කස්මා ආරද්ධං? න කෙවලං අහං මායං ජානාමි, අඤ්ඤම්පි ඉදඤ්චිදඤ්ච ජානාමීති සබ්බඤ්ඤුභාවදස්සනත්ථං ආරද්ධං. **සන්ති හි, ගාමණි, එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණාති** ඉදං සෙසසමණබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධිං දස්සෙත්වා තස්සා පජහාපනත්ථං ආරද්ධං.

මාලී කුණ්ඩලීති මාලාය මාලී, කුණ්ඩලෙහි කුණ්ඩලී. **ඉත්ථිකාමෙහීති** ඉත්ථීහි සද්ධිං කාමා ඉත්ථිකාමා, තෙහි ඉත්ථිකාමෙහි. **ආවසථාගාරන්ති** කුලඝරස්ස එකස්මිං ඨානෙ එකෙකස්සෙව සුඛනිවාසත්ථාය කතං වාසාගාරං. **තෙනාහං යථාසත්ති යථාබලං සංවිභජාමීති** තස්සාහං අත්තනො සත්තිඅනුරූපෙන චෙව බලානුරූපෙන ච සංවිභාගං කරොමි. අලන්ති යුත්තං. **කඞ්ඛනියෙ ඨානෙති** කඞ්ඛිතබ්බෙ කාරණෙ. **චිත්තසමාධින්ති** තස්මිං ධම්මසමාධිස්මිං ඨිතො ත්වං සහ විපස්සනාය චතුන්නං මග්ගානං වසෙන චිත්තසමාධිං සචෙ පටිලභෙය්‍යාසීති දස්සෙති. **අපණ්ණකතාය මය්හන්ති** අයං පටිපදා මය්හං අපණ්ණකතාය අනපරාධකතාය එව සංවත්තතීති අත්ථො. **කටග්ගාහොති** ජයග්ගාහො.

අයං ඛො, ගාමණි, ධම්මසමාධි, තත්‍ර චෙ ත්වං චිත්තසමාධිං පටිලභෙය්‍යාසීති එත්ථ **ධම්මසමාධීති** දසකුසලකම්මපථධම්මා, **චිත්තසමාධීති** සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගා. අථ වා ''පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායතී''ති (අ. නි. 5.26) එවං වුත්තා පාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධිසුඛසමාධිසඞ්ඛාතා පඤ්ච ධම්මා ධම්මසමාධි නාම, චිත්තසමාධි පන සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගාව. අථ වා දසකුසලකම්මපථා චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා චාති අයං ධම්මසමාධි නාම, තං ධම්මසමාධිං පූරෙන්තස්ස උප්පන්නා චිත්තෙකග්ගතා චිත්තසමාධි නාම. **එවං ත්වං ඉමං කඞ්ඛාධම්මං පජහෙය්‍යාසීති** එවං ත්වං ඉමස්මිං වුත්තප්පභෙදෙ ධම්මසමාධිස්මිං ඨිතො සචෙ එවං චිත්තසමාධිං පටිලභෙය්‍යාසි, එකංසෙනෙතං කඞ්ඛං පජහෙය්‍යාසීති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනයමෙවාති.

ගාමණිසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අසඞ්ඛතසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1-11. කායගතාසතිසුත්තාදිවණ්ණනා

366-376. අසඞ්ඛතසංයුත්තෙ **අසඞ්ඛත**න්ති අකතං. **හිතෙසිනා**ති හිතං එසන්තෙන. **අනුකම්පකෙනා**ති අනුකම්පමානෙන. **අනුකම්පං උපාදායා**ති අනුකම්පං චිත්තෙන පරිග්ගහෙත්වා, පටිච්චාතිපි වුත්තං හොති. **කතං වො තං මයා**ති තං මයා ඉමං අසඞ්ඛතඤ්ච අසඞ්ඛතමග්ගඤ්ච දෙසෙන්තෙන තුම්හාකං කතං. එත්තකමෙව හි අනුකම්පකස්ස සත්ථු කිච්චං, යදිදං අවිපරීතධම්මදෙසනා. ඉතො පරං පන පටිපත්ති නාම සාවකානං කිච්චං. තෙනාහ **එතානි, භික්ඛවෙ, රුක්ඛමූලානි…පෙ…. අම්හාකං අනුසාසනී**ති ඉමිනා රුක්ඛමූලසෙනාසනං දස්සෙති. **සුඤ්ඤාගාරානී**ති ඉමිනා ජනවිවිත්තං ඨානං. උභයෙන ච යොගානුරූපං සෙනාසනං ආචික්ඛති, දායජ්ජං නියාතෙති.

ඣායථාති ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන අට්ඨතිංසාරම්මණානි, ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ච අනිච්චාදිතො ඛන්ධායතනාදීනි උපනිජ්ඣායථ, සමථඤ්ච විපස්සනඤ්ච වඩ්ඪෙථාති වුත්තං හොති. **මා පමාදත්ථා**ති මා පමජ්ජිත්ථ. **මා පච්ඡා විප්පටිසාරිනො අහුවත්ථා**ති යෙ හි පුබ්බෙ දහරකාලෙ අරොගකාලෙ සත්තසප්පායාදිසම්පත්තිකාලෙ සත්ථු සම්මුඛීභාවකාලෙ ච යොනිසොමනසිකාරරහිතා රත්තින්දිවං මඞ්කුලභත්තං භුත්වා සෙය්‍යසුඛං මිද්ධසුඛං අනුභොන්තා පමජ්ජන්ති, තෙ පච්ඡා ජරාකාලෙ රොගකාලෙ මරණකාලෙ විපත්තිකාලෙ සත්ථු පරිනිබ්බුතකාලෙ ච තං පුබ්බෙ පමාදවිහාරං අනුස්සරන්තා සප්පටිසන්ධිකාලකිරියඤ්ච භාරියං සම්පස්සමානා විප්පටිසාරිනො හොන්ති. තුම්හෙ පන තාදිසා මා අහුවත්ථාති දස්සෙන්තො ආහ ''මා පච්ඡා විප්පටිසාරිනො අහුවත්ථා''ති.

අයං වො අම්හාකං අනුසාසනීති අයං අම්හාකං සන්තිකා ''ඣායථ මා පමාදත්ථා''ති තුම්හාකං අනුසාසනී, ඔවාදොති වුත්තං හොති.

2. දුතියවග්ගො

1-33. අසඞ්ඛතසුත්තාදිවණ්ණනා

377-409. **කායෙ කායානුපස්සී**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං පරතො වක්ඛාම.

අනතන්තිආදීසු තණ්හානතියා අභාවෙන අනතං. චතුන්නං ආසවානං අභාවෙන **අනාසවං**. පරමත්ථසච්චතාය **සච්චං**. වට්ටස්ස පරභාගට්ඨෙන **පාරං**. සණ්හට්ඨෙන **නිපුණං**. සුට්ඨු දුද්දසතාය **සුදුද්දසං**. ජරාය අජරිතත්තා **අජජ්ජරං**. ථිරට්ඨෙන **ධුවං**. අපලුජ්ජනතාය **අපලොකිතං**. චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන අපස්සිතබ්බත්තා **අනිදස්සනං**. තණ්හාමානදිට්ඨිපපඤ්චානං අභාවෙන **නිප්පපඤ්චං**.

සන්තභාවට්ඨෙන **සන්තං**. මරණාභාවෙන **අමතං**. උත්තමට්ඨෙන **පණීතං**. සස්සිරිකට්ඨෙන **සිවං**. නිරුපද්දවතාය **ඛෙමං**. තණ්හාක්ඛයස්ස පච්චයත්තා **තණ්හක්ඛයං**.

විම්හාපනීයට්ඨෙන අච්ඡරං පහරිතබ්බයුත්තකන්ති **අච්ඡරියං**. අභූතමෙව භූතං අජාතං භූත්වා අත්ථීති වා **අබ්භුතං**. නිද්දුක්ඛත්තා **අනීතිකං**. නිද්දුක්ඛසභාවත්තා **අනීතිකධම්මං**. වානාභාවෙන **නිබ්බානං**. බ්‍යාබජ්ඣාභාවෙනෙව **අබ්‍යාබජ්ඣං**. විරාගාධිගමස්ස පච්චයතො **විරාගං**. පරමත්ථසුද්ධිතාය **සුද්ධි**. තීහි භවෙහි මුත්තතාය **මුත්ති**. කාමාලයානං අභාවෙන **අනාලයං**. පතිට්ඨට්ඨෙන **දීපං**. අල්ලීයිතබ්බයුත්තට්ඨෙන **ලෙණං**. තායනට්ඨෙන **තාණං**. භයසරණට්ඨෙන **සරණං,** භයනාසනන්ති අත්ථො. පරං අයනං ගති පතිට්ඨාති **පරායණං**. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙවාති.

අසඞ්ඛතසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අබ්‍යාකතසංයුත්තං

1. ඛෙමාසුත්තවණ්ණනා

410. අබ්‍යාකතසංයුත්තස්ස පඨමෙ **ඛෙමා**ති ගිහිකාලෙ බිම්බිසාරස්ස උපාසිකා සද්ධාපබ්බජිතා මහාථෙරී ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවිකානං භික්ඛුනීනං මහාපඤ්ඤානං යදිදං ඛෙමා’’ති එවං භගවතා මහාපඤ්ඤතාය එතදග්ගෙ ඨපිතා. **පණ්ඩිතා**ති පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතා. **වියත්තා**ති වෙයත්තියෙන සමන්නාගතා. **මෙධාවිනී**ති මෙධාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතා. **බහුස්සුතා**ති පරියත්තිබාහුසච්චෙනපි පටිවෙධබාහුසච්චෙනපි සමන්නාගතා.

ගණකොති අච්ඡිද්දකගණනාය කුසලො. **මුද්දිකො**ති අඞ්ගුලිමුද්දාය ගණනාය කුසලො. **සඞ්ඛායකො**ති පිණ්ඩගණනාය කුසලො. **ගම්භීරො**ති චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරො. **අප්පමෙය්‍යො**ති ආළ්හකගණනාය අප්පමෙය්‍යො. **දුප්පරියොගාහො**ති ආළ්හකගණනාය පමාණගහණත්ථං දුරොගාහො. **යෙන රූපෙන තථාගත**න්ති යෙන රූපෙන දීඝො රස්සො සාමො ඔදාතොති සත්තසඞ්ඛාතං තථාගතං පඤ්ඤපෙය්‍ය. **තං රූපං තථාගතස්ස පහීන**න්ති තං වුත්තප්පකාරරූපං සමුදයප්පහානෙන සබ්බඤ්ඤුතථාගතස්ස පහීනං. **රූපසඞ්ඛාය විමුත්තො**ති ආයතිං රූපස්ස අනුප්පත්තියා රූපාරූපකොට්ඨාසෙනපි එවරූපො නාම භවිස්සතීති වොහාරස්සපි පටිපස්සද්ධත්තා රූපපණ්ණත්තියාපි විමුත්තො. **ගම්භීරො**ති අජ්ඣාසය ගම්භීරතාය ච ගුණගම්භීරතාය ච ගම්භීරො. තස්ස එවං ගුණගම්භීරස්ස සතො සබ්බඤ්ඤුතථාගතස්ස යං උපාදාය සත්තසඞ්ඛාතො තථාගතොති පඤ්ඤත්ති හොති, තදභාවෙන තස්සා පඤ්ඤත්තියා අභාවං පස්සන්තස්ස අයං සත්තසඞ්ඛාතො **හොති තථාගතො පරං මරණා**ති ඉදං වචනං න උපෙති න යුජ්ජති, **න හොති තථාගතො පරං මරණා**තිආදිවචනම්පි න උපෙති න යුජ්ජතීති අත්ථො.

සංසන්දිස්සතීති එකං භවිස්සති. **සමෙස්සතී**ති නිරන්තරං භවිස්සති. **න විරොධයිස්සතී**ති න විරුද්ධං පදං භවිස්සති. **අග්ගපදස්මි**න්ති දෙසනාය. දෙසනා හි ඉධ අග්ගපදන්ති අධිප්පෙතා.

2. අනුරාධසුත්තවණ්ණනා

411. දුතියං **ඛන්ධියවග්ගෙ** විත්ථාරිතමෙව, අබ්‍යාකතාධිකාරතො පන ඉධ වුත්තං.

3-8. පඨමසාරිපුත්තකොට්ඨිකසුත්තාදිවණ්ණනා

412-417. තතියෙ **රූපගතමෙත**න්ති රූපමත්තමෙතං. එත්ථ රූපතො අඤ්ඤො කොචි සත්තො නාම න උපලබ්භති, රූපෙ පන සති නාමමත්තං එතං හොතීති දස්සෙති. **වෙදනාගතමෙත**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො. **අයං ඛො ආවුසො හෙතූ**ති අයං රූපාදීනි මුඤ්චිත්වා අනුපලබ්භියසභාවො හෙතු, යෙනෙතං අබ්‍යාකතං භගවතාති. චතුත්ථාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

9. කුතූහලසාලාසුත්තවණ්ණනා

418. නවමෙ **කුතූහලසාලාය**න්ති කුතූහලසාලා නාම පච්චෙකසාලා නත්ථි, යත්ථ පන නානාතිත්ථියා සමණබ්‍රාහ්මණා නානාවිධං කථං පවත්තෙන්ති, සා බහූනං ‘‘අයං කිං වදති, අයං කිං වදතී’’ති කුතූහලුප්පවත්තිට්ඨානතො කුතූහලසාලාති වුච්චති. **දූරම්පි ගච්ඡතී**ති යාව ආභස්සරබ්‍රහ්මලොකා ගච්ඡති. **ඉමඤ්ච කායං නික්ඛිපතී**ති චුතිචිත්තෙන නික්ඛිපති. **අනුපපන්නො හොතී**ති චුතික්ඛණෙයෙව පටිසන්ධිචිත්තස්ස අනුප්පන්නත්තා අනුපපන්නො හොති.

10. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

419. දසමෙ **තෙසමෙතං සද්ධිං අභවිස්සා**ති තෙසං ලද්ධියා සද්ධිං එතං අභවිස්ස. **අනුලොමං අභවිස්ස ඤාණස්ස උප්පාදාය සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා**ති යං එතං ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති විපස්සනාඤාණං උප්පජ්ජති, අපි නු මෙ තස්ස අනුලොමං අභවිස්සාති අත්ථො.

11. සභියකච්චානසුත්තවණ්ණනා

420. එකාදසමෙ **එතමෙත්තකෙන එත්තකමෙවා**ති ආවුසො යස්සාපි එතං එත්තකෙන කාලෙන ‘‘හෙතුම්හි සති රූපීතිආදි පඤ්ඤාපනා හොති, අසති න හොතී’’ති බ්‍යාකරණං භවෙය්‍ය, තස්ස එත්තකමෙව බහු. **කො පන වාදො අතික්කන්තෙ**ති අතික්කන්තෙ පන අතිමනාපෙ ධම්මදෙසනානයෙ වාදොයෙව කො, නත්ථි වාදො, ජින්නා කථාති.

අබ්‍යාකතසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

සළායතනවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.